

Hacettepe Üniversitesi/İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
Hacettepe University/Journal of Economics and Administrative Sciences

Derginin Sahibi/Publisher: Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN, Dekan/Dean
H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi adına
on behalf of H.U. Faculty of Economics and Administrative Sciences

Yayın Kurulu Başkanı/Chief Editor : Necmiddin BAĞDADIOĞLU

Yayın Kurulu Başkan Yardımcısı/Deputy Editor : Uğur SADIOĞLU

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü/Editorial Manager : Şerife GÜRAN

Yayın Kurulu/Editorial Board:

Havva KÖK ARSLAN	Hacettepe Üniversitesi, TR
Selin Metin CAMGÖZ	Hacettepe Üniversitesi, TR
Tarkan ÇAVUŞOĞLU	Hacettepe Üniversitesi, TR
Dean GARRATT	Nottingham University, UK
Halit GÖNENÇ	University of Groningen, NL
Burak GÜNALP	Hacettepe Üniversitesi, TR
Pınar KARACA MANDIC	University of Minnesota, US
Kasım KARATAŞ	Hacettepe Üniversitesi, TR
Bican ŞAHİN	Hacettepe Üniversitesi, TR
İsmet ŞAHİN	Hacettepe Üniversitesi, TR
Arzu ŞENER	Hacettepe Üniversitesi, TR
Simon WIGLEY	Bilkent Üniversitesi, TR

H.Ü.İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi yılda dört defa yayımlanır ve hakemli bir dergidir. Dergide yayımlanmak üzere gönderilen yazılar, abone işleri ve diğer konularla ilgili yazışmalar aşağıdaki adrese yapılmalıdır:

Adres/Address:
Şerife GÜRAN
Hacettepe Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü 06800, Beytepe, ANKARA
e-posta/e-mail: iibf_dergisi@hacettepe.edu.tr

Dergiye yayımlanmak üzere gönderilecek yazılar Dergi'nin son sayfasında ve Dergi web-sitesinde (<http://www.iibfdergi.hacettepe.edu.tr/>) yer alan "Yazar Rehberi" ndeki kurallara uygun olmalıdır.

H.U. Journal of Economics and Administrative Sciences is a refereed journal, published biannually. Manuscripts must conform to the requirements indicated on the last page of the Journal –Guide for Authors- and in the web-site (<http://www.iibfdergi.hacettepe.edu.tr/>).

Yayının Türü: Ulusal (Yerel) Akademik Dergi, yılda 4 sayı

Basım Tarihi:

Basım Yeri: Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi, Sıhhiye-Ankara, Tel: (0312) 310 97 90

Yayının Yönetim Yeri: Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Beytepe-ANKARA,
Tel: (0312) 297 68 30

Danışma Kurulu/Advisory Board

Victor ASAL	State University of New York, US
Erhan ASLANAOĞLU	Piri Reis Üniversitesi, TR
Sevil ATAÜZ	Maltepe Üniversitesi, TR
Doğan Yaşar AYHAN	Başkent Üniversitesi, TR
Kamil Ufuk BİLGİN	TODAİE, TR
Nurettin BİLİCİ	Çankaya Üniversitesi, TR
Geert BOUCKAERT	KU Leuven, BE
Dimitrios BUHALİS	University of Bournemouth, UK
Charles E. BUTTERWORTH	University of Maryland, US
Mitat ÇELİKPALA	Kadir Has Üniversitesi, TR
Aybala DEMİRCİ AKSOY	Gazi Üniversitesi, TR
Wolfgang DİETRICH	University of Innsbruck, AT
Alan DOIG	Northumbria University, UK
Andre DORSMAN	VU University, NL
Metin Kamil ERCAN	Gazi Üniversitesi, TR
Korkut ERTÜRK	University of Utah, US
Roya GHOLAMI	Aston University, UK
S. Robert HERNANDEZ	University of Alabama, US
Matthias FINGER	Ecole Poly.Federal de Lausanne, CH
Michael S. GUTTER	University of Florida, US
Nguyen Thai Yen HUONG	Diplomatic Academy of Vietnam, VN
Peter M. JACKSON	Leicester Üniversitesi, UK
Ayşegül KAPLAN MENGİ	Ankara Üniversitesi, TR
Adnan KISA	Zirve Üniversitesi, TR
Aykut KİBRİTÇİOĞLU	Ankara Üniversitesi, TR
Toshihiro MINOHARA	University of KOBE, JP
Aylin ÖZMAN ERKMAN	TED Üniversitesi, TR
Ahmet Fazıl ÖZSOYLU	Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, TR
Bill PARK	King's College London, UK
Simon ROBINSON	Leeds Beckett University, UK
Erol TAYMAZ	Orta Doğu Teknik Üniversitesi, TR
Süleyman TÜRKEL	Toros Üniversitesi, TR
Horst UNBEHAUN	Georg Simon Ohm TH, DE
Wim WESTERMAN	Groningen University, NL
Mary Ellen ZUCKERMAN	State University of New York, US
Erinç YELDAN	Bilkent Üniversitesi, TR
A. Nuri YURDUSEV	Orta Doğu Teknik Üniversitesi, TR

HAKEMLER / REFEREES

Bülent ÇEKİÇ	Hacettepe Üniversitesi
Gülenay BAŞ DİNAR	Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Ahmet Arif EREN	Niğde Üniversitesi
Cemil ERTUĞRUL	Uşak Üniversitesi
Fazıl GÖKGÖZ	Ankara Üniversitesi
Tevfik GÜRAN	İstanbul Üniversitesi
Esra HATİPOĞLU	Nişantaşı Üniversitesi
Müge KINACIOĞLU	Hacettepe Üniversitesi
Ayşe KOCABIYIKOĞLU	Bilkent Üniversitesi
Onur KOYUNCU	Hacettepe Üniversitesi
Havva KÖK	Hacettepe Üniversitesi
Hüzeyin ÖZEL	Hacettepe Üniversitesi
Mehmet SOYSAL	Hacettepe Üniversitesi
Özlem TÜR	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Şebnem UDUM	Hacettepe Üniversitesi
Aydın ULUCAN	Hacettepe Üniversitesi
Burçin YERELİ	Hacettepe Üniversitesi

Dergimizin mevcut sayısına (Cilt 34, Sayı 2, Haziran 2016) gönderilen makaleleri değerlendiren hakemlerimize teşekkürlerimizi sunarız.

We gratefully acknowledge the referees who kindly helped us to review the articles sent for the current issue (Volume 34, Number 2, June 2016) of the Journal.

İÇİNDEKİLER

Muammer KAYMAK Özgür TEOMAN	The Origins of the Peculiarity of Agrarian Structures in Southeastern Anatolia: An Assessment of Ottoman Heritage..... 1
Gökhan KORKMAZ	ABD'nin Afganistan ve Irak Müdahaleleri Sırasında Türkiye'nin Tutumunun ABD Medyasında Ele Alınışı 25
Yasemin MERZİFONLUOĞLU UZGÖREN	Risk Averse Decision Models for Resilient Supplier Selection 53
Mine ÖMÜRGÖNÜLŞEN Tamer EMRE Kazım Barış ATICI	Türkiye'deki Rüzgâr Enerjisi Santrallerinin Göreli Etkinliklerinin Veri Zarflama Analizi ile Ölçümü 79
Harun SEMERCİOĞLU	Uluslararası Terörizmde Küresel İşbirliği: Bir Ütopya..... 97
Oğuz SOLYALI	The Shift Minimization Personnel Task Scheduling Problem: An Effective Lower Bounding Procedure 115
Mete YILDIZ Cenay BABAOĞLU Bican ŞAHİN	Kamu Politikasını Türk İdare Tarihi Üzerinden Çalışmak 133
Yazar Rehberi / Guide for Authors	159

**THE ORIGINS OF THE
PECULIARITY OF AGRARIAN
STRUCTURES IN SOUTHEASTERN
ANATOLIA: AN ASSESSMENT
ON OTTOMAN HERITAGE**

*Hacettepe University
Journal of Economics
and Administrative
Sciences
Vol. 34, Issue 2, 2016,
p. 1-23*

Muammer KAYMAK

Assoc.Prof.Dr., Hacettepe University,
Faculty of Economics and Administrative
Sciences, Department of Economics
mkaymak@hacettepe.edu.tr

Özgür TEOMAN

Assoc.Prof.Dr., Hacettepe University,
Faculty of Economics and Administrative
Sciences, Department of Economics
ozgurt@hacettepe.edu.tr

Abstract: In spite of the prevailing hegemony of petty commodity production over the structure of Turkish agriculture, Southeastern Anatolia Region of the country had been characterized by relatively high share of large scale agricultural estates usually cultivated by small tenants on a sharecropping basis until late 20th century. The peculiarity of the region was at the heart of the debates around agrarian question of Turkey and it was interpreted in the context of feudalism or semi-feudalism from 1960s onwards. This study aims to evaluate the theoretical premises of this debate through a critical approach by focusing on the economic, social and political aspects of Ottoman rule in the region from 16th century onwards to the early 20th century.

Keywords: *Ottoman Empire, Southeastern Anatolia, agriculture, feudalism.*

**GÜNEYDOĞU ANADOLU'DA
TARIMSAL YAPILARIN
ÖZGÜNLÜĞÜNÜN KÖKENLERİ:
OSMANLI MİRASI ÜZERİNE
BİR DEĞERLENDİRME**

*Hacettepe Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi Dergisi,
Cilt 34, Sayı 2, 2016,
s. 1-23*

Muammer KAYMAK

Doç.Dr., Hacettepe Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
İktisat Bölümü
mkaymak@hacettepe.edu.tr

Özgür TEOMAN

Doç.Dr., Hacettepe Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
İktisat Bölümü
ozgurt@hacettepe.edu.tr

Öz: Türkiye tarımında süregelen küçük meta üretiminin egemenliğine karşın Güneydoğu Anadolu Bölgesi 20. Yüzyıl sonlarına kadar genellikle ortakçılık temelinde işlenen, görel olarak büyük toprak mülkiyetinin hakim olduğu bir tarımsal yapıya sahiptir. Bölgedeki tarımsal yapıların farklılığı Türkiye'deki tarım ve köylülük tartışmalarının önemli bir başlığını oluşturmuş ve bu farklılık 1960'lı yıllardan itibaren feodalizm-yarı feodalizm tartışmaları bağlamında ele alınmıştır. Bu çalışma 16. Yüzyıldan 20. Yüzyıl başlarına uzanan süreçte Osmanlı egemenliği altındaki bölgenin ekonomik, sosyal ve politik yapısına odaklanarak söz konusu tartışmanın teorik öncüllerini eleştirel bir gözle değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

*Anahtar Sözcükler: Osmanlı İmparatorluğu,
Güneydoğu Anadolu, tarım, feodalizm.*

INTRODUCTION

Agricultural sector of Turkey is still characterized by the hegemony of petty commodity production. The lasting character of petty commodity production under capitalist mode of production does not only result from internal dynamics of agricultural sector but also from underdeveloped capitalism. The complex interrelations between underdeveloped capitalism and petty commodity production in agrarian sector have been largely discussed among scholars for at least a half century. In these debates, agrarian problem in Turkey has been questioned by considering the effects of the relations between state and social classes alongside with the dynamics of underdevelopment issue.¹ On the other hand, the peculiarity of Southeastern Anatolia has been another controversial issue. This region diverges from general land use pattern of the other regions of Turkey. Historically, large landownership and sharecropping system has constituted a relatively large share of land use in this region. This different pattern of land use in this region has existed during the modern capitalist period. Indeed, despite the rapid decline of its share in land use, sharecropping system still constitutes a considerable relation of production in this region².

The peculiarity of the region sparked an enduring debate among leftist political and academic circles in the 1960s and 70s as a part of general debate about what is the dominant mode of production in Turkey³ In this study, we intend to clarify the nature of the relations of production and distribution in this region and trace the historical background of that structure by considering these debates.

The region was conquered by the Ottoman Empire in the 16th century. From then on, the region remained as an exception in terms of political and economic structure within the Empire. The Ottoman Empire granted extensive privileges and autonomy concerning self governance. Therefore, the classical Ottoman surplus extraction mechanism of *timar* and *iltizam* systems did not operate here in a traditional way. Surplus extraction mechanisms in that region varied according to power relations between Kurdish tribes and the Ottoman Empire through the long period under Ottoman rule. In this sense, the existing peculiar structure of Southeastern Region is related to the heritage of the Ottoman Empire.

In the first chapter of this study, in order to illuminate peculiarity of the region we tried to put forward a theoretical discussion focusing on the coexistence of different relations of production under a specific mode of production. This discussion touches upon the basic tenets of Ottoman socio-economic formation. The following chapter consists of the information regarding geographical and physical features of the region, which determines the structure of agricultural production and basic properties of social and economic structure of the region at the beginning of 20th century. The third chapter

explores the establishment and evolution of specific surplus extraction mechanism since 16th century. In the fourth section, the Land Code of 1858 in the Ottoman Empire and its role in consolidation of big landownership in the region is being discussed.

1. SOUTHEASTERN ANATOLIA AND ‘OTTOMAN FEUDALISM’

The debate on the character of the mode of production in the Ottoman Empire and that of modern Turkey was one of the most important titles in the agenda of Turkish intellectuals during the 1960s and 70s. Like other similar debates about Latin America and India, the main motive of this debate was political. And various approaches to the question used to reflect political differences between all sides of the debate. The essence of the debate was on what criteria must be adopted to define a mode of production or a socio-economic formation. In this respect, it has similar theoretical framework with the well-known debate on transition from feudalism to capitalism (Hilton, 1976). Turkish version of this classical debate, though it was not systematically carried out, provided not only an explanation of the character of Ottoman socio-economic structure, but also some original theoretical contributions to the mode of production debate.

First of all, Turkish debate on the character of mode of production in the Ottoman Empire has challenged the traditional Ottoman-Turkish historiography which perceived classical Ottoman surplus mechanism, *timar*, as a *sui generis* fact. For instance one of the prominent Turkish historians; Ömer Lütfü Barkan strictly rejects the argument of feudalism concerning the Ottoman Empire. Barkan’s approach represents the common belief on the uniqueness of Ottoman social and economic system among some Turkish academic historians. This approach neglects the needs of theory in history and represents an empiricist stand ignoring varieties of economic and social structures within the Ottoman Empire in different times and places.⁴ In our opinion, in order to understand the economic basis of the Ottoman rule it is very important to explore whether this system consists of a common surplus extraction mechanism that may be observed in many pre-capitalist social organisations.

The Ottoman Empire tried to build a stable and centralized surplus extraction mechanism from the beginning. Strengthening absolute power against centrifugal forces, it was based on the taxation of small peasantry. Since small peasantry was at the core of the treasury, Ottoman rulers always preserved small peasantry under the *çift hane*⁵ system. During the classical age covering the period from the 14th to the 16th century, Ottoman surplus extraction system was organised under the *timar* system. In legal terms, the *timar* system was based on the authority of the Sultan and his *sipahi* (cavalryman) who possessed tenure of state land (*miri*) in perpetuity. In other words, the *sipahi* held a *timar* in return for military services in wartime and collecting taxes on behalf of the Ottoman state. Under this system, land was leased out to and cultivated by dependent

peasantry (*reaya*), for which they were obliged to pay the sipahi rent in kind, in cash and – in some cases – labour service (*corvée*). In this framework, *timar* can be considered as *fief* granted to *sipahis*. Timar system also included some punitive sanctions against *sipahis* to preserve peasantry from excess taxation. The Ottoman Empire did not share its authority on judgement and some administrative functions with *sipahis* and tried to prevent the *timar* to have a hereditary character. By doing so, it aimed to strengthen central power and prevented centrifugal forces from having autonomous power.

Here, the surplus extraction mechanism may be considered as a ‘centralized feudal rent’⁶ because of the existence of extra-economic compulsions carried out by the intermediaries of the central authority. Since the basic source of the treasury was the agricultural taxes, the Ottoman Empire tried to build a stable surplus extraction system and guarantee the provision of the army and the capital (Istanbul) dwellers. In accordance with these two aims, center strove both to protect and enhance peasant usufruct rights and to contain and prevent the emergence of solidified or long term claims by the intermediaries (Arıcanlı and Thomas, 1994: 25-48). Besides, Ottomans organized settlement policies to preserve and support small peasantry. As a matter of fact, *reaya* family was always the main production unit and the implicit tenants of the land. The *reaya* who cultivates the land with their own means of production, was only responsible to the state if and only if he accepts to pay a tax (*çift resmi*) to the *sipahi* according to the customs and productivity of the land (Barkan, 1980: 128).

By supporting and preserving small peasantry, the Ottoman Empire could provide a stable surplus extraction mechanism and impede possible diversification among peasantry in the long run. The small peasantry could sustain itself during the centuries. In this respect, Ottoman experience resembles *Ancient Régime France* in which small producers were under the protection of absolute monarchy in spite of a prolonged exploitation mechanism over them.

Turkish debate on so-called Ottoman mode of production consists of three main theoretical positions. One of them asserts that Ottoman socio-economic formation was Asiatic because of the lack of centrifugal autonomous forces on land. According to this approach, since there was no private property on land and all lands are belonged to the state, it can not be argued that the Ottoman Empire was feudal. Similarly, for the advocates of this approach, since there was no aristocracy who had hereditary and juridical rights on land, feudalism argument is meaningless (Divitçioğlu, 2003: 45-52). Following this argument, Keyder (1987: 7) strongly asserts that:

The Ottoman Empire was not feudal: the nature of the state, its role in the determination of the class structure, in social reproduction and in that class structure

itself was fundamentally different from the pre-capitalist order we have come to know as European feudalism. Historically, the Ottoman was constructed upon the Byzantine and the Eastern Roman precedent. In contrast to Western Europe, in the eastern half of the Roman Empire, the small peasantry had remained intact and had not been replaced by a rival labour system such as slavery and serfdom.

As a matter of fact, advocates of the Asiatic mode of production approach agree with traditional Ottoman–Turkish historiography about the non-existence of feudalism in the Ottoman Empire. Actually, these two approaches seem to focus on Western European experience instead of a universal approach.⁷ Interestingly, both two approaches implicitly adopt juridical definition of the term *feudalism*. For instance, Barkan identifies feudalism with labour services and defines the term in juridical way. As he writes:

...it is not true to explain Turkish timar system as creating feudal institutions by a state that invaded and occupied other countries for brutal exploitation. There might have been existed some rules which reflect old feudal relations for a limited period. But these rules existed as lacking of their real meanings and contents. In the regions where the (Ottoman) Empire could successfully establish its own peculiar social order, the non existence of noble class with special privileges and customs and internal organizations that could have not appeared as autonomous and independent entity is an evidence of this reality (Barkan, 1980: 890).

According to Barkan, The Ottoman Empire could never be seen as feudal because of the uniqueness of its structure. A third theoretical position, however, focuses on the role of *sipahis* in *timar* system and finds some similarities between *sipahis* and western type of feudal aristocracy.⁸ However, all these theoretical positions and the arguments laying behind them are not backed by complicated surplus extraction mechanism in different time periods and localities. In our view, the type of political organisation (i.e. being centralized or decentralized) of ruling class who appropriates surplus product, is not a decisive element to identify a mode of production. As Marx (1970: 20-21) underlines in his famous *Preface*:

In the social production of their existence, men inevitably enter into definite relations, which are independent of their will, namely relations of production appropriate to a given stage in the development of their material forces of production. The totality of these relations of production constitutes the economic structure of society, the real foundation, on which arises a legal and political superstructure and to which correspond definite forms of social consciousness. The mode of production of material life conditions the general process of social, political and intellectual life (Marx, 1970: 20-21).

In this respect, the mode of production can be described as a specific combination of forces of production and relations of production. As E. Laclau (1977) pointed out in Latin American debate, the Marxist mode of production concept must focus on social relations in production sphere. In other words, in identifying a specific mode of production, the starting point is the statute of direct producer. As Maurice Dobb (1946: 35) asserted:

To avoid undue prolixity it must suffice without further parade of argument, to postulate the definition of feudalism which in the sequel it is proposed to adopt. The emphasis of definition will lie not in the juridical relation between vassal and sovereign, nor in the relation between production and the destination of the product, but in the relation between direct producer (whether he be artisan in some workshop or peasant cultivator on the land) and his immediate superior or overlord and in the social economic content of the obligation which connects them.

Following this framework, it can be argued that the definition of mode of production includes two elements. The first one is the legal aspect of the relations between direct producer and means of production; that is to say, property relations. From this point of view, direct producers have possession of means of production if they have permanent right over the means of production, even if legal property rights in modern sense were not established. As Arıcanlı and Thomas (1994: 37) pointed out, the concept of property had a different function in the Ottoman social formation:

In the Ottoman social formation there is a division between appropriative and distributive practices. The site of distribution is the state. Property is not a social relation that entitles a person to 'something' as in capitalism. Rather, property here is a concept that prevents the coalescence of appropriative and distributive processes in the sphere of production. In other words, property rights maintain a separation of sites so that practice of appropriation takes place in the production site, whereas distributive practice occurs in the context of the state. 'Property' in this case organizes flow or distribution of surplus product - not its extraction.

Second element of the definition of the mode of production is related to the mode of surplus extraction. Namely, the question is whether the surplus extraction is carried out by market relations or by extra-economic compulsion. In this respect, we claim that, the Ottoman Empire was feudal, despite certain regional and historical differences.⁹ However, as mentioned above, feudalism thesis was derived from political and juridical superstructure without considering mode of production. Therefore, it fails to explain different relations of production and social relations in transition within the Empire. For instance some big *çiftlik*s (farm) emerged in the Balkans and Western Anatolia in the 17th century were seen by some authors as capitalist enterprises by

emphasizing their market-oriented structure despite these *çiftlik*s were using dependent labour (Haldon, 1993: 161). Similarly, the Kurdistan province, the subject of this study, was seen as feudal since Ottoman central authority shares its political authority with the Kurdish *agas* and *beys* because of specific historical, geographical and strategic reasons. However, feudal structure of this region was different from western regions of the Empire and the region had a relatively close economy until the end of 19th century. This is because of the severe geographic conditions in addition to the feudal production relations which could have reproduced it self by the local power relations arising from kinship. In the following section, we are defining geographical, administrative and agricultural structure of the region, which is conditioned by the lasting feudal relations.

2. THE STRUCTURE OF THE SOUTHEASTERN ANATOLIA

Broadly speaking, theoretical approaches to the history or historical periodizations are grounded on common patterns which can be identified in the evolution of societies. However, historical development is neither one sided phenomena nor a linear process. It is affected by some peculiar natural, geographic and climatic conditions (Divitçioğlu, 2003: 172). In evaluating the peculiar structure of Southeastern Anatolia within the Ottoman Empire, these factors have to be closely taken into account.

Table 1. Some Indicators for Ottoman Agriculture at the Beginning of the 20th Century

Regions	Population (Million)	Cultivated Area thousand km)	Enterprises< 10 acres (%)	10-15 acres (%)	Enterprises> 50 acres (%)	Average (acres)
Macedonia	16.3	4.6	30	52	18	19
Thrace	1.15	4.4	55	28	17	24
Western Anatolia and Marmara	5.20	14.9	31	46	23	35
East Black Sea	1.34	3.7	43	42	15	18
Adana	0.50	4.7	17	36	47	77
Middle Anatolia	4.70	19.6	23	52	25	35
East Anatolia						
Middle Threshold	1.15	5.2	41	41	18	21
South Threshold	0.81	6.5	23	23	40	58

Source: Pamuk, (1987: 96).

The first reliable statistics reflecting production relations in Southeastern Anatolia is only about the last period of the 19th century. The land use patterns in different agricultural regions gathered from the Ottoman Agricultural Statistics for the 1900s is shown in the Table 1 (Pamuk, 1987: 96).¹⁰

Although the data in the table does not give direct information about the land use pattern, distribution of the enterprises size proves the existence of different structure in the south threshold of East Anatolia, which is under the control of feudal powers. As a matter of fact, the average land size in this region is 58 acres, and 40% of the agricultural enterprises consist of the enterprises over 50 acres and more. Comparing with the other regions within the Empire, one can easily mention the concentration of landed property in this region. This is because the enterprises over 50 acres is not more than 25% of total enterprises in all of the other Ottoman Regions and the lands are generally cultivated by the enterprises that own lands smaller than 10 acres. In spite of the inadequate information, the average land size points out to a dominance of small commodity production in these regions. The only exception of land concentration could be observed in Adana Region. In this region, the large agricultural enterprises started to specialize in cotton production in the late 19th century alongside with the construction of railways and new ports.

The structural peculiarity of Southeastern Anatolia continued after the establishment of Turkish Republic in 1923. Although the small agricultural units are the dominant production units in all of the agricultural regions, the semi-feudal agricultural structures continued to exist as dominant agricultural production units in the region.

Ebul Fida, a Muslim geographer of the 14th century, made the first description of the region. Ebul Fida defined the region as “*Bilad-ı Cebel*” and the region consisted of the provinces, Erbil, Şehr-i Zor, Kasr-ı Şirin, Dinever, Nihavend, Hemedan, Keşan, Rey and Isfahat (Baykara, 1988: 99-115).¹¹ The west frontier of the region was roughly upper Fırat-Karasu Rivers and the east border extended to The Van Lake and Kurdish massive. The region was divided with a prolongation of Toros Mountains that lays parallel to the Murad River in the east of Van Lake and 50 km of Amed (Diyarbakır). The region was irrigated by several rivers and streams together with Euphrates and Tigris. The high and rugged Armenian plateaus over 1500-2000 meter from sea level at the north of Anti-Toros decked with river valleys that provide good summer pastures for livestock production. However, the topography of Diyar-ı Mudar, Diyarbakır and Diyar-ı Rabia in the south was in the form of a relatively flat plateau rather softly flows to 1000 meter deeper than sea level at Amid, which was in the south of Rakka over Euphrates river. This semi-arid step region, appropriate for pastures provides a warm shelter in spite of the hard winters in Eastern Armenia (Woods, 1993: 19-20). The geographic conditions provide a nomadic livestock production in high plateaus in summer and in Diyarbakır-Mardin-Urfa triangle in winter rather crop production. In his study of “*Şerefname*”, Şerefhân Bitlisi makes a parallel description with Ebul Fida and notes that the frontiers of the region starts from Hürmüz Sea (Persian Gulf) to Malatya and Maraş and the north area consists of Iran, Persian Iraq, Azerbaijan and Armenia (Han, 1971: 20).

Some travellers such as Simeon, Evliya Çelebi, Poulet and Tavernier, who travelled the region during the period from 16th to 19th century, also depicted the region in their travel books as highly specialized in some trades such as wood processing, jewellers, carpet weaving especially in Diyarbakır, Bitlis and Aleppo. These books also note that there were iron and lead processing carried out by some craftsmen in illegal ways. There were also small amount of export of some goods such as tobacco, oak and purpurin, wool, leather and silk. According to these travel books, during the centuries the region had more than one million sheep and goats and this potential was crucial for the provision of Istanbul. As a corollary, it can further be argued that economy of the region was predominantly based on activities related to nomadic life (Burkay, 1992: 282-288).

3. THE EVOLUTION OF FEUDAL RELATIONS IN SOUTHEASTERN ANATOLIA

From the 14th century onwards the political structure of the region depended on the confederated tribal organisation. This structure determined the political basis of Akkoyunlu and Karakoyunlu states. As a matter of fact, this confederation consisted of fifty Turkish and Kurdish tribes, which were organized to be the main military power of Akkoyunlu state. In spite of certain differences, the social structure of Karakoyunlu state depended on the similar tribal confederation (Woods, 1993: 19-20). Unlike Turkoman tribes, the Kurds were not joining the nomadic confederations and Kurdish tribes were living as autonomous units that have their own tribal hierarchy, special territory and capital city.

According to Evliya Çelebi's accounts about Bitlis Emirate, there was an important social stratification within the tribal and non-tribal groups in the region. If the stratification is indicated with a pyramid, the emirate, his family and other tribal leaders and notables were at the top of the pyramid. The next level below the top was the non-tribal elite consisting of religious dignitaries and high ranking bureaucrats paid by the *Bey*. The *reaya*, which included peasants and settled people of both Kurdish and Christian origin, made up the bottom of the social pyramid (Çelebi, 1986: 483-490) (Özoğlu, 2004: 64).

Every tribe had an economic treaty with the other tribes to assure its regeneration. For instance, Turkomans were usually recognized the independency of Kurdish Beys¹² in expense of having security for theirs caravans and pasturage rights (Woods, 1993: 169). But there were ethnic differences in addition to sectarian and cultural differences among the tribes as they migrated into the region. The tribes generally pursued a close relationship with central authority in order to obtain economic privileges and autonomous statute during the 14th century.

Before Ottoman conquest, many tribes were ally of rival states to strengthen themselves against other tribes. Politically divided structure made easier for the Ottoman Empire to assure control over the region. During the reign of Mehmet II in 15th century and his grandson Selim I in 16th century, the Ottoman Empire benefited from political conflict among Kurdish tribes in order to strengthen its political domination. Especially Selim I could have accomplished a military alliance of Sunni Kurdish feudal powers against the Shia Safevi's, the eastern central power of the region, in Çaldıran Battle in 1514. This battle provided the control of Ottomans over the region. A treaty signed with İdris-i Bitlisi, one of the powerful *beys* of the region and Selim I granted some *berats* (title of privileges) to the Kurdish Beys to recognize their autonomy (Aladağ, 1976: 140-141). Consequently, the Ottoman Empire carried out a peculiar economic and administrative policy for the region instead of centralisation. It can be asserted that, by the help of this policy, Ottomans created a military tampon against the threat of Shia Safevi's in the east and also tried to provide a potential tax source (Özoğlu, 2004: 48-49) (Lindner, 2000). Furthermore, the Ottoman Empire established some administrative units in the region named *yurtluk* and *hükümet sanjaks*. These administrative units differ from classical Ottoman ones in terms of liabilities and autonomy. As the *yurtluk* and *hükümet sanjaks* consist of some hereditary rights, the Ottoman Empire recognized permanent property rights for the region. In addition, the Ottoman Empire did not make tax registration (*tahrir*) for *hükümet sanjaks*, so that there was neither *zeamet* nor *timar* in these administrative units (Yılmazçelik, 2003: 144-155). By establishing *yurtluk* and *hükümet sanjaks*, the Ottoman Empire left administrative and juridical control to local powers in order to build an alliance with Turkoman and Kurdish Beys. This can be best illustrated by an imperial decree (*ferman*) issued by Süleyman I who regulated Ottoman policy in the Kurdish territories. Defining the privileges granted to the Kurdish rulers, this decree represents overall Ottoman governing strategy in Kurdistan in the 16th century:

“Kanuni Sultan Süleyman (Süleyman I) gives to the Kurdish beys who, in his father Yavuz Sultan Selim's times, opposed the Kızılbaz (*Alevis*) and who are currently serving the State with faith, and who joined specifically in the Serasker Sultan İbrahim Pasha's Iran expedition with courage- both as reward for their loyalty and courage, and their application and requests being taken into consideration- the provinces and fortresses that have been controlled by each of them as their *yurtluk* and *ocaklık* since past times along with the places that were given them with separate imperial licences (*berat*) and their provinces, fortresses, cities, villages, and arable fields (*mezraa*) with all their harvest, under the condition of inheritance from father to son, are also given to them as their estate (*temlik*). There should never be any external aggression and conflict among them. This glorious order (*emr-i celile*) shall be obeyed; under no condition shall it be changed. In case of a *bey*'s death, his province shall be given, as a whole, to his son, if there is only one. If there is more than one son, they

(the sons) shall divide the province contingent upon mutual agreement among themselves. If they cannot reach any compromise, then, whoever the Kurdistan beys decide to be the best choice shall succeed and through private ownership (*mülkiyet*) shall be the holder (*mutasarrıf*) of the land forever. If the *bey* has no heir or relative, then his province shall not be given anybody from outside. As a result of consultation with Kurdistan beys, the region shall be given to either *bey* or *beyzades* (someone else from the beys family) suggested by the Kurdistan beys...” (Özoğlu, 2004: 53-54).

Consequently, on these types of granted lands, property owner could either extract the agricultural surplus as a whole in the form of crop (predominantly cereals) or livestock production especially during the periods when the central authority was weak (Sakaoğlu, 1998: 5). In addition to the establishment of *yurtluk* and *hükümet sanjaks*, the Ottoman Empire also granted *timar* rights to some tribal leaders and members of ruling families of tribes on newly conquered territories. For example Evliya Çelebi writes that 13 *zeamet* and 124 *timars* were granted to Bitlis *Emirlik* and many influential military like *alaybeyi*, *çeribaşı* and *yüzbaşı*.

As mentioned above, *timar* was the land granted to *sipahis* in response to military service during the wartime by the central authority. In classical *timar* system carried out in the other regions of the Ottoman Empire, tax revenues of the *timar* was being enjoyed by *sipahis* alongside with some other regular or extraordinary taxes collected by *sipahis* on behalf of central authority. Here, the tax regime was characterized by several features deriving from the region’s tribal structure.

As for the relations between the Ottoman *beys* and tribal leaders, it could be analysed by using a pendulum analogy. During the centuries under Ottoman rule, pendulum swung between powerful autonomy and direct central control. The central power could have an opportunity to recruit soldiers and collect taxes¹³ during the relatively powerful economic and administrative periods. The beys and tribal leaders enjoyed a certain measure of prestige and power deriving both from their ancestry and from administrative titles granted by the Sultan, but their positions were by no means guaranteed. Constant intrigue, fighting, and displays of quick temper were necessary to hold their enemies at bay and retain the loyalty of the tribes and peasantry (Gould, 1976: 485-506). On the contrary, during the relatively weak periods, the direction of the pendulum changed and the feudal powers were cutting off paying taxes and evading their other responsibilities. If the weakness was temporary, the feudal powers were expected to again adhere to the central authority (Bruinessen, 1992: 135-136).

However the Ottoman Empire attempted to build direct control over the region by granting some titles such as “*sancakbeyliği*”, “*kaymakamlık*” and “*mütesellimlik*”, which created some winners and losers among tribe leaders. This policy provided the

Ottoman Empire to impede potential collaboration between feudal powers (Barkey, 1996: 12). In addition to this “divide and rule” policy, the Ottoman Empire benefited from the hostility between some tribes stemming from blood feud and competition.

Considering the production relations on land, the *beys* and tribal leaders should be seen as the “appropriator of the surplus” rather than an “intermediate agent”. The alliance in surplus extraction performed by a new administrative model provided mutual benefit for both local powers and the high public officials in the region. An implicit treaty between the feudal powers and public officials almost became a tradition during the period when central power weakened and decentralized especially during the 18th century (Meeker, 2002: 147-148). While feudal powers were supporting the officials in the collection of the regular taxes and the maintenance of security, the feudal powers were benefiting from state officials in the assurance of *iltizam* right and rental of some lands (Gürbüz, 2008: 59). This alliance in surplus extraction in favour of *beys* and tribal leaders increased the dependency of peasantry and impoverished them. Many peasants were obliged to leave their lands as a result of an increase in the burden of tax. There were only two options for these peasants; either continue their rural lives under the patronage of feudal power or join the army of local officials that was called *kapı halkı* (Household Cavalry). Joining *kapı halkı* and becoming a *levend* (warrior) was providing to this people a kind of tax exemption and employment (Barkey, 2008: 208-211; Cezar, 1965: 331).

The transformation of peasantry continued in the course of time, and having military force (*kapı halkı*) became an indicator of power and prestige. For instance, having more soldiers provided the *iltizam* owner to control waste lands and to appropriate higher percentage of agricultural surplus. As Inalcık pointed out, local powers frequently tended to appropriate more surpluses by using illegal methods depending on their military power (Inalcık, 1977: 27-57). In addition to the control of local lands, *beys* and tribe leaders used their military power as a bargaining power with the central authority (Barkey, 1996: 169-170). The Ottoman Empire needed *levends* in the long and difficult battles because of low technological level of the army. This is why it forced to bargain with the local powers for *levends*. In spite of the possibility to lose control over the region, the appointment of many rebellious tribal leaders as a state official used to be a regular application in the course of time (Inalcık, 1977: 28).¹⁴ Some of the rebellious tribal leaders tended to banditry for their livelihood.¹⁵

Beginning with the reign of Mahmud II in 1808 and particularly by the period of the *Tanzimat* (Imperial Edict of Reorganization in 1839), the Ottoman Empire reversed its provincial administrative policies and switched to a more centralized mode. The Empire strived to cope with the Western economic and military superiority and to counter Russian and Iranian threats and went through a process of restructuring

throughout the Empire, including Kurdistan. Aiming to establish direct Ottoman authority in Kurdistan, the central administration established a special province and called it *Eyalet-i Kurdistan*. The state also relied more on the centrally appointed administrators, not only at the level of *vali* but also even at the level of lower-rank administrators (Özoğlu, 2004: 65). Related with this new administrative approach, it tried to centralize the agricultural surplus in the region and increase tax incomes with the collection of taxes by the appointed officials (*muhassıl*).

But this attempt encountered with a strong resistance in the region because of the established coalition of interest between the officials and local powers. The officials, who noticed a decline in their illegal incomes, started to rebel against the centre and in doing so they gained the support of local powers.¹⁶ Although the centre could have reduced the resistance in the region by using military power, appointed governors did not maintain the control in rural areas because of the lack of finance and hard geographic conditions. The centralisation attempt might have been decreased the power of *sheikhs* who had religious authority on the tribes. Hence, the Ottoman Empire attempted to use their influence on tribes and the *sheiks* were used as an intermediate agent between the centre and tribal leaders. For this aim, the Ottoman Empire allocated large *waqf* lands to the *sheiks* to gain their alliance and this policy consolidated feudal relations in the region (Sunar, 1999: 30).

4. CONSOLIDATION OF BIG LANDOWNERSHIP IN SOUTHEASTERN ANATOLIA AFTER THE LAND CODE OF 1858

In designing The Land Code of 1858, the main aim of the Ottoman Empire was to increase its basic income source by the small landownership. According to article 8 of the Code, “*The whole of the lands of a town or village are not granted to the whole of the inhabitants... the parcels of lands are given to each inhabitant, and title-deeds (Tapu senedi) showing their possession are delivered to them ...*” This article definitely reveals the tendency of the Ottoman Empire in favour of small landownership. In spite of this tendency, Land Code of 1858 led to concentration of landed property instead of strengthening small landownership.¹⁷ Because 1858 Land Code handled all of the production categories on land (small peasants, feudal producers, capitalists) isolating from social relations and included some provisions for arranging relations between state and individuals rather than relations among different social formations (Aytekin, 2009: 935-951). Consequently the tribal leaders registered the common lands as their own private property by using their influence on public officials.¹⁸ In addition, the *sheiks*, which increased their economic power on *waqf* lands, used the donations of their disciples in purchasing new lands.¹⁹ Alongside this, wealthy city dwellers and Sultan Abdulhamid II himself also became the owners of large estates after Land Code of 1858 (Sluglett and Sluglett, 1984: 409-421).

This transformation in property relations on land led to changes in production and distribution relations. The communal property of tribes declined and economic individualism gradually emerged in the region. For this reason, a social stratification inevitably emerged within tribal social structure. It can be easily claimed that class differentiation in today's Southeastern Anatolia Region dates back to this period. In other words, Ottoman policy of pacification and sedentarization of tribal groups contributed to class-formation in the region. As a result of this policy, Ottomans dispossessed some parts of tribal lands. As Quataert (1994: 873-874) pointed out, from c.1850 peasant revolts and central authority helped to block the notables and preserve small peasantry's claims.

During the third quarter of 19th century when the prices increased dispossession usually involved nomadic tribes who had lost their customary rights on land. Nevertheless, because of the security problems, tribal holdings had not been cultivated regularly. This is why these lands were often considered as waste (*mevat*) lands by central authority. During the second half of the century, especially after the Land Code of 1858, however, tribal pacification brought improved security as domestic and foreign demand for agricultural commodities mounted. Under these suitable circumstances, some entrepreneurs started to cultivate these waste lands in safety to develop agricultural production in the region. However, since they were unable to implement *corvée* system they instead obtained some surplus peasant labour through wage and sharecropping arrangements. Thus some smallholders had the opportunity to earn additional income and preserved their own holdings during the Great Depression of 1873-1896 which revealed itself as persistent price depression.²⁰ During the second half of the 19th century the notables also used the labour of newly settled tribesmen. And probably, they established greater social and economic control over them. As corollary, the later estate formation took place in newly opened lands and used mainly tribal labour and was not based on the exploitation of existing peasantry. Consequently, some members who formerly had an equivalent statute within the tribe started to cultivation as a tenant or sharecropper in tribe leader's or *bey*'s land (Bruniessen, 1992: 184). An official report in 1893 describes such transformation process in property relations for Dersim as follows:

“There exists some Persian tradesman from Iran who was selling wheat, barley, cotton prints and linen vs in this period. They were selling these goods on credit for six months in exchange for high interest rate. Consequently the debtors were obliged to sell their lands to pay these debts. Some of them were making a deposit of their lands and immigrating to other places in order to make money for interest payments. Eventually, most of them lost their lands and became shepherd or servant. The rest kept on agriculture as a sharecropper” (Yılmazçelik, 1995: 135).

During the 19th century some of the tribe members became waged labour but they were minority (Bruniessen, 1992: 184). Instead of capitalist farming on large lands which is based on waged labour, sharecropping was the most common form of land-use. In practice, throughout the region, sharecropping used to include some obligations akin to labour-service as it was in Russia after the abolition of serfdom.²¹ Moreover, monetisation of economy even within the border of feudal relations was very limited. Until the 20th century the region was closed to world markets due to rough territory and hard transportation conditions (Pamuk, 1987: 95). For similar reasons, agricultural structure of the region was based on cereals and livestock production. In other words, economic structure was self sufficient and market connections were not beyond local fairs.

In evaluating relations of production in the region, Ottoman's practice of settlement of some tribes realized for military and economic reasons must be underlined. The Ottoman Empire established a commission to settle down the nomadic tribes of the region to maintain the security of trade route between Syria and West Anatolia. By this policy, Ottomans aimed to increase land tax income after Land Code of 1858. In this respect, new settlement places established with the consolidation of sub districts like İzziye, Islahiye, Osmaniye. In realising this policy, the Empire established a new army in 1863 (*Fırka-ı İslahiye*) composed of the soldiers out of the region and therefore did not rely on the current military powers in the region (Orhonlu, 1987:115-116). During the period between 1865 and 1876 when the reign of Abdulhamid II begins, the Ottoman Empire carried out a military policy in order to control the tribes and to overcome resistance of tribes against settlement policies. Actually, during this period, the Ottoman Empire strived to establish an agrarian structure based on small peasant property in the region in order to consolidate the power of monarchy. But this policy could not be achieved since the peasants were either ignorant about the land registration or had a fear from government taxation. Moreover they could not have purchased land because of rapidly rising land prices. Thus, they became sharecroppers and tenants on their lands and tribal *sheiks* or rich townsmen, who personally registered communally owned lands, became the real owners. Those newly settled nomads became either sharecroppers of large estates or seasonal agricultural workers (Şahin, 1996: 39-40). In brief, large landowners were welcomed by The Ottoman Empire as long as the land is cultivated continuously by permanent tax payers with their sharecroppers.

Actually, this new military policy was not successful to overcome the resistance of local powers. According to official records, one of the tribal leader, Sheikh Ubeydullah had a military power consisted of 10 or 20 thousand armed forces and this army was bigger than central army in the region at the end of 1870. The main reason for the weakness of central authority in the region was loyalty of local people to local powers instead of central authority. The inherent alienation of central authority from

local powers and the reaction against radical centralization policy that mentioned above can be regarded as the reasons for lack of confidence to the centre (Gürbüz, 2008: 57-58). Another reason behind the question of political authority is lack of social basis for the Ottoman rule other than military force (Gould, 1973: 41).

During the reign of Abdulhamit II, the Ottoman Empire implemented a different alliance strategy with local powers of the region because of the rising Armenian nationalism and Russian attacks to Eastern borders of the country. In this respect, special troops (*Hamidiye Alayları*)²² were established by organising Sunni Kurdish tribes against Armenian armed groups depending on Treaty of Berlin in 1878. The Ottoman Empire also strived to lessen the English impact on the region by implementing Pan-Islamic policies (Ergül, 1997: 45-47). Abdulhamid II granted some titles to Sunni feudal powers and appointed them for some missions. This policy led to strengthen autonomy of local notables and consolidated feudal relations of production throughout the region (Gürbüz, 2008: 64-65).

In the course of time, these troops started to make banditry and attacked Armenian villages. The Ottoman authorities encouraged the enrichment of the Kurdish feudal powers, since they received valuable presents from them. "Thanks to this", remarked Termen (Russian vice-consul in Van), "the whole village passes into hands of Kurds; the Armenians starting as mirible i.e, they crop--end up by losing their land and become simple labourers, i.e serfs of the Kurds". The *selef*²³ was a source of huge income for the Kurdish Beys. For example, Haseki, an Armenian village in the valley of Muş, lost through *selef* 208 fields, 24 houses, and 6 mills, all of which passed into hands of Kurdish *selefdars* (*the lender*). In the formerly prosperous village of Arench, in the *kaza* (sub district) of Adilcevaz, out of 115 houses only 70 remained in the hand of local inhabitants; of these however, only 55 were held in ownership, the others being *miri*. In the village of Marmuss in Van the Kurdish *Beys* seized all the lands of the Armenian community (Issawi, 1980). However, this policy played an important role to consolidate Ottoman rule over the region (Barkey, 2008: 288). As a matter of fact, the policy depending on "divide and rule" approach²⁴ caused to strengthen Sunni feudal powers in the region²⁵. For instance the allocation of *miri* lands to Sunni tribe leaders who joined the Hamidiye Troops exempted from livestock tax (*resm-i agnam*) (Burkay, 1992: 404). These privileges created a new balance of power in favour of Sunni Kurds (Sunar, 1999: 49). Moreover The Hamidiye Troops were used to change the power relations between Sunni Kurd tribes as well, in favour of those who loyal to Ottoman Rule.²⁶

The social and political aspect of Abdulhamit's Pan Islamist policy can be seen in an educational practice called *Aşiret Mektebi*. By the order of Abdulhamit II a new school opened in Istanbul in 1892 to provide an Ottoman education for the sons of leading tribal notables. The *Aşiret Mekteb-i Hümayun* (Imperial School for Tribes), was

a five-year boarding school that admitted boys between twelve and sixteen years old. The school has been rightly interpreted as part of a broader policy pursued by Abdulhamit II for integrating the Arab provinces more closely to the Imperial center. However, the school, which reached beyond the Arab provinces to recruit eastern Anatolian Kurds, was essentially an experiment in social engineering which sought to foster an allegiance to the Ottoman state with the Kurdish tribes. On the precedent of urban notables whose sons were educated in Istanbul, obtained government offices, and became Ottoman loyalists, Abdulhamit II and his advisers aimed to create a similar body of intermediaries between the state and its tribes. The experiment ran for fifteen years before the Aşiret Mektebi was closed in 1907; yet in time the school sent waves of graduates on to higher education in special sections of the civil and military academies and thence to government office in the provinces (Rogan, 1996: 83). In the end, non-Sunni local powers that were considered unreliable by central authority weakened in the region.

CONCLUSION

The Ottoman Empire, after consolidating empire power in 16th century, achieved to realize a centralist surplus extraction mechanism. However, Southeastern Anatolia, as a part of Ottoman social formation had a peculiar structure throughout the centuries. In this region, the Ottoman Empire implemented a decentralized surplus extraction mechanism which was based on sharing surplus product with local notables for military and political reasons. In this respect, the Ottoman Empire used very flexible policies to provide a political authority in the region. Based on the dependent peasantry, this structure adapted itself to changing conditions and thus it could have been reproduced. By the period of Tanzimat, the Ottoman Empire tried to build a central control over the region as it did in the other regions of the Empire. To this end, it constituted a central organization to collect taxes directly. But this policy could not have been achieved because of the resistance of local notables and interest coalition between tribal leaders and officials. The political and economic structure of the region did not change after the Land Code of 1858 because of the existing class relations. Moreover these changes contributed the consolidation tribal leaders’ power. At the end of the 19th century, Ottoman policy of using Sunni-Kurd tribes to overcome national uprisings of Armenians, consolidated feudal relations of production and political fragmentation. Modern Turkish nation state inherited this complicated structure which had an ethnic-national dimensions as well.

NOTES

---

¹ For the historical evolution of agrarian structures in Turkey see Boratav (2004), Pamuk and Toprak (1988).

² Although semi-feudal relations declined rapidly after the implementation of Southeastern Anatolia Project (GAP), the rate of holdings leased out a sharecropping basis in the region (Adiyaman, Batman, Diyarbakır, Mardin, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak) is two times higher than the average of Turkey. (Calculated by the authors by using Agricultural Census of 2001 of Turkish Statistical Institute, TUIK).

³ For a summary and evaluation of these debates see Seddon and Margulies (1984) and Aydın (1989). In Turkish debates some authors like M. Erdost used the term semi-feudalism in order to identify the mode of production instead of relation of productions in some regions of Turkey. As it was discussed by several authors, semi-feudalism is a relation of production which emerged and shaped under dominant mode of production. See Erdost (1989).

⁴ About this geographical and historical differences in the context of raw cotton production in the 19th century in Egypt and Western Anatolia, see Teoman and Kaymak (2008).

⁵ *çift-hane*: agricultural unit based on peasant family in the Ottoman Empire. *Çift* means a yoke of oxen while *hane* denotes labour of peasant family.

⁶ We borrowed the term from B. Porshnev. Porshnev (1977) uses the term to define incorporation of landowning class to the absolute monarchy by a kind of tax-farming system during the reign of Louis XIV.

⁷ For a detailed discussion of this “ideal type” approach for feudalism see Haldon (1993). In this point although he accepted that “no wholly consistent or systematic accounts of the Asiatic mode of production can be derived from (Marx’s and Engels’s) writings, Anderson (1974) does not consider Ottoman Empire as feudal by focusing on different juridical and political superstructure by which surplus extraction take place.

⁸ For this approach see Erdost (1989).

⁹ For a discussion on the peasantry in different modes of production see Ennew and Tribe (1977).

¹⁰ For landownership and tenancy relations in Syria and Lebanon see Issawi (1966).

¹¹ The description of Ebul Fida constituted the Kurdish provinces formally declared by the central authority after *Tanzimat* (1839). The region were covering the six *beylerbeylik* representing the provinces of today’s South East of Turkey, Irak and Syria. These *beylerbeyliks* were Erzurum, Diyarbakır, Van, Rakka, Dulkadir/Maraş and Halep.

¹² The statute of *beys* (Ekrad *Beys*) was similar to the vassals of the western feudalism. These *beys* were usually in the river basins of Murat and Karasu. Gülşenzadeler, Şehsüvaroğulları, Sağırzadeler, Gençosmanlılar and Rışvanzadeler were some examples of these notables.

¹³ The center were collecting some taxes such as *resm-i çift*, *resm-i ırgaddiye*, *resm-i agnam* from the sedentary units in the form of cash besides immigrant units were obliged to pay lump sum taxes. Göyünç (1973) proves the collection of lump sum taxes in the form of sheep, butter, cheese with the tax base data in the 16th century South Eastern Anatolia.

¹⁴ For example 500 levends of tribal leader, Mahmud *Bey* was called for Bagdat expedition in the command of his brother, Çakır Ahmed *Bey* in 1776. See Cezar (1965).

¹⁵ There are some registrations denoting that the Kılıçlı Tribe, refused to settle in Mencib Region grabbed the cereals, animals and grapes in Gaziantep region and caused to 36.000 gurus detriment. See Muhsin (2005).

¹⁶ Bedirhan *Bey*, the leading power of Hakkari Region rebelled against the application of tax incomes by muhassıl’s. The timar owners and notables of Van Region, the officers of Erzurum Region and Muş district supported his rebellion. The rebellion surpassed by the Ottoman army at 1847. See Sunar (1999).

¹⁷ For detailed accounts of the debates around the logic of the Land Code of 1858, see Gerber (1987).

¹⁸ There was an ambiguity of legal status of large estates in different regions of the Empire. The Land Code of 1858 recognized some of them as private property but their legal status remained uncertain. The state preferred local, limited and temporary solutions. See Aytekin (2009).

¹⁹ The English general consulate General Abbot at Iran reports in his letter (1880) that the *sheikh* Sayyid Ubeydullah from *Nakşibendi* order purchased important amount of land in north west Iran and Hakkari Region Özoğlu (2004). In addition there are some registrations about the sheiks possessed big sizes of land in Süleymaniye and Şemdinli provinces by purchases. See Sunar (1999).

²⁰ For detailed account about this issue see Pamuk (1984).

²¹ For detailed account for Russian experience see Lenin (1964). Lenin defines labour services as embracing “whole cycle of jobs in rural life. According to some reports quoted by him, it includes “all operations relating to field-cultivation and grain and hay harvesting”. Moreover, ...”firewood is stocked and loads are carted”, ...roofs and chimneys are repaired, ...and the delivery-of poultry and eggs is undertaken by peasants. We do not have detailed accounts of labour service obligations throughout the region. But it can be asserted that, despite some differences, similar obligations existed.

²² While the salaries, equipment and weapons of the troops were provided by the state, horses were provided by the tribes. The armed men of the troops were separated into three groups according to their ages. These were *efrad-ı ibtidaiye* (17-20 ages), *efrad-ı nizamiye* (20-32 ages) and *efrad-ı redife* (30-42). All of the groups trained for certain periods. See Ergül (1997). The members of the tribes were ambitious to recruit Hamidiye Troops because the people who do not join these troops were obliged to join central army. See Kodaman (1987).

²³ *selef*: a loan in the form of cash or grain, on advantegous terms, repayable in kind at harvest time.

²⁴ K.P.İvanov, Consul General of Russia in Basra narrates Ottoman policy of creating hostility between tribes by supporting one tribe against the others. See Burkay (1992).

²⁵ The conflict between Cibran Tribe in Karlova and Alevi Tribe in Varto during 1891-1908 may be given as an example of privilege conflict. The rejection of Yezidi and Alevi tribes in recruiting Hamidiye Troops is an important evidence for this discrimination policy. See Ergül (1997).

²⁶ For the increasing power of the Miran and Milan tribes by this strategy see Bruinessen (1992).

REFERENCES

- Aladağ, C. (1976), *Milli Mesele ve Doğu Anadolu'da Feodalite*, İstanbul: Özgürlük Yolu Yayınları.
- Anderson, P. (1974), *Lineages of the Absolutist State*, London: New Left Book.
- Arcanlı, T.M. Thomas (1994), "Sidestepping Capitalism: On the Ottoman Road to Elsewhere", *The Journal of Historical Sociology*, 7(1), 25-48.
- Aydın, Z. (1989), "Household Production and Capitalism: A Case Study of Southeastern Turkey", in the Rural Middle East: Peasant Lives and Modes of Production, (eds. K.P. Glavanis), London and New Jersey, Birzeit University Zed Book Ltd.
- Aytekin, A.E. (2009), "Agrarian Relations, Property and Law: An Analysis of the Land Code of 1858 in the Ottoman Empire", *Middle Eastern Studies*, 45(6), 935-951.
- Barkan, Ö.L. (1980), *Türkiyede Toprak Meselesi-Toplu Eserler 1*, İstanbul: Gözlem Yayınları.
- Barkey, K. (1996), *Bandits and Bureaucrats: The Ottoman Route to State Centralization*, New York, Cornell University Press.
- Barkey, K. (2008), *Empire of Differences: The Ottomans in Comparative Perspective*, Cambridge Cambridge University Press.
- Baykara, T. (1988), *Anadolunun Tarihi Coğrafyasına Giriş*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Boratav, K. (2004), *Türkiyede Tarımsal Yapılar ve Kapitalizm*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Bruinessen, M.V. (1992), *Agha, Shaikh and State: The Social and Political Structures of Kurdistan*, London and New Jersey: Zed Books.
- Burkay, K. (1992), *Geçmişten Bugüne Kürtler ve Kürdistan*, İstanbul: Deng Yayınları.
- Cezar, A. (1965), *Osmanlı Tarihinde Levendler*, İstanbul: İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Yayınları.
- Çelebi, E. (1986), *Seyahatnamesi*, Cild III-IV, İstanbul Üçdal Neşriyat.
- Divitçioğlu, S. (2003), *Asya Üretim Tarzı ve Osmanlı Toplumu-Marksist Üretim Tarzı Kavramı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Dobb, M. (1946), *Studies in the Development of Capitalism*, London: Routledge and Kegan Paul.
- Ennew J., K. Tribe (1977), "Peasantry as an Economic Category", *The Journal of Peasant Studies*, 4(4), 295-320.
- Erdost, M.İ. (1988), *Kapitalizm ve Tarım*, Ankara: Onur Yayınları.
- Erdost, M.İ. (1989), *Osmanlı İmparatorluğunda Mülkiyet İlişkileri, Asya Biçimi ve Feodalizm*, Ankara: Onur Yayınları.
- Ergül, C. (1997), *II. Abdülhamidin Doğu Politikası ve Hamidiye Alayları*, İzmir: Çağlayan Yayınları.
- Haim, G. (1987), *The Social Origins of the Middle East*, Boulder Colorado and London: Lynne Rienner Publisher and Mansell Publishing Limited.
- Gould, A.G. (1973), *Pashas and Brigands: Ottoman Provincial Reform and Its Impact on the Nomadic Tribes of Southern Anatolia 1840-1885*, University of California Press.

- Gould, G.A. (1976), "Lords or Bandits? The Derebeys of Cilicia", *International Journal of Middle East Studies*, 7(4), 485-506.
- Göyünç, N. (1973), "16. Yüzyılda Güney Doğu Anadolu'nun Ekonomik Durumu: Kanuni Süleyman ve II. Selim Devirleri" in *Türkiye İktisat Tarihi Semineri*, (eds. O. Okyar, Ü. Nalbantoğlu), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları :71-98.
- Gürbüz, A.S. *Hamidian Policy in Eastern Anatolia 1878-189*, Unpublished Master Thesis, Ankara: The Institute of Economics and Social Sciences of Bilkent University.
- Haldon, J. (1993), *The State & the Tributary Mode of Production*, London and New York: Verso.
- Han, Ş. (1971), *Şerefname: Kürt Tarihi*, İstanbul Ant Yayınları.
- Hilton, R. (ed.) (1976), *The Transition from Feudalism to Capitalism*, London: NLB.
- Issawi, C. (ed.) (1966), *The Economic History of the Middle East 1800-1914*, Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Issawi, C. (ed.) (1980), *The Economic History of Turkey 1800-1914*, Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Inalcık, H. (1977), "Centralisation and Decentralisation in Ottoman Administration", in *Studies in Eighteenth Century Islamic History*, (eds. T. Naff, R.Owen), Carbondale: Southern Illinois University Press, 27-57.
- Keyder, Ç. (1987), *State and Class in Turkey: A Study in Capitalist Development*, London and New York: Verso.
- Kodaman, B. (1987), *Sultan II. Abdülhamid Devri Doğu Anadolu Politikası*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Laclau, E. (1977), *Politics and Ideology in Marxist Theory*, London: NLB.,
- Lenin, V.I. (1964), "The Developments of Capitalism in Russia", *Collected Works, Vol.3*, Moscow: Progress Publishers.
- Lindner, P.R. (2000), *Ortaçağ Anadolu'sunda Göçebeler ve Osmanlılar*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Marx, K. (1970), *A Contribution to the Critique of Political Economy*, New York: International Publishers.
- Meeker, M.E. (2002), *A Nation of Empire-The Ottoman Legacy of Turkish Modernity*, Berkeley: University of California Press.
- Orhonlu, C. (1987), *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İşkânı*, İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Öz, M. (2003), "Ottoman Provincial Administration in Eastern and Southeastern Anatolia: The Case of Bidlis in the Sixteenth Century", *International Journal of Turkish Studies*, 9(1-2), 144-155.
- Özoğlu, H. (2004), *Kurdish Notables and the Ottoman State*, Albany: State University of New York Press.
- Pamuk, Ş. (1984), "The Ottoman Empire in the "Great Depression" of 1873-1896", *Journal of Economic History*, 44(1), 107-118.
- Pamuk, Ş. (1987), *The Ottoman Empire and European Capitalism 1820-1913*, Cambridge: Cambridge University Press.

- Pamuk, Ş., Z. Toprak (eds.) (1988), *Türkiyede Tarımsal Yapılar 1923-2000*, Ankara: Yurt Yayınları.
- Porshnev, B. (1977), “The Bourgeoisie and Feudal Absolutism in Seventeenth-Century France”, (ed.& trans: P. J. Coveney), *France in Crisis, 1620-1675*, London: Macmillan and Co. , 103-135.
- Quataert, D. (1994), “The Age of Reforms, 1812-1914” in *An Economic and Social History of the Ottoman Empire, 1600-1914*, Vol. 2, (eds. H. İnalcık, D. Quataert), Cambridge: Cambridge University Press.
- Rogan, E.L. (1996), “Aşiret Mektebi: Abdülhamid IIs School for Tribes, 1892-1907”, *International Journal of Middle East Studies*, 28(1), 83-107.
- Sakaoğlu, N. (1998), *Anadolu Derebeyi Ocaklarından Köse Paşa Hanedanı*, Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Seddon, D., R. Margulies (1984), “The Politics of the Agrarian Question in Turkey: review of a Debate”, *The Journal of Peasant Studies*, 11(3), 28-59.
- Sluglett, P., M.F. Sluglett (1984), “The Application of the 1858 Land Code in Greater Syria: Some Preliminary Observations” in *Land Tenure and Social Transformation in the Middle East*, (ed. T. Khalidi), Beirut: American University of Beirut, 409-421.
- Soyudoğan, M. (2005), *Tribal Banditry in Ottoman Ayntab: 1690-1730*, Ankara: Unpublished M.A. Thesis, The Institute of Economics and Social Sciences of Bilkent University.
- Sunar, M.M. (1999), *Tribes and State: Ottoman Centralisation in Eastern Anatolia, 1876-1914*, Unpublished M.A. Thesis, Ankara: The Institute of Economics and Social Sciences of Bilkent University.
- Şahin, C. (1996), *A Comparative Study of Sharecropping System Throughout the Ages in the Ottoman Empire*, Unpublished M.A. Thesis, Ankara: The Institute of Economics and Social Sciences of Bilkent University.
- Teoman Ö., M. Kaymak (2008), “Commercial Agriculture and Economic Change in the Ottoman Empire during the Nineteenth Century: A Comparison of Raw Cotton Production in Western Anatolia and Egypt”, *The Journal of Peasant Studies*, 35(2), 314-334.
- Yılmazçelik, İ. (1993), *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır: 1790-1840*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Woods, J.E. (1993), *Akkoyunlular*, İstanbul: Milliyet Yayınları.

ABD’NİN AFGANİSTAN VE IRAK MÜDAHALELERİ SIRASINDA TÜRKİYE’NİN TUTUMUNUN ABD MEDYASINDA ELE ALINIŞI

Hacettepe Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi Dergisi,
Cilt 34, Sayı 2, 2016,
s. 25-52

Gökhan KORKMAZ

Dok.Öğr., Ankara Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü
gokhan@parasolholidays.com

Öz: 11 Eylül terör saldırılarının ardından Afganistan’a yapılan müdahale sırasında dünya kamuoyunun desteğini almış olan ABD, 2003 yılında, hemen her ülkede oluşan tepki ve protestolara aldırmadan ve savaşın meşruiyeti konusunda diğer ülkeleri ikna edemedi, kitle imha silahları bulundurduğu gerekçesiyle Irak’a müdahale etmiştir. ABD’nin NATO üyesi bir müttefiki olmasının yanısıra Irak’ın komşusu olmasından kaynaklanan stratejik konumu nedeniyle, Türkiye de ister istemez kendisini bu sürecin içerisinde bulmuştur. Ancak gerek savaş öncesinde, gerekse savaş sırasında, Irak konusunda, ABD ile birçok kez görüş ayrılığı içerisine düşülmüş, özellikle 1 Mart 2003 tarihli tezkereyle Amerikan askerlerinin Türk topraklarından geçişine izin verilmemiş olması nedeniyle iki ülke arasındaki ilişkiler gerilmiştir. Bu çalışma, iki ülke arasında Irak politikası nedeniyle yaşanan gerginliklerin Amerika’nın önde gelen gazetelerinden *The New York Times*’ta, 2001-2003 yılları arasında, nasıl bir Türkiye görüntüsü sergilediğini ortaya çıkarmak amacıyla yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Türk-Amerikan ilişkileri, çerçeveleme yaklaşımı.

AMERICAN MEDIA PERCEPTION OF TURKEY'S POLICIES DURING THE AFGHANISTAN AND IRAQ INTERVENTION

*Hacettepe University
Journal of Economics
and Administrative
Sciences
Vol. 34, Issue 2, 2016,
p. 25-52*

Gökhan KORKMAZ

Ankara University,
PhD Candidate, Institute of Social Sciences
gokhan@parasolholidays.com

Abstract: The United States of America, who has enjoyed a broad support of the world with regards to the operation to Afghanistan initiated in reaction to the 9-11 assaults, failed to convince the world about the legitimacy of the Iraqi intervention based on the claim of the presence of the mass destruction weapons in Iraq. Turkey, a neighboring country to Iraq as well as a NATO member and an ally of the US, has naturally turned out to be one of the stakeholders of the war. However, there have been frequent conflicts between the US and Turkey during the pre Iraqi war period. The conflict reached at its peak when Turkish Parliament disapproved the passage of the American troops from the Turkish territory on March 1, 2003. This study aims to clarify how “*The New York Times*”, one of the most influential papers of the US, reflected these tense relations to its pages and how Turkey was portrayed from 2001 to 2003.

Keywords: *Turkish-American relations, framing approach.*

GİRİŞ

11 Eylül 2001'de Amerikan topraklarında gerçekleştirilen terör saldırılarının ardından kamuoyunun dikkati din ile şiddet arasındaki ilişkiye çevrilmiş ve İslam ile terör arasında ilinti kurulmaya başlanmış, saldırılar Batıdaki İslam karşıtı eylem ve söylemleri artırmıştır (Canatan, 2007: 91). 11 Eylül saldırıları Amerikalıların düşünce tarzlarını büyük ölçüde değiştirmiştir. Saldırlardan 6 ay sonra *ABC News* ve *Washington Post* tarafından yapılan ortak bir araştırmaya göre, Amerikalıların yüzde 86'lık gibi önemli bir kesimi 11 Eylül olaylarının Amerikan toplumunu sonsuza kadar değiştirmiş olduğunu ifade etmişlerdir (Birkland, 2004: 182). Chermak ve Gruenewald da (2006: 456) benzer bir yaklaşımla, bu saldırıların Amerikan tarihinde meydana gelmiş en önemli olay olduğunu ve Amerika'nın bundan sonra aynı Amerika olamayacağını ifade etmişlerdir.

Ortaya çıkan bu yeni durum çerçevesinde, ABD 7 Ekim 2001 tarihinde Afganistan'a müdahale etmiş ve bir ayı aşkın süren harekât neticesinde 12 Kasım 2001'de Taliban rejimini yönetimden uzaklaştırmıştır. Bunun ardından, dünya kamuoyundan gelen tepkilere rağmen Amerikan silahlı kuvvetleri 20 Mart 2003 tarihinde Irak'a girerek Saddam Hüseyin rejimini devirmiştir.

Bu çalışmada, ABD'nin 2001'de Afganistan, 2003'de ise Irak'a yapmış olduğu askeri müdahaleler sürecinde yaşanan Türk-ABD ilişkileri ele alınmış ve bu ilişkilerin Amerika'nın yüksek tirajlı¹ ve dış haberlere en çok yer ayıran² gazetelerinden biri olan *The New York Times*'a yansıtış biçimi ve gazetede genel olarak nasıl bir Türkiye portresi sergilenmiş olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.³

2001-2003 yılları arasındaki üç yıllık geçmiş bir zaman diliminin inceleniyor olması ve bunun araştırmanın ampirik olarak uygulanmasına engel teşkil etmesi nedeniyle Amerikan basınının önde gelen gazetelerinden *The New York Times* örnek gazete olarak seçilmiş, analizler haber başlıkları ve yayınlanmış yazılar üzerinden yapılmıştır. *The New York Times*'in seçilmiş olmasının nedeni bu gazetenin ABD'nin en saygın haber mecralarından biri olmasıdır. *Times* bir konuyu gündeme getirdiğinde diğer Amerikan haber kuruluşları da onu referans olarak almaktadırlar. Bu da gazetenin gündem kurma özelliğine sahip olduğunu göstermektedir (Dearing, Rogers: 1996: 32). Chomsky de gazeteyi, gündem kurma yeteneği olan elit medyanın bir parçası olarak nitelendirmektedir (1997). Ona göre elit medyanın okuyucuları genelde toplumun ayrıcalıklı kişileridir. Gazete okurları varlıklı kesimden gelen, düzenli olarak siyaseti takip eden veya politik sistemle doğrudan ilgili kimselerdir. Semmel de *Times*'ta (1976: 732-736) yayınlanmakta olan okuyucu köşesinin öncelikli amacının güncel siyasi, ekonomik ve sosyal konularda liderlik yapmak ve kamuoyunun dikkatini bunlara çekmek olduğunu ifade etmektedir. Emery ve Emery'e göre (1996: 549-552), gazete dış

olaylara bakış konusunda geçmişte nispeten tarafsız bir yaklaşım sergilemiş, kişisel özgürlükleri savunarak gücün yasal olmayan bir biçimde kullanılmasına karşı çıkmıştır. McMurray ve Dunn da, basındaki imajın belirlenmesi amacıyla yönelik olarak yapılan çalışmalarda çok az sayıda gazetenin *The New York Times* ile rekabet edebileceğini, gazetenin tirajı hiç dikkate alınmasa bile Times'ın ortalama bir Amerikan gazetesinden daha fazlası olduğunu ifade etmişlerdir. Onlara göre, gazete sadece haber değeri olan her konuyu gündeme getirmekle değil, aynı zamanda bunları berrak ve sansasyonel olmayan bir biçimde, mümkün olduğunca direkt ve nispeten tarafsız yayınlaması ile bilinmektedir (Dunn, 1967: 177).

Araştırmanın çerçevesi *The New York Times* üzerinden “gündem kurma” ve “çerçeveleme” yaklaşımlarına bağlı olarak oluşturulmuştur. Bu iki yaklaşımın kullanılmasının nedeni geçmişe yönelik bir çalışmanın yapıyor olması ve söz konusu sürecin söylemsel bir bağlam içerisinde değerlendirilmek istenmesidir. Gündem kurma yaklaşımının kitle iletişim araçlarının etkileri üzerine yoğunlaşması ve uluslararası haber akışıyla doğrudan ilişkili olması, çerçeveleme yaklaşımının ise gündem kurma ile doğrudan iç içe bulunması ve bir durum tespiti yapmaya olanak veriyor olması geçmişteki haber ve yorumların analiz edilmesine imkân sağlamaktadır. Birçok araştırmacı da geçmiş tarihli gazete ve dergilerde yer alan yazılarla ilgili içerik analizleri⁴ yapabilmek, o döneme ait kamuoyu algısını yansıtabilmek için aynı yöntemi tercih etmişlerdir (McCombs, 2004: 34).

Bunun yanı sıra, çıkış noktası Frankfurt Okulu olan eleştirel kültürel incelemeler, frekans dağılımına dayanan klasik niceliksel içerik analizini ve önceden kodlanmış anket metodunu, modası geçmiş ve geri medeniyetlere ait oldukları gerekçesiyle terk etmişlerdir. Kültürel inceleme, sayıma ve istatistiğe dayanan niceliksel eğilim yerine, belli bir sosyal süreci yakalayıp anlam kurmayı amaçlayan yazılı, görüntülü veya sözlü söylemsel bir karaktere sahiptir (Lewis, 1997: 84).

1. GÜNDEM KURMA, ÇERÇEVELEME VE ULUSAL ÇIKAR

Marksist siyaset ekonomisinin bir uzantısı olan, sanayileşmenin her alanda olduğu gibi kültürel alanda da kitlesel üretime, dolayısıyla giderek medya emperyalizmine yol açmış olan Eleştirel Kuram bu çalışmanın ilgi alanına girmektedir. Eleştirel kuram sosyal ve siyasi olguları bir bütün olarak değerlendirir. Sadece geçmişle değil, yaşanmakta olan süreç ile de ilgilidir (Cox, 1981: 126-155). İdeolojik dayatmalardan ziyade insanların rızası doğrultusunda işleyen bir kültürel liderlik olgusunun bulunuyor olması, günümüzdeki egemenlik ve bağımlılık ilişkisinin işleyişi, Antonio Gramsci⁵ tarafından hegemonya kavramı ile açıklanmıştır (Hall, 1982: 86). Bu aşamada devreye giren medya ve diğer önemli kurumlar sadece toplumdaki uzlaşmayı

yansıtmaz, ayrıca toplum bireylerinin belli bir ortak noktada buluşabilmesi için katkıda bulunurlar (Hall, 1982: 56).

Carragee ve Roefs'a göre (2004: 222), medya hegemonya kuramı, güç kullanımının haber medyası ve siyasi süreç ile olan ilişkilerini içermekte olduğundan gündem kurma ve çerçeve yaklaşımıyla doğrudan bağlantılıdır. Medya, bu mücadelenin en önemli unsurlarının başında gelmektedir. Medya ülke içinde devlet yöneticilerinin siyasi mesajlarını iletmede kullanıldığı gibi dış politika da etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu doğrultuda çerçeveleme yapılırken haberin amaca yönelik kısımları seçilip kullanılır, içerik ve konu buna göre oluşturulduktan ve gerekli perdelemeler yapıldıktan sonra okuyucu ve izleyiciye sunulur. Böylelikle onların bu fikirleri benimsemesi ve aynı doğrultuda düşünmelerinin sağlanması amaçlanmaktadır (Entman, 1991: 6). Bu da kitle iletişim araçlarının birer ideolojik üretim, yeniden üretim ve sunum aracı olarak işlev gördüğü, iletişim ve ideolojinin iç içe geçtiği gündem kurma⁶ ve çerçevelenmeler aracılığıyla hayata geçirilmektedir .

1.1. Gündem Kurma

“Gündem Kurma” yaklaşımı, tutum değişikliğinde kitle iletişim araçlarının önemini vurgular ve bu araçların etkileri üzerinde yoğunlaşır. Medya yayınlarının halkın düşüncelerini ve halkın konuşmakta oldukları konuları belirlemekte olduğunu, diğer bir deyişle, günlük gündem kurma görevi yaptığını savunan bir görüştür. Buna göre halk medya organlarının gündeme getirdiği konuları önemsemekte, günlük yaşamında bunları tartışmakta ve konuşmaktadır. Bu yaklaşıma göre iletişim araçlarınca gündeme getirilmeyen konular önemsizleşmekte ve zamanla unutulmaktadır. Diğer bir deyişle, kitle iletişim araçları kamuoyuna ne düşüneceklerini değil, neler hakkında düşüneceklerini anlatma konusunda başarılıdırlar (Cohen, 1963: 38).

Gündem kurma yaklaşımının düşünsel temeli, Amerikalı düşünür Walter Lippmann'ın 1922 yılında yayınlamış olduğu “Public Opinion (Kamuoyu)” isimli çalışmasına dayanmaktadır. Lippmann'a göre insanların kendi yakın çevreleri dışında olup bitenleri anlayabilmeleri, doğrudan gözlem yapma imkânı bulamadıkları için hayli zordur. Bu nedenle de dış dünyayı kendileri için anlamlı hale getirebilmek için belli anlam haritalarına gereksinim duyarlar, bu haritaları da medyanın kendilerine iletildiği bilgiler doğrultusunda oluştururlar. Lippmann kitle iletişim araçlarının insanlara sınırları başkalarınca belirlenmiş belirli bir gerçekliğin resmini sunduğunu söylemektedir. Kitle iletişim araçları gerçekliğin tıpatıp kendisi olması gereken haber sunumunda bile bazı aracı mekanizmaları devreye sokmak suretiyle filtreleme yapmaktadırlar. Diğer bir deyişle, haberlerde yer alan gerçekliğin belirli bir kesimi kitle iletişim araçlarınca belirli bir formata dönüştürülerek izleyiciye sunulmaktadır.

Siyasi ve genel konularla ilgili tartışmalarda kullanılan, medyanın sosyolojik işlevlerinden birisi olarak kabul edilen (Hazar, 2002: 47) “Gündem Kurma (Agenda Setting)” kavramı, aynı yerde oturan komşulardan uluslararası arenaya kadar toplumun her kesiminin dikkatini belirli bir noktaya çekme olgusunu ifade etmektedir (McCombs, 2004).

1.2. Çerçeveleme

“Çerçeveleme” kavramı da “Gündem Kurma” analizi ile aynı ortak ilgiyi paylaşmaktadır. Çerçeve analizlerinde insanların sadece ne hakkında konuştukları ve düşündükleriyle değil, aynı zamanda haber ve yorumlardaki konular hakkında nasıl konuştukları ve düşündükleriyle de ilgilenilmektedir. Çerçeve analizi bir tür içerik analizinden yararlanma yöntemi olup yazar ya da yayın organının vermek istediği asıl mesajı belirlemeye, daha dar anlamda ise söz konusu medya organının haberi veriş biçiminin siyasi bir hedefi olup olmadığını araştırmaktadır. Diğer bir deyişle, ortaya koyulmuş olan çerçevelerin siyasî aktörlerce nasıl desteklendiği, yayın organlarının haberlerini üretirken çerçevelerini nasıl oluşturdukları, bunların da okuyucu veya izleyici tarafından nasıl yorumlanmakta olduğu, onlar üzerinde belirlenebilir bir etki yaratıp yaratmadığı açıklığa kavuşturulmaya çalışılır. Çerçeve analizi ayrıca bir durum tespiti yapmayı da amaçlamaktadır (Pan, Kosicki, 1993: 69).

Medya çerçevelerinin sorunların algılanışında etkisini araştıran Iyengar televizyon haberlerinin meseleleri ele alış tarzlarını içerik analiziyle çözümlenerek ya olaya dayalı (epizodik), ya da konuya dayalı (tematik) haber çerçevelerinin kullanıldığını ortaya koymuştur. Buna göre, epizodik çerçeveler kamusal sorunları somut örnekler veya öznel olaylar olarak (işsiz ve evsiz bir insan, ırk ayrımcılığına uğramış veya cinayet kurbanı bir kişi gibi) sunarken, tematik çerçeveler olayları daha genel ve soyut (ülkedeki adalet mekanizması, toplumsal ve siyasal ihtiyaçlardan kaynaklanan talepler gibi) olarak sunmaktadır (Iyengar, 1997: 244).

The New York Times'in da içinde olduğu ana akım Amerikan medyasında yapılan çerçevelemelerde Amerikan kültürünün hakim yönleri yansıtılmakta ve bunlar daha da güçlü gösterilmeye çalışılmaktadır. Bu durum uluslararası ve bölgesel içerikli haberlerin içeriğini ve öncelik sırasını etkilemektedir. Özellikle de Amerikan ulusal çıkarlarını ilgilendiren konular ön plana çekilerek vurgulanmaktadır (Norris, 2010: 359). ABD'nin uluslararası olaylarda takındığı tavrın medya tarafından ele alınış biçimini incelemiş olan Chomsky de, Amerikan medyasının olaylara yaklaşırken, ABD'nin resmi dış politikası doğrultusunda hareket etmekte olduklarını tespit etmiştir (Chomsky, 1993: 119). Medyadaki tutum değişikliklerinin ardında, ABD'nin ulusal çıkarlarını⁷ korumak, halkın düşüncelerini Amerikan yönetiminin politikaları doğrultusunda şekillendirmek, vatanseverlik duygusunu hissettirmek, Amerikan

Başkanının belirli konulardaki politikalarını kamuoyuna kabul ettirmek hedefleri bulunmaktadır.

1.3. Ulusal Çıkar ve Amerikan Medyası

16. Yüzyılda Orta Çağ'ın üç iktidarı kral, senyör ve kilise arasındaki mücadeleyi kralın kazanıp yönetenle yönetilenin birbirinden ayrılmasıyla ortaya çıkan modern devletin (Held, 1984:10-13) gelişimiyle ilgili olan ve 1789 Fransız Devrimi'nden sonra gündeme gelen (Oran, 2003: 34) ulusal çıkar, tartışmalı bir kavram olup son yıllarda çok farklı alanlarda kullanılır hale gelmiştir. Farklı kesimler, kavramı kendi çıkar veya çıkar algılamaları doğrultusunda kullanmaktadırlar (Frankel, 1970: 5). Ancak iletişim alanında medya ile ilgili olarak yapılmış benzer çalışmalarda olduğu gibi, bu çalışmada da ulusal çıkarın Realist paradigma üzerinden değerlendirilmesi gerekli görülmüştür. Bu bağlamda, ulusal çıkar, Uluslararası İlişkiler disiplininin en kapsamlı teorilerinden birisi olan ve felsefi kökeni Thomas Hobbes, Tukididis⁸ ve Niccolo Machiavelli'in siyaset kuramına kadar uzanan, Carl von Clausewitz⁹ gibi pek çok siyaset bilimcisinin çözümleme yöntemi olarak kullanmış olduğu Realist yaklaşımın, devletlerarası ilişkileri anlamada kullandığı en temel kavramlardan birisidir (Donnelly, 2000).

Realistler, uluslararası politikayı ve ilişkileri evrensel olduğunu düşündükleri bir varsayım çerçevesinde açıklamaya çalışmışlardır. Ulusal çıkar kavramı da bu çerçevede devletin önceliklerini, alternatiflerini ve hareket tarzlarını anlamada önemli bir olgu olarak ortaya çıkmıştır. Realizm açısından ulusal çıkar dış politika kararlarının altında yatan temel itici güçtür (Morgenthau, 1993). Bir devletin dış politikasının özü olan, belirli durumlarda şekli değişse de içeriği değişmeyen, zaman ve mekândan etkilenmeyen bir yapıya sahip olan ulusal çıkarın artırılması uluslararası politikada öncelikli amaçtır. Bir ülkenin uluslararası politikayla ilişkisi gücünün derecesine göre değişir. Yeterli gücü olmayan ülkeler uluslararası siyaset sahnesinde seslerini yeterince duyuramazlar (Morgenthau, 1970: 126). Diğer bir deyişle, ulusal çıkar güç ile eşdeğer anlamlı olup (Morgenthau, 1993: 5) uluslararası siyaset arenasındaki bir aktöre yapmış olduğu işler nedeniyle meşruiyet kazandırır (Molloy, 2006: 85). Ancak Uluslararası Siyaset alanında 20. Yüzyılın en önemli düşünürlerinden birisi olan Morgenthau (1993: 361) ulusal çıkarların uzlaşma yoluyla korunması için en iyi yöntemin diplomasi olduğunu, diplomasi dilinin uluslararası ilişkilere barış getireceğini de ifade etmiştir. Diplomasi sayesinde, diğer ulusların amaçları ve hedefleri öğrenilir, bunları gerçekleştirme kapasitesine yönelik gerçek ve potansiyel güçleri ile ilgili olarak değerlendirme yapılır, kendi hedefleriyle karşılaştırılır ve gerekli tedbirler alınır (Morgenthau, 2015: 120).

Alman asıllı Amerikalı sosyolog Gans (1979), Amerikan medyasının haber içeriği açısından Amerikan dış politikasını ve ulusal çıkarı yansıttığını, bunun da medya

ve milliyetçilik arasında, ulusal bakış anlamında, yakın bir bağ oluşturduğunu söylemiştir. Gazeteciler, devlet görevlilerini, özellikle de uluslararası ilişkiler konusunda içerik oluşturmada en uygun, yetkili, güvenilir ve yeterli bilgi kaynağı olarak görmektedirler.

11 Eylül sonrasında da haber medyası ağırlıklı bir biçimde devlet yetkililerinden edinilen bilgilere dayanmış ve Amerikan siyasi liderlerinin aralarındaki görüş ayrılıklarını bir kenara bırakıp birlik mesajı verdiklerini ifşa etmiştir. Örneğin, Cumhuriyetçi Parti üyesi ve Amerikan Temsilciler Meclisi Başkanı Dennis Hastert, 11 Eylül'ü takip eden günlerde Cumhuriyetçi ve Demokratlarla birlikte hareket etmiş, "Amerikalıların bir sorunu olduğunda ve birileri ülkemize karşı bir faaliyet yürüttüğünde, bizler Kongre ve yönetim olarak birlik ve beraberlik içerisinde olur, gerekirse bu şeytana karşı birlikte omuz omuza savaşıyoruz" demiştir (Time, 11 Eylül 2001: 47). Haber medyası da, çok sınırlı sayıdaki aykırı ses haricinde, ABD'nin "bizpartizan" dış politikalarına uygun olarak, hükümet yetkililerinin ifadelerine benzer milliyetçi söylemleri içeriklerine taşımışlardır (Bennett, 1990: 103-125).

Gerek siyasi liderler, gerekse haber medyası ulusal çıkarların inşasında ve eklenmesinde daha şeffaf bir rol üstlenirler. Örneğin, basında yer alan haberlere yapmakta olduğu yorumlarla tanınan iletişimci Jack Lule, 11 Eylül sonrasında incelediği *The New York Times*'in "Editorial" sayfalarında, saldırı kurbanlarıyla itfaiyeci ve polisler gibi kahramanları yücelttiğini, bu bağlamda, bir kilise papazı ve devletin sözcüsü gibi rol üstlenerek Amerika'nın sosyal yaralarını sarma gayreti içerisinde olduğunu gözlemlemiştir. Lule'a göre, siyasi liderlerin meydana gelen olayları ve 11 Eylül sonrasında yaşananları tanımlamada medya ile aynı dili kullanmış olmaları, haber kaynaklarının aynı devlet görevlilerinden oluştuğunun bir göstergesidir (Lule, 2002).

Haber kaynaklarının devlet görevlilerinden oluştuğu iddialarına yönelik olarak yapılmış olan bir araştırmaya göre 6 aylık bir dönem içerisinde NBC, ABC ve CBS haber kanallarında Irak ile ilgili yapılmış yayınların % 92'lik bölümünün Beyaz Saray, Pentagon ve Amerikan Dışişleri Bakanlığı kaynaklı olduğu gözlemlenmiştir (Robinson, 2014: 30). Dışişleri Bakanı Colin Powell'ın 5 Şubat 2003 tarihinde, Birleşmiş Milletler'de, Irak'ın işgalinin meşru olacağını iddia ettiği konuşmasının hemen ardından, üçte ikisi Amerikalı ve bunların da yüzde 75'i devlet görevlisi ve askeri yetkililerden oluşan izleyicilere yönelik olarak yapılmış olan araştırmada sadece bir kişi Irak'a karşı yapılması planlanan harekâta şüpheyle baktığını veya muhalif olduğunu ifade etmiştir (Altheide, 2006: 118).

Siyasi konulardaki düşüncelerine çok sayıda gönderme yapılan Amerikalı dilbilimci Noam Chomsky'ye göre, ABD'de ulusal medyanın görevi, ABD halkının

yönetimin ulusal çıkarlar kapsamındaki açık ve örtülü faaliyetlerine izin vermesini sağlamaktır (1993: 151). 2008 yılı itibarıyla Amerika'da yayınlanmakta olan 1700 günlük gazetenin %98'i 15 kurumdan daha azına ait olup bunlar toplam gelirin % 40'ını elde etmektedirler. CNN, ABC, CBS ve NBC gibi televizyon haber kanalları televizyon izleyicilerinin önemli bir bölümünü ellerinde tutmaktadırlar. 1296 gazetenin internet sitesi bulunmaktadır. Yayınlanan dergilerle birlikte medyanın en önemli silahlarından birisi de radyo yayınlarıdır. NPR, VOA, Radio Free Europe, Radio Liberty ve Küba'ya yayın yapan Castro karşıtı Radyo Marti gibi Amerikan yönetiminin dünyanın her yerine yayılmış yayın organları mevcuttur.

Amerikan yapımı filmler ve televizyon dizileri de Amerikan yaşam tarzını aşılama devam etmektedir. Dünyadaki bütün internet sitelerinin önemli bir bölümü ABD'de bulunmaktadır. İngilizcenin hem eğlence, hem de iş amaçlı iletişimde en çok kullanılan dil olması nedeniyle Amerikan etkisi bütün dünyada hükümünü sürdürmeye devam etmektedir (Brzezinski, 2004: 222).

2. ABD MEDYASINDAN ÖRNEK SEÇİLEN “THE NEW YORK TIMES” GAZETESİ ÜZERİNDE YAPILAN TÜRKİYE ARAŞTIRMASI

11 Eylül 2011 terör saldırıları sonrasında, Irak'a müdahale süreci sırasında ABD ve Türkiye arasında yaşanan görüş ayrılıkları iki ülke arasında zaman zaman gerginlikler yaratmıştır. Bu durumun ABD medyasında da gündeme getirilmiş olması ABD'deki Türkiye portresinin nasıl çizilmiş olduğu sorusunu akla getirmiş, bunun ABD medya organlarına nasıl yansıtılmış olduğu hususu *The New York Times* aracılığı ile araştırılmıştır.

Çalışmada, izleyiciye aktarılan Türkiye ile ilgili yazıların ABD'nin ulusal bakış açısını ne derece yansıtmakta olduğu, *The New York Times*'in Türkiye'ye karşı ne kadar tarafsız kalabildiği, belirli unsurları öne çıkarıp diğer konuları önemsizleştirip önemsizleştirmediği, ABD'nin Türkiye'nin gerçek bir müttefik olduğu şeklinde gösterilip gösterilmediği, Irak Savaşı öncesi ile sonrası dönem arasında ABD yazılı basınının Türkiye'ye karşı olan yaklaşımında herhangi bir farklılık olup olmadığı, Irak Savaşı sırasında yaşanmış olan siyasi gerginliğin yayınlara yansıyor yansımıyor araştırılmıştır. Bu amaçla gündem kurma ve çerçeveleme yaklaşımlarından yararlanılmıştır.

Araştırma kapsamında, 2001-2003 yılları arasında gazetede Afganistan ve Irak müdahalelerine yönelik olarak yayınlanan haber, yorum ve başyazıların incelenmesi sonucunda gazetenin Irak savaşına ilişkin yayınlarında ilgili aktörler için belirli çerçeveler kullanmış olduğu tespit edilmiştir. Yayınlarda, Usame Bin Ladin, El Kaide ve Taliban “şeytanlar” ve “kötüler” olarak çerçevelenmişlerdir.

Türkiye ile ilgili yayınlarda da gazetenin gerek epizodik¹⁰, gerekse tematik çerçevelenmeler yapmış olduğu gözlemlenmiştir. 1 Mart 2003 tezkeresiyle Amerikan kuvvetlerinin Türk topraklarından geçişine izin verilmemiş olması nedeniyle Türkiye epizodik olarak “engelleyici” bir ülke konumunda, tematik anlamda ise, savaş öncesinin aksine “sorgulanan müttefik” olarak çerçevelenmiştir.

The New York Times'in Türkiye'ye karşı olan yaklaşımının Afganistan ve Irak savaşları sırasında birbirinden farklı olduğu gözlemlenmiştir. Gazete, Afganistan Savaşı sırasında Türkiye'yi “müttefik ve dost bir ülke olarak” çerçevelerken, Irak Savaşı sırasında, Türkiye'yi “askeri açıdan sorun çıkaran” bir ülke olarak çerçevelenmiştir.

2.1. Afganistan Savaşı Çerçevesi

Afganistan konusunda Türkiye ile ilgili yayınlanan haber ve yorumların neredeyse tamamı Türkiye'ye sempatiyle yaklaşmaktadır. Bu konuda 2001'de 2, 2002'de ise 3 olmak üzere toplam 5 yazı yayınlanmıştır. Afganistan savaşı gazete tarafından “terörle savaş”, Türkiye ise bu konudaki haberlerde “güvenilir müttefik” ve “dost ülke” olarak çerçevelenmiştir.

“Türkler Müttefikler İçin 13 Muhafız Yetiştiriyor” başlıklı haberde, Bush yönetiminin dünyadaki en güçlü müttefiklerinden birisi olan Türkiye'nin 13 güvenlik elemanını yetiştirmekte olduğundan söz edilmektedir (Sengupta, *The New York Times*, 28 Kasım 2001)

“İstanbul'a Kasım 2001 içerisinde gelmiş olan elemanlar İstanbul Polisi tarafından eğitilmektedir. Bunlar ABD tarafından desteklenen Kuzey İttifakı Başkanı Burhaneddin Rabbani'nin muhafızlığını yapmak üzere Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Şubesinde 3 haftalık bir eğitim kursuna tabi tutulacaklardır. Üst düzey bir hükümet yetkilisine göre bu Afganistan'daki polis gücünün yetiştirilmesine yönelik olarak atılmış ilk adımdır.”

Satırları kaleme alan Somini Sengupta, Türk polisinin uzun yıllar boyunca insan hakları ihlali nedeniyle eleştirilmiş olduğunu, hatta bunun AB görüşmeleri sırasında Türkiye'nin üyelik sürecine zarar verdiğini hatırlatmaktadır. Ancak, Sengupta, Türkiye'nin bölgenin en güçlü ordularından birisine sahip olduğunu, Afgan bölgesini hem fiziksel hem de siyasi açıdan bildiğini ifade etmektedir.

“Türkiye Taliban döneminde de Afganistan'la gayriresmi, Pakistan'la ise sıcak ilişkiler içerisinde bulunmuştur. Türkiye, Kasım 2001 başlarında Kuzey İttifakını eğitmek için 90 üst düzey elemanını ve çok sayıda Barış Gücü askerini Afganistan'a göndermeyi teklif etmiştir.”

20 Mart 2002'de Amerika'nın Kabil Barış Gücü yönetimi için Türkiye'ye yapmış olduğu yardım teklifi manşetlere taşınmıştır (Gordon, The New York Times, 20 Mart 2002).

“Başbakan Bülent Ecevit, Başkan Yardımcısı Dick Cheney ile yapmış olduğu görüşmenin ardından Bush yönetiminin Afganistan'daki masraflarına yönelik olarak Türkiye'ye 228 milyon dolar yardım yapmayı planladığını ve yönetimin bunu bir hafta içerisinde Kongre'ye sunacağını açıklamıştır.”

30 Nisan 2002 tarihli gazetede ise Türkiye'nin Kabil'deki Barış Gücü'nün komutasını alacağı bildirilmiştir (Frantz, The New York Times, 30 Nisan 2002).

“Türk Kabinesi ABD'den masraflarının karşılanacağı konusunda ekstra güvenceler aldıktan sonra bu kararı onaylamıştır. Anlaşmaya göre, Türkiye daha sonra belirlenecek bir tarihte Kabil'deki 18 ulustan oluşan yaklaşık 5.000 kişilik uluslararası gücün komutasını üstlenecektir. İngiliz yetkililere göre bu Haziran 2002'den önce gerçekleşemeyecektir.”

Frantz, Türkiye'nin daha önce BM ve NATO kapsamında birçok göreve katıldığını, ancak ilk kez uluslararası bir gücün komutasını üstlenecek olduğunu vurgulamıştır.

21 Eylül 2002 tarihli haberde Türkiye'nin Afganistan'da üstlenmiş olduğu komuta görevinin uzatılmayacağını Türk Dışişleri Bakanı'nca bildirilmiş olduğu aktarılmaktadır. Habere göre, Türkiye'den sonra Almanya'nın komutayı üstlenmesi beklenmektedir (“Turkey to End Its Afghan Stint”, The New York Times, 21 Eylül 2002).

Amerikan topraklarında gerçekleştirilen 11 Eylül saldırılarına karşı ABD'nin tepkisi Afganistan hareketi ile sınırlı kalmamış, Taliban'ın iktidardan uzaklaştırılmasının ardından Amerikan yönetimi Irak üzerine odaklanmaya başlamıştır. Nitekim Afganistan hareketinin başarıya ulaşmasından 15 ay sonra ABD bu kez Irak topraklarına girmiştir.

2.2. Irak Savaşı Çerçevesi

The New York Times uluslararası yayıncılık açısından genelde tarafsız bir yayın politikası izlemesine rağmen (Emery, Emery, 1996: 549-552) Irak Savaşı sırasında taraf olmuştur.¹¹ İşcan'ın (2003) *The New York Times*, *The Guardian* ve *Le Monde* gazetelerinin 2003 Irak Savaşı'na karşı ulusal bakışı incelemiş olduğu araştırmasında da tespit edilmiş olduğu gibi *The New York Times*'ta “savaşın olması gerektiği”, “Saddam

Hüseyin rejiminin dünya için ne kadar tehlikeli olduğu”, “Irak halkının zavallı bir durumda olup kurtarılmayı beklediği” ve “Irak’ta kitle imha silahları bulunduğu” konusu ABD’nin resmi politikası doğrultusunda sık sık vurgulanmıştır. Bununla birlikte, savaş karşıtlığı ile ilgili haberler ise derleme olarak daha küçük boyutlarda okuyucuya ulaştırılmıştır. Irak savaşı öncesi ve sonrası yaşananların Türkiye’yi içeren kısmıyla ilgili olarak 2001’de 6, 2002’de 15, savaşın başlamış olduğu 2003’te ise tam 94 kez haber ve yorum yayınlanmıştır. Türkiye’yi doğrudan içeren yazılar 2001’de 2, 2002’de 5, 2003’te ise 9 kez birinci sayfadan verilmiştir. Ek-1’de dökümü verilen Türkiye ile ilgili yazılar değerlendirildiğinde, *The New York Times*’ın, Irak Savaşı sırasında, Türkiye’yi “askeri açıdan sorun çıkaran” bir ülke olarak çerçevelemiş olduğu görülmektedir.

Gazetenin Irak Savaşı sırasında Türkiye’ye yaklaşımı da özellikle Türkiye’nin 1 Mart tezkeresini reddetmesi sonrasında ve Irak’ın işgali süresince taraflı olmuştur. Bu yaklaşım en açık bir biçimde, Amerika’nın en tanınmış ve yazılarına en çok atf yapılmış başyazarlarından birisi olan ve Reagan dönemindeki Beyaz Saray geçmişi nedeniyle Amerikan yönetimlerine yakınlığıyla bilinen, o günkü Bush yönetiminin fikirlerini yansıtmaya yönelik çok önemli bir konuma sahip olan William Safire’nin¹² yazılarında sergilenmiştir (Chafets, 1985: 276-278). Safire’in yorumları arasında Türkiye ile ilişkili olanların sayısı 2001’de 2, 2002’de 1, 2003’te ise 9’dur. İlk yazısında (The New York Times, 1 Ekim 2001), Safire, Bin Ladin ve Saddam Hüseyin’in Arap olmayan Müslümanlar arasında en çok Türkiye’den endişe duymakta olduğunu, bir müdahale durumunda Türklerin Afganistan’a yardımcı olacağından emin olduğunu dile getirerek Türkiye’ye olan güvenini vurgulamıştır. Yine aynı yıl kaleme almış olduğu başka bir yazısında ise 1994 yılında yaşamını yitirmiş eski başkanlardan Richard Nixon ile yapmış olduğu hayali bir telefon görüşmesini aktarmıştır. Nixon’un ağzından kendi düşüncelerini aktarırken Bin Ladin’in çökertilmesi için Türkiye kartının kullanılması gerektiğini söylemekte, Türkiye’nin güçlü ordusu ve laik sistemine gönderme yapmakta, Türklerin gönüllü olarak 100 komando göndermeyi teklif ettiklerinden söz etmektedir. Safire yine Nixon’un ağzından ABD’nin Türkiye ile anlaşarak kuzeyden Irak’a girerek bu bölgeyi Türkiye’ye bağlamayı, Bağdat’ın yönetimini Türklere vermeyi önermektedir. Böylece Türkler petrol ticaretinden büyük paralar kazanacak, hatta Avrupa Birliği Türkiye’yi içine almak için elinden geleni yapacak, bunun ardından da Türkler Kuzey Irak’taki bu bölgeyi Kürdistan adı altında otonom bir bölge olarak ilan edecekler ve böylelikle büyük iç sorunlarından birisini çözebileceklerdir (The New York Times, 5 Kasım 2001).

“Türkler ve Kürtler” başlıklı yazısında ise Safire, Türklerin kendi nüfusundaki Kürtlere kendi dillerini kullanma ve kültürel haklarını ancak son dönemde vermiş olduğuna dikkat çekmiş, Irak’a karşı yapılacak bir müdahalede 70 bin kadar Kürt peşmergenin silahlandırılmasının yanı sıra modern İsrail silah teknolojisiyle donatılmış

güçlü Türk ordusunun nasıl harekete geçirilebileceğini sorgulamıştır. Bu düşünceleri, Safire'nin Türkiye'ye ne kadar sempatiyle baktığını ve ABD'nin Orta Doğu politikalarında Türkiye'nin yerinin ne derece önemli olduğunu ortaya koymakta, Türkiye'nin Irak'ın işgalinde baş aktörlerden birisi olacağından emin olduğunu göstermektedir. Ancak, Irak'a yapılacak müdahale sırasında Türk topraklarını kullanıma açmak üzere 1 Mart 2003 tarihinde TBMM'ye sevk edilen tezkerenin reddedilmesi ve ABD'nin hayal kırıklığına uğraması üzerine Safir'in Türkiye'ye karşı yaklaşımı değişmiş ve takip eden yazılarında eleştirel bir tutum takınmıştır (The New York Times, 26 Ağustos 2002).

Safire daha önceki yazılarında Kürtler ve Türkler arasında bir denge kurmaya çalışırken tezkerenin reddedilmesinden hemen 2 gün sonra yazmış olduğu bir makalede Kürtlere geçmişte haksızlık yapıldığını vurgulayarak Kürtlerin dünyada devleti olmayan en büyük ulus olduğunu dile getirmekte ve 20 milyon Kürtün lideri olduğunu iddia ettiği Molla Mustafa Barzani'ye 1970'lerde İran Şahı ve ABD tarafından ihanet edildiğini söylemekte ve kendisiyle görüşme yapmış gibi düşüncelerini Barzani'nin ağzından aktarmaktadır. Barzani'ye göre, ABD Türklerle anlaşma yaparak Kürtleri dışlamıştır. Barzani'nin ağzından 70.000 kadar Kürdün Irak'ın işgalinde kullanılabileceğini, Türklerin Türkiye'deki Kürt kültürünü yok etmek istediklerini ve kendilerine güvenilemeyeceğini vurgulamıştır. Safire ayrıca Barzani'ye soru sorar gibi yaparak Türklerin ABD'yi hayal kırıklığına uğrattıklarını, savunma amaçlı ekipmanı göndermek için NATO kaynaklarını seferber ettiklerini, 15 milyar dolar yardım sözü vermiş olduklarını vurgulamış, Irak'a müdahale ederken "güvenilmez" Türkler yerine "güvenilir" müttefik olan Kürtlerin devreye sokulması için fikirlerini açıklamıştır. Saphire çok açık bir biçimde Kürt tarafını savunmuştur (The New York Times, 3 Mart 2003).

Safire 2003 yılı içerisinde yayınlanan diğer yorumlarında da Türkiye'ye karşı eleştirel yaklaşımını sürdürmüş, savaş öncesinden çok farklı bir söylemle, Türklerin engellemesi nedeniyle savaş taktığının değiştirilmek zorunda kaldığını, AKP hükümetinin ABD'nin eski sadık müttefiki Türkiye'yi Saddam Hüseyin'in en iyi dostu konumuna getirdiğini iddia etmiştir.

Safire, ayrıca Ankara yönetiminin gemileri Türk kıyılarının açıklarında oyaladıklarını, buna rağmen, 6 milyar dolarlık kısmı peşin, 16 milyar dolarlık kredinin kendilerine yetmediğini ifade etmektedir (The New York Times, 24 Mart 2003).

Savaş sonrasında Türkiye'yi en şiddetli eleştiren gazetecilerden birisi olan Safire, ABD'nin Türkiye'deki hükümete güvenmekle Irak savaşında çok büyük bir hata yaptığını ifade etmiştir (The New York Times, 31 Mart 2003). Safire'e göre diğer büyük bir hata da ABD'nin Türkleri gücendirmek korkusuyla Kuzey Irak'taki 70 bin

Kürt peşmergeyi zamanında silahlandırmamış olmasıdır. Diğer bir yazısında, Colin Powel'in Ankara ziyaretini gündeme getirip yine Türkiye'ye güvenilemeyeceğini ve Amerika'nın daha önceki güveninin bedelini çok ağır ödemiş olduğunu ifade etmiştir (The New York Times, 3 Nisan 2003).

ABD Savunma Bakan Yardımcısı Paul D. Wolfowitz de vermiş olduğu bir mülakatta, Safire gibi, Türkiye'yi, Saddam Hüseyin'i devirme operasyonuna destek vermemesi nedeniyle ağır bir şekilde eleştirmiştir. Türk ordusunun da bu konuda liderlik rolünü iyi oynayamadığını ifade etmiştir (The New York Times, 8 Mayıs 2003).

Safire, "Türkiye'ye Yeni Bir Şans" başlıklı yazısına ise eski başkanlardan Kennedy'nin unutulmaz sözü "Affet, Ama Unutma" ile başlamıştır. Bu dönemdeki yazılarının hemen tamamında Türk hükümetini "İslamcı hükümet" olarak nitelendirmiş olması dikkat çekicidir. Savaş sonrasında Türklerin ceplerinin boş kalmış olduğunu, onların desteği olmadan da koalisyon güçlerinin Irak'ta yollarına devam etmekte olduğunu vurgulamıştır. Safire'nin yazısında dikkati çeken başka bir nokta da savaşın ardından Türk ordusunda İslamcılık karşıtı söylemlerin giderek yoğunlaşmış olduğunu iddia etmiş olmasıdır. Ancak Safir, ortalama on yılda bir askeri müdahalede bulunan Türk ordusu için bunun bir başka hata olacağını dile getirmektedir (The New York Times, 29 Mayıs 2003).

Kendisine ABD'nin bundan sonra Türkiye ile ilişkilerini hangi düzlemde sürdüreceğinin sorulması üzerine, bunu Bush yönetiminin kendisinin bilebileceğini söylemiş, ancak kendi önerilerini de sıralamıştır. Bu öneriler arasında, Türkiye'nin Kuzey Irak'a asker gönderebileceği endişelerinin yok edilmesi, Kürtçe ve Kürt kültürü üzerindeki baskıların kaldırılması, Kürt ayrımcılığı konusunda Türk halkı üzerinde gereksiz korku yaratılmaması, ayrıca ABD yönetiminin Irak'ta Barzani-Talabani ile birlikte çalışarak PKK tehdidinin ortadan kaldırılması konusunda Türkiye'ye güvence verilmesi, Türkiye'nin Polonya yönetimine verilmek üzere 4.000 kişilik bir askeri birlik göndermesi bulunmaktadır (The New York Times, 29 Mayıs 2003).

Turkish Card "Türk Kartı" başlığını taşıyan makalesinde Safire, daha önce ABD'nin Saddam Hüseyin'i devirmesine yardım etmeyi reddeden ulusların savaş sonrasında gelinen aşamada Irak'taki normalleşme sürecinde ABD'ye katılıp katılmayacaklarını, katılanların Iraklılarca kabul görüp görmeyeceğini sorgulamıştır. Saphire, her iki sorunun cevabının da Türkiye'de olduğunu söylemekte, yeni Türk hükümetinin savaş öncesinde olduğu gibi potansiyel bir işbirliğine yine bir fiyat etiketi iliştiirmemesini umut etmektedir. New York'taki BM toplantısı sırasında Dışişleri Bakanı Abdullah Gül ile yapmış olduğu görüşmeye gönderme yaparak, iki ülke arasındaki anlaşmazlıkların giderildiğinden, Türk ordusunun da bu kez işbirliğine sıcak baktığından söz etmekte, Gül'ün gerçek bir devlet adamı görüntüsü verdiğini

vurgulamaktadır. Safire, Bush'un BM toplantısı sırasında söylemiş olduğu "Artık geriye değil, ileriye bakalım. Bırakalım; laik, demokratik Türkiye de koalisyona katılsın" söylemini destekleyerek ABD'nin Türkiye'ye karşı savaş öncesindeki yaklaşımına geri dönmekte olduğunu düşündürmektedir (The New York Times, 24 Eylül 2003).

"Türkiye Katılıyor" başlıklı yazısını da (The New York Times, 8 Ekim 2003) aynı konuya ayıran Safire, "hiç olmamasındansa geç olması iyidir" diyerek makalesine giriş yapmıştır. Savaş döneminde sürdürmüş olduğu eleştirilerini bırakarak, ABD ile Türkiye arasında geleceğe yönelik olarak ne tür bir işbirliği yapılabileceği konusu üzerinde durmaktadır. Artık "İslâmcı hükümet" söylemini de bir kenara bırakarak "laik Müslüman ulus" tanımlamasını kullanmaya başlamıştır. Bu arada asker gönderme kararının TBMM'den geçtiğinden söz ederek, Irak yönetimini üstlenen dostlarından, Irak'a gelmesi planlanan Türk askerleriyle işbirliği yapmalarını ve ellerine geçen tarihi fırsatı kullanmalarını istemektedir. Türkiye'nin Irak Savaşı ile ilgili tutumuna yönelik son makalesinde (The New York Times, 22 Ekim 2003) de Türk liderlerinin de Washington ile yeniden sıcak ilişkiler kurmak istediklerini, iyi eğitilmiş birliklerini Irak'a göndermek suretiyle demokratik bir ülkeyle ticaret yapılması konusunda istekli olduklarını aktarmakta, Türkiye'nin bir yıllık süreyle destek verecek olmasının cömert bir teklif olduğunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte, Başbakan Erdoğan'ın, "Iraklılarca davet edilmedikleri müddetçe Irak'a gitmeyecekleri" açıklamasına da hak vermektedir.

Savaş sırasında, savaş başlamadan önceki Türkiye yanlısı tutumunu değiştiren gazete başyazarı William Safire'in yanı sıra, uzun yıllar boyunca *The New York Times*'in Türkiye muhabirliğini sürdüren Stephen Kinzer¹³ bile o güne kadar Güneydoğu'da yaşanan soruna detaylı bir şekilde değinmekten uzak durmasına rağmen savaş sonrasında tutumunu değiştirerek Türkiye'ye karşı eleştirel yaklaşıma başlamıştır. *The New York Times*'ta Türkiye'nin Kürtlere baskı politikası uygulamakta olduğu haberleri yoğunluk kazanmaya başlamıştır. Savaş öncesinde yazılarıyla Türkiye imajına büyük katkılarda bulunan Kinzer'in araştırmaya söz konusu olan dönem süresince Türkiye ile ilgili yazmış olduğu yazılar parçalı bir görüntü vermiş (Kinzer, 2005), daha ziyade Türkiye'nin Irak politikasına değinmiş, daha farklı ve olumsuz bir Türkiye portesi çizmiştir (Chomsky, Achcar, 2007: 125).

Türkiye ve dünyanın diğer bölgelerinde Irak savaşını protesto eden grupların Amerika aleyhine yapmış oldukları protesto gösterileri de zaman zaman manşetlere taşınmıştır. Gazete, Türkleri genel olarak "Amerikan Karşısı" olarak çerçevelemiştir.

Ted Widmer imzasıyla kaleme alınmış olan ve Türkiye'ye genel bakışı yansıtan "Haçlılara Ölüm" başlıklı makalede kısmen Türkiye'deki Amerikan aleyhtarlığına da vurgu yapılmıştır. Widmer, Türkiye'de son dönemde milliyetçilik akımlarının ve

Amerikan aleyhtarlığının yükselişte olduğunu vurgulamak için eski-yeni bütün kitapçılarda Orkun Uçar ve Burak Turna tarafından yazılmış olan ve Amerika'yı son derece olumsuz bir biçimde ele alan "Metal Fırtına" isimli kitabın yok sattığından bahsetmiştir (Widmer, 2005).

Widmer'e göre, kitapta bariz bir biçimde işlenen Amerikan aleyhtarlığı, bir kıvılcımın alev haline getireceği bölgede istikrar anıtı olan, ABD'den sonra NATO içerisindeki en büyük orduya sahip olan, hem İsrail hem de Arap ülkeleriyle dostane ilişkileri bulunan ve İslâm dünyası içerisinde nadir görülen demokrasilerden birisine sahip olan Türkiye'nin ABD'nin en önemli müttefiklerinden birisi olması nedeniyle oldukça rahatsız edici boyutlardadır (Widmer, The New York Times, 18 Eylül 2005).

Genel olarak bakıldığında *The New York Times*'in Irak Savaşı'nı içeren konularda Türk-Amerikan işbirliğini, Türkiye'nin kendi topraklarından harekâta izin vermemesi ve bu nedenle de yaşamış olduğu zorluklarla çerçevelemiş olduğu gözlemlenmektedir. Gazete tamamen ABD'nin ulusal bakış açısını benimseyerek savaşa ve Türkiye'den beklentilere meşruiyet kazandırmakta, Türkiye'ye eleştirel yaklaşmaktadır. *The New York Times* savaş sırasındaki genel çerçeveleri barış, güvenlik, özgürlük, demokrasi ve Kürtler üzerinden kurmuştur.

SONUÇ

ABD'nin 2001 yılında Afganistan'a yapılan müdahalenin ardından 2003'de Irak'a girmesi neticesinde, ABD'nin NATO üyesi yakın bir müttefiki olmasının yanısıra Irak'ın komşusu olmasından kaynaklanan stratejik konumu nedeniyle, Türkiye de ister istemez kendisini bu savaşın etki alanı içerisinde bulmuştur. Ancak gerek savaş öncesinde, gerekse savaş sırasında, Irak konusunda, ABD ile birçok kez görüş ayrılığı içerisine düşülmüş, bu da iki ülke arasındaki ilişkilerde zaman zaman gerginliğe yol açmıştır.

Yaşanan bu gerginliklerin Amerika'nın önde gelen gazetelerinden *The New York Times*'ta, 2001-2003 yılları arasında, nasıl bir Türkiye görüntüsü sergilediğini ortaya çıkarmak amacıyla yapılan bu çalışmada, gazetede Türkiye aleyhine tek yönlü bir enformasyon akışı yer alırken gündeme getirilen konular genel olarak Amerikan bakış açısını yansıtmış ve belirli çerçeveler kapsamında haberleştirilmiştir. Yayınlanan haber ve yorumlar bir süzgeçten geçirerek şekillendirmiş, böylelikle, iletilmek istenen mesajlar bireylerin zihnine gazetenin amaç ve beklentileri doğrultusunda yerleştirilmek istenmiştir. Bu mesajların halkın gözünde kabul edilebilir hale getirilebilmesi için de üretim sürecinde meşrulaştırma ve parçalara ayırma gibi ideoloji inşa stratejilerine başvurulmuştur. Haberlerin çerçevelenmesi yoluyla desteklenen söylemler meşrulaştırılmış, karşıt olanlar ise farklılaştırılmıştır.

The New York Times'ta yer alan yazılarda Irak savaş öncesinde Türkiye'nin, güvenilir bir NATO müttefiki, lâik bir Avrupa ülkesi olduğu sık sık gündeme getirilirken savaş sürecinde daha ziyade olumsuz bir anlam yüklenmiş bir "Orta Doğu" ülkesi ve "Pazarlıkçı" bir ülke olarak çerçevelenmiştir. Bu durum Amerikan basınında yer alan karikatürlere de aynı doğrultuda yansıtılmıştır (Yüksel, 2007: 114-116). Dolayısıyla bu 3 yıllık dönem boyunca, özellikle siyasi düzlemde, Türkiye portresi genel konjunktüre göre değişken bir biçimde çeşitli çerçeveler içerisinde verilmiştir.

The New York Times savaşla ilgili enformasyon akışı sırasında haberleri değişik başlıklar altında çerçevelyerek yazılarının önemli bir bölümünü ulusal çıkarlar doğrultusunda yayınlamıştır. Bu yayınlarda, geri planda yatan diğer nedenlere vurgu yapılmaksızın ve çekinceleri dikkate alınmaksızın, Türkiye, genelde ABD'yi savaşta yarı yolda bırakan güvenilir bir ülke konumunda çerçevelenmiştir. Haberlerin bu şekilde yeniden inşa edilerek ve parçalanarak yayınlanmış olmasından yola çıkarak Türkiye'nin savaşta tutumunun *The New York Times*'teki Türkiye portresini olumsuz olarak etkilemiş olduğunu söyleyebilmek mümkündür.

Araştırmaya konu olan dönemde Türkiye ile ilgili haber ve yorumların en sıklıkla yayınlanmış olduğu dönem Irak Savaşı'nın yaşanmış olduğu 2003 yılı olmuştur. Savaş süresince Türk medyasından giden haberlere çok az yer verilmiş, Türkiye'ye, tek yönlü bir enformasyon akışı çerçevesinde bir nevi sansür uygulanmıştır denilebilir. Bu tür haberlerin oluşturulması sürecinde belirli mesajların verilmesi için kullanılmış olan çerçeveler Irak Savaşı ile ilgili haberlerin yeniden üretilmiş olduğunu düşündürmektedir.

NOTLAR

---

¹ *The New York Times*'in 2014 yılına ait hafta içi ortalama tirajı basılı versiyonu için 680.905, paralı dijital versiyonu için ise 1.341.945 olup tiraj açısından toplamda Amerika'daki gazeteler içerisinde *USA Today* ve *Wall Street Journal*'dan sonra üçüncü sırada gelmektedir. *The New York Times* hafta sonu ise 1.217.201 basılı ve 1.300.106 dijital olmak üzere 2.517.307'lik toplam tirajıyla 2014 yılında Amerika içerisinde en çok satan gazete olmuştur (NDX, 2014: 8).

² Semmel (1976: 732-736), 1974 yılında *The New York Times*, *Los Angeles Times*, *The Miami Herald* ve *Chicago Tribune* gibi 4 üst düzey gazete üzerinde yapmış olduğu çalışma sonucunda *The New York Times*'in diğer gazetelerden yüzde 25 ile 50 arasında değişen oranlarda daha fazla dış habere yer vermekte olduğunu belirlemiştir.

³ Gazeteler, siyaset bilimi ile ilgili birçok araştırmanın konusu olmuş, bu araştırmalarda üretim süreci ve gazete içeriğine ilişkin birçok konu incelenmiştir (Altun, 2006: 14).

⁴ Haber çerçevelerini incelemek amacıyla içerik analizine tabi tutmak için, "tümevarım" ve "tümdengelim" gibi iki yaklaşım bulunmaktadır. "Tümevarım" yaklaşımı, bir haberin tüm olası çerçeve seçeneklerini ortaya koymak amacıyla haberi açık bir bakışla çözümlemek,

“tümdengelim” yaklaşımı ise belirli çerçeveleri içerik analizi değişkenleri olarak önceden tespit etmek, sonrasında bu çerçevelerin haberlerde ne ölçüde görüldüğünü araştırmak amacıyla kullanılır (Semetko, Valkenburg, 2000: 94).

⁵ 1891-1937 yılları arasında yaşamış olan Antonio Gramsci İtalyan yazar, siyasetçi, sosyolog ve dilbilimci olup aynı zamanda İtalyan Komünist Partisi'nin de kurucularındandır. 20. yüzyılın en önemli Marksist düşünürlerinden birisidir. Kapitalist bir toplumda devletin idaresinin kültürel hegemonya ile mümkün olabileceğini öne süren görüşleri ile göze çarpmaktadır.

⁶ Gündem kurma yaklaşımı, gazetelerdeki sayfa düzenleme anlayışlarından doğan bir durumu değerlendiriyor olsa da bunu veri kabul etmeyip inceleme dışında tutmaktadır (McComb ve Shaw'dan aktaran Altun, 2006: 14).

⁷ Harvard Üniversitesi'nden Graham Allison'ın 18 Şubat 2010 tarihinde vermiş olduğu seminere göre şu unsurlar Amerikan çıkarları için hayati derecede önemlidir:

a-Amerika Birleşik Devletleri ve yurt dışındaki Amerikan askeri birliklerine karşı nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlarla gerçekleştirilebilecek saldırı tehdidini önlemek, azaltmak ve yok etmek,

b-Sürekli gelişime açık uluslararası bir sistemin oluşturulmasında ABD'nin müttefiklerine yardımcı olmak ve bunların aktif desteğini sağlamak,

c-Amerikan sınırlarının etrafındaki ülkelerin başarısız olmalarına izin vermemek ve düşman güçlerin oluşmasını engellemek,

d-Ticaret, finansal piyasalar, enerji dağıtımı ve çevre gibi küresel sistemlerin istikrarını ve faaliyetlerini korumak,

e-Stratejik düşman olma ihtimali bulunan Çin ve Rusya gibi ülkelerle Amerikan ulusal çıkarlarıyla uygun bir şekilde verimli bir işbirliği içerisinde bulunmak.

⁸ Atinalı tarihçi, yazar, diplomat ve asker olan Tukididis, Atina ve Sparta arasındaki Pelepones Savaşları'na ilişkin yorumları, savaşın temelindeki zorunluluk ve çıkar sorununun ahlaki ilkelerle çatışması konusundaki fikirleriyle tanındıktan yirmi beş asır sonra yirminci yüzyıla ait bir uluslararası ilişkiler kuramının öncüsü ilan edilmiştir. Tukididis'e göre, devletler arasındaki ilişkilerde düzen yokluğu felakete yol açmaktadır (Bostanoğlu, 2008: 84).

⁹ Prusyalı bir general ve entellektüel olan Carl von Clausewitz (1780-1831) Kant'ın sanat teorisini Aydınlanmanın askeri düşüncesinin eleştirisine uyarlayarak kendi savaş teorisini geliştirmiştir (Karaosmanoğlu, 2007: 172).

¹⁰ Epizodik çerçeveler kamusal sorunları somut örnekler veya öznel olaylar olarak (işsiz ve evsiz bir insan, ırk ayrımcılığına uğramış veya cinayet kurbanı bir kişi gibi) sunarken, tematik çerçeveler olayları daha genel ve soyut (ülkedeki adalet mekanizması, toplumsal ve siyasal ihtiyaçlardan kaynaklanan talepler gibi) olarak sunmaktadır (Iyengar, 1997: 244).

¹¹ 26 Mayıs 2004 tarihli The New York Times'ta gazete editörlüğünce yayınlanan “The Times and Iraq” başlıklı makalede gazetenin savaş sırasındaki yanlı tutumuna yönelik olarak gelmiş olan eleştirilere bir açıdan hak verilmiş, ancak o dönemde, Irak'taki kitle imha silahlarının varlığına olan güçlü inançları nedeniyle taraflı bir yayın politikası benimsenmiş olduğu itiraf edilmiştir.

¹² Gazetenin önde gelen yazarlarından ve Amerikan siyaset dünyasının önde gelen muhafazakâr simalarından birisi olan ve Yahudi bir aileden gelen Pulitzer ödüllü William Safire yazılarında,

özellikle de Irak ile ilgili olanlarında, Türkiye'ye son derece eleştirel yaklaşmıştır. Eski Başkanlardan Richard Nixon'un Beyaz Saray konuşmalarını hazırlamış olduğu bir süreci takiben Safire 1973 yılında gazetede köşe yazarı olarak göreve başlamış ve yaşamını yitirdiği 2009 yılına kadar bu gazetede görev yapmıştır. Geniş politik çevresi, dili kullanmaktaki ustalığı ve muhafazakâr çevrelerdeki saygınlığı (Emery, Emery: 1996: 572-573) nedeniyle dile getirmiş olduğu söylemler yankı bulmuş, muhafazakâr George Bush hükümetine yakınlığı dolayısıyla 2000'li yılların başlarındaki söylemlerinin aslında Beyaz Saray'ın düşüncelerinin bir yansıması olduğu ve Türkiye'ye bir mesaj anlamı taşıdığı dile getirilmiştir. Safir 1993 yılında da Ankara'yı şiddetle eleştiren "Ally for Sale / Satılık Müttefik" başlıklı bir makale yazarak dönemin Başbakanı Tansu Çiller'in Irak'ta Kürtlere karşı sağlanan korumaya ve Türkiye'nin petrol gelirlerindeki kaybına karşılık Clinton yönetiminden para istediğini ve bunun müttefiklik ilişkisine sığmayacağını belirterek yine Türkiye'nin tepkisini çekmesiyle hatırlanmaktadır.

¹³ Türkiye'ye özellikle Kürt sorunu konusunda hayli eleştirel yaklaşan Stephen Kinzer 1996'dan sonra 4 yıl boyunca New York Times'ın Türkiye muhabirliğini yapmış, Ankara yerine İstanbul'da yaşamayı tercih etmiştir. Kışlalı'ya göre (2001), İstanbul'da uzunca bir süre kalmasına rağmen Türkiye'yi doğru algılayamamış, Atatürk'ü göz ardı edip daha fazla dini ve etnik isteyenlerin görüşlerini dikkate almayı tercih etmiş, gazetenin yaklaşımını o yıllarda Ankara'da bulunan ABD diplomatlarının yaklaşımına uydurmuştur. Kinzer, yazılarında PKK'nın silahla yaptığı Kürt milliyetçiliği ile Erbakan'ın siyasi dinciliğinin önünün açılmasını önermiş, aksi takdirde Türkiye'nin yeni yüzyılda başarılı olamayacağını iddia etmiştir. Yazmış olduğu "Crescent ve Star / Hilal ve Ayyıldız" adlı kitabı Türkçeye de çevrilmiştir (Kinzer, 2001).

KAYNAKÇA

- Altheide, D. (2006), *Terrorism and the Politics of Fear*, Lanham, MD: AltaMira Press.
- Altun, A. (2006), *Türk Basınının Değişen Yüzü*, Ankara: Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü.
- Birkland, T.A. (2004), "The World Changed Today: Agenda-Setting and Policy Change in the Wake of the September 11 Terrorist Attacks", *Review of Policy Research*, 21(2), Mart 2004, 179-200.
- Bostanoğlu, B. (2008), *Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Brzezinski, Z. (2004), *Tercih*, İnkılap Kitapevi, İstanbul.
- Canatan, K. (2007), *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, İstanbul: Eski-Yeni Yayınları
- Carragee, K.M.; W. Roefs (2004), "The Neglect of Power in Recent Framing Research", *Journal of Communication*, 54(20), 222.
- Chafets, Ze'ev (1985), *Double Vision: How the Press Distorts America's View of the Middle East*, New York: William Morrow and Co. Inc
- Chermak, S., J. Gruenewald (2006), "The Media's Coverage of Domestic Terrorism", *Justice Quarterly*, 23(4), 428-461.
- Chomsky, N. (1993), *Medya Gerçeği*, İstanbul: Tüm Zamanlar Yayıncılık.

- Chomsky, N. (1997), "What Makes Mainstream Media Mainstream", *Z Magazine*, (<http://www.chomsky.info/articles/199710--.htm>), October.
- Chomsky, N., G. Achcar (2007), *Perilous Power: The Middle East and U.S. Foreign Policy*, Boulder & London: Paradigm Publishers.
- Cohen, B.C. (1963), *The Press and Foreign Policy*, Princeton: Princeton University Press
- Cox, R. W. (1981), "Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory", *Millenium: Journal of International Studies*, 10(2), 126-155
- Çelikpala, M. (2005), "Geçmişten Günümüze Vazgeçilemeyen Kavram: Ulusal Çıkar", *Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(1), 439-461.
- Dearing, J.W., E.M. Rogers (1996), *Communication Concepts 6: Agenda-Setting*, California: Sage Publications, Inc.
- Donnelly, J. (2000), *Realism and International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press
- Emery, M., E. Emery (1996), *The Press and America: An Interpretive History of the Mass Media*, Boston: Allyn and Bacon.
- Entman, R.M. (1991), "Framing U.S. Coverage of International News: Contrasts in Narratives of the KAL and Iran Air Incidents", *Journal of Communication*, 41(4), 6-27.
- Frankel, J. (1970), *National Interest*, London: Pall Mall.
- Frantz, D. "Turkey Will Take Command of the Security Force in Kabul", *The New York Times*, 30 Nisan 2002.
- Gans, H.J. (1979), *Deciding What's News*, New York: Pantheon Books.
- Gordon, M.R. "U.S. Offers Aid to Turkey to Lead Kabul Peace Force", *The New York Times*, 20 Mart 2002.
- Hall, S. (1982), "The Rediscovery of Ideology", *Culture, Society and the Media*, New York: Methuen, 86.
- Hazar, Ç.M. (2002), "Medyanın Sosyolojik İşlevlerinden Gündem Kurma", *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2002(16), 47.
- Held, D. (1984), *Political Theory and the Modern State: Essays on State, Power, and Democracy*, Cambridge: Polity Press.
- İşcan, Z. (2004), *Medyada Ulusal Bakış Açıları, Le Monde, The New York Times ve The Guardian Gazetelerinde 2003 Irak Savaşı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Iyengar, S. (1997), "Siyasette Erişim Yanlılığı: Televizyon Haberleri ve Kamuoyu", *Medya Kültür Siyaset*, Ankara: Ark Yayınları, 244.
- Karaosmanoğlu, A.L. (2007), "Muhteşem Ortaklık: Kant ve Clausewitz", *Uluslararası İlişkiler*, 4(14), 161-183.
- Keskin, F. (2014), *Politik İletişim Sözlüğü*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Kışlalı, M.A., "The New York Times ve Türkiye", *Radikal*, 20 Aralık 2001.
- Kinzer, S. (2001), *Crescent and Star: Turkey Between Two Worlds*, New York: Farrar, Straus and Giroux.

- Kinzer, S. "Courting Europe, Turkey Tries Some Soul-Cleansing", *The New York Times*, 04 Aralık 2005.
- Lacey, Marc (2003), "Turks Reject U.S. Criticism of Opposition to Iraq War", *The New York Times*, 8 Mayıs 2003.
- Lippman, W. (1922), *Public Opinion*, NY: Harcourt Brace.
- Lule, J. (2002), "Myth and Terror on the Editorial Page: The New York Times Responds to September 11, 2001", *Journalism and Mass Communication Quarterly*, 79, 275-293
- McCombs, M.E. (2004), *Setting the Agenda - The Mass Media and Public Opinion*, Cambridge: Polity Press.
- McMurray, C.D., C.W. Dunn (1967), "Castro and the New York Times: An Image in Transition", *Modern Age*, Spring, The Intercollegiate Studies Institute.
- Molloy, S. (2006), *The Hidden History of Realism: A Genealogy of Power Politics*, New York: Palgrave Macmillan.
- Morgenthau, H. J. (1970), *Uluslararası Politika*, Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları.
- Morgenthau, H. (1993), *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, New York: McGraw-Hill.
- Morgenthau, H.J. (2015), "The Future of Diplomacy", *International Politics*, Boston: Pearson, p. 120.
- NDX Newspaper Data Exchange (2014), *Newspaper Circulation: An Evolving Story*, May
- Norris, P. (2010), "The Restless Searchlight: Network News Framing of the Post-Cold War World", *Political Communication*, London: Routledge.
- Oran, B. (2003), *Türk Dış Politikası*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Pan, Z., G.M. Kosicki (1993), "Framing Analysis: An Approach to News Discourse", *Political Communication*, 10, 55-75.
- Robinson, M.B. (2014), *Media Coverage of Crime and Criminal Justice*, Durham, NC: Carolina Academic Press.
- Safire, William "For a Muslim Legion", *The New York Times*, 01 Ekim 2001.
- Safire, William "The Turkey Card", *The New York Times*, 05 Kasım 2001.
- Safire, William "Of Turks and Kurds", *The New York Times*, 26 Ağustos 2002.
- Safire, William "The Kurdish Ghost", *The New York Times*, 03 Mart 2003.
- Safire, William "Turkey's Wrong Turn", *The New York Times*, 24 Mart 2003.
- Safire, William "Snap Judgments", *The New York Times*, 31 Mart 2003.
- Safire, William "On Rewarding Friends", *The New York Times*, 03 Nisan 2003.
- Safire, William "New Take on Turkey", *The New York Times*, 29 Mayıs 2003.
- Safire, William "Turkish Card", *The New York Times*, 24 Eylül 2003.
- Safire, William "Turkey Is Joining Up", *The New York Times*, 08 Ekim 2003.
- Safire, William "Of Kurds and Madrid", *The New York Times* 22 Ekim 2003.
- Semetko, Holli A., Valkenburg, Patti M. (2000), "Framing European Politics: A Content Analysis of Press and Television News", *Journal of Communication*, Spring.

- Semmel, A.K. (1976), "Foreign News in Four US Elite Dailies: Some Comparisons", *Journalism Quarterly*, 53, 732-736.
- Sengupta, Somini "Turks Train 13 Guards For Allies", *The New York Times*, 28 Kasım 2001
Time, 11 Eylül 2001, 47.
- "Turkey to End Its Afghan Stint", *The New York Times*, 21 Eylül 2002.
- Vaisse, J. (2011), *Noeconservatism: The Biography of a Movement*, Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press.
- Widmer, T., (2005), "Letter From Istanbul: Death to Crusaders", *The New York Times*, 18 Eylül 2005.
- Yüksel, E. (2007), "The Cartoon Image of Turkey and U.S. Relationship: An Analysis on Political Cartoons of Historical Voting on March 1, 2003", *5th International Symposium Communication in The Millenium Hosted By School of Journalism, Indiana University*, Ankara: Güngörler Matbaacılık, 108-123.

EK-1

ABD'NİN AFGANİSTAN VE IRAK'A MÜDAHALE SÜRECİNDE "THE NEW YORK TIMES"TA YAYINLANAN TÜRKİYE İLE İLGİLİ HABER VE YORUMLAR

a- Afganistan Savaşı

2001

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
02.11.2001	B3	Nation Chall.	Ankara: Turkey Says Troops to Join Campaign and Train Anti-Taliban Forces	Douglas Frantz
28.11.2001	B2	Nation Chall.	Turks Train 13 Guards For Allies	Somini Sengupta

2002

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
20.03.2002	A14	Nation Chall.	U.S. Offers Aid to Turkey to Lead Kabul Peace Force	Michael R. Gordon
30.04.2002	A16	International	Turkey Will Take Command of the Security Force in Kabul	Douglas Frantz
21.09.2002	A11	Threats	Turkey to End Its Afghan Stint	Bilinmiyor

b- Irak Savaşı

2001

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
06.01.2001	A4	International	Turkey Upgrade Ties	Reuters
30.03.2001	A1	İlk Sayfa	At Iraq's Backdoor, Turkey Flouts Sanctions	Douglas Frantz
05.06.2001	A14	International	In Accord, Turkey Tentatively Agrees European Union Force May Use NATO Bases	Michael R. Gordon
05.11.2001	A17	Op-Ed	The Turkey Card	William Safire
14.12.2001	A11	International	Turkish Company and Iraqi Kurds Plan Project	Somini Sengupta
15.12.2001	A5	International	Oil Drilling by Turks Has Baghdad's Backing	Somini Sengupta
18.12.2001	A1	İlk Sayfa	U.S. Again Placing Focus on Hussein	Patrick E. Tyler

2002

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
08.01.2002	A6	International	Europe: Turkey: Iraq Fuel Shipments Resume	Douglas Frantz
11.04.2002	A22	Nation Chall.	NATO Offers Peacekeepers Planning Aid	Michael R. Gordon
18.07.2002	A7	International	Turkey Says Debt Negotiations Aren't Linked to Stand on Iraq	Daniel Simpson
22.07.2002	A5	International	Turkey Warns U.S. of Difficulties in an Assault on Baghdad	Daniel Simpson
15.08.2002	A10	International	Anti-Baghdad Talks Shunned by Top Kurd	Patrick E. Tyler
28.10.2002	A11	Threats	Turkey, in the Middle, Grows More Worried Every Day about a U.S. Attack on Iraq	Ian Fisher
23.11.2002	A1	İlk Sayfa	Turks, Fearing Flow of Refugees Plan Move Into Iraq If War Comes	Dexter Filkins
28.11.2002	A1	İlk Sayfa	U.S. Is Pressing For Turks' Help in Move On Iraq	Michael R. Gordon
29.11.2002	A34	Threats	Kurds Say a Turkish Crackdown on an Illegal Fuel Trade With Iraq Is Aimed at Them	Dexter Filkins
04.12.2002	A1	İlk Sayfa	Turkey Saying No to Accepting G.I.'s in Large Numbers	Michael R. Gordon+Eric Smith
06.12.2002	A16	International	U.S. Issues Terror Warning	Reuters
06.12.2002	A1	İlk Sayfa	U.S. Tells Iraq It Must Reveal Weapons Sites	David E. Sanger
09.12.2002	A1	İlk Sayfa	Bush Will Meet a Leading Turk on Use of Bases	Michael R. Gordon
10.12.2002	A23	Threats	Crosswinds Over Turkey: Will Europe Balk Again?	Dexter Filkins
11.12.2002	A21	Threats	Turk Offers Partial Support on Iraq in Meeting With Bush	David E. Sanger
21.12.2002	A11	Threats	U.S. Demands for Help Roil Turkey's Governments	Dexter Filkins

2003

Tarih	Sayfa	Bölüm	Yazı Başlığı	Yazı Kaynağı
07.01.2003	A10	Threats	Turkey Joining 3 Other Nations in Effort to Prevent War In Iraq	Agence France-Presse
09.01.2003	A1	İlk Sayfa	Turkey's Reluctance on Use of Bases Worries U.S.	Michael R. Gordon
12.01.2003	L11	Threats	Turkish Leader Arrives in Saudi Arabia for Talks On Iraq Crisis	Reuters
18.01.2003	A1	İlk Sayfa	Turkey Calls a Regional Meeting to Try to Head Off an Iraq War	Dexter Filkins
21.01.2003	A10	Threats	Turkey to Allow U.S. to Use Bases Under a Smaller Plan	Dexter Filkins
27.01.2003	A14	Threats	In One Hand, U.S. Offers Turkey \$4 Billion for War Aid; in Other, a Demand for Reform	A.Friedman+T.Crampton
01.02.2003	A11	Threats	A Sign That U.S. Military May Use Turkey as a Base	Dexter Filkins
02.02.2003	A10	International	Turkey Post Seen for Cheney Aide	Bilinmiyor
04.02.2003	A12	Threats	Ankara Parliament Expected To Take Up U.S. Troop Issue	Dexter Filkins
05.02.2003	A11	Threats	Top Politician Indicates Turkey May Join U.S. Effort Against Iraq	Dexter Filkins
06.02.2003	A17	Threats	Turkey Backs United States Plans for Iraq	Dexter Filkins
07.02.2003	A1	İlk Sayfa	U.S. in Talks on Allowing Turkey To Occupy a Kurdish Area in Iraq	Dexter Filkins+C. J. Chivers
07.02.2003	A12	Threats	NATO Is Torn Over Weapons For the Turks	Thomas Fuller
09.02.2003	WK2	International	Turkey Agrees	Dexter Filkins
11.02.2003	A1	İlk Sayfa	3 Members of NATO and Russia Resists U.S. On Iraq Plans	Craig S.Smith + R. Bernstein
12.02.2003	A17	Threats	NATO Talks Fail to Mend Rift Over Iraq and Defense of Turkey	Richard Bernstein
13.02.2003	A19	Threats	NATO Talks Over Turkey in Deadlock	Richard Bernstein
14.02.2003	A14	Threats	Germany Says NATO Rift Over Turkey Is Near an end	Richard Bernstein
17.02.2003	A1	İlk Sayfa	NATO Settles Rift Over Aid to Turks In Case Of a War	R. Bernstein+S. R. Weisman
18.02.2003	A12	Threats	Proposal by Turkey Stalls U.S. Bid To Use Its Bases	Dexter Filkins+Judith Miller
19.02.2003	A25	Op-Ed	Flashback for the Kurds	Peter W. Galbraith
20.02.2003	A15	Threats	Turkey Demands \$32 Billion U.S. Aid Package If It Is to Take Part in a War on Iraq	Dexter Filkins+Eric Schmitt
20.02.2003	A13	Threats	The Turkish Headache; Ankara's Dance of Politics and Cash	Patrick E. Tyler
20.02.2003	A30	Editorials	Dollar Diplomacy	Bilinmiyor
20.02.2003	A13	Threats	If Turkey Finally Says No: A Hindrance, Aides Say, But There Are Other Plans	Thom Shanker+Eric Schmitt
20.02.2003	A13	Threats	U.S. Is Pessimistic Turks Will Accept Aid Deal on Iraq	David E. Sanger+D. Filkins
21.02.2003	A27	Op-Ed	The Martial Plan	Paul Krugman

21.02.2003	A14	Threats	Turkey Assesses Question of Kurds	Dexter Filkins
22.02.2003	A1	İlk Sayfa	Inspector Orders Iraq to Dismantle Disputed Missiles	F. Barringer+M. R. Gordon
22.02.2003	A8	Threats	U.S. and Turkey Reach Accord to Let G.I.'s Establish a Base	S. R. Weisman+Judith Miller
23.02.2003	WK2	International	A Crucial Nod from Turkey	Dexter Filkins
24.02.2003	A13	Threats	Iraqi Kurds Are Wary of a Turkish-Led Force	C. J. Chivers
24.02.2003	A7	Threats	Turkey Expected to Vote on G.I. Presence Tuesday	Dexter Filkins
25.02.2003	A15	Threats	Turkey's Cabinet Approves Plan, With Details Lacking, for U.S. Troops	Dexter Filkins
26.02.2003	A10	Threats	Kurds Ask U.S. Not to Allow Turkish Military inside Iraq	C. J. Chivers
26.02.2003	A1	İlk Sayfa	Turkey Seems Set to Let 60.000 G.I.'s Use Bases for War	Eric Schmitt
26.02.2003	A10	Threats	Turkish Parliament is Asked to Approve U.S. Troops	Dexter Filkins
27.02.2003	A11	Threats	Turkish Lawmakers Tugged by Their Public and the U.S.	Dexter Filkins
27.02.2003	A11	Threats	U.S. Envoy Reassures Kurds on Concerns About Turkey	Judith Miller+C. J. Chivers
02.03.2003	WK12	Editorials	Dangers in Northern Iraq	Bilinmiyor
02.03.2003	A1	İlk Sayfa	Turkish Deputies Refuse to Accept American Troops	Dexter Filkins
03.03.2003	A23	Op-Ed	The Kurdish Ghost	William Safire
03.03.2003	A1	İlk Sayfa	Turkey Will Seek a Second Decision on a G.I. Presence	Dexter Filkins
04.03.2003	A25	Op-Ed	A New War Opens an Old Wound	Jason Goodwin
04.03.2003	A10	Threats	Turkey Needs Week or More to Reconsider U.S. Request	Dexter Filkins
05.03.2003	A11	Threats	In Defeat of U.S. Plan, Turks See a Victory for Democracy	Dexter Filkins
05.03.2003	A11	Threats	Powell Says U.S. Can Wage War on Iraq Without Turks	Steven R. Weisman
06.03.2003	A18	Threats	Turkish Military Backs Role in U.S Drive on Iraq.	Dexter Filkins
07.03.2003	A11	Threats	For Kurds, Big Menace Is an Incursion by Turks	David Rohde
09.03.2003	WK14	World	A World Still Haunted by Ottoman Ghosts	David Fromkin
09.03.2003	WK14	World	Will Turkey Pay for Its Defiance?	Judith Miller
10.03.2003	A10	Threats	Once Banned, a Turkish Leader Is Elected And Revives U.S. Hopes for Access	Dexter Filkins
12.03.2003	A14	Threats	Erdogan, Turkish Party Leader, to Form Government as U.S. Presses for Use of Bases	Eric Schmitt+Dexter Filkins
12.03.2003	A14	Threats	Kurds Take Up Positions Along the Turkish Border	David Rohde
15.03.2003	A10	Threats	New Premier Takes Office in Turkey as War Worries Loom	Frank Bruni

16.03.2003	N14	Threats	Turkey Delays Reconsideration of Access Sought by U.S. Troops	Frank Bruni
18.03.2003	A16	Threats	Turkey May Reconsider Vote on Its Role in Iraq Invasion	Frank Bruni
19.03.2003	A14	Threats	Turkey Seeks Troops in Iraq and May Allow U.S. Flights	Frank Bruni+David Rohde
20.03.2003	A15	Threats	Turkey Limits Military Help to U.S. on Iraq	Frank Bruni
21.03.2003	B2	International	Air Rights in Turkey Given U.S. by Deputies	Frank Bruni
22.03.2003	B1	Nation at War	Turkey Sends Army Troops into Iraq, Report Says	Frank Bruni
23.03.2003	B7	Nation at War	Turkey Denies Reports That Its Troops Defied U.S. and Entered Iraq	Frank Bruni
24.03.2003	A15	Op-Ed	Turkey's Wrong Turn	William Safire
24.03.2003	B13	Nation at War	U.S. Ties to Turkey May Face Enduring Strain Officials Say	Frank Bruni
26.03.2003	B6	Nation at War	No Promises from Turkey About Staying Out of Iraq	Frank Bruni
27.03.2003	B6	Nation at War	Troops Won't Be Sent to Kurdish Areas, Turkish Military Chief Says	Charlie LeDuff+David Rohde
31.03.2003	A13	Op-Ed	Snap Judgments	William Safire
01.04.2003	B7	Nation at War	Powell Heads for Turkey and Europe to Mend Ties	Steven R. Weisman
01.04.2003	D7	Nation at War	Turkey Works to Allay Western Worries	Frank Bruni
02.04.2003	B12	Nation at War	Turkey; Powell, in Ankara, Ties Assistance for U.S. to Aid	Steven R. Weisman
03.04.2003	B9	Nation at War	Iraqi Shadow Government Cools Its Heels in Kuwait	Jane Perlez
03.04.2003	A21	Op-Ed	On Rewarding Friends	William Safire
03.04.2003	B9	Nation at War	Powell Patches Things Up, As Turkey Consents to Help	Steven R. Weisman
11.04.2003	B4	Nation at War	Turkey Sending Military Observers to Watch Kurds; U.S. Warns Against Further Moves	Frank Bruni
13.04.2003	B5	Nation at War	Turks and Kurds Maintain a Mutual Suspicion	Frank Bruni
19.04.2003	B2	Nation at War	Turkey, Spared a War, Still Pays a Heavy Price	Alan Cowell
21.04.2003	A14	Aftereffects	Turks Wonder Whether U.S. Will Share Some of the Spoils of Rebuilding	Alan Cowell
27.04.2003	N24	Aftereffects	U.S. Says Turks Tried to Smuggle Arms into Northern Iraq City	David Rohde
08.05.2003	A15	Aftereffects	Turkey Rejects Criticism by U.S. Official Over Iraq	Marc Lacey
10.05.2003	A20	Editorials	Turkey's Democracy	Emmett Barcalow
29.05.2003	A25	Op-Ed	New Take on Turkey	William Safire
06.07.2003	N6	International	Turkey Says U.S. Has Detained Some of Its Soldiers in North Iraq	Dexter Filkins

07.07.2003	A6	International	Turkey Says U.S. Has Agreed to Free 11 Soldiers Suspected in Plot to Kill Kurdish Aide	Dexter Filkins+Douglas Jehl
21.07.2003	A6	After the War	Turkey Says U.S. Wants It to Send Troops to Iraq	Dexter Filkins
17.08.2003	N8	International	Attack on Iraq Pipeline Cuts Oil Flow to Turkey	Robert F. Worth
24.09.2003	A27	Op-Ed	The Turkish Card	William Safire
07.10.2003	A10	International	Turkish Parliament Gets Iraq Troop Bid	Bilinmiyor
08.10.2003	A31	Op-Ed	Turkey Is Joining Up	William Safire
09.10.2003	A12	International	Iraqi Leaders Condemn Plan for Troops from Turkey	Ian Fisher
10.10.2003	A16	The Struggle	Facing Risks, Turkish Leader Defends Decision to Send Troops to Iraq	Craig S. Smith
10.10.2003	A31	Op-Ed	Why America Needs Turkey in Iraq	Ashlı Aydıntaşbaş
14.10.2003	A10	International	Turk Cautions on Peril From Kurds	Bilinmiyor
15.10.2003	A10	International	Bomb at Turkish Embassy in Baghdad Kills Bystander	Alex Berenson+Ian Fisher
15.10.2003	A1	İlk Sayfa	Embassy Is Bombed	Bilinmiyor
22.10.2003	A23	Op-Ed	Of Kurds and Madrid	William Safire
24.10.2003	A12	International	Turkey Begins to Think Twice About Sending Troops to Iraq	Susan Sachs
05.11.2003	A14	International	Turkish Aide Says Troop Offer Is Still Available	Thom Shanker
08.11.2003	A9	International	With a U.S. Nod, Turkey Says It Won't Send Force to Iraq	David E. Sanger
10.11.2003	A6	International	U.S. Aides Acknowledge String of Missteps With Turkey	Steven R. Weisman

Kısaltmalar:

A Region Inf.	:	A Region Inflamed
H. Rights	:	Human Rights
Int Bus.	:	International Business
Nation Chall	:	Nation Challenged
Op-Ed	:	Opinion-Editorial
S. Traveler	:	Sophisticated Traveler
Science T.	:	Science Times
Travel Adv.	:	Travel Advisory
World Bus.	:	World Business

RISK AVERSE DECISION MODELS FOR RESILIENT SUPPLIER SELECTION

*Hacettepe University
Journal of Economics
and Administrative
Sciences
Vol. 34, Issue 2, 2016,
p. 53-78*

**Yasemin MERZİFONLUOĞLU
UZGÖREN**

Assoc.Prof.Dr., Middle East Technical
University,
Business Programme
Northen Cyprus Campus
myasemin@metu.edu.tr

Abstract: Decision models provided by this study aim to help managers to find remedies to devastating supply chain disruptions that could be caused by a mismatch between volatile customer demand and unreliable supply. We considered the newsvendor problem where the firm has more than one suppliers who are not necessarily reliable. We have provided a range of decision models with risk neutral and risk averse objective functions. The model uses scenarios to represent uncertain events (specifying customer demand and supplier reliability). Linear Programming formulations are provided which can be easily solved using commercially available software. A sample numerical study is also carried out to provide valuable managerial insights for optimal sourcing behaviors of risk averse and risk neutral firms. In the numerical study, expected profit, CVaR and Mean Excess Regret models are selected for evaluation.

Keywords: *Newsvendor problem, supply chain disruptions, supplier selection, risk management.*

TEDARİKÇİ SEÇİMİ İÇİN RİSK GÖZETEN KARAR MODELLERİ

*Hacettepe Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi Dergisi,
Cilt 34, Sayı 2, 2016,
s. 53-78*

**Yasemin MERZİFONLUOĞLU
UZGÖREN**

Doç.Dr.,Orta Doğu Teknik Üniversitesi,
İşletme Programı
Kuzey Kıbrıs Kampusu
myasemin@metu.edu.tr

Öz: Bu çalışmanın amacı arz talep dengesizliğinden dolayı tedarik zincirinde oluşabilecek kesintilerin yıkıcı etkilerini azaltmak için karar modelleri sunmaktır. Bu çalışmada birden çok güvenilir olmayan tedarikçisi olan “Gazeteci” problemi ele alınmıştır. Risk gözetken ve risk karşıtı farklı modeller sunulmuştur. Gelecekteki tüketici talebi ve tedarikçi güvenilirliği senaryolarla belirlenmiştir. Problemler optimizasyon amaçlı yazılımlarla kolayca çözülebilen “Doğrusal Programlama” yöntemi ile modellenmiştir. Yöneticilere tedarikçi seçimlerinde yol gösterici stratejiler üretmek amacı ile örnek bir sayısal çalışma da yapılmıştır. Bu sayısal çalışmada ortalama kar, CVaR ve ortalama artık pişmanlık yöntemleri uygulanmıştır.

Anahtar Sözcükler: *Gazeteci problemi, tedarik zinciri kesintileri, tedarikçi seçimi, risk yönetimi.*

INTRODUCTION

This is an age of continuous technological advances, decreasing product life cycles, volatile and unpredictable markets. The manufacturer has to make sourcing, production and inventory decisions based on anticipated demand in future periods. In this business environment, companies can only stay competitive if they can respond customer needs fast and efficiently. Firms have been adopting Just-In-Time and Lean strategies to increase their efficiency. Such strategies recommend firms to decrease inventory levels, subcontract noncore activities, and sustain long-term relationships with reduced number of suppliers. There are several reasons why Just-In-Time and Lean strategies advocate reduced number of suppliers. Some reasons for single sourcing include the high costs of product design, supplier learning curve effects, increased bargaining power of the firm to negotiate on price, lead times, payment, quality and delivery flexibility (Minner, 2003).

Recently firms have become part of supply chains which involve a complex network of global suppliers and partners. Globalization has offered companies wonderful opportunities to concurrently decrease cost and strategically enhance the competitive position of the company. On the other hand, while improving competitiveness of a company; global sourcing might also cause significant risk in supply chains increasing prices due to natural disasters, volatility of oil prices, exchange rate fluctuations, terrorist attacks, geopolitical uncertainty, port/custom delays etc.

Several firms found themselves unprepared for the elevated supply chain risk while they were focusing on improving efficiency through “lean” solutions. Ignoring or underestimating the risk in global supply chains, or not having suitable mitigation strategies would cause devastating outcomes. The following examples are excellent examples for the need of higher degree of resilience due to higher level of supply chain risk. After the earthquake and tsunami in Japan in 2011, supply chains with a single source which is located in the region confronted the overwhelming outcomes of the disruption (Chopra, Meindl, 2013). In another case, the fire occurred in 2001 in a Philips Electronics plant in New Mexico interrupted the supply of critical cellphone components to: Ericsson and Nokia. As opposed to Ericsson, Nokia found an alternate supply source in three days. Due to component shortages, Ericsson reported long-term losses of \$2.34 billion and ultimately withdrew from the cell phone market (Christopher, Peck, 2004). Another well-known supply disruption example is about Aisin who provided 90% of all brake parts components for Toyota before it was destroyed by a fire in 1997 (Nishiguchi, Beaudet, 1998). Toyota’s assembly plants were forced to shut down after a fire at Aisin’s main plant. Toyota’s net income from this event decreased around \$300 million. After this event, Toyota has decided to maintain at least two suppliers for each part (Treece, 1997).

The examples above clearly indicated that it is critical for supply chains to adopt suitable mitigation strategies which should also define sourcing preferences of the firms. Sourcing from a low-cost supplier, eliminating excess capacity and redundant suppliers may make supply chains more cost efficient in the short term while making them vulnerable to disruptions in the long run (Chopra, Sodhi, 2014). Disruption risk can be mitigated by adopting multiple sourcing strategies. After selecting a set of suppliers, the firm must then determine the best allocation of product requirements among them considering various factors such as supplier's price, yields, lead times, and transportation costs.

This paper focuses on supplier related decisions as a mechanism for matching supply with demand. Specifically, supplier-related decisions in a classical newsvendor setting are considered. The traditional newsvendor model assumes that a single supplier exists and there is no uncertainty. This paper's focus is to explore the additional challenges associated with having multiple unreliable suppliers. The traditional newsvendor model objective is based on risk neutrality maximizing expected long term returns while this study explores the effects of risk aversion on supplier selection decisions. Risk aversion can be described as a decision maker's hesitancy to accept a choice with an uncertain payoff rather than another choice with more certain but possibly lower expected payoff. When supply risks are present and customer demand is volatile, considering risk aversion in procurement selection models makes sense as maximizing expected profit would result several consecutive large losses which could be devastating for a firm.

1. LITERATURE REVIEW

Khouja (1999) and Qin *et al.* (2011) provides a survey of research on newsvendor problems. Elmaghraby (2000) and Minner (2003) offer a review of the literature on multiple supplier inventory models in supply chain management.

Gallego and Moon (1993) first presented the supplier yield into the newsvendor literature. Anupindi and Akella (1993) studied both single and multi-period models with uncertain stochastic demand and supplier reliability concluding that it is always optimal to order some amount from the low cost supplier. Agrawal and Nahmias (1997) studied a supplier selection problem with multiple unreliable suppliers. They assumed a deterministic demand and normally distributed supplier reliabilities. In addition, they assumed that a fixed order cost is incurred for each supplier with a positive order. Dada *et al.* (2007) studied the differences in sourcing strategies when suppliers are completely reliable and when they are unreliable. They concluded that even perfect reliability is no guarantee for qualification of a supplier since, in an optimal solution, a given supplier will be selected only if all less-expensive suppliers are selected. Burke *et al.* (2007)

examined the influence of supplier pricing arrangements and supplier capacity restrictions on the optimal sourcing strategies for a single firm. Burke *et al.* (2009) explored the consequences of uncertain supplier reliability on a firm's sourcing decisions with stochastic demand. They described specific conditions under which a firm should choose a single supplier strategy versus multiple supplier sourcing strategy. Merzifonluoglu and Feng (2014) developed an exact solution algorithm to find the optimal solution for the supplier selection problem where customer demand and supplier reliabilities follow normal distribution.

We also reviewed research focusing on risk averse decision models for the newsvendor setting. Lau (1980) considered two objectives, maximizing expected utility and maximizing the probability of achieving a budgeted profit. Eeckhoudt *et al.* (1995) studied the risk aversion with the use of an expected utility criterion concluding that a risk-averse newsvendor will order strictly less than a risk-neutral newsvendor. Wang and Webster (2009) studied the loss-averse newsvendor problem while Wu *et al.* (2009) studied a mean-variance objective. Gotoh and Takano (2007) studied the newsvendor problem with a CVaR objective. They provided analytical solutions under mild assumptions. Jammernegg and Kischka (2012) provided a comparative analysis of VaR and CVaR in the newsvendor problem.

This paper will contribute to the state of knowledge by combining unreliable supplier selection decisions of a newsvendor with variety of risk measures. Sawik (2011) is the closest study to ours while their model is limited to known customer demands. In this study we assume that customer demand is uncertain. They studied the supplier selection problem in a make-to-order environment and only applied the VaR and CVaR measures while this study considers a variety risk measures. To our knowledge, this is the first study who applies “ α -Reliable Mean Excess Regret” method to a unreliable supplier selection problem. This study fills the research gap presenting various optimization models for the optimal selection of supply portfolio under a variety of risk measures. These risk measures have all appeared in the literature on various stochastic optimization models but have not previously been used for supplier disruption problems. The focus is on the formulation of and analysis of these models and the derivation of managerial insights from the solutions.

2. MATHEMATICAL MODELS

We consider an extension of the newsvendor problem where the firm orders from several suppliers which are subject to complete disruptions. If the total supply is less than the realized demand, there will be lost demand; and if the total supply exceeds the realized demand, then the firm will have leftovers to be salvaged.

The notation that will be used throughout this paper is given below.

i Index for a supplier.

N Number of suppliers.

Problem Parameters:

r Revenue per unit due to consumption.

w Salvage value.

o Lost sale penalty.

c_i Unit ordering cost of supplier i (we assume that supplier only pays for the units it receives).

Random Variables:

R_i Random variable denoting the reliability of a supplier i .

D Random demand to be satisfied by the firm.

Scenarios:

U Number of possible scenarios.

P_u Probability of occurrence of scenario u .

R_{iu} Realized reliability of supplier i in scenario u .

D_u Realized customer demand in scenario u .

Decision Variables:

q_i Decision variable for the amount ordered from the supplier i .

ζ_u Excess demand in scenario u that is not satisfied by suppliers.

$\zeta_u = (D_u - \sum_{i \in N} q_i R_{iu})^+$

ψ_u Profit of scenario u .

$\psi_u = rD_u - \sum_{i \in N} c_i q_i R_{iu} - (r + o)(D_u - \sum_{i \in N} q_i R_{iu})^+ + w(\sum_{i \in N} q_i R_{iu} - D_u)^+$

$\psi_u = (r - w)D_u - \sum_{i \in N} (c_i - w)q_i R_{iu} - (r + o - w)\zeta_u$

The objective is to choose the optimal supplier portfolio and order sizes so that the profit of procurement is maximized. Assuming a finite number of scenarios exist, two-stage stochastic linear programs can be modelled as large linear programming problems. In this study various objective functions will be studied including expected profit approach and several risk averse measures.

2.1. Expected Profit Model

The following optimization model will solve the supplier selection problem (SSP) maximizing the expected profit of a risk neutral newsvendor. We refer to this problem as SSP-E.

SSP-E

$$\text{Maximize } \sum_{u=1}^U P_u \psi_u \tag{1}$$

Subject to

$$\psi_u = (r - w)D_u - \sum_{i \in N} (c_i - w)q_i R_{iu} - (r + o - w)\zeta_u \quad u = 1, \dots, U \tag{2}$$

$$\zeta_u \geq D_u - \sum_{i \in N} q_i R_{iu} \quad u = 1, \dots, U \tag{3}$$

$$0 \leq q_i \leq K_i \quad i = 1, \dots, N \tag{4}$$

$$\zeta_u \geq 0 \quad u = 1, \dots, U \tag{5}$$

The objective function (1) maximizes the expected profit. Constraint (2) defines the scenario profits. The amount of shortage is nonnegative and not less than the difference between the demand and the amount received from the suppliers as provided by (3). The constraint (4) ensures that the quantity received from a selected supplier cannot exceed that supplier's capacity.

In risk-neutral operating conditions firms benefit from the expected profit approach to evaluate the overall quality of the supply portfolio. On the other hand, maximizing the expected profit in the long run may result large losses in the short run and could threaten firms' financial state especially when suppliers are subject to complete disruption risks and demand is uncertain. In such situations, adopting an appropriate risk measure could be very attractive. We next review such risk measures and provide a comparative analysis in terms of their applicability on supplier selection problem and their computational efficiency.

2.2. Maximin Model

This model is used for maximizing the profit of the worst-case scenario which may occur due to a high level of mismatch between demand and supply. A decision variable, *MP* is defined as the minimum profit over all scenarios.

SSP-Maximin

$$\text{Maximize } MP \tag{6}$$

Subject to (2) – (5)

$$MP \leq \psi_u, \quad u = 1, \dots, U \tag{7}$$

2.3. Mean-Variance Model

Markowitz's seminal work (Markowitz, 1952) is known as one of the earliest models considering the trade-off between expected return and variance of the return. We next present the of the SSP-MV model which considers this trade-off for the

supplier selection problem. λ denotes the weight of the variance in the objective function (8).

$$\begin{aligned} & \text{SSP-MV} \\ & \text{Maximize} \quad \sum_{u=1}^U P_u \psi_u - \lambda (\sum_{u=1}^U P_u (\psi_u)^2 - (\sum_{u=1}^U P_u \psi_u)^2) \quad (8) \\ & \text{Subject to} \quad (2) - (5) \end{aligned}$$

2.4. Bounding the Profit Model

The following optimization model maximizes the expected profit among all scenarios while setting a lower bound (LB) on the profit for each scenario.

$$\begin{aligned} & \text{SSP-BP} \\ & \text{Maximize} \quad (1) \\ & \text{Subject to} \quad (2) - (5) \\ & \quad \quad \quad \psi_u \geq \text{LB} \quad \quad \quad u = 1, \dots, U \quad (9) \end{aligned}$$

2.5. Stochastic p -Robust Model

“Stochastic p -robust optimization” approach maximizes the expected profit, subject to a constraint requiring the *relative regret* in any scenario to be no more than $p\%$. Let z_u be the optimal objective function value for scenario u . This value is found assuming we have perfect information that scenario u will be realized. Let AR_u be the *absolute regret* in scenario u that can be calculated by taking the difference between the best profit for scenario u if we have the perfect information that scenario u would occur and profit for scenario u ($AR_u = z_u - \psi_u$). Similarly *relative regret* for scenario u can also be calculated ($RR_u = AR_u/z_u$). The following formulation (SSP- p Robust) represents a Stochastic p -robust optimization model for a risk averse newsvendor with multiple unreliable suppliers.

$$\begin{aligned} & \text{SSP-} p \text{ Robust} \\ & \text{Maximize} \quad (1) \\ & \text{Subject to} \quad (2) - (5) \\ & \quad \quad \quad \psi_u \geq (1 - p)z_u \quad \quad \quad u = 1, \dots, U \quad (10) \end{aligned}$$

A preprocessing is needed to find z_u values. For each scenario, the following optimization problem is solved (note that R_{iu} and D_u values are constants for a given scenario). In the optimal solution of this problem, the decision maker may fill the demand starting from the least-expensive supplier that is available for that scenario.

$$\begin{aligned}
 &\text{Minimize} && z_u = \sum_{i \in N} (c_i - w) q_i R_{iu} && (11) \\
 &\text{Subject to} && (4) \\
 &&& \sum_{i \in N} q_i R_{iu} = D_u
 \end{aligned}$$

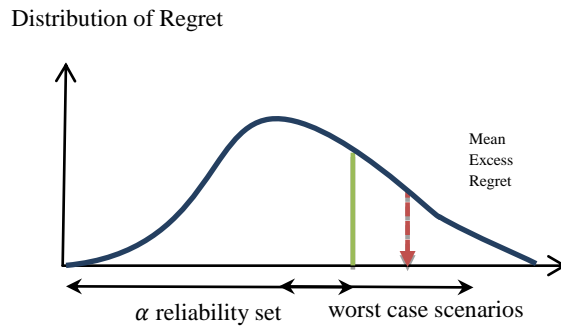
2.6. α -Reliable Minimax Regret Model

This model endogenously determine a set of “planning scenarios” whose combined probability is at least α allowing the decision maker to be 100α % sure that the regret realized will be no more than that found by the model. In the model below (SSP–Minimax), X_u is a new binary decision variable which is 1 if the scenario u is in the planning set, it is 0 otherwise and M is a very large value. The objective function (12) minimizes the maximum regret in the planning set.

SSP–Minimax

$$\begin{aligned}
 &\text{Minimize} && AR && (12) \\
 &\text{Subject to} && (2) - (5) \\
 &&& \sum_{u=1}^U P_u X_u \geq \alpha && u = 1, \dots, U && (13) \\
 &&& z_u - \psi_u = AR_u && u = 1, \dots, U && (14) \\
 &&& AR_u \leq AR + M(1 - X_u) && u = 1, \dots, U && (15) \\
 &&& X_u \in \{0,1\} && u = 1, \dots, U && (16)
 \end{aligned}$$

Figure 1. α -Reliable Mean Excess Regret

2.7. α -Reliable Mean Excess Regret Model

α -Reliable Mean Excess Regret method aims to minimize the expected regret with respect to a selected set of scenarios whose total probability is no more than $1-\alpha$

(see Figure 1). SSP-ME applies this approach to the risk averse newsvendor problem with multiple unreliable suppliers.

SSP – ME

$$\text{Minimize} \quad \zeta + (1 - \alpha)^{-1} \sum_{u=1}^U P_u W_u \quad (17)$$

$$\text{Subject to} \quad (2) - (5)$$

$$W_u \geq AR_u - \zeta \quad u = 1, \dots, U \quad (18)$$

$$W_u \geq 0 \quad u = 1, \dots, U \quad (19)$$

Objective function (17) of the formulation above minimizes the mean excess regret. Constraint set (18) defines W_u as the tail regret for scenario u , which is the amount by which the regret in scenario u exceeds ζ . Constraint set (19) makes sure that W_u is a continuous nonnegative decision variable.

2.8. Value at Risk (VaR) Model

For a given significance value, $\alpha \in (0,1)$, the 100 α % VaR is defined as the largest value ensuring that the probability of obtaining a profit less than VaR is lower than $(1 - \alpha)$. In other words, the VaR is the $(1 - \alpha)$ -quantile of the profit distribution (see Figure 2). The following optimization model (SSP-VaR) will maximize the VaR of a risk averse newsvendor problem with multiple unreliable suppliers.

SSP – VaR

$$\text{Maximize} \quad VaR \quad (20)$$

$$\text{Subject to} \quad (2) - (5)$$

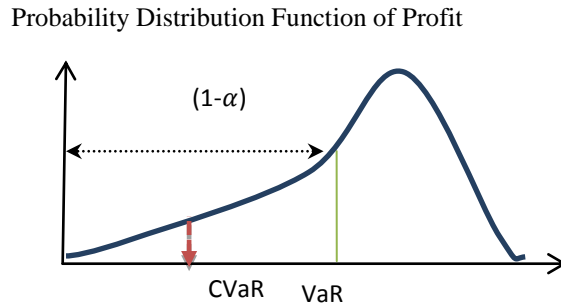
$$VaR - \psi_u \leq M\theta_u \quad u = 1, \dots, U \quad (21)$$

$$\sum_{u=1}^U P_u \theta_u \leq 1 - \alpha \quad (22)$$

$$\theta_u \in \{0,1\} \quad u = 1, \dots, U \quad (23)$$

In the formulation above, θ_u is a binary variable and M is a large enough constant. Constraint set (21) makes sure that θ_u takes the value of 1 if the profit of the scenario u is less than VaR . Constraint sets (22) and (23) ensure that the probability of obtaining a profit less than VaR is not higher than α .

Figure 2. VaR and CVaR

2.9. Conditional Value-at-Risk (CVaR) Model

CVaR is defined as the conditional expected profit given that it is less than VaR and is derived by taking a weighted average between the VaR and losses exceeding the VaR. The following optimization model (SSP-CVaR) will maximize the CVaR of a risk averse supplier selection problem. In the formulation below, the objective function (24) maximizes the CVaR where VaR is a decision variable to present VaR and α to denote the significance level for the profit distribution. Constraint set (25) defines S_u as the amount by which the profit in scenario u is short of VaR . Constraint set (26) makes sure that S_u is a continuous nonnegative decision variable.

SSP – CVaR

$$\text{Maximize} \quad Var - (1 - \alpha)^{-1} \sum_{u=1}^U P_u S_u \quad (24)$$

$$\text{Subject to} \quad (2) - (5)$$

$$S_u \geq Var - \psi_U \quad u = 1, \dots, U \quad (25)$$

$$S_u \geq 0 \quad u = 1, \dots, U \quad (26)$$

2.10. Analysis of the Models

The expected profit model (SSP-E) discussed in Section 3.1 focuses on the average performance of the system and assumes that decision makers are risk neutral. In many contexts, decision makers are risk averse: they are concerned not only with the expected performance, but with the potential deviation from it. This may be particularly true when managers are faced with devastating supply disruptions due to failure of the suppliers. Therefore, we formulate a number of extensions to the model that allow decision makers to explore alternate risk measures such as maximin, mean-variance, bounding the profit, stochastic p-robust, α -reliable minimax regret, value at risk (VaR) and conditional Value-at-Risk (CVaR) .

Section 3.2 presents a maximin model (SSP–Maximin) which has the advantage of not requiring scenario probabilities as inputs. However, while the expected cost measure defined in SSP–E is risk neutral, the objective of SSP–Maximin is extremely risk averse. In fact, this leads to a supplier portfolio which is frequently defined by one and possibly a very rare scenario. Such a strong aversion may result solutions with poor average performance. Therefore, it is difficult to justify focusing on the worst scenario and creating a procurement plan based on that.

The mean-variance objective (SSP–MV) discussed in Section 3.3 considers the trade-off between expected return and variance of the return. On the other hand, minimizing variance actually means equally penalizing profits that are lower than the average and higher than the average. When the objective is to maximize firm’s profit penalizing higher profit values may not seem reasonable. In addition, maximizing the variance makes the problem a nonlinear programming model (NLP) while all other models considering risk are linear programming models.

Section 3.4 introduces the Bounding the profit approach (SSP–BP) that aims to set a common lower bound for the scenario profits. This approach may not make sense for problems where scenarios are significantly different from each other. It may be better to set limits for scenarios relative to the best profit that could happen for that scenario (with perfect information).

The stochastic p -robust optimization model (SSP– p Robust) revealed in Section 3.5 addresses concerns associated with the SSP–BP. This method maximizes the long-run average performance while guaranteeing acceptable performance in every scenario requiring the *relative regret* in any scenario to be no more than p %. On the other hand, if the regret factor p is reduced below a critical level, the problem may become infeasible and this is one of the main disadvantages of this model.

In real life settings, decisions are rarely taken based on the expected case or the worst case. For example, when airport capacity is designed, decision makers do not plan based on the peak demand days such as holidays. They also do not simply evaluate the average daily demand. Capacity is determined generally at a value between peak demand and average demand (Chen *et al.*, 2007). Similarly, when supplier portfolio is selected, we cannot plan on the worst scenario where all suppliers disrupted and demand is at its highest level. Consider the situation where a firm has four suppliers who are subject to failures and located in different regions of the world. Although it is mathematically possible that all four fails at the same time, it is a very small possibility. Therefore taking decisions based on this extreme case may not make sense although the model in Section 3.2 advises that. In addition, we also should not equally evaluate all the scenarios (risk averse models in Section 3.3, 3.4 and 3.5). To overcome this problem

we may determine a set of “planning scenarios” whose combined probability is at least α . Section 3.6, 3.7, 3.8 and 3.9 utilizes this approach.

The objective function of α -reliable Minimax Regret Model (SSP-Minimax) introduced in Section 3.6 minimizes the maximum regret in the set of “planning scenarios” whose combined probability is at least α (Daskin *et al.*, 1997). On the other hand, this model could be disadvantageous as it does not assess the magnitude of the regrets that belong to worst case scenarios (the ones that are not included in the planning set). In addition, this model is mathematically difficult to solve.

In order to overcome problems associated with the Minimax Regret Model, α -Reliable Mean Excess Regret model (SSP-ME) is proposed in Section 3.7. This model minimizes the *expected regret* with respect to the set of scenarios whose total probability is no more than $1-\alpha$. According to Chen *et al.* (2007), this measure is coherent and computationally more efficient than α -reliable Minimax Regret Model.

In finance Value-at-Risk (VaR) has been a widely used risk measure for the risk of loss on a specific portfolio of financial assets. Recently VaR has also been used for non-financial applications such as supply chain risk management. In Section 3.8 we apply the VaR approach to the supplier selection problem. In the SSP – VaR model, VaR is the $(1 - \alpha)$ -quantile of the profit distribution for a given a significance value $\alpha \in (0,1)$. Although VaR has been a popular risk-management tool, it is shown to be an incoherent measure lacking the sub-additivity property (Artzner *et al.* (1999)). In addition, VaR does not clarify the size of the profit when less than the VaR limit.

To overcome obstacles associated with the SSP – VaR model, Section 3.9 introduces the CVaR measure (SSP – CVaR) which is defined as the conditional expected profit given that it is less than VaR. CVaR is coherent and consistent with the second (or higher) order stochastic dominance (Artzner *et al.*, 1999; Pflug, 2000; Ogryczak, Ruszczyński, 2002). The consistency with the stochastic dominance implies that minimizing CVaR never conflicts with maximizing the expectation of any risk averse utility function. The similarity between the CVaR and α -Reliable Mean Excess Regret methods is easy to identify. The main difference is that in the CVaR method the decision maker deals with the actual profit distribution while in the α -Reliable Mean Excess Regret method scenario based regrets are studied.

We have illustrated a broad range of strategies that decision makers might take for approaching risk in portfolio procurement models with demand uncertainty and supplier disruptions. A decision maker may choose one or more of these approaches based on firm’s level of risk aversion, the flexibility of approach to fine-tune parameters, and the computational difficulty associated with each model. The analysis

in this section helped us to identify α -Reliable Mean Excess Regret and CVaR as the most promising risk measures for the newsvendor problem with unreliable suppliers.

3. SUPPLY AND DEMAND SCENARIOS

The models presented in Section 3 require scenario based formulation. Each scenario specifies the supplier reliabilities together with customer demand level. If the random variable distributions for customer demand and supplier reliability factors are discrete, all possible future states can be described by a finite number of scenarios. In this case the obtained Linear Programming models in Section 3 can be solved with a low computational effort. When an appropriate solver is used, the Nonlinear Programming model in 3.3 would also not require much computational effort due to the quadratic terms in the objective function.

Supply chain disruption models often assume all-or-nothing (AON) suppliers whose reliability factors are described by Bernoulli distribution (Sawik, 2011). Once an order is placed on an AON supplier, they would either send the exact amount ordered or would not send anything at all. For this case we let ps_i be the disruption probability for supplier i , i.e., the parts ordered from supplier i are delivered without disruptions with probability $(1 - ps_i)$. There will be 2^N supply scenarios when there exist N unreliable (AON) suppliers. In real life, the number of suppliers for a component rarely exceeds five. That is why the number of supply scenarios for AON suppliers would be quite manageable.

Demand scenarios for the models can be obtained via econometric models and expert knowledge (Hochreiter and Pflug (2007)). In this case demand distribution is assumed to be discrete and there will be M possible demand levels with positive probabilities. We may let pd_j be the probability that demand level is equal to D_j where $P(D = D_j) = pd_j, j = 1, \dots, M$.

When we assume that there exist AON suppliers and customer demand can be modeled with M discrete levels, the number of possible scenarios becomes $M \times 2^N$. In this case, let A_u be the set of suppliers that are available for a scenario. Also assume that the customer demand for this scenario is equal to D_j . One can find the probability of such a scenario:

$$P_u = pd_j \prod_{i \in A_u} (1 - ps_i) \prod_{i \in I \setminus A_u} (ps_i).$$

The probabilities above could also be modified when dependence exists among random variables. For example, supplier availabilities may be dependent because of geographic proximity, supplier commonality, etc. (Snyder, Daskin, 2007).

4. NUMERICAL STUDY

A numerical study is carried out to provide managerial insights on optimal sourcing strategies of a risk neutral (SSP-E) and risk averse decision maker (SSP-CVaR and SSP-ME). All tests were performed on a PC with an Intel Core Duo CPU, 3.20 GHz processor with 4 GB RAM. Linear Programming (LP) problems are solved using CPLEX 12.

Table 1. Parameters in the Numerical Study

Unit Revenue	r	\$ 300			
Shortage Cost	e	\$ 50			
Salvage Value	v	\$ 50			
Significance Level	α	0.95			
Demand	D	Discrete Uniform (2,000-3,000)			
Suppliers		1	2	3	4
Unit Ordering Cost (\$)	c_i	190	195	200	205
Supply Capacity	K_i	2,500	2,500	2,500	2,500
Failure Rate	ps_i	0.099	0.066	0.033	0.000001

Figure 3. Supplier Characteristics

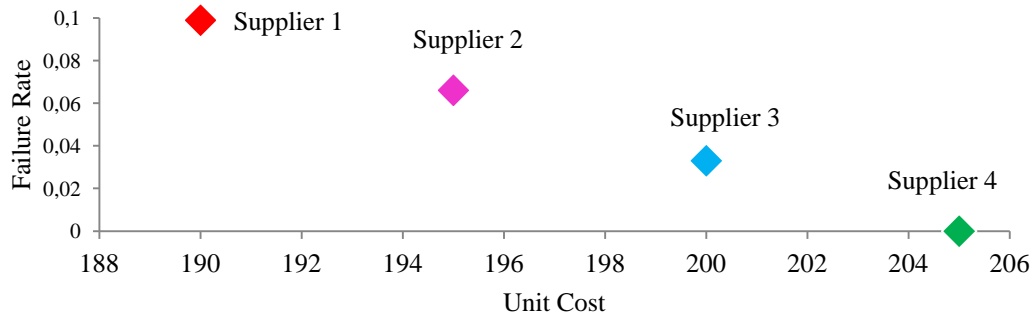

Table 1 summarizes the data used in our computational study. Customer demand is uniformly distributed between 2,000 and 3,000 ($M = 1,000$). Supply is provided by four All or Nothing suppliers. We assume that as supplier's unit cost decreases its failure rate increases (see Figure 3 for supplier characteristics). We have used significance level of 0.95(α) for SP-CVaR and SSP-ME models.

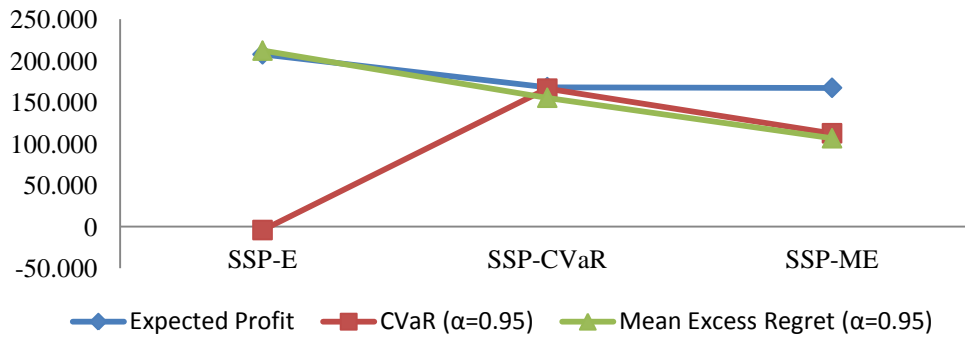
Table 2, Figure 4 and Figure 5 summarizes the output for the three optimization models. Solution times visibly revealed the efficiency of the scenario based LP formulations, even though number of scenarios generated were really high ($Mx2^N =$

16,000 scenarios). According to Table 2, an instance of this size can be solved at most 4.1 seconds depending on the model type.

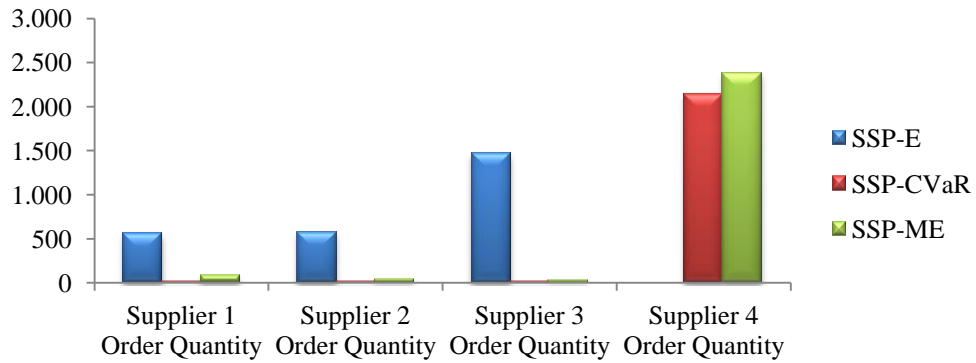
Table 2. Output Summaries

	SSP-E	SSP-CVaR	SSP-ME
CPU times (seconds)	1.6	3.5	4.1
Expected Profit	207,470	167,950	167,190
CVaR ($\alpha=0.95$)	-4,101	166,090	112,415
Mean Excess Regret ($\alpha=0.95$)	211,963	155,195	106,450
Supplier 1 Order Quantity	556	13	83
Supplier 2 Order Quantity	573	14	39
Supplier 3 Order Quantity	1,460	14	28
Supplier 4 Order Quantity	0	2,144	2,381

Figure 4. Performance Measure Summaries for Varying Models (SSP-E, SSP-CVaR, SSP-ME)

Figure 5. Order Quantities of Suppliers for Varying Models (SSP-E, SSP-CVaR, SSP-ME)

According to Table 2 and Figure 5, risk neutral decision maker only orders from low cost (but unreliable) suppliers eliminating the most secure but the most expensive supplier (Supplier 4). This result is actually in agreement with “*cost first, reliability second*” insight suggested by the risk neutral supplier selection literature.

According to Table 2 and Figure 4, when the objective is to maximize expected profit, the resulting CVaR is negative with a considerably high mean excess regret value. This result again proves that if the firm chooses to maximize the average long term profit, it may be vulnerable towards supply chain disruptions and may observe immense financial losses in the short run. On the other hand our numerical tests proved that large improvements in supply chain resilience can be attained with only small increases in the expected cost. When SSP-E and SSP-CVaR model outputs are compared, we observe a 19.05% decrease in the expected cost with a tremendous increase in the CVaR value (from -4,101 to 166,090). When SSP-E and SSP-ME model outputs are compared, we observe a 19.41 % decrease in the objective function and 49.78 % decrease in the average regret of the worst 5 % scenarios. This objective also improves the CVaR value from -4,101 to 112,415. This result actually indicates that introducing appropriate risk measures in the objective function remarkably improves the worst case scenarios and brings their average profit values close to average performance of the firm.

When we compare the SSP-CVaR and SSP-ME model outputs, we observe that expected profits do not differ much while there is a considerable difference between the optimized risk measures. For instance when SSP-ME model is employed instead of

SSP-CVaR model, expected profit decreases 0.5 % while the CVaR value and the mean excess regret values both decrease around 32 %.

4.1. Effect of Significance Level

Table 3 provides summary of our observations regarding SSP-CVaR and SSP-ME models for varying significance levels. It is observed that solutions divert from the risk neutral case as the significance level increases gets closer to one. Note that when the significance level is zero, these models are same as the expected profit model. Figure 6, Figure 7 and Figure 8 helps the reader to visualize the results presented in Table 3.

Table 3. SSP-ME and SSP-CVaR Models for Varying Significance Levels

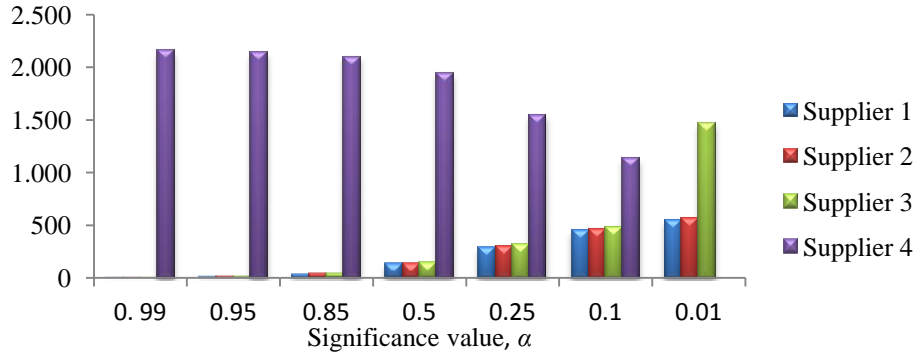
	0	0.01	0.10	0.25	0.50	0.85	0.95	0.99
	SSP-CVaR							
Expected Profit	207,470	207,460	206,770	203,280	193,860	175,090	167,950	164,950
S1 Order Quantity	556	548	451	290	131	38	13	3
S2 Order Quantity	573	565	467	303	138	40	14	3
S 3 Order Quantity	1,460	1,471	485	317	145	42	14	3
S4 Order Quantity	0	0	1,134	1,551	1,938	2,101	2,144	2,162
	SSP-ME							
Expected Profit	207,470	207,440	206,940	204,470	196,050	175,200	167,190	163,720
S1 Order Quantity	556	558	501	407	285	127	83	62
S2 Order Quantity	573	570	510	409	269	88	39	16
S 3 Order Quantity	1,460	1,378	551	422	272	83	28	6
S4 Order Quantity	0	83	1,020	1,333	1,730	2,239	2,381	2,444

Test results summarized by Table 3, Figure 6 and Figure 7 clearly indicated that risk adversity greatly influences the supplier portfolio selection decisions of firms. It is mainly due to the fact that risk averse decision maker would like to improve the performance of the worst possible set of scenarios by mostly procuring mostly from the most reliable but expensive supplier (Supplier 4). As the risk adversity level decreases, order quantities from other suppliers with lower cost and reliabilities increase. On the other hand, it is very interesting to observe that SSP-CVaR model still recommends to order some quantity from Supplier 4 even at a very low significance level (0.01).

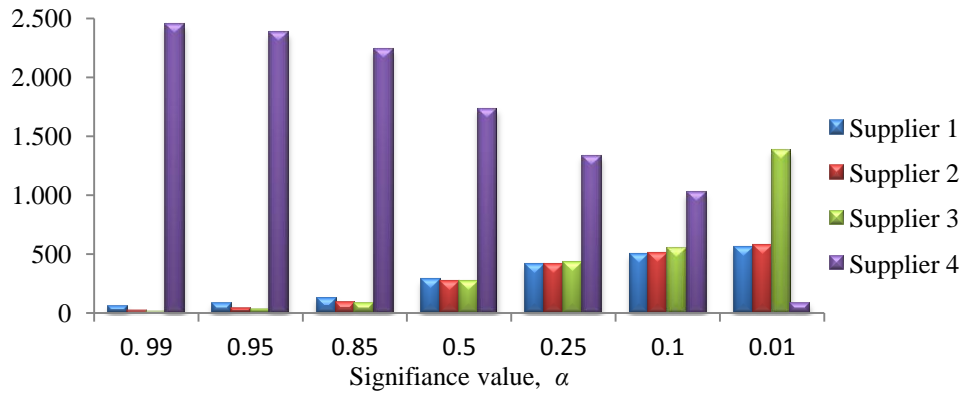
According to Figure 8, as the significance level increases, average long term performance of the firm worsens for both SSP-CVaR or SSP-ME models. It is

interesting to note that expected profit levels resulted from these two approaches do not differ substantially for the same value of significance levels.

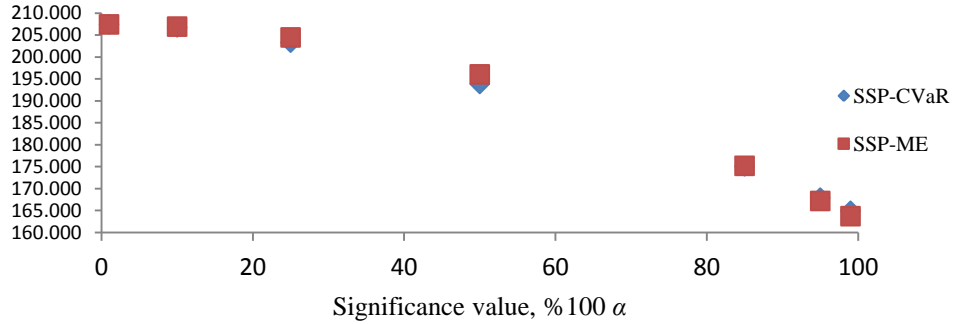
Figure 6. Order Quantities of Suppliers for SSP-ME Model with Varying Significance Values

Figure 7. Order Quantities of Suppliers for SSP-CVaR Model with Varying Significance Values

Figure 8. Expected Profit for SSP-ME and SSP-CVaR Models with Varying Significance Values

Table 4: SSP-E and SSP-CVaR models for varying unit revenue

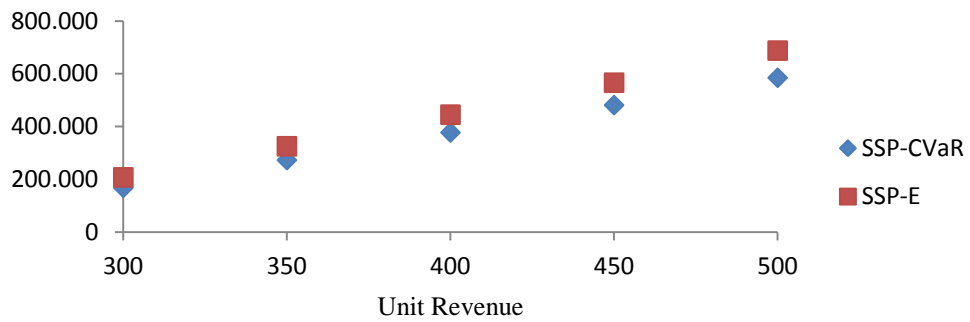
	300	350	400	450	500
	SSP-CVaR				
Expected Profit	167,950	273,010	377,530	481,420	585,060
S1 Order Quantity	13	8	5	4	3
S2 Order Quantity	14	8	6	4	3
S 3 Order Quantity	14	9	6	4	3
S4 Order Quantity	2,144	2,140	2,134	2,127	2,121
	SSP-E				
Expected Profit	207,470	325,390	445,200	566,240	688,070
S1 Order Quantity	556	462	388	337	304
S2 Order Quantity	573	471	392	338	304
S 3 Order Quantity	1,460	482	396	339	304
S4 Order Quantity	0	1,231	1,512	1,708	1,838

4.2. Effect of Unit Revenue

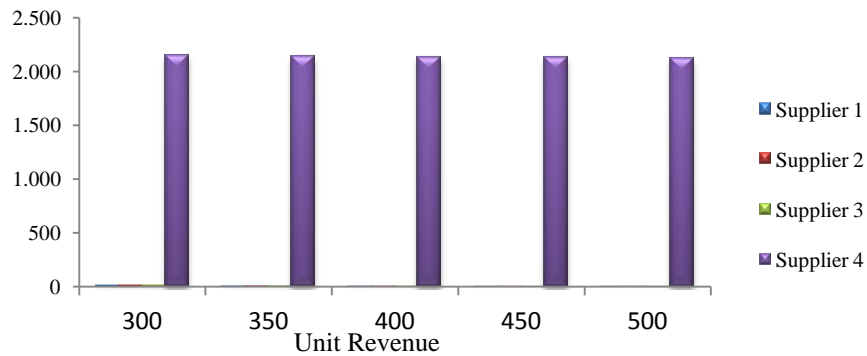
To study the effect of unit revenue in the model, we employed five different levels: \$300 (base), \$350, \$400, 450 and \$500. In order to simplify our analysis, we only considered SSP-CVaR model to reflect the risk averse decision maker's perspective. Table 4, Figure 9, Figure 10 and Figure 11 outline results of this sensitivity analysis. According to Figure 9, expected profit increases with increasing unit revenue for both risk averse and risk neutral models. Our results also show that the impact of the unit revenue is more evident in the risk neutral supplier portfolio. According to Figure 11, as unit revenue increases, a risk neutral firm increases its order quantity from Supplier 4 which is the most expensive but dependable supplier compared to the other suppliers in the set. This is due to the fact that when unit revenue is very high, lost sales could lead scenarios with low profits (or loss). The decision maker aims to eliminate

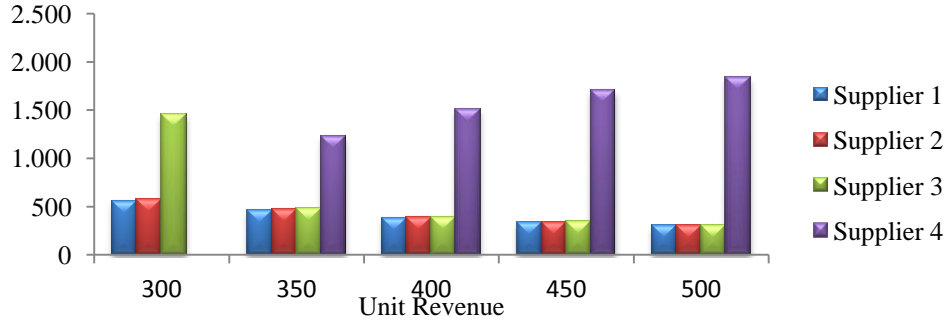
such scenarios as much as possible by increasing its order from the low-risk supplier. Therefore, we may conclude that in the presence of high unit revenue (and high cost of lost sales) optimal supplier portfolio of a risk neutral firm becomes similar to the one of a risk averse firm. Higher unit revenue results higher total order quantities for the SSP-E model as oppose to SSP-CVaR model.

Figure 9. Expected Profit for SSP-E and SSP-CVaR Models with Varying Unit Revenues

Figure 10. Order Quantities of Suppliers for SSP-CVaR Model with Varying Unit Revenues

Figure 11. Order Quantities of Suppliers for SSP-E Model with Varying Unit Revenues**Table 5. SSP-E and SSP-CVaR Models for Varying unit Lost sale Penalty**

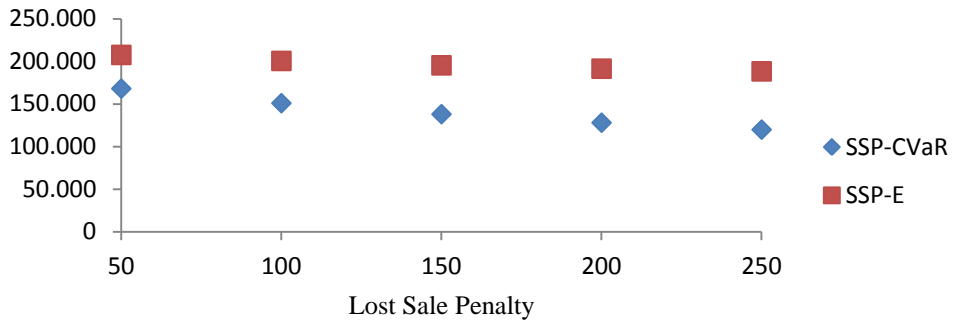
	50	100	150	200	250
	SSP-CVaR				
Expected Profit	167,950	150,820	137,930	127,890	119,750
S1 Order Quantity	13	14	14	14	13
S2 Order Quantity	14	15	15	14	13
S 3 Order Quantity	14	15	15	14	14
S4 Order Quantity	2,144	2,257	2,345	2,416	2,472
	SSP-E				
Expected Profit	207,470	200,420	195,250	191,310	188,170
S1 Order Quantity	556	462	388	337	304
S2 Order Quantity	573	471	392	338	304
S 3 Order Quantity	1,460	482	396	339	304
S4 Order Quantity	0	1,231	1,512	1,708	1,838

4.3. Effect of Lost Sale Penalty

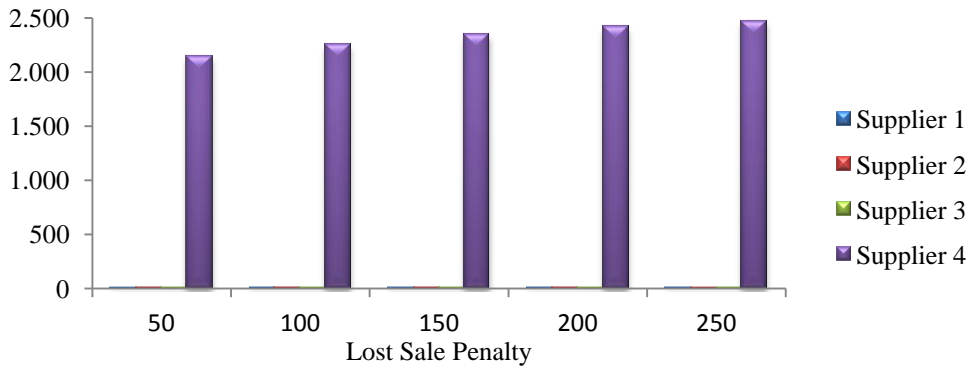
We examined five different levels of lost sale penalty, 50 (base), 100, 150, 200 and 250. Table 5, Figure 12, Figure 13 and Figure 14 summarizes the results of this sensitivity analysis. According to Figure 12, as lost sale penalty increases, expected profit decreases for both models while this decrease is more evident for the risk averse case (29% versus 9.30%). It is easy to see that increasing lost sale penalty and increasing unit revenue have the same effect on the risk neutral objective function coefficients. Figure 11 and Figure 14 clearly indicate this result.

Table 5 and Figure 13 revealed that increasing lost sale penalty is not same as increasing unit revenue for the risk averse model. For this model, total order quantity (and supplier 4's order quantity) increases with higher lost sale penalties as opposed to observed decrease in such values.

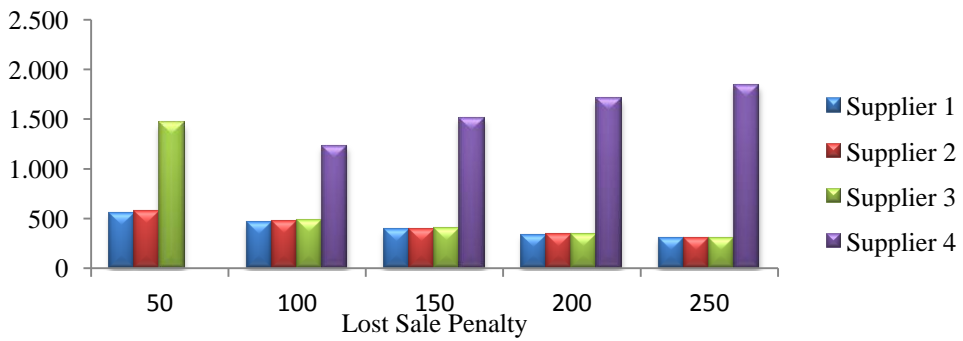
Figure 12. Expected Profit for SSP-E and SSP-CVaR Models with Varying Lost Sale Penalties

Figure 13. Order Quantities of Suppliers for SSP-CVaR Model with Varying Lost Sale Penalties

Figure 14. Order Quantities of Suppliers for SSP-E Model with Varying Lost sale Penalties

CONCLUSION

In this paper, we present various optimization models for resilient supplier selection decisions in a newsvendor setting. In this framework, the decision maker first identifies future scenarios and estimates the probability of each scenario occurring. We provided Linear Programming formulations for the scenario-based optimization problems. Such models can be easily solved using commercially available software even the number of scenarios is very large. This study also carried out a numerical study to describe optimal sourcing behaviors of risk averse and risk neutral firms. In the numerical study, CVaR and Mean Excess Regret models are selected for evaluation. Our results indicated that as the firm becomes more risk averse, the worst case scenarios improve and move closer to the average performance; on the other hand this approach also deteriorates the average performance of the firm. A potential direction for future research is to consider the effects of varying distributions for customer demand and supplier reliabilities. There could also be dependences among supplier reliabilities and customer demand, studying such effects would also be interesting.

REFERENCES

- Agrawal, N., S. Nahmias (1997), "Rationalization of the Supplier Base in the Presence of Yield Uncertainty", *Production and Operations Management*, (6), 291–308.
- Anupindi, R., R. Akella (1993), "Diversification under Supply Uncertainty", *Management Science*, 39(8), 944–963.
- Artzner, P., F. Delbaen, J.M. Eber, D. Heath (1999), "Coherent Measures of Risk", *Mathematical Finance*, 9, 203–28.
- Axsäter, S. (2006), *Inventory Control*, (2nd ed.), Springer, New York.
- Burke, G.J., J.E. Carrillo, A.J. Vakharia (2007), "Single versus Multiple Supplier Sourcing Strategies", *European Journal of Operational Research*, 182(1), 95-112.
- Burke, G.J., J.E. Carrillo, A.J. Vakharia (2009), "Sourcing Decisions with Stochastic Supplier Reliability and Stochastic Demand", *Production and Operations Management*, 18(4), 475-484.
- Chen, G., M. Daskin, M. Shen, S. Uryasev (2007), "The α Reliable Mean-Excess Regret Model for Stochastic Facility Location Modeling", *Naval Research Logistics*, 53, 617-626.
- Christopher, M., H. Peck (2004), "Building the Resilient Supply Chain", *International Journal of Logistics Management*, 15(2).
- Daskin, M.S., S.M. Hesse, C.S. Revelle (1997), " α -Reliable p-minimax Regret: A New Model for Strategic Facility Location Modeling", *Location Science*, 5(4), 227-246.
- Elmaghraby, W.J. (2000), "Supply Contract Competition and Sourcing Policies", *Manufacturing and Service Operations Management*, 2(4), 350–371.
- Gallego, G., I. Moon (1993), "The Distribution Free Newsboy Problem: Review and Extension", *Journal of the Operational Research Society*, 44(8), 825–834.

- Gotoh, J., Y. Takano (2007), “Newsvendor Solutions via Conditional Value-at-risk Minimization”, *European Journal of Operational Research*, 179(1), 80–96.
- Hochreiter, R., G.C. Pflug (2007), “Financial Scenario Generation for Stochastic Multi-stage Decision Processes as Facility Location Problems”, *Annals of Operations Research*, 152(1), 257–272.
- Jammerneegg, W., P. Kischka (2012), “Newsvendor problems with VaR and CVaR consideration,” T.M. Choi (ed.), *Handbook on Newsvendor Problems: Models, Extensions and Applications*, Springer-New York, 197-216.
- Khouja, M. (1999), “The Single-period (news-vendor) Problem: Literature Review and Suggestions for Future Research”, *Omega*, 27(5), 537–553.
- Kleywegt, A.J., A. Shapiro, T. Homem-de Mello (2001), “The Sample Average Approximation Method for Stochastic Discrete Optimization”, *SIAM Journal on Optimization*, 12, 479-502.
- Lau, H.S. (1980), “The Newsboy Problem under Alternative Optimization Objectives”, *Journal of the Operational Research Society*, 31, 525–35.
- Lee, H.L. (2002) “Aligning Supply Chain Strategies with Product Uncertainties”, *California Management Review*, 44(3):105–119.
- Markowitz, H.M. (1952), “Portfolio Selection”, *The Journal of Finance*, 7(1), 77–91.
- Merzifonluoglu, Y., Y. Feng (2014), “Newsvendor Problem with Multiple Unreliable Suppliers” *International Journal of Production Research*, 52 (1), 221-242.
- Merzifonluoglu, Y. (2015) “Impact of Risk Aversion and Backup Supplier on Sourcing Decision of a Firm”, *International Journal of Production Research*, available online.
- Minner, S. (2003), “Multiple-supplier Inventory Models in Supply Chain Management: A Review”, *International Journal of Production Economics*, 81-82, 265–279.
- Nishiguchi, T., A. Beaudet (1998), “Case study: The Toyota Group and the Aisin fire”, *Sloan Management Review*, 40(1), 49–59.
- Ogryczak, W., A. Ruszczyński (2002), “Dual Stochastic Dominance and Related Mean-risk Models”, *SIAM Journal on Optimization*, 13, 60–78.
- Pflug, G. Ch. (2000), “Some Remarks on the Value-at-Risk and the Conditional Value-at-Risk”, S. Uryasev (ed.), *Probabilistic Constrained Optimization: Methodology and Applications*. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, 272–281.
- Qin, Y., R. Wang, A.J. Vakharia, Y. Chen, M.M.H. Seref (2011), “The Newsvendor Problem: Review and Directions for Future Research”, *European Journal of Operational Research*, 213 (2), 361–374.
- Sawik, T. (2011), “Selection of Supply Portfolio under Disruption Risks”, *Omega: The International Journal of Management Science*, 39 194–208.
- Snyder, L.V., M.S. Daskin (2007), “Models for Reliable Supply Chain Network Design”, A.T. Murray, T. Grubescic (eds.), *Critical Infrastructure: Reliability and Vulnerability*, *Advances in Spatial Science*, Springer, New York, 257–290.
- Snyder, L.V., M.S. Daskin (2006), “Stochastic p -Robust Location Problems”, *IIE Transactions*, 38(11), 971-985.

- Treعه, J. (1997), “Just-too-much Single-sourcing Spurs Toyota Purchasing Review: Maker Seeks at least 2 Suppliers for each Part”, *Automotive News*, (March 3) 3.
- Wang C.X., S.Webster (2009), “The Loss-averse Newsvendor Problem”, *Omega*, 37(1), 93–105
- Wu, J., Li J., S. Wang, T.C.E. Cheng (2009), “Mean-variance Analysis of the Newsvendor Problem with Stockout Cost”, *Omega*, 37(3), 724–30.

TÜRKİYE'DEKİ RÜZGÂR ENERJİSİ SANTRALLERİNİN GÖRELİ ETKİNLİKLERİNİN VERİ ZARFLAMA ANALİZİ İLE ÖLÇÜMÜ

Hacettepe Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi Dergisi,
Cilt 34, Sayı 2, 2016,
s. 79-96

Mine ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Doç.Dr., Hacettepe Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İşletme Bölümü
mergun@hacettepe.edu.tr

Tamer EMRE

Kıdemli Müdür,
Pricewaterhouse Coopers
tamer.emre@tr.pwc.com

Kazım Barış ATICI

Yrd.Doç.Dr., Hacettepe Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İşletme Bölümü
kba@hacettepe.edu.tr

Öz: Bu çalışmanın amacı, Türkiye'deki Rüzgâr Elektrik Santrallerinin etkinliklerinin Veri Zarflama Analizi (VZA) kullanılarak ölçülmesidir. VZA sonuçlarına göre, Türkiye'de faaliyet gösteren rüzgâr santrallerinde genel olarak bir etkinlik problemi vardır. Karar birimlerinin etkinlik seviyelerine göre gruplandırılmasına yarayan bağlam bağımlı VZA yaklaşımı da uygulanarak santraller 7 adet katmana bölünmüştür. Sonuçlar, santrallerin yer aldığı coğrafi bölgeler açısından da yorumlanmaktadır. Ege bölgesi santrallerinin genellikle etkin veya etkiye yakın çalıştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Analizlerin, ilgili karar vericilere santrallerin performansları hakkında bilgi sunmanın yanı sıra, performansların altında yatan faktörlerin belirlenmesi ve her bir santralin yer aldığı etkinlik katmanını göstermesi açısından enerji sektöründe politika üretmede yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Rüzgâr enerjisi santralleri (RES), görelî etkinlik ölçümü, veri zarflama analizi (VZA), Türkiye.

THE MEASUREMENT OF RELATIVE EFFICIENCY OF WIND POWER PLANTS IN TURKEY WITH DATA ENVELOPMENT ANALYSIS

*Hacettepe University
Journal of Economics
and Administrative
Sciences
Vol. 34, Issue 2, 2016,
p. 79-96*

Mine ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Assoc.Prof.Dr., Hacettepe University,
Faculty of Economics and Administrative
Sciences,
Department of Business Administration
mergun@hacettepe.edu.tr

Tamer EMRE

Electricity Market Services Coordinator,
Pricewaterhouse Coopers
tamer.emre@tr.pwc.com

Kazım Barış ATICI

Assist.Prof.Dr., Hacettepe University,
Faculty of Economics and Administrative
Sciences,
Department of Business Administration
kba@hacettepe.edu.tr

Abstract: The purpose of this study is to measure the relative efficiency scores of wind power plants located in Turkey by using Data Envelopment Analysis (DEA).

DEA results reveal a high level of inefficiency for the wind power plants operated in Turkey. As well as the standard DEA modeling, context-dependent DEA approach, which enables clustering of units according to their efficiency levels, is also applied to the data set and plants are clustered to 7 layers according to their performance. The results are also interpreted relying on the geographical regions of the plants. Power plants in the Aegean region are identified to operate mostly efficient or close to it. It is believed that the analyses in this study can help related decision makers in policy making via identifying the factors lying behind the performance and giving information about efficiency layers of wind power plants as well as providing insight about the general performance of wind power plants.

Keywords: *Wind power plants, relative efficiency measurement, data envelopment analysis (DEA), Turkey.*

GİRİŞ

Enerji, günümüzde stratejik öneme sahip ve büyük yatırımların yapıldığı önemli bir sektördür. Rüzgâr Elektrik Santralleri (RES) ise, Türkiye’deki yenilenebilir enerji kapasitesi içinde en çok talebin olduğu ve görece olarak en kolay şekilde lisans, kurulum ve devreye alma işlemlerinin yapılabildiği kapasitedir (Emre, Ömürgönülşen, 2013: 9).

Dünya’da ve Türkiye’de RES’lerin etkinliğinden bahsedilirken yalnızca sayaç değerlerine dayalı yorumlar yapılmakta ve %40 etkinliği aşan santrallerin “etkin” bulunduğu belirtilmektedir (ewea.org, 2013). Oysa kaynakların doğru ve etkin kullanımı, projenin doğru yapılandırılması gibi konular, bitmiş projelerde söz konusu olamamaktadır. Özellikle kredi kuruluşları ve bankalar, RES projelerinin etkinlik değerlerini kendi yöntemleri ile analiz etmektedir. Ancak onların da kullanabildiği tek veri, sayaç verisi tabanlı etkinlik tahminleridir. Etkinlik ölçümünün sağlıklı yapılamamasının diğer bir nedeni de, santrallere ait verilerin kamuya paylaşılabildiği bir yapıda sunulmamasıdır (Emre, 2014: 8).

T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Aralık 2014 verilerine göre, Türkiye’de toplam kurulu gücün 69516,4 MW olduğu görülmektedir. Bu kapasitenin önemli bir bölümü, fosil kaynakları (linyit, kömür dizel yakıt vb.) kullanan santraller iken, diğer bir önemli bölümü de, doğal gaz çevrim santralleridir. Rüzgâr Enerjisi, bütün bu kaynaklar arasında %5,2’lik pay ve 3629,7 MW ile yer almaktadır (tureb.com.tr, 2014). Üretim kaynakları içindeki yeri giderek artan rüzgâr enerjisine yönelik etkinlik çalışmalarının yapılması, yatırımın doğru yönlendirilmesi ve milli servetin değerlendirilmesi anlamında önemli bir başlıktır.

Gerek Dünyada, gerekse Türkiye’de çeşitli sektörlerde etkinlik ölçümünde sıklıkla uygulanan Veri Zarflama Analizi (VZA), ilk kez Charnes, Cooper ve Rhodes (1978) tarafından ortaya atılmıştır. Bu yöntem, benzer girdileri kullanarak benzer çıktıları üreten karar birimlerinin görece etkinliklerini ölçmeye yarayan parametrik olmayan ve doğrusal programlama temelli bir performans ölçüm yöntemidir. Değerlendirme yapılırken birimlerin kullandığı girdi ve ürettiği çıktı miktarları ele alınır. Amaç, ele alınan girdi ve çıktı değerleri ışığında bir etkinlik sınırı belirlemek, etkin olan veya etkin olmayan karar birimlerini tespit etmek, etkin olmayan karar birimlerinin bu durumlarının kaynağını analiz etmek ve etkin sınıra ulaşabilecekleri hedef değerleri belirlemektir.

Bu çalışmada, Türkiye Rüzgâr Enerjisi Birliğinin (TÜREB) hazırladığı atlasa göre 2013 yılı Temmuz ayı itibari ile işletmede olan Rüzgâr Enerjisi Santrallerinin (RES) teknik etkinlikleri, Veri Zarflama Analizi (VZA) tekniği kullanılarak ölçülmektedir. Santrallerin teknik etkinlikleri birden fazla girdi ve çıktı faktörünün ele

alınmasını gerektiren bir problem yapısındadır. Dolayısıyla, en büyük türbine veya en çok türbin sayısına sahip santralin, en etkin santral olduğu veya en çok para kazanan santralin, teknik açıdan en etkin santral olduğu gibi sonuçlara varmak mümkün olmamaktadır. Veri Zarflama Analizi birden fazla faktörün ele alınabilmesi ve etkinliği görel olarak ölçebilmesi açılarından önemli bulgular sağlayabilecektir. Görel olarak etkin ve etkin olmayan santrallerin tayini ile kaynakların doğru ve etkin kullanımına ilişkin bir değerlendirme yapmak mümkün olabilecektir. Bugün bu husus, proje firmalarına bağlıdır ve çıktı olarak yalnızca sayaç kapasite kullanım oranı ve kazanılan para kullanılmaktadır.

Çalışma şu şekilde organize edilmiştir: İlk bölümde, Rüzgar Elektrik Santrallerinin etkinliğinin ölçümü (RES) ile ilgili literatür ele alınmaktadır. İkinci bölümde, Veri Zarflama Analizi'nin temel modelleri üzerinde durulmaktadır. Üçüncü bölümde, uygulama metodolojisi (karar birimleri, girdi ve çıktı değişkenleri ile uygulanan VZA tipleri) açıklanmaktadır. Dördüncü bölümde VZA ile elde edilen sonuçlar sunulmakta, beşinci bölümde ise analizin teknik ve yönetsel sonuçları tartışılmaktadır.

1. LİTERATÜR TARAMASI

Literatürde, RES'lerin etkinliğinin ölçülmesiyle ilgili fazla çalışmaya rastlanmamaktadır. Bu durumda, hiç şüphesiz, RES'lerin, örneğin hidroelektrik santrallerine göre, görel olarak yeni bir yatırım alanı olmasının etkisi olduğu düşünülmektedir (Emre, Ömürgönülşen, 2013: 15).

Uluslararası literatürde bu çalışmaya ışık tutabilecek bazı çalışmalara rastlanmaktadır. Pallabazzer'e göre (2003: 1329-1352), yer seçimi, kapasite (kurulu güç) faktörü için asıl belirleyiciyi oluşturmaktadır. Aynı yıl Korpaas, Hølen ve Hildrum, çalışmalarında (2003: 599-606) Norveç Spot Elektrik Piyasası simülasyonu ile RES'lerin spot piyasaya katılımının, sabit fiyattan daha karlı olacağını göstermişlerdir. 2008 yılında RES'lerin hangi ülkede kurulduğu takdirde daha kazançlı çıkacağı konusunda Electre III yöntemi ile çalışan Georgiou *vd.* (2008: 712-731) çalışması bu alandaki çalışmalardır.

Türkçe literatürde de VZA tekniğinin, enerji ve çevre alanında etkinlik ölçümünde yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Bilgili *vd.* (2010) tarafından Güneybatı ve Batı bölgeleri için yapılan kapasite analizi, Akdağ ve Güler (2010) tarafından yapılan Türkiye'deki RES yatırımlarına ilişkin maliyet analizi ve Güleren ve Demir (2011)'in farklı kanat profillerindeki performans analizlerine ilişkin çalışmaları bu alandaki çalışmalara örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca, Baskut *vd.* (2011), Çeşme'deki santral için yaptıkları çalışmada üretilen enerjiyi değerlendirmişler, sistemin devrede olduğu süre, kapasite kullanım oranlarını dikkate alarak, bazı kapasite

kullanım oranları için sistem değerlendirmesi yapmışlardır. Türkiye’de RES’lerde etkinlik ölçümü ile ilgili olarak çok fazla çalışma olmadığı görülmektedir. Konuyla ilgili 2013 yılında Marmara Bölgesi için RES Kapasitenin VZA Yöntemi ile görelî etkinlik analizi uygulaması yapıldığı ve etkin olmayan RES’ler belirlendiği bir çalışma mevcuttur (bkz. Emre, Ömürgönülşen, 2013).

2. VERİ ZARFLAMA ANALİZİ

Veri Zarflama Analizi karar birimlerinin birbirlerine görelî etkinliklerinin hesaplanması amacıyla yapılarak birden fazla girdi ve çıktı değişkeninin ele alınmasına olanak vermektedir. Tekniğin uygulanmasında parametrik tekniklerin aksine girdi ve çıktı değişkenleri arasında bir fonksiyonel ilişki kurma amacı güdülmektedir. Her bir karar birimi için doğrusal programlama modelleri yazılarak çözüm yapılmaktadır.

Temel olarak, Zarflama (*Envelopment*) ve Çarpan (*Multiplier*) modelleri olmak üzere iki tip Veri Zarflama Analizi modeli vardır. Birbirlerinin matematiksel olarak duali olan bu modeller aracılığı ile birimlerin etkinlik değerleri elde edilir. Bir karar birimi için her iki tip modelin çözümü de aynı etkinlik değerini vermektedir; ancak optimal karar değişkeni değerleri üzerinden farklı çıkarımlara ulaşılabilmektedir. Zarflama modeli, karar birimleri için etkin sınıra ulaşmak için gerekli olan hedef değerlerin üretilmesini sağlarken birimlerin ağırlıklandırılmış Çıktı/Girdi oranını dikkate alarak yapılan Çarpan tipte modelleme ise karar birimlerinin etkin veya etkin olmama durumlarının kaynağı olan girdi ve çıktıların tespitine yaramaktadır (Cooper vd., 2006; Thanassoulis, 2001).

VZA, girdi ve çıktı odaklı olarak uygulanabilir. Girdi yönlü yaklaşımda belirli bir girdiye karşılık üretilebilecek en yüksek çıktıya göre etkinlik skoru tayin edilmektedir. Çıktı yönlü yaklaşımda, belirli bir çıktıyı elde etmek için kullanılması gereken girdi miktarına göre tespit yapılmaktadır.

n adet karar birimimiz olduğunu varsayalım. Her bir karar birimi j ($j = 1, 2, \dots, n$) m adet girdi kullanıyor ve s adet çıktı üretiyor olsun. Her bir karar biriminin her bir girdi değeri x_{ij} ($i = 1, 2, \dots, m$) ile çıktı değeri ise y_{rj} ($r = 1, 2, \dots, s$) ile gösterilsin. o indisi ise değerlendirme altındaki karar birimini belirtsin. Girdi odaklı Zarflama modeli (1)’de ve bu modelin duali olan Çarpan modeli ise (2)’de verilmiştir.

$$\text{Minimize } \theta \quad (1)$$

Kısıtlar:

$$\begin{aligned} \sum_{j=1}^n \lambda_j x_{ij} &\leq \theta x_{io} & i = 1, 2, \dots, m \\ \sum_{j=1}^n \lambda_j y_{rj} &\geq y_{ro} & r = 1, 2, \dots, s \\ \lambda_j &\geq 0 & j = 1, 2, \dots, n \end{aligned}$$

Model (1)'deki θ değeri, değerlendirilen karar birimi o 'nun etkinlik skorunu ifade etmektedir. λ_j değişkenleri ise, modelin diğer karar değişkenlerini oluşturmada ve değerlendirilen karar biriminin etkin sınırla olan ilişkisini göstermektedir. Modelin çözülmesi sonucu elde edilen optimal θ^* değeri 1'e eşit ise, değerlendirilen karar birimi etkin sınır üzerindedir. 1'den küçük θ^* değeri karar biriminin etkin olmadığını göstergesidir. Modelin çözülmesi sonucu elde edilen λ_j değerleri ile x_{ij} ve y_{rj} değerleri çarpılıp toplanarak, etkin olmayan bir karar birimi için her girdi ve her çıktı açısından etkin sınıra ulaşma hedef değerleri hesaplanabilir.

$$\text{Maksimize } \sum_{r=1}^s \mu_r y_{ro} \quad (2)$$

Kısıtlar:

$$\begin{aligned} \sum_{r=1}^s \mu_r y_{rj} - \sum_{i=1}^m \omega_i x_{ij} &\leq 0 \quad j = 1, 2, \dots, n \\ \sum_{i=1}^m \omega_i x_{io} &= 1 \\ \mu_r, \omega_i &\geq 0 \quad i = 1, 2, \dots, m \quad r = 1, 2, \dots, s \end{aligned}$$

Model (2)'de amaç fonksiyonu değeri karar birimi o 'nun etkinlik skorunu vermektedir ve aynı karar birimleri için model (1) ve (2)'de elde edilen etkinlik skorları aynıdır. Model (2)'deki μ ve ω değişkenleri sırasıyla çıktı ve girdi ağırlıklarını temsil etmektedir. Çözüm sonucunda elde edilen ağırlık değerleri ile gerçek değerler çarpılarak her bir çıktı ve girdi için sanal (*virtual*) ağırlık değeri hesaplanır. Bu değerler, değerlendirilmekte olan karar biriminin güçlü ve zayıf olduğu girdi ve çıktıları göstermektedir. Buradan hareketle birimin etkin veya etkin olmama durumu üzerinde hangi değişkenlerin etkili olduğu üzerinde çıkarımda bulunulabilir.

Yukarıda verilen ve Charnes *vd.* (1978) tarafından ortaya atılan orijinal VZA modelleri ölçeğe göre sabit getiri (*constant returns-to-scale*) varsayımını dikkate almaktadır ve CCR Modelleri olarak bilinirler. Bu tip modelleme girdi ve çıktılar arasında oransal bir ilişki varsayılabilirdiği durumlarda kullanılmaktadır. Girdi ve çıktılar arasında oransal bir ilişkinin öngörülemediği problemler için Banker, Charnes ve Cooper (1984) tarafından ölçeğe göre değişken getirili (*variable returns-to-scale*) VZA modelleri türetilmiştir. Bunlar, literatürde genellikle BCC Modelleri olarak isimlendirilirler. BCC Modelleri, standart CCR doğrusal programlama modeline λ değişkenlerinin toplamını 1'e eşitleyen bir konveksite kısıdının eklenmesi ile oluşturulur (Ulucan, Atıcı, 2010). Bunun dual modeldeki yansıması ise Model (2)'deki ilk kısıt grubunun sol tarafına eklenen bir serbest değişkendir (Cooper *vd.*, 2006).

Birçok çalışmada, karar birimleri için hem CCR hem de BCC modelleri ile etkinlik skorları elde edilmekte ve yorumlanmaktadır. Bir karar birimi her iki modelde etkin sınırdaki yer alıyorsa başka bir deyişle etkinlik skorları iki modelde de % 100 bulunuyorsa bu birim en üretken ölçekte (*most productive scale size*) faaliyet gösteriyor demektir. BCC etkinlik skorunun CCR etkinlik skoruna oranlanması ile her birim için

ölçek etkinliği skoru hesaplanabilir. Etkin sınırdaki yer almayan bir karar biriminin her iki modelde etkinlik skoru eşit ise ölçek etkinliği skoru 1 çıkacaktır. Böyle bir birim için ölçek etkin ancak teknik etkisiz denebilir. Başka bir deyişle, bu birimin etkisizliği yanlış ölçekte faaliyet göstermesinden değil, teknik sebeplerledir (Cooper vd., 2006).

Veri Zarflama Analizi sonucunda genel olarak karar birimleri etkin ve etkin olmayan birimler olarak iki sınıfa ayrılmaktadır. Bazı durumlarda, etkin olmayan birimlerin kendi aralarında etkinliklerine göre kümelenmesi performansın geliştirilme hedefi açısından faydalı olabilmektedir. Veri Zarflama Analizi ile etkinlik katmanları oluşturularak her bir katmana kendisinden önce gelen katman hedef olarak belirlenebilir. Bu tip bir analiz, kısa ve uzun vadeli hedefler belirlemek açısından önemlidir. Seiford ve Zhu (2003) tarafından ortaya atılan bağlam bağımlı (*context-dependent*) VZA bu amaca yöneliktir. Her aşamada etkin olan birimler, veri setinden çıkarılarak VZA tekrarlanmaktadır ve veri etkinlik katmanlarına bölünmektedir. Böylelikle, en alt katmanda yer alan bir birime daha gerçekçi hedef birimler atanabilmektedir.

3. METODOLOJİ

Bu çalışmada, Türkiye Rüzgâr Enerjisi Birliğinin (TÜREB) hazırladığı atlası göre, 2013 yılı Temmuz ayı itibarı ile işletmede olan tüm Rüzgâr Enerjisi Santrallerinin (RES) (61 adet) teknik etkinlikleri Veri Zarflama Analizi kullanılarak ölçülmektedir. Örneklem olarak seçilen Türkiye'deki RES kapasitesi, Temmuz 2013 itibarıyla, şebekeye elektrik sağlayan ve çalışır durumdaki kapasitedir (Emre, 2014: 9). Türkiye'deki en kapsamlı ve kullanıma açık güncel verileri sağlaması nedeniyle TÜREB'in resmi web sitesinde yayımlanan ve Temmuz 2013 verilerini esas alan Türkiye Rüzgâr Enerjisi Atlası, (TÜREB, 2013) bu çalışmada temel alınmıştır. Buna göre, RES'lerin özellikle rüzgârın bol olduğu Ege ve Marmara Bölgeleriyle, Balıkesir, İzmir ve Manisa illerinde, yoğunlaştığı anlaşılmaktadır (Emre, 2014: 25).

Çalışmanın metodu olarak Veri Zarflama Analizi (VZA) seçilmiştir. Bunun nedenlerini, Veri Zarflama Analizi'nde görelî olarak etkinlik ölçümü yapılabilmesi, aynı birim ile ölçülmeyen birden fazla faktörü dikkate alınabilmesi, birimlerin güçlü ve zayıf yanlarının ortaya koyulabilmesi ve bağlam bağımlı (*context-dependent*) modelleme sayesinde birimlerin etkinlik düzeylerine göre gruplanabilmesine olanak sağlaması ile tekniğin uygulama yaygınlığı ve kolaylığı olarak sıralayabiliriz. Bu çalışmada, Türkiye'deki RES'lerin ortalama yatırım maliyetleri ile üretim performanslarına göre ortalama kazanç tutarları karşılaştırılarak görelî etkinlikleri, VZA kullanılarak ölçülmektedir. Çalışmanın analiz kısmında, VZA ile ilgili bölüm, MS Excel uygulamaları kullanılarak yapılmaktadır (Emre, 2014: 28).

Veri Zarflama Analizinin uygulanmasında girdi ve çıktı değişkenlerinin belirlenmesi büyük önem arz etmektedir. Burada, seçilen değişkenler için gerekli verinin ulaşılabilirliğinin yanı sıra, karar vericilerin bu değişkenlerin performans üzerinde gözlemlenebilen ve tartışma götürmez etkisinin olması temel varsayımı göz önüne alınmaktadır. Bu çalışmada, rüzgâr enerjisi sektör uzmanlarından görüş alınarak ve literatürdeki benzer çalışmalardaki değişkenler incelenerek aşağıda sıralanan girdi ve çıktı değişkenleri belirlenmiştir. Belirlenen değişkenlere yönelik olarak, her santral için veri toplanmıştır.

3.1. Girdi Değişkenleri

Bu çalışmada girdi değişkenleri olarak santral kurulum maliyeti, rüzgâr hızı ve rüzgâr kapasite faktörü kullanılmaktadır.

3.1.2. Santral Kurulum Maliyeti

İlgili literatür incelendiğinde, VZA ile performans değerlendirmesi yapılırken, santral kurulum maliyetinin bir girdi değişkeni olarak kullanıldığı görülmektedir (Ulucan ve Atıcı, 2010). Bu çalışmada, santrallerin kurulum maliyetleri, kurulu güç ve bağlantı maliyeti üzerinden hesaplanmıştır. Kurulu güce ilişkin maliyet, Avrupa Rüzgâr Enerjisi Birliği'nin belirlediği ortalama 1MW için 1 Milyon Euro maliyet üzerine bağlantı ile ilgili, gerilim seviyesi, hat uzunluğu, iletken kesiti ve sayısı gibi teknik parametreler ayrıntısı ile hesaplanarak bu maliyetler oluşturulmuştur. Çalışma kapsamında 61 santralin yeri tespit edilmiş, elektriksel bağlantı gerilimleri, bağlantı yapılan hat uzunluğu ve kesitleri teker teker tespit edilmiş ve piyasadaki ortalama iletken maliyetleri üzerinden bir hesaplama yapılmıştır.¹

3.1.2. Rüzgâr Hızı

Rüzgâr hızı, T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na bağlı Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü'nün resmi web sitesinde ortalama değerler ile bölge bazında sunulmaktadır. Projeler için şirketler bölgede kendi ölçüm değerlerini kullanmaktadır. Bu çalışmada santrallerin yerlerine ilişkin rüzgâr değerleri, resmi olarak açıklanmış değerler üzerinden teker teker incelenerek belirlenmiştir.

3.1.3. Rüzgâr Kapasitesi Faktörü

Rüzgâr kapasitesi faktörü, Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanmış olan verilerdir. Bu faktör, 61 santralin yerleri tespit edilip yayımlanmış veriler üzerinden belirlenmiştir. Kapasite faktörü, bir türbinin değerlendirilmesinde kullanılan en önemli göstergelerden biridir ve sisteminin reelde üretebildiği enerjinin

nominal güçte üretmesi gereken enerjiye oranı olarak tanımlanır (Mathew, 2006). Kapasite faktörü, türbinin rüzgâr tayfındaki kullanılabilir enerjiyi ne derece etkili kullandığını yansıtmaktadır. Bununla birlikte; kapasite faktörünü etkileyen tek parametre, türbinin üretime girip-çıkma rüzgâr hızları değildir. Aynı zamanda, kullanılan türbin çeşidi ve kurulum yapılacak yerin rüzgâr rejimi de, diğer önemli parametrelerdir (Şenkal, Çetin, 2009: 41).

3.2. Çıktı Değişkenleri

Bu çalışmada, çıktı değişkenleri olarak sayaç kapasite kullanım oranı ve yıllık kazanç kullanılmaktadır.

3.2.1. Sayaç Kapasite Kullanım Oranı

Öncelikle, 61 santrale ilişkin türbin sayısı ve sayaç sayısı tespit edilmiştir. Bu sayaçların verileri saat bazında tespit edilerek toplanmıştır. Temmuz 2013 öncesi 2 yıllık verilerin teker teker toplanarak lisans gücüne oranlaması ile elde edilen kapasite faktörleri, aylık ortalamalar alınarak kullanılmıştır. Çalışma kapsamında iki milyonun üzerinde veri incelenerek veri madenciliği yapılmıştır. Santrallerin her biri için sezonluk olarak değişen üretim değerleri, saatlik olarak lisans miktarlarına bölünmüş ve her saat için kullanım oranı değerleri hesaplanmıştır. Daha sonra, her santral için tek bir ortalama değere düşürülmüştür. Bu değer, bir santralin etkin çalışması hakkında önemli bir gösterge olarak bilinmektedir.

3.2.2. Yıllık Kazanç

RES’ler Yenilenebilir Enerji Destek Mekanizması (YEKDEM)’e katılabilir veya serbest piyasada faaliyet gösterebilirler. YEKDEM, sabit fiyat üzerinden alım garantisidir. Her iki durumda kazançları farklı olmaktadır. 61 santralin seçtikleri işletme koşullarına göre ortalama yıllık kazançları hesaplanmıştır. Destekleme mekanizmasına katılan santrallerin enerjisini satacağı saatlik birim fiyat bellidir. Spot piyasadaki enerji satan santrallerin enerjisi ise, her saatte farklı fiyattan muhasebesi yapılmaktadır. Yıllık kazanç değerleri, santrallerin saatlik üretimleri, saatlik fiyatlarıyla çarpılarak elde edilmiştir. Bu veri, santralin kazandığı parayı da bir değişken olarak kullanmak konusunda yardımcı olmaktadır.

61 adet rüzgâr enerjisi santralının 3 girdi ve 2 çıktı değişkeninden oluşan veri setine Veri Zarflama Analizi çıktı odaklı olarak uygulanmıştır. Burada, analiz için seçilen girdi değişkenlerinin (santral kurulum maliyeti, rüzgâr hızı ve kapasite faktörü) müdahale edilemeyecek faktörler olması, girdi minimizasyonunu öngören girdi odaklı VZA modellerinden ziyade çıktı maksimizasyonu yaklaşımı tercih edilmiştir. Hesaplamalarda, ikinci bölümde bahsedilen iki temel ölçüğe göre getiri yaklaşımı da

dikkate alınmıştır (CCR ve BCC Modelleri). Bu sayede, santrallerin ölçek etkinlikleri de hesaplanarak optimal ölçekte çalışan santraller belirlenebilmiştir.

Modellemede kullanılan her bir değişken (girdi ve çıktı) için santrallerin tanımlayıcı istatistikleri Tablo 1’de verilmektedir. Santral Kurulum Maliyetleri ile Yıllık Kazanç verileri Türk Lirası ile Rüzgâr Hızı verileri ise metre/saniye ile ölçülmektedir. Kapasite Faktörü ile Kapasite Kullanım Oranı verileri oransal tipte veridir. Bu oranların paydası nominal güçte üretilmesi gereken enerji düzeyi ile ilişkili olduğu için analizde oransal veri ile ilgili herhangi bir düzeltmeye ihtiyaç duyulmamıştır.

Tablo 1. Verinin Tanımlayıcı İstatistikleri

	Ortalama	Standart Sapma	Minimum Değer	Maksimum Değer
Girdi Değişkenleri				
Santral Kurulum Maliyeti (milyon TL)	116.1	92.9	2.5	408.4
Rüzgâr Hızı (m/s)	7.9	0.7	6.5	9.5
Rüzgâr Kapasite Faktörü (%)	41.1	5.3	25.0	50.0
Çıktı Değişkenleri				
Sayaç Kapasite Kullanım Oranı	0.3	0.1	0.2	0.5
Yıllık Kazanç (bin TL)	711.4	564.5	18.1	2446.7

4. VERİ ZARFLAMA ANALİZİ SONUÇLARI

Bu bölümde, uygulanan Veri Zarflama Analizi’nin sonuçları ele alınmaktadır. Sonuçlar sunulurken Veri gizliliği sebebiyle santrallerin isimleri sayılar ile kodlanmıştır. Santraller ile ilgili olarak bölge verisi mevcuttur. Değerlendirilen 61 adet santralin büyük çoğunluğu (43 adet) Ege bölgesinde yer almaktadır.

Analizin ilk aşamasında, Model (2)’de verilen çarpan modeli, hem ölçeğe göre değişken getirili, hem de ölçeğe göre sabit getirili olarak uygulanmıştır. Bahsedildiği üzere, iki modelden elde edilen etkinlik skorlarını oranı ölçek etkinliğini vermektedir. Tablo 2, 61 santralin CCR ve BCC modellerindeki etkinlik skorları ile ölçek etkinliği skorlarından oluşmaktadır. BCC Modelinin etkinlik skor ortalaması %74,3 iken CCR modelindeki ortalama skor % 69,8 olmuştur. BCC modelinde 8 adet santral etkin sınırdadır bulunmuştur. CCR modeline göre ise, sadece bir santral (Santral 44) etkin sınırdadır bulunmuştur. Sonuçlar, genel olarak belirlenen girdi ve çıktılar ışığında yüksek oranda bir etkinsizliğe işaret etmektedir.

Santral 44, her iki modelde de etkin sınırdaki yer almaktadır. İkinci bölümde bahsedildiği üzere, bu tip karar birimleri için en üretken ölçekte üretim yaptığı çıkarımında bulunulabilmektedir. Bunun dışında her iki modelde de aynı etkinlik skoruna ulaşmış birimler vardır. Bu durum, bu santraller için ölçek etkinliği skorlarının % 100 bulunmasına yol açmaktadır. Bu tip karar birimleri için etkinsizlik faaliyet ölçeğinden ziyade, tamamen teknik nedenlerle oluşmaktadır çıkarımını yapmak mümkündür. Başka bir deyişle, bu santraller belirlenen girdi ve çıktılar ışığında ideal ölçeğe sahip olsa da, görelî olarak diğer santrallerin performansının altında bir performans sergilemektedir (bkz. 9, 31, 49 ve 50 numaralı santraller). Son olarak BCC etkin sınırında yer almasına rağmen CCR etkin sınırında yer almayan santraller de gözlemlenmektedir (örn. 1, 6, 24, 41, 55, 57 ve 58 numaralı santraller). Bu santraller teknik olarak etkin olsalar da, faaliyet ölçeklerinin etkinsizliğinden dolayı tam etkin (*fully efficient*) değildir (Cooper vd., 2006).

Tablo 2. Çıktı Odaklı VZA Sonuçları

RES	BCC Skoru	CCR Skoru	Ölçek Etkinliği	RES	BCC Skoru	CCR Skoru	Ölçek Etkinliği	RES	BCC Skoru	CCR Skoru	Ölçek Etkinliği
1	100.0%	96.3%	96.3%	22	69.2%	67.6%	97.7%	43	62.9%	62.9%	100.0%
2	56.7%	56.6%	99.7%	23	60.2%	58.8%	97.8%	44	100.0%	100.0%	100.0%
3	48.7%	48.3%	99.2%	24	100.0%	76.2%	76.2%	45	67.5%	66.4%	98.4%
4	78.9%	77.3%	97.9%	25	56.3%	53.1%	94.4%	46	56.1%	56.1%	100.0%
5	44.1%	40.7%	92.2%	26	63.0%	62.0%	98.3%	47	53.4%	47.5%	88.9%
6	100.0%	76.8%	76.8%	27	72.7%	70.6%	97.1%	48	63.7%	57.4%	90.0%
7	77.1%	75.4%	97.9%	28	66.8%	65.7%	98.4%	49	62.4%	62.4%	100.0%
8	94.7%	73.5%	77.7%	29	50.7%	50.1%	98.8%	50	79.3%	79.3%	100.0%
9	84.8%	84.8%	100.0%	30	83.2%	78.8%	94.8%	51	62.8%	52.9%	84.2%
10	78.3%	77.9%	99.5%	31	87.2%	87.2%	100.0%	52	62.0%	57.8%	93.2%
11	72.6%	68.6%	94.5%	32	82.0%	81.4%	99.3%	53	83.6%	80.4%	96.2%
12	55.9%	55.8%	99.7%	33	53.6%	50.9%	94.9%	54	73.2%	72.3%	98.8%
13	98.0%	95.9%	97.8%	34	60.0%	59.9%	99.9%	55	100.0%	77.6%	77.6%
14	88.2%	75.1%	85.1%	35	74.1%	71.2%	96.1%	56	67.7%	64.3%	95.0%
15	69.9%	65.6%	93.9%	36	65.1%	64.0%	98.4%	57	100.0%	100.0%	100.0%
16	69.2%	60.5%	87.4%	37	64.7%	64.5%	99.6%	58	100.0%	100.0%	100.0%
17	82.1%	79.8%	97.1%	38	72.7%	70.1%	96.4%	59	77.3%	71.0%	91.8%
18	74.6%	69.9%	93.7%	39	81.9%	80.5%	98.4%	60	79.7%	71.9%	90.2%
19	87.5%	79.5%	90.9%	40	72.5%	70.8%	97.7%	61	84.9%	76.6%	90.2%
20	62.9%	60.1%	95.5%	41	100.0%	69.7%	69.7%				
21	75.0%	66.2%	88.2%	42	61.4%	60.4%	98.4%				

Tablo 3. Çıktılar için Sanal (Virtual) Ağırlık Değerleri

	BCC Modeli		CCR Modeli			BCC Modeli		CCR Modeli			BCC Modeli		CCR Modeli	
	Çıktı 1	Çıktı 2	Çıktı 1	Çıktı 2		Çıktı 1	Çıktı 2	Çıktı 1	Çıktı 2		Çıktı 1	Çıktı 2	Çıktı 1	Çıktı 2
1	92%	8%	100%	0%	22	90%	10%	91%	9%	43	100%	0%	100%	0%
2	88%	12%	89%	11%	23	94%	6%	100%	0%	44	0%	100%	0%	100%
3	82%	18%	83%	17%	24	100%	0%	100%	0%	45	100%	0%	100%	0%
4	92%	8%	86%	14%	25	96%	4%	94%	6%	46	100%	0%	100%	0%
5	100%	0%	100%	0%	26	73%	27%	75%	25%	47	100%	0%	100%	0%
6	100%	0%	100%	0%	27	100%	0%	100%	0%	48	100%	0%	100%	0%
7	100%	0%	100%	0%	28	100%	0%	100%	0%	49	100%	0%	100%	0%
8	0%	100%	72%	28%	29	100%	0%	100%	0%	50	100%	0%	100%	0%
9	100%	0%	100%	0%	30	100%	0%	100%	0%	51	100%	0%	100%	0%
10	86%	14%	87%	13%	31	100%	0%	100%	0%	52	94%	6%	100%	0%
11	95%	5%	100%	0%	32	100%	0%	100%	0%	53	91%	9%	93%	7%
12	88%	12%	89%	11%	33	95%	5%	100%	0%	54	78%	22%	80%	20%
13	100%	0%	100%	0%	34	90%	10%	91%	9%	55	56%	44%	84%	16%
14	100%	0%	100%	0%	35	100%	0%	100%	0%	56	100%	0%	100%	0%
15	100%	0%	100%	0%	36	100%	0%	100%	0%	57	97%	3%	100%	0%
16	100%	0%	100%	0%	37	100%	0%	100%	0%	58	100%	0%	100%	0%
17	100%	0%	100%	0%	38	93%	7%	94%	6%	59	94%	6%	100%	0%
18	94%	6%	100%	0%	39	100%	0%	100%	0%	60	95%	5%	91%	9%
19	71%	29%	91%	9%	40	89%	11%	90%	10%	61	95%	5%	91%	9%
20	100%	0%	100%	0%	41	100%	0%	100%	0%					
21	100%	0%	100%	0%	42	100%	0%	100%	0%					

Çarpan tipte VZA modelleri, optimal çözümde girdi ve çıktılarının aldığı ağırlıklara bakılarak güçlü ve zayıf yönlerin analizine imkan sağlamaktadır. Elde edilen optimal ağırlıklarla girdi ve çıktı değerlerinin çarpımı sonucu sanal (*virtual*) ağırlıklar elde edilir. Bu ağırlıklar, etkinlik veya etkinsizliğin kaynağını işaret etmesi açısından önemlidir. Bu çalışmada, çıktı odaklı VZA modelleri uygulandığından, çıktıların aldığı ağırlık değerlerine bakmak uygun olacaktır. Tablo 3, her iki modelde elde edilen sanal ağırlık değerlerini listelemektedir. Çıktı 1, sayaç kapasite kullanım oranını, Çıktı 2 ise yıllık kazançları temsil etmektedir. Sanal ağırlıklara bakıldığında etkin olmayan santrallerin büyük çoğunluğu için sayaç kapasite kullanım oranı çıktısının daha yüksek ağırlık değerlerine ulaştığı görülmektedir. Buradan yüksek düzeyde etkinsizlik gözlenen sektör için bu etkinsizliklerin altında yatan en önemli faktörün sayaç kapasite kullanım oranı performansının düşüklüğü olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Çıktı odaklı standart VZA modellerinin yanı sıra veri setinde yer alan rüzgâr enerjisi santrallerine bağlam bağımlı (*context-dependent*) VZA modelleri uygulanarak etkinlik katmanları oluşturulmuştur. Bu analiz her aşamada etkin olan birimler veri setinden çıkartılarak kalanlara VZA uygulanması şeklinde gerçekleştirilmektedir. Santraller etkinlik derecelerine göre kümelenecek her katmandaki etkin santraller belirlenmiştir.

Tablo 4. Etkinlik Katmanları

	Etkin Santral Sayısı	Ortalama Etkinlik	Bölgeler
Katman 1	8	74.3%	Ege (4), Marmara (3), Akdeniz
Katman 2	16	84.7%	Ege (13), Akdeniz (2), Marmara
Katman 3	15	89.2%	Ege (12), Karadeniz, Akdeniz, Marmara
Katman 4	8	92.3%	Ege (7), İç Anadolu
Katman 5	8	98.4%	Ege (4), Akdeniz (2), Marmara, İç Anadolu
Katman 6	5	99.4%	Ege (3), Akdeniz, Marmara
Katman 7	1	100.0%	Marmara

Tablo 4, her katmandaki etkin santral sayılarını, ortalama etkinliği ve etkin santrallerin bölgelerini göstermektedir. Bu aşamadaki analizler yine çıktı odaklı olarak ölçüğe göre değişken getiri varsayımı altında gerçekleştirilmiştir. İkinci bölümde bahsedildiği üzere, ölçüğe göre sabit getirili yaklaşım, girdi ve çıktılar arasında bir oransallık ilişkisinden bahsedilebildiği durumlarda uygulanmaktadır. Bu çalışmadaki girdi çıktılar açısından böyle bir oransallık ilişkisinden bahsetmek çok da mümkün olmadığından bağlam bağımlı VZA kısmında ölçüğe göre değişken getiri varsayımına sahip BCC modelleri kullanılmıştır.

Yapılan kümelemede 7 adet katmana ulaşılmıştır. Son katmanda santral 47 yer almaktadır. Buna göre, santral 47 en etkin olmayan performansı gösteren karar birimidir. Ortalama etkinlik katmanlar arasında ilerledikçe artmaktadır. Santrallerin çoğunluğu ikinci ve üçüncü katmanlarda yer almıştır. Ege bölgesindeki santraller her katmanda yer almaktadır. Veri setindeki santrallerin çoğunluğunun Ege bölgesinde yer alması dolayısıyla bu sonuç normal karşılanabilir. Ancak, Ege bölgesinde yer alan santrallerin büyük çoğunluğunun ilk üç katmanda yer aldığı gerçeği de göz ardı edilmemelidir. En etkin santral olan 44 numaralı santral ile en etkinsiz santral olan 47 numaralı santralin her ikisinin de Marmara bölgesinde yer alması ilgi çekici bir bulgudur.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Rüzgâr enerjisi, halen üzerine en çok yatırım yapılan, en popüler, en fazla istihdam yaratan ve kapasite olarak en hacimli yenilenebilir enerji türüdür. Rüzgâr enerjisi ile ilgili güncel verileri, Dünya, Avrupa ve Türkiye ile ilgili istatistikleri ve tecrübeleri inceledikçe RES’lere ait etkinlik değerlerinin çok fazla irdelenmediği görülmektedir. Kaynağının değişken yapıda olması, bu tip santrallerin tam kapasite (24 saat) çalışmasına engel olmaktadır. Her bir RES için seçilen alanın rüzgâr kapasite faktörü, rüzgârın esiş hızı, şebekeye uzaklığı birbirinden farklıdır. İletim veya dağıtım şebekesine bağlantı, bağlantıda havai hat veya yer altı kablosu kullanımı, türbin tipi, gücü, sayısı, türbinlerin birbirine uzaklığı, markası vb. değişebilecek faktörler, aslında RES kapasitesinin etkinliğinde rol oynayan faktörler olarak ele alınabilir (Emre, 2014: 22). Santrallerin etkin çalışması üzerinde çok sayıda faktörün etkili olduğu düşünüldüğünde, bu santrallerin performans ölçümünün de çok boyutlu olması gerekmektedir. Veri Zarflama Analizi performans ölçümünde birden fazla girdi ve çıktı değişkeni ele alınarak görelî değerlendirme yapılmasına izin vermesi sebebi ile RES performans ölçümü için uygun bir araç olabilmektedir. Veri Zarflama Analizi’nden elde edilecek performans sonuçları, ilgili karar vericilere analitik bir değerlendirme ve politika üretme imkânı sağlayabilecektir. Bu çalışmada, Türkiye’de işletmede olan 61 adet Rüzgâr Elektrik Santrali için Veri Zarflama Analizi gerçekleştirilmektedir ve bu açıdan öncü bir çalışmadır. Türkiye’deki RES’lerin etkinliğinin ölçülmesi, özellikle enerji alanında yapılacak olan yatırımların doğru yönlendirilmesi bakımından önem arz etmektedir. Veri Zarflama Analizi etkin ve etkin olmayan santralleri ortaya koymasının yanı sıra, etkinsizliğin altında yatan faktörlerin de irdelenmesine imkân sağlaması bakımından da önemlidir. Bunun dışında, tekniğin bir türevi olan bağlam bağımlı modeller sayesinde santrallerin etkinlik seviyelerine göre gruplandırılmasına da imkân sağlamaktadır. Analiz sonuçları mevcut durumun değerlendirmesi ve gelecek için stratejik planlama yapılmasında önemli yol göstericiler olabilecektir.

Girdi verisi olarak maliyetler, rüzgâr kapasite faktörleri ve rüzgâr hızlarının, çıktı değişkenleri olarak da sayaç kapasite kullanım oranları ile yıllık kazanç miktarlarının kullanıldığı ve santral performansına çok boyutlu yaklaşan analiz sonuçlarına göre Türkiye’de faaliyet gösteren rüzgâr santrallerinde genel olarak bir etkinlik problemi vardır. Bu etkinsizliklerin altında yatan en önemli faktörün sayaç kapasite kullanım oranı performansının düşüklüğü olduğu tespit edilmiştir. Başka bir deyişle, santrallerin etkinsizliğinin altında kapasitenin sayaca yansımaması gerçeği yatmaktadır. Yalnızca, Marmara bölgesinde faaliyet gösteren bir santralin (santral 44) en etkin ölçek büyüklüğünde faaliyet gösterdiği bulunmuştur. Santraller etkinlik seviyelerine göre 7 katmana ayrılmıştır. İlgi çekici bir biçimde en etkin çalışan santral (44) ile en etkinsiz santralin (47) her ikisi de Marmara bölgesinde yer almaktadır. Türkiye’de işletmede olan rüzgâr enerjisi santrallerinin %70’ini barındıran Ege bölgesinde yer alan santrallerin büyük çoğunluğunun etkin veya etkine yakın çalıştığı tespit edilmiştir. Literatürde Bilinebildiği kadarıyla, Türkiye’de faaliyet gösteren tüm rüzgâr enerjisi santrallerinin etkinliği üzerine bir çalışma bulunmamaktadır. Emre ve Ömürgönülşen (2013) Marmara bölgesinde benzer bir çalışma yürütmekte ve bölgedeki santrallerin etkinlikleri üzerine çıkarımlarda bulunmaktadır. Bu çalışma, Marmara Bölgesindeki santrallerin Türkiye genelindeki durumlarına da ışık tutarak analiz kapsamını genişletmektedir ve bu konudaki literatürü tamamlayıcı bir rol oynamaktadır.

Bu çalışmadaki analizlerin, ilgili karar vericilere santrallerin genel performansları hakkında bilgi sunmanın yanı sıra, performansların altında yatan faktörlerin belirlenmesi ve her bir santralin yer aldığı etkinlik katmanını göstermesi açısından politika üretmede yol gösterici olacağı düşünülmektedir. RES performansı tek bir oran ile değerlendirilemeyecek kadar karmaşık bir yapıdadır. Yapılan analizler, VZA tekniğinin bu çok boyutlu problem açısından uygun bir araç olabileceğini göstermesi açısından önem arz etmektedir. Gelecek çalışmalarda, VZA Türkiye’deki diğer yenilenebilir enerji kaynaklarının etkinliğinin ölçümünde kullanılabilir.

NOTLAR

---

¹ RES’lerin kurulum maliyetlerinden önemli bir bölümünü de bağlantı maliyetini içermektedir. İletimin yüksek gerilim veya dağıtımın orta gerilim hattına bağlantı, donanımların gerilime karşı dayanımı gereği birbirinden farklı maliyetleri getirmektedir. Bu çalışmada kullanılan hatta uzaklık verisi, YEGM verileri de kullanılarak yaklaşık değerlerden elde edilmiş verilerdir. Teker teker incelenen bağlantı hat kesitleri, yaklaşık birim fiyatlar ile çarpılmış ve yaklaşık bağlantı maliyeti verileri oluşturulmuştur. Santrallerin her birinin bağlantı anlaşmalarının tespit edilmesi, bağlantı mesafelerinin ve gerilimlerinin tespit edilmesi, bu bağlantılara ait hat kesitleri bilgilerine ulaşılması, hat maliyetlerinin piyasadaki firmalar ile görüşülerek ortalama bir fiyata dönüştürülmesi, veri toplama sürecinde uğraşılacak zorlu bir konudur. 61 karar birimi için dağıtım şirketleri ve iletim şirketlerinin bölge sorumluları ile temasa geçilmiş, hat kesitleri, kaç tip hat kullanıldığı, iletken malzemesi vs. birçok veri teker teker elde edilmiştir. Kurulum maliyeti

verileri, kapasite miktarının bir katsayı ile çarpımı ile elde edilen yaklaşık sonuç ve bağlantı maliyeti için hesaplanan yaklaşık sonucun toplamıdır. Kurulum maliyeti verileri, matematiksel hesaplarda aynen kullanılırken, bu çalışmada ticari sır olabileceği endişesi ile şifrelenmiştir. (Emre, 2014: 52,53).

KAYNAKÇA

- Akdağ, S.A., Ö. Güler (2010), “Evaluation of wind Energy Investment Interest and Electricity Generation Cost Analysis for Turkey”, *Applied Energy*, 7, 2574-2580.
- Banker, R., A. Charnes, W.W. Cooper (1984), “Some Models for Estimating Technical and Scale Inefficiencies in Data Envelopment Analysis”, *European Journal of Operational Research*, 30(9), 1078-1092.
- Baskut, Ö., Ö. Özgener, L. Özgener (2011), “Second Law Analysis of wind Turbine Power Plants: Cesme, Izmir Example”, *Energy*, 36(5), 2535-2542.
- Bilgili, M., B. Şahin, E. Şimşek (2010), “Türkiye’nin Güneybatı ve Batı Bölgelerindeki Rüzgâr Enerjisi Potansiyeli”, *Isı Bilimi ve Teknik Dergisi*, 30(1), 1-12.
- Charnes, A., W.W. Cooper, E. Rhodes (1978), “Measuring the Efficiency of Decision Making Units”, *European Journal of Operational Research*, 2, 429-444.
- Cooper, W.W., L.M. Seiford, K. Tone (2006), *Introduction to Data Envelopment Analysis and Its Uses*, New York: Springer.
- Emre, T. (2014), “Türkiye’deki Rüzgâr Enerjisi Santrallerinin (RES) Görelî Etkinliklerinin Veri Zarflama Analizi (VZA) ile Ölçümü”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Emre, T., M. Ömürgönülşen (2013), “Marmara Bölgesindeki Rüzgâr Elektrik Santrallerinin Veri Zarflama Yöntemi ile Görelî Etkinlik Analizi”, *Verimlilik Dergisi*, 2013(4), 7-32.
- EWEA European Wind Energy Association Annual Statistics (2013)
http://www.ewea.org/fileadmin/files/library/publications/statistics/EWEA_Annual_Statistics_2013.pdf
- Georgiou, P., C. Tourkolias, D. Diakoulaki (2008), “A Roadmap for Selecting host Countries of wind Energy Projects in the Framework of the Clean Development Mechanism”, *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 12(3), 712-731.
- Güleren, K.M., S. Demir (2011), “Rüzgâr Türbinleri için Düşük Hücüm Açılarında Farklı Kanat Profillerinin Performans Analizi”, *Isı Bilimi ve Teknik Dergisi*, 31(2), 51-59.
- Mathew, S. (2006), *Wind Energy Fundamentals, Resource Analysis and Economics*, Germany: Springer Berlin Heidelberg Inc.
- Pallabazzer, R. (2003), “Parametric Analysis of wind Siting Efficiency”, *Journal of Wind Engineering and Industrial Aerodynamics*, 91, 1329-1352.
- Seiford, L.M., J. Zhu (2003), “Context-Dependent data Envelopment Analysis: Measuring Attractiveness and Progress”, *Omega*, 31(5), 397-480.
- Şenkal, A., N.S. Çetin (2009), “Türkiye’de Kurulu Olan Büyük Güçlü Rüzgâr Santrallerinin Kapasite Faktörlerine Genel Bir Bakış”, *Ege Bölgesi Enerji Forumu*, 12-13 Ekim 2009, Denizli, 40.

- Thanassoulis, E. (2001), *Introduction to The Theory and Application of Data Envelopment Analysis*, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Türeb (Türkiye Rüzgar Enerjisi Birliği) Resmi Web Sitesi (2014).
- Ulucan, A., K.B. Atıcı (2010), “Enerji ve Çevre Konularında Parametrik Olmayan Etkinlik Analizi ve Türkiye Elektrik Sanayii Uygulaması”, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 28(1), 173-203.

ULUSLARARASI TERÖRİZMDE KÜRESEL İŞBİRLİĞİ: BİR ÜTOPYA

Hacettepe Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi Dergisi,
Cilt 34, Sayı 2, 2016,
s. 97-114

Harun SEMERCİOĞLU
Dr.Öğr., Selçuk Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü
harsem@yahoo.com

Öz: Soğuk savaş döneminden sonra küreselleşmenin hız kazanmasıyla, uluslararası politikadaki aktörlerden biri olarak görülmeye başlanan uluslararası terör örgütleri, son dönemde insanlığın en büyük tehditlerinden biri olmaya başlamıştır. Günümüzde yaşanan ve birçok masum sivil insanın hayatını kaybettiği terör olayları uluslararası toplumun öncelikli konusu olmuştur. Bu makalede, uluslararası terörizmde küresel işbirliğinde gelinecek noktanın ortaya konması amaçlanmıştır. Başlangıçta uluslararası terörizmin tanımlanması yapılmış, uluslararası hukuktaki yeri ve tarihsel süreç anlatılarak terörizmin finansal kaynakları belirlenmeye çalışılmıştır. Devamında uluslararası terörizmde mücadele yöntemleri ortaya konarak, bir ütopya olarak görülen küresel işbirliği tartışılmıştır. Sonuçta genel bir değerlendirme yapılarak, mücadele için ihtiyaç duyulan hususlar analiz edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Uluslararası terörizm, uluslararası hukuk, terörizmle mücadele, küresel işbirliği, ütopya.

GLOBAL COOPERATION ON INTERNATIONAL TERRORISM: A UTOPIA

Hacettepe University
Journal of Economics
and Administrative
Sciences
Vol. 34, Issue 2, 2016,
p. 97-114

Harun SEMERCİOĞLU
Selcuk University,
PhD Candidate,
Institute of Social Sciences
harsem@yahoo.com

Abstract: After the Cold War, as the globalization speeds, the international terrorist organizations as an actor in international politics turned into one of the mankind's great threats. The terrorist incidents that many innocent civilians lost their lives recently has gotten importance for the international community. This article aims to demonstrate the point that had been reached in global cooperation on international terrorism. In the outset of the paper, the international terrorism defined while historical process has been explained and international law researched about terrorism as the financial resources noted. In continuation, global cooperation on international terrorism as a utopia discussed. Finally, the article makes a general assessment about the issues that has been needed to fight terrorism.

Keywords: *International terrorism, international law, deal with terrorism, global cooperation, utopia.*

GİRİŞ

Günümüzde insanlığı tehdit eden en büyük tehlikelerden biri olarak görülmeye başlayan uluslararası terörizm, son dönemdeki şiddet içeren ve vahşice uygulanan insanlık dışı eylemlerle uluslararası politikanın merkezinde yer almaya başlamıştır. Uluslararası sistemde başta devletler ve uluslararası örgütler sorunun çözümü için çaba sarf ettiklerini ifade etseler de, günümüzde terörizmin uluslararası bir hüviyete evrildiği ve etkisini daha da artırdığı görülmektedir. Tartışılmaya ve literatürde yer almaya başladığı 1920’lerden itibaren, bu sorunun temelinde tüm aktörlerin terörizme siyasi ve hukuki olarak ortak bir tanım getirememelerinin yattığı söylenebilir. Kimi devletlere ve topluluklara göre “terörist” olanlar, kimilerine göre “özgürlük savaşçısı”, diğerlerine göre “gerilla”, başkalarına göre ise “silahlı grup” gibi tanımlarla ifade edilmektedir.

Bu makalede, uluslararası terörizmin bu kadar büyük bir tehdit ve tehlike olarak kabul edilmesine rağmen, en etkili silah olarak görülen “küresel işbirliğinin” ne ölçüde başarılılabileceği araştırılmıştır. Çalışmada aynı zamanda, terörizmle mücadelede insanlık için ideal hayatlar olarak kurgulanmış “ütopyalardan” birini başarmak için neler yapılması gerektiğine cevap aranmıştır. Birinci bölümde, konuyla ilgili kavramsal çerçeve çizilerek tanımlar yapılmış ve uluslararası terörizmin uluslararası hukuktaki yeri ortaya konmuştur. İkinci bölümde, terörizm tarihsel süreç içinde incelenmiş, kaynakları ve mücadele yöntemleri analiz edilerek bir ütopya olan küresel işbirliği tartışılmıştır. Sonuçta, elde edilen veriler ışığında bir değerlendirme yapılarak, uluslararası terörizmle mücadelede çözüme katkı sağlayacağı düşünülen öneriler sunulmuştur.

Uluslararası ilişkiler teorilerinde idealizmden başlayarak neorealizme ve neoliberalizme kadar uzanan yelpazede tüm pozitivist yaklaşımlar tarafından temel analiz birimi olarak benimsenen devlet, tartışılmasının yanı sıra 21’inci yüzyılda birçok tehditle yüz yüze kalmaya başlamıştır. Westphalia ile ortaya çıkan yeni düzenin temel kavramı olan egemenlik, yalnızca devletleri tasvir etmekte kullanılan bir kavram olmanın ötesine geçmiş, uluslararası ilişkiler kuramının bir ön kabulü olan anarşinin meşru üyesi devletin tekelliği yıkılmıştır. Uluslararası ilişkilerde devletlerin temel ve çoğu zamanda yalnız aktörler olduğu dönemlerin sonu diyebileceğimiz 20’nci yüzyılın bitmesiyle birlikte, geçen yüzyıl boyunca yan rollerde oynayarak başrole hazırlanan diğer aktörlerin çok önemli rollerde arenaya katılımıyla ortam bir anda karmaşıklaşmıştır. Soğuk savaşın 90’lı yılların başında sona ermesiyle çift kutuplu dünya düzeninden çok kutuplu yeni dünya düzenine geçtiğimiz bu dönemde, devletlerin yanı sıra, uluslararası örgütler, yaygınlaşan liberal ekonomi ile etkinlikleri artan çok uluslu şirketler, teknolojinin ve nüfusun gelişimiyle etki kapasiteleri artan uluslararası terör örgütleri,¹ sivil toplum örgütleri ortamın yeni aktörleri olmuştur (Kılıç, 2007: 53; Bölükbaşı, Ateş, 2014: 28-29).

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Tanımlar

Terör sözcüğü etimolojik kökleri itibariyle Latince "terrere" sözcüğünden türemiştir. Terör; korku salmak, dehşete düşürmek, sindirmek ve yıldırım anlamına gelmektedir (Başeren, 2014: 7; Öktem, 2004: 133; Saraçlı, 2007: 1051). Öktem (2004: 138)'in yaptığı bir çalışmada, terör sözcüğünden türetilen terörizmin, 1936 ile 1981 yılları arasında uluslararası düzeyde 109 farklı tanımının yapıldığı belirtilmektedir. Terörizm'in tanımını yapmak etimolojik olduğu kadar hukuk ve aynı zamanda da siyasetin alanına giren bir konudur (Golder, Williams, 2004: 293; Öktem, 2004: 137). Terörizmi; genel olarak "siyasal amaçlar için örgütlü, sistemli ve sürekli terör kullanmayı yöntem olarak benimseyen bir strateji anlayışı" olarak tanımlamak mümkündür (Bozdemir, 1981: 526). Lizardo (2008: 93) ile Walter ve Sandler (2002: 145) terörizmi "siyasi, dini ya da ideolojik bir hedefe ulaşmak için büyük bir kitleyi gözdağı yoluyla, şiddet ve vahşet kullanarak ya da kullanma tehdidinde bulunarak etki altına alma eylemi" olarak ifade etmektedir. Ergil (1992: 139) ise farklı bir bakış açısıyla terörizmi, "alçak gerilimli savaş" olarak nitelemektedir.

Saraçlı (2007: 1056-1059) terörizm çeşitlerini; ülke içi (ulusal) terörizm, uluslararası terörizm, uluslar ötesi terörizm, devlet terörizmi ve devlet destekli terörizm, etnik terörizm ve siber terörizm olarak yedi kategoride ifade etmiştir. Başeren (2014: 10-12) ise; terörizmi iç siyaset ve uluslararası siyasette olmak üzere iki başlıkta inceleyerek, iç siyasette devlet terörizmi ve ayaklanmacı terörizmin, uluslararası siyasette ise devlet destekli terörizm ile dinsel açıdan meşrulaştırılmaya çalışılan terörizm ve küresel terörizmin yer aldığı bir sınıflandırma yapmıştır. Bu makalede kullanılan "uluslararası terörizm" kavramıyla devlet destekli ve uluslar ötesi terörizm ile küresel terörizm kavramlarını da içine alan geniş bir tanımlama yapılmaktadır. Uluslararası terörizmi; "gözetilen hedef, gerçekleştirilen eylemler ve kaynakları itibariyle birden fazla devleti ilgilendiren ve uluslararası sonuçlar doğuran terörist faaliyetler" olarak ifade etmek mümkündür. Bu kavram, terörist eylemin sınırlar ötesi boyuta taşınmasına ve uluslararası etki ve sonuçlar doğurur hale gelmesine odaklanmaktadır (Gençtürk, 2012: 3). Terörizm; "yabancılara veya yabancılara ait hedeflere yöneltilirse, hükümetler veya birden fazla devlet tarafından beslenen unsurlarca yapılırsa, bir yabancı hükümetin veya uluslararası örgütlerin siyasi mekanizmalarını etkilemek için yapılırsa uluslararası nitelik kazanmaktadır" (Altuğ, 1989: 9-11; Gençtürk, 2012: 6).

Uluslararası terörizm, belirli siyasal, sosyal ve ekonomik çıkarlar sağlamak için insan hayatlarını, iç sosyal dinamikleri, uluslararası barış ve güvenlik ortamını, devletlerin barışçıl ilişkilerini, iç işlerini, anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümünü, iç hukuku ve uluslararası hukuku hedef almaktadır. Devletlerin ikili ve karşılıklı

ilişkilerinde olumsuz etki yaratarak ve çözümlenmesi yıllar süren anlaşmazlıklar doğurmaktadır. Devletlerin diplomatik ilişkilerini ve temsilcilerini hedef seçerek ilişkilerin gelişimini ve devletlerin birbiriyle iletişimini tehdit etmektedir (Gün, 2000: 80-81; Saraçlı, 2007: 1057).

Uluslararası ilişkilerde, tüm aktörlerin ortak bir tanımda anlaşmasının bu kadar güç olduğu uluslararası terörizmde, küresel işbirliğini sağlamak ne derecede mümkün olabilir? Bu sadece bir “ütopya” olarak insanlığın ortak bir hayali olarak mı kalacaktır? Bu soruların cevabını bulmak gerçekten çok zor gözükmektedir. Ütopyalar, toplumlar üzerine tasarlanan ve gerçekte olmayan idealler üzerine kurulu durumlardır. Kelime anlam temeli Yunancadan gelmektedir: ou; "olmayan", topos; "yer". Benzer bir şekilde günümüzdeki kullanım şekli ise eu; "iyi, güzel", topos; “yer” anlamındadır. TDK Sözlüğünde “gerçekleştirilmesi imkânsız tasarı veya düşünce” olarak tanımlanmaktadır. “Ütopya” insanların istediği, özenerek hayallerini kurduğu ideal ütopyaları kastedilerek kullanılmaktadır. Gerçekte olmayan bu durumlar kimi felsefecilere göre günümüzde gerçekleşmesi mümkün olmayan ideal toplum tasarımları olurken kimi felsefecilere göre de erken ifade edilmiş bir gün gerçekleşmesi beklenen ideal toplum tasarımlarıdır. Eflatun’un ütopyası ve Eflatun’dan etkilenen Thomas More’un ütopyası en bilinen istenen nitelikteki ütopyalar arasındadır (Semercioğlu, 2011: 28).

1.2. Unsurları ve Amaçları

Terörizmin ortak bir tanımına ulaşmak güç olsa da, unsurlarını ve amaçlarını ortaya koymak mümkündür. Başeren (2014: 8) terörizmin unsurlarının; “siyasal bir saik, şiddet, ölüm gibi korku veren bir netice elde etmek maksadı ve etki yaratmaktan” oluştuğunu ifade etmektedir. Ergil (1992: 139) ise; bu unsurları “şiddet veya zor kullanımı, bir siyasal amaç güdülmesi, dehşet veya korku salma, tehdit, toplumda uyandırılan psikolojik etki veya üçüncü kişilerden (teröristler ve kurbanlar dışında) beklenen yaygın tepki” olarak sıralamıştır. Saraçlı (2007: 1065) unsurları sadeleştirmiş ve dört an başlık altında toplamıştır: Mağdur, motif (güdülen siyasi, ideolojik vb.) hedef, kast ve yöntem. Bu kapsamda, uluslararası terörizmin unsurlarını da; “yüksek düzeyde şiddet içeren yasal olmayan yöntem ve araçlar kullanmak, yasal olmayan ve kabul edilemeyecek hedef ve amaçlara sahip olmak, uluslararası barış ve güvenliği tehdit etmek, terör ve şiddet uygulayarak korku yaratmak” olarak saymak mümkündür (Saul, 2008: 7-9).

Şekil 1. Terörizmin Unsurları

Kaynak: Başeren (2014: 8).

Kydd ve Walter (2006: 51), terörist faaliyetlerin amaçlarının; “yıpratmak, göz dağı vermek ve korkutmak, kışkırtmak, yıkmak ve zarar vermek” olduğunu, teröristlerin ise “rejimi değiştirmek, toprak ele geçirmek, politika değişikliği yapmak, sosyal kontrolü ele geçirmek ve statükonun devamını sağlamak” gibi amaçlara sahip olduğunu belirtmektedir. Ergil (1992: 139) ise bu amaçları; “1) halkı veya hedef bir topluluğu korkutmak, 2) dehşete düşürmek, 3) yerleşik otoriteyi tahrip etmek, 4) devletin terörist ile masum kitle arasında ayırım yapmadan baskı yöntemlerine başvurmasını sağlamak, 5) otoriteye veya düzene karşı olan güçleri harekete geçirmek, yerleşik otoritenin güçlerini ve kurumlarını etkisizleştirmek, işlemez kılmak, 6) kamuoyunu olumlu veya olumsuz yönde etkilemek, yönlendirmek, 7) siyasal güç odaklarını ele geçirmek veya var olan yönetimi devirmek” olarak sıralamıştır.

Bir ya da birkaç kişiyi acımasızca öldürmekle milyonlarca insana korku vermek ve bu suretle etkilemek mümkündür. Terörist unsurlar yarattıkları bu asimetric etkiyle hedef kitle sindirmekte ve korkutmak suretiyle amaçlarına ulaşmaktadır.

1.3. Uluslararası Hukuk Boyutu

Tarihte örneklerine çok önceden de rastlanmasına rağmen, uluslararası bir suç olarak terörizmi tanımlama fikri 1920'lerde ve 1930'larda hız kazanmıştır. 1926 yılında, Romanya, terörün uluslararası hukuk kapsamında cezalandırılabilir hale getirmek için Milletler Cemiyeti'ne başvurmasına rağmen isteği kabul görmemiştir. Terörizm 1930 ve 1935 arasında daha sistematik olarak ele alınmaya başlamıştır (Saul, 2005: 2). 1934'te Yugoslav Kralı Aleksandr ve Fransa Dışişleri Bakanı Barthou Marsilya'da Hırvat milliyetçilerce gerçekleştirilen bir suikasta uğramasından sonra Milletler Cemiyeti, önce bir kararla terör faaliyetlerinin bastırılmasına ilişkin uluslararası hukuk kurallarının günümüzde bu konuda etkin uluslararası işbirliği sağlayacak ölçüde sarih olmadığını tespit etmiştir. Ardından ise Belçika temsilcisi Wiart'ın başkanlığında bir komite

oluşturulmuş ve komitenin çalışmaları sonucunda hazırlanan sözleşme taslağı, Kasım 1937’de Cenevre’de toplanan hükümetler arası konferansa sunulmuştur. Konferans, 24 devletin katılımıyla 16 Kasım 1937’de “Terörizmin Önlenmesi ve Bastırılmasına ilişkin Cenevre Sözleşmesini” kabul etmiştir. Sözleşme, terörizmi şöylece tanımlamaktadır: “Bir devlete yönelen dirilen ve belli kişilerin ya da kişi gruplarının veya genel kamuoyunun zihninde terör hali yaratmaları hedeflenen ya da hesaplanan suç eylemleri” (Saul, 2005:5-7). Bu tanım, dar, bulanık kapsamı ve tanımdan ziyade bir tasvire benzemesi sebebiyle eleştirilmiştir. Tanımda yer alan “suç” kavramı bir devletten diğerine değişiklik gösterebilmektedir. Tanımda dikkat çekici bir diğer husus olarak, sadece bireylerin devlete yönelik eylemlerini kapsamakta, bireylere yönelik devlet terörüne değinmemesi görülmektedir. Yürürlüğe giremeyen bu sözleşmenin, ceza hukukunda birlik sağlanmasına, devletlerarası işbirliği ve dayanışmaya bir ölçüde katkıda bulunduğu söylenmektedir (Saraçlı, 2007: 1052-1053).

Uluslararası hukukta terör tanımı konusunda tam bir anlaşma sağlanamadığından, bu hususu tümünden yasaklayan evrensel bir antlaşma yapmak mümkün olmamıştır (Kaya, 2005: 9) Bugün uluslararası terörizmi önlemeye yönelik 12 evrensel anlaşma bulunmaktadır. Bunlardan on tanesi sözleşme diğer iki tanesi ise protokoldür. 1373 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararı ile tüm devletlere taraf olma ve hükümlerini uygulama yükümlülüğü getirilen bu belgeler şunlardır (Saraçlı, 2007: 1066-1067; Öktem, 2004: 135):

- Uçaklarda İşlenen Suçlar ve Diğer Eylemlerle İlgili sözleşme (1963)
- Uçakların Yasadışı Olarak Ele Geçirilmesinin Önlenmesi Sözleşmesi (1970)
- Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanunsuz Hareketlerin Önlenmesi Sözleşmesi (1971)
- Uluslararası Sivil Havacılığa Hizmet Veren Hava Alanlarında Kanunsuz Şiddet Eylemlerinin Önlenmesi İle İlgili Protokol (1988)
- Uluslararası Korunan Kişilere Karşı İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi (1973)
- Rehin Alma Olaylarına Karşı Uluslararası sözleşme (1979)
- Nükleer Maddelerin Fiziksel Korunması Hakkında sözleşme (1980)
- Denizcilik Seyrüsefer Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesi Sözleşmesi (1988)
- Kıta Sahaneliği Üzerinde Bulunan Sabit Platformların Güvenliğine Karşı
- Kanunsuz Eylemlerin Önlenmesi Protokolü (1988)

- Plastik Patlayıcıların Tespit Edilmesi Amacıyla İşaretlenmesi Hakkında sözleşme (1991)
- Terörist Bombalamaların Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (1998)
- Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (1999)

1950'lerden itibaren başlayan sömürgeciliğin tasfiyesi sürecine Birleşmiş Milletlerin de 1960'lardan itibaren Genel Kurul'un aldığı kararlarla hukuki destek verdiği görülmektedir. Yine bu kapsamda, hava ve deniz ulaşımı, diplomatlara karşı eylemler, rehin almalar, kıta sahanlığı üzerindeki platformlar gibi konularda düzenlemeler yapılmıştır (Kaya, 2005: 4-5). Milli bağımsızlık hareketlerinin konumu üzerindeki uzlaşmazlık Birleşmiş Milletler çatısı altında yürütülen antlaşma projesi çalışmalarını da sekteye uğratmıştır. Bu dönemden itibaren imzalanan terörizme ilişkin antlaşmaların çoğunda, antlaşma hükümlerinin, halkların kendi kaderlerini tayin haklarına (self-determinasyon) ve milli bağımsızlık hareketlerinin meşruiyetlerine halel getirmeyeceği belirtilmiştir. Birleşmiş Milletler'in 1974 tarihli "saldırının tanımı" başlıklı çok önemli kararı da self-determinasyon mücadelelerini saldırı kapsamı dışında tutmaktadır. 1970 tarihli Uluslararası Hukuk Prensiplerine İlişkin Bildirge de, hem yabancı devlet topraklarında düzensiz askeri gruplarca şiddet eylemleri gerçekleştirilmesini yasaklamakta, hem de milli bağımsızlık hareketlerini ve bunlara verilen desteği teşvik etmektedir (Öktem, 2008: 145).

11 Eylül 2001 sonrasında ise, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi terörizmle mücadele konusunda 12 Eylül 2001 tarihli ve 368(2001) sayılı ile 28 Eylül 2001 tarihli ve 1373(2001) sayılı kararları almıştır. Bu kararların uluslararası işbirliği ve küresel işbirliğini teşvik ettiği görülse de, temelde devletlerin çatışan menfaatleri, terörizmle mücadelede ve dolayısıyla terörizmin tanımında tam bir mutabakata varılmasını güçleştirmektedir (Kılıç, 2007: 81; Öktem, 2008: 143).

Devletlerin günümüzde terör örgütü tanımlamaları değişiklik göstermektedir; ABD'ye (Foreign Terrorist Organizations, 2015) ve Birleşik Krallığa göre (UK Government Proscribed Terrorist Organisations, 2015) Hamas ve Hizbullah terör örgütleri olarak değerlendirilirken, Rusya'ya göre ise aynı örgütler terör örgütü olarak görülmemektedir (EJC, 2015).

2. ULUSLARARASI TERÖRİZM

2.1. Tarihsel Süreç

1789 Fransız İhtilalini izleyen 1793 Konvansiyon döneminde Jakoben yönetimce uygulanan sistematik şiddet politikası, siyaset ve hukuk alanlarında "terörizm" kavramının doğmasına yol açmıştır (Lizardo, 2008: 94). 20'nci yüzyıl boyunca yaşanan

siyasi gelişmeler sonucunda terörizm, sadece devlet tarafından vatandaşlara karşı uygulanan şiddeti değil, bireyler ya da siyasi gruplar tarafından devlete karşı uygulanan şiddeti de ifade eden bir anlam kazanmıştır. Terminoloji yeni olmakla beraber, teröre eylemlerinin tarihi, insanlık kadar eskidir: Yahudi tarihindeki Zelotes'ler, Ortaçağ İslam tarihindeki İsmaili-Hasasinler ve Hindu Thug tarikatı da eski terör örgütleri olarak nitelendirilmektedir. Keza, Borgia'lar dönemine İtalya'da, Cromwell döneminde İngiltere'de ve Devrim sırasında Rusya'da gerçekleştirilen sistematik şiddet uygulamaları, devlet terörünün tarihi örnekleri sayılmaktadır (Öktem, 2004: 133; Saraçlı, 2007: 1052).

II. Dünya Savaşı'nı izleyen dönemde terörizm önem ve yoğunluk kazanmaya başlamıştır. Savaşın sonucunda Almanya, Fransa ve İngiltere gibi eski imparatorlukların zayıflaması sonucunda, galip devletlerin dünya sahnesine çıkmasıyla uluslararası siyaset Avrupa merkezli olmaktan çıkarak dünya ölçeğinde iki kutuplu hale dönüşerek bir çatışma alanına dönüşmüştür. ABD ve Sovyetler Birliği'nin sahip olduğu nükleer yetenekler tüm küreyi tehdit etmiştir. Bu iki süper güç, nükleer savaşa doğru tırmanabilecek klasik silahlı çatışmalara girişmek yerine, aracı örgüt ve devletler kullanmak, onlara askeri destek sağlamak, gizli operasyonlar yürütmek gibi daha az risk taşıyan dolaylı yöntemlere başvurmayı tercih etmişlerdir. İki kutbun yanı sıra, bir "üçüncü dünya" kavramının ortaya çıkışıyla terörizm gerçek bir dış siyaset aracına dönüşmüştür (Saraçlı, 2007: 1053).

1960'lardan itibaren terörizm, uluslararası çalkantılara paralel olarak ivme kazanmıştır (Öktem, 2008: 134). Terörizm teriminin siyasi jargon da yoğun olarak kullanımı da bu döneme rastladığı gibi, daha önceleri pek bilinmeyen yolculardan biri tarafından uçak kaçırma gibi yöntemlere de bu dönemde rastlanmaktadır. Sömürgeciliğin tasfiyesiyle ortaya çıkan yeni devletler, hazırlıklı olmadıkları sorunlarla karşılaşmışlardır. Sömürgeci güçler tarafından baskı yoluyla kontrol altında tutulan azınlıklar, yine bu güçlerce keyfi olarak tespit edilmiş sınırlar gibi problemler sonucunda gerilla çatışmaları, düşük yoğunluklu savaş ve kaçınılmaz olarak terörizm olgularıyla karşılaşmıştır. Bu dönemde, insan hakları söylemi Batı demokrasilerine hâkim olmuş ve her bir yurttaşın hakkını en yüce değer olarak kabul ettirmiştir. Totaliter rejimlerin aksine demokrasilerin rehine alma vakaları karşısında hassasiyet göstermeleri nedeniyle terörist gruplar bu yolla taviz koparmaya çalışmışlardır. Bu dönemde cereyan eden önemli olaylar olarak; Vietnam Savaşı 1960'ların başında başlamış, 1963'te Başkan Kennedy, 1967'de Che Guevara, 1968'de Martin Luther King öldürülmüş, Filistin Halk Kurtuluş Cephesi, Baader-Meinhof çetesi, Geçici İrlanda Kurtuluş Ordusu, Japon Kızıl Ordusu ve İtalyan Kızıl Tugaylarının faaliyetleri tırmanışa geçmiştir (Saraçlı, 2007: 1053).

Terörizm çok eski zamanlardan itibaren insanlığa musallat olmasına rağmen, Latin Amerika'daki Tupamaros'lar ya da Ortadoğu'da Filistin Kurtuluş Örgütü gibi siyasi hareketlerin taktik değiştirip konvansiyonel askeri çatışma ve gerilla savaşını bırakarak şehir içi eylemlere yöneldiği 1970'lerde "yeni terör çağından" söz edilmeye başlanmıştır (Öktem, 2004: 134). 1967 Arap-İsrail Savaşı sonrasında itibaren terör tırmanmaya başlamış, bir Japon intihar timi tarafından Tel Aviv-Lod havaalanına gerçekleştirilen baskın, 1972 Münih Olimpiyatları'nda İsraili sporcuların öldürülmesi ve bombalı mektup eylemleri uluslararası terörizmin ilk örnekleri olarak görülmüştür (Enders, Sandler, 2002: 146). Uruguay, Brezilya, Arjantin ve Kolombiya gibi Latin Amerika ülkelerinde 1960'ların sonuna doğru tırmanan terörist ve gerilla faaliyetleri, 1970'lerde yüzlerce can alacaktır. Sol eğilimli bu hareketler genelde geri teperek arzulan sonucun tam tersini doğurmuş ve sağcı, askeri diktatörlüklerin iktidarda kalmalarını sağlamıştır. Avrupa ve Japonya'da faaliyet gösteren terör grupları da kapitalizmi tarihe gömme hedefine ulaşamamışlardır (Saraçlı, 2007: 1055).

1970'lerden itibaren, terörist gruplar uluslararası ortamda yer alan eylemler yapmaya başlamışlar, bu kapsamda demokratik hükümetleri sol görüş çerçevesinde devirmek, birleşmiş bir vatan kurmak veya köktendinci ilkeler benimsemişlerdir (Enders, Sandler, 2002: 149). Hayal kırıklığına uğramış milliyetçilikle sosyalist idealleri kaynaştıran İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA), Bask Euzkadi Ta Askatasuna (ETA) ve pek çoğu Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) bağlantılı Filistinli gruplar, siyasi amaçlarına ulaşmayı başaramasalar bile seslerini duyurmayı başarmışlardır. Kimi terör gruplarının, İsrail'e karşı FKÖ'nün yürüttüğü mücadele ile özdeşleştirilerek İsrail-Filistin çatışmasının uluslararası terörizm sorununa damgasını vurması ve bazı devletlerin terör örgütlerini dış politikalarında araç olarak kullanmak üzere destekledikleri iddialarının yoğunlaşması da bu döneme rastlamıştır (Saraçlı, 2007: 1055).

Üçüncü dünya ülkelerince ulusal kurtuluş hareketlerine gösterilen dayanışma nedeniyle, 1970'lerin basında ortaya atılan, terörizmin bastırılmasına ilişkin bir uluslararası antlaşma hazırlanması projesinin siyasi açıdan imkânsız olduğu ortaya çıkmıştır. Aynı dönemde, bölgesel bağımsızlık hareketleri ile özellikle öğrenci çevrelerinde yaygınlaşan sınır ötesi devrimci ideoloji arasında bağlantılar kurulacaktır. 1960'lardan 1980'lere kadar terörist gruplar daha çok ulusal (Alman, Japon, İtalyan, İspanyol vb.) çapta faaliyet gösterirken, küreselleşmeyle birlikte 1980'lerden sonra El-Kaide gibi yeni terör örgütleri birden fazla milletten ve daha karmaşık organizasyon yapılarından oluşmaya başlamıştır (Bergesen, Lizardo, 2004: 42).

1980'lerin başından itibaren, dini ideolojik grupların da terörist faaliyetlerini arttığı görülmektedir (Enders, Sandler, 2002: 149). 1980'lerin ses getiren terör eylemleri arasında Tahran'daki ABD büyükelçilik ve konsolosluk personelinin rehin alınması (Kasım 1979-Ocak 1981), 847 uçuş sayılı Amerikan uçağının ve İtalyan Achille Lauro

gemisinin kaçırılması (1985) ve Lübnan'da çok sayıda kaçırma olayı örnek gösterilebilir. ABD Dışişleri Bakanlığı'nın raporlarına göre 1975-1985 yılları arasında yaklaşık 5000 uluslararası terör olayı kaydedilmiş, ölü sayısı 1983 yılında 720 rakamına ulaşmıştır. 1980'lerde, aynı zamanda Guatemala, Uganda, Güney Afrika, Doğu Timor, Sili, Kamboçya vb. ülkelerde yoğun devlet terörü uygulamalarına rastlanmıştır (Saraçlı, 2007: 1054). Aynı yıllarda, Sovyet diplomatlarının Orta Doğu'da kaçırılmaya başlanmasıyla beraber uluslararası toplumun teröre bakısında yeni eğilimler belirmiştir. Bu dönemde, Birleşmiş Milletler kararlarının, terörün hiçbir saik sebebiyle hoş görülemeyeceğine açıklık getiren hükümler içermeye başladığı görülmektedir. Soğuk Savaş'ın sonlarına doğru, Gorbaçov yönetiminin, Orta Doğu'daki radikal gruplara askeri ve mali desteğini çekmesiyle beraber bu eğilim, ivme kazanmış ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, koşulları dikkate almadan terörizmi mahkûm eden kararlar almaya başlamıştır (Saraçlı, 2007: 1055).

Bergesen ve Lizardo'ya (2004: 42) göre uluslararası terörizm, 1960'lar ve 1970'lerde büyük ölçüde Avrupa ve Orta Doğu'da görülmüş, 1990'larda ise bu eylemler Afrika'da daha fazla görülmeye başlamıştır. Uluslararası terör örgütleri, son 30 yılda, kendi siyasi taleplerinin karşılanmaması durumunda küresel çapta şiddet eylemleri ve tehditlerle hedeflerine ulaşmaya çalışmışlardır. Bunu yaparken, iletişim, ulaşım imkânların artmasını ve teknolojik avantajlarından faydalanmışlardır (Enders, Sandler, 2002: 147). Günümüzde terör örgütlerinin; çok uluslu bir ağ organizasyon yapısına dönüştüğü, amaçları ve faaliyetlerinin tanımlanmasının daha zor hale geldiği, ideolojilerinin daha fazla din ile ilgili olduğu, taleplerinin daha belirsiz ve anlaşılmasız hale geldiği, hedeflerinin küresel ölçekte belirlendiği, ayırım yapmayan ve ölçüsüz şiddet kullanılmasını artırdıkları görülmektedir (Bergesen, Lizardo, 2004: 42-43).

11 Eylül 2001 ise, terörizmin boyutları bakımından bir dönüm noktası oluşturmuştur. 11 Eylül terörünün hedeflerinin simgesel özelliklerinin de son derece çarpıcı olduğu belirtilmektedir. Pentagon Amerika Birleşik Devletleri'nin askeri gücünü, New York'taki Dünya Ticaret Merkezinin İkiz Kuleleri ise, uluslararası sermayenin ekonomik egemenliğini simgeleyen hedefler görülmektedir. 11 Eylül terörü, Amerika'yı vurmuş gibi görünse de, aslında küreselleşme sürecine karşı yapılmış bir saldırı olarak değerlendirilmektedir. ABD'nin bu sürecin lideri olduğu için saldırıya uğradığını söylemek mümkündür (Başeren, 2014: 17).

11 Eylül sonrasında uluslararası terörizmle mücadelede kararlılık göstermek için öncelikle Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi'nin (AAOK) 46 üyesi (19 NATO üyesi ve 27 Ortak ülke) New York ve Washington'a yapılan saldırıları koşulsuz olarak kınadıklarını beyan ederek, terörizmle mücadele için tüm çabaları üstlenecekleri taahhüdünde bulunmuşlardır. Bu bağlamda, NATO müttefikleri 3 Ekim 2001 tarihinde; Kartal Yardımı (Eagle Assist) ve Aktif Çaba (Active Endeavo) operasyonlarını

başlatma kararı almışlardır. Bunlara ilave olarak NATO, 21-22 Kasım 2002 tarihinde gerçekleştirilen Prag Zirvesinde, daha önceden açıklanmış olan Stratejik Konsept ile belirlediği yeni misyonlar ve yeni tehditler içerisinde yer alan terörizm gündemiyle toplanmış, zirvede alınan kararlarla NATO varlığını devam ettirme konusundaki kararlılığını sergilemiştir. 27-28 Haziran 2004'da icra edilen İstanbul Zirvesinde ise NATO, terörizmle uluslararası boyutta bir mücadele gerçekleştirmek için soğuk savaş sırasında uyguladığı “ortak savunma stratejisini” “ortak mücadele stratejisine” dönüştürmeyi kararlaştırmıştır (Yaman, 2006: 48-50).

2015 yılında IŞİD (DAEŞ)'in Suruç, Ankara, Beyrut ve Paris'te yaptığı terör eylemleri dünyanın gündeminde uluslararası terörizmi üst sıralara taşıyarak, güvenlik konularının önemini ve küresel işbirliğine olan ihtiyacı bir kez daha ortaya çıkarmıştır. Kasım 2015 yılında Antalya'da gerçekleşen G-20 Toplantısında teröre karşı küresel mücadele ekonomi ve diğer konuların önüne geçmiştir. Toplantıya katılan liderler “terörle mücadelenin ülkeleri için önemli bir öncelik olduğunu, terörizmi artan uluslararası dayanışma ve işbirliği çerçevesinde önlemek ve durdurmak için birlikte çalışma kararlılığı göstereceklerini” ifade etmişlerdir (Sabah, 2015).

2.2. Finansal Kaynakları

Uluslararası politikanın aktörlerinden biri haline gelmiş olan uluslararası terör örgütleri, bu kadar kapsamlı faaliyetlerde bulunmak, modern silah ve mühimmat ile araçları kullanmak, barınma, sağlık, iletişim, giyinme vb. ihtiyaçlarını karşılamak için finansal kaynaklara ihtiyaç duymaktadır.

T.C. Maliye Bakanlığı (2014) bu kaynakları şöyle sıralamıştır: 1) aidat ve bağışlar, 2) kar amacı gütmeyen kuruluşların kullanılması, 3) örgütsel yayınlardan elde edilen gelirler, 4) dış destekler, 5) ticari faaliyetler, 6) sosyal etkinlikler, 7) uyuşturucu kaçakçılığı, 7) fidye alma, 8) haraç toplama, 9) sahtecilik, 10) insan kaçakçılığı. Bunların dışında dolandırıcılık, soygun, gasp ve hırsızlık gibi yasadışı eylemler de terörün finansman kaynakları arasında bulunmaktadır. Terörün finansmanı yasadışı kaynaklardan sağlanabileceği gibi yasal sayılan kaynaklardan da sağlanabilmektedir.

Yepes (2008: 2-3) yaptığı araştırmada ise bu kaynakları; uyuşturucu ticareti, kara para aklama, kimyasal, biyolojik ve nükleer madde ticareti, silah kaçakçılığı, adam kaçırmak suretiyle fidye elde etmek, insan ticareti, sigara kaçakçılığı gibi uluslar ötesi suçlar olarak belirlemiştir. Kılıç (2007: 39) bu kaynakların arasına yandaş devlet yardımını da ilave etmiştir. Karatay ve Kapusuzoğlu (2011: 119) ise bunları iki kategoriye ayırarak “yasal görünümlü ve yasal olmayan finansman kaynakları” şeklinde tasnif etmiş, bunlara korsan ürün satışı eklemiştir. Bunlara son dönemde yaşanan göçmen kaçaklığını da eklemek mümkündür (Yeni Asya, 2015).

Bu kaynakların kontrol altına alınması için 1989 yılında Paris'teki G-7 zirvesinde görüşmeler yapılarak, uluslararası toplumun uyması gereken 40 tavsiye karar alınarak küresel işbirliğine dikkat çekilmiştir. 2004 yılında bu kararlara 9 madde eklenmiştir (Yepes, 2008: 7).

2015 yılında Antalya'da icra edilen G-20 zirvesinde ise, Rusya Devlet Başkanı yüzlerce masum sivilin ölümüne yol açan terörist eylemleri gerçekleştiren IŞİD'in finansal kaynakları ile ilgili olarak "IŞİD'e finansal destek sağlayan ülkeler arasında G20 üyesi ülkelerin de olduğunu, meslektaşlarına teröristlerin yasadışı petrol ticaretinin boyutlarını ortaya koyan, uzaydan ve uçakla çekilen fotoğrafları gösterdiğini" ifade etmiştir (Habertürk, 2015).

Gerek küresel, gerekse de yerel boyutta terör örgütlerinin finansal kaynaklarını kesmek için alınan birçok kararın hayata geçirilmesinde, siyasal, ekonomik ve menfaatler sebepler nedeniyle istenen seviyeye ulaşılmadığını söylemek mümkündür.

2.3. Mücadele Yöntemleri

11 Eylül terörist saldırılarından sonra, ABD başkanı George W. Bush "terörle küresel savaş" ilan ettiğini bildirmiştir. O zamandan sonra, Bush ve onun destekçileri, teröre karşı bu savaşı kazanmak için, ABD'nin askeri gücünü kullanmak suretiyle ağırlıklı Orta Doğu ve Afganistan'a müdahale etmiş, demokrasiyi teşvik edeceğini belirterek bu mücadelesini sürdürmüştür (Chumburidze, 2014: 31). Saldırıları sonrası, Avrupa'da da bir önlem alınmış, güvenlik güçleri terör şüphelilerin izini sürerek özellikle Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, İspanya'da tutuklamalar yapılmış, ABD ile yakın işbirliği içinde finansal varlıkların takibi ile ilgili yasal düzenlemeler getirilmiş ve İngiltere, Almanya ve İspanya'da önemli lojistik ve planlama üsleri tespit edilmiştir (Archick, 2014: 1). Geldiğimiz noktada, ABD ve müttefiklerinin ne kadar başarılı olduğu tartışılmaktadır. Çekildiği Irak ve komşusu Suriye'de IŞİD'in, Afganistan'da El Kaide gibi terör örgütlerinin daha fazla etkili olduğu görülmektedir.

Literatürde uluslararası terörizmle mücadele için genellikle dört stratejinin üzerinde durulmaktadır: 1) adem-i merkezi olarak yönetilen piyasaya dayalı güçlü bir ekonomiyi sağlamak, 2) yürütme, parlamento ve mahkemeler arasında güçler ayrılığını sağlayan bir anayasaya dayalı rejimi tesis etmek, 3) dini topluluklar, sivil toplum örgütleri, kulüpler gibi birçok farklı aktörün karar mekanizmalarında yer alabileceği demokratik bir toplum oluşturmak, 4) medyanın dikkatini terör faaliyetlerinden başka yönlere çevirmesini sağlamak (Frey, Luechinger, 2008: 108, Frey, 2003: 240, Frey, 2006: 2).

Kydd ve Walter (2006: 64-66) ise, terör tehdidi altındaki bir devletin en az beş yöntem izleyebileceğini savunmaktadır: Birincisi, terörist örgütün ileri sürdüğü ve

eylemlerinin nedeni olarak savundukları konularda barışçıl görüşmeler konusunda istekli olmak, ikincisi; devlet anlaşmazlık altında konudan taviz vermek istemiyorsa, terör örgütünün liderine ya da lider kadrosuna, onların varlıklarına ve diğer kıymetli unsurlarına bir misilleme yapabilir. Bu stratejide çok iyi planlama yapılmasının önemi büyüktür. Başarılı olamayan bir hareketten sonra terör örgütünün masum sivillerin zarar görebileceği karşı eylemleri yapma riski büyük olacaktır. Üçüncü olarak, bir devlet terör örgütü faaliyetlerinden en az şekilde etkilenecek şekilde gerekli tedbirleri almak durumundadır. Bunlara örnek olarak; nükleer, kimyasal ve stratejik tesislerin güvenlik tedbirlerinin artırılması, sınır güvenliği kapsamında fiziksel engellerin (duvar, tel örgü, kameralar vb.) tesis edilmesi, İç Güvenlik Bakanlığı vb. kurumların oluşturulması verilebilir. Dördüncüsü, devletler en yıkıcı silahların, özellikle nükleer ve biyolojik olanların teröristlerin eline geçmesini engellemek durumundadır. Bu tür silahların kullanılmasının etkisi ve yıkımı çok büyük olacaktır. Bu tür kaynakları işleyebilen ve devlet kontrolünün sağlanmasında güçlük yaşanan ülkeler için uluslararası toplumun dikkatli olması gerekir. Son olarak; devlet terör konusunda halkı bilinçlendirerek, yaratılan korku ve etkiyi aza indirmek için eğitim programları ve yayınlar yapabilir, terörizmin amacı zaten korku yaratmak suretiyle hedeflerini gerçekleştirmektedir.

Bu kapsamda yaptıkları çalışmalarda Kılıç (2007: 105-106); uluslararası terörizmin önemli kaynağı olarak gördüğü yasadışı göçün engellenmesine, Yepes (2008: 6-9); yasadışı finans kaynakları ve kara paraıyla mücadeleye, Cole (2010: 234-236); silah, malzeme ve ekipman sağlanmasına dikkat çekmiştir. Enders ve Sandler (2002: 162-163) ise terörizmle mücadelede küresel işbirliğindeki güçlüklerin altını çizmiştir. Devletlerin terörist örgütlere karşı yapılan mücadelede yer almaları sonrasında, terör örgütlerin hedefi haline geldiklerini belirten yazarlar, “11 Eylül saldırısında ABD ve İngiltere en çok zarar gören ve en fazla vatandaşını kaybeden devletler olduğunu” ifade etmektedirler. “Bu sonucun, belirtilen ülkelerin küresel mücadelede öncü rol almalarının ve terör örgütlerinin hedefindeki ülkeler olmalarının gerekçesi” olduğunu eklemektedirler.

T.C. İçişleri Bakanlığı Araştırma ve Etütler Merkezi (2015) küresel ve bölgesel örgütlerin terörizmle mücadele stratejileri olarak 5D olarak da adlandırılan hususları: “1) terörist grupların terörizmi taktik olarak kullanmaktan vazgeçirilmesi, 2) teröristlerin eylem yaparken kullandıkları araçları temin etmesinin önüne geçilmesi, 3) devletlerin terörizmi desteklemekten vazgeçirilmesi, 4) devletlerin terörizmle mücadelede kapasitelerinin artırılması, 5) terörizmle mücadelede insan haklarının savunulması” olarak saymaktadır.

Uluslararası ortamda terörizmle mücadele ile ilgili yapılan araştırmalar, bu konudaki güçlükleri ortaya koymaktadır. Güçlükler kapsamında, dikkat çekilen ortak noktalar olarak şunlar sıralanabilir: 1) küresel sistemde batının işaret ettiği modern demokratik ve hukuk devletlerinin oluşturulması, 2) liberal ve piyasa ekonomisine

entegrasyon, 3) güvenlik tedbirlerinin artırılması, 4) finans hareketlerinin kontrol altına alınması, 5) kara para ve uyuşturucu ile mücadele, 6) göç hareketlerinin kontrolü, 7) eğitim programlarının oluşturulması, 8) medyanın yönlendirilmesi.

2.4. Küresel İşbirliği: Ütopya

İki büyük dünya savaşı dünyada topyekûn savaşlara rastlanmamış, soğuk savaş sonrasında bunun yerine bölgesel ve yerel çatışmalar artmaya başlamıştır. Son dönemde uluslararası terörizm ise insanlığı ve devletleri tehdit eder hale gelmiştir. Fransa Cumhurbaşkanı Hollande, Paris saldırılarından sonra “Fransa artık savaştadır” demek suretiyle geldiğimiz noktayı çarpıcı bir şekilde ortaya koymuştur (Sözcü, 2015).

Uluslararası İlişkilerde 1980'lere kadar hâkim olan realist paradigmada devletler temel aktör olarak uluslararası sistemin en önemli figürleri olagelmıştır. Küreselleşmenin hızlanmasıyla dünyada meydana gelen olay ve olguları açıklamada yetersiz kalan bu paradigmanın postpozitivist yaklaşımlara evrilmesi kaçınılmaz olmuştur. Artık devletlerin kendi başlarına çözemeyecekleri ve işbirliğine ihtiyaç duydukları konular olarak çevresel ve ekolojik sorunlar, göçler ve mülteci sorunu ve terörizm ön plana çıkmıştır.

Aydınlanma döneminde Kant'ın düşüncelerinde yer almış “ebedi barış”ın günümüzde öncelikli olarak terörün ortadan kaldırılmasıyla sağlanacağını söylemek mümkündür. Bunun için evrensel bir anlayışla küresel işbirliğine tüm ülkelerin katılması kaçınılmaz gözükmektedir. Uluslararası terörizmle mücadele için Birleşmiş Milletler başta olmak üzere tüm uluslararası örgütlerin çalışmalarını bu yönde artırması ve küresel işbirliğinin bir an önce sağlanması gerekmektedir. Bugüne kadar bu konularda alınan mesafe yeterli değildir.

Diğer taraftan, Uluslararası İlişkiler disiplindeki akademisyenlerin son dönemde etkili olmuş eleştirel teori² çerçevesinde yapacakları çalışmaların da terörizmde küresel işbirliğini teşvik edeceği, “ütopya”ya ulaşmaya bir basamak teşkil edeceğini söylemek mümkündür.

SONUÇ

Terörizmin uluslararası boyut kazanmasıyla, mücadele yönetimlerindeki güçlükler artmıştır. Terörizmin siyasi ve hukuki bir ortak tanımı için birçok olumlu adım atıldığı görülse de, “anarşik uluslararası sistemde” devletler kendi ülke ve vatandaşlarının menfaatleri için farklı politikalar izlemektedirler. Söz sahibi güçler için politikaları kendi lehlerine çevirmek ve uluslararası örgütlerden menfaatlerine uygun kararların çıkmasını sağlamak çok zor olmamaktadır. Bu kapsamda, Birleşmiş Milletlerin etkinliği ve sorunlara çözüm getirebilmesi sorgulanarak yeni arayışların

ortaya çıkmasına neden olmuştur. Küresel sistemdeki gelir dağılımındaki adaletsizlik, eğitim, sağlık, güvenlik konularındaki dengesizlik ve kaynakların dağılımındaki eşitsizlik ile medeniyetin imkânlarından eşit yararlanamama, sosyokültürel, dinsel, mezhepsel ve ideolojik farklılıklar terörün nedenleri olarak sayılmaya devam edecektir.

Bu çalışmada yer alan bilgiler ışığında, uluslararası terörizmde mücadele için küresel işbirliğine ihtiyaç duyulan hususlar olarak şunları saymak mümkündür: 1) uluslararası hukukta ve anlayışta terörizm konusunda ortak bir tanım, 2) devletlerarası yakın bir işbirliği, 3) evrensel etik ve insani değerlerin yaygınlaştırılması, 4) uluslararası örgütlerin terörizmle mücadelede etkin yer alması, 5) hukuksal altyapının oluşturulması, 6) küresel eğitim politikalarının etkinleştirilmesi, 7) yoksulluk ile mücadele, 8) terör örgütlerinin finansal kaynakların kesilmesi, 9) medeniyetler arasında hoşgörünün sağlanması ve radikalizmle mücadele, 10) gelir dağılımında dengesizliğin azaltılması, 11) terörizme destek veren aktörlere uluslararası etkin yaptırımların uygulanması.

Kasım 2015'teki Fransa'daki terör eylemi sonrasında uluslararası toplumun küresel işbirliği için her zamankinden daha yakın olduğunu gözlemek ve uluslararası terörizmle mücadelede küresel işbirliği ile ilgili olumlu adımlar atılmasına rağmen, sıralanan hususlar dikkate alındığında, bu "ütopya"nın insanlık için gerçekleşmesi zor gözükmektedir. Bütün bu zorluklara rağmen, insanlığın ve medeniyetin geleceği için, uluslararası toplum kendisine karşı büyük bir tehlike oluşturan bu tehdit karşısında çözüm bulmak durumundadır.

I. Dünya Savaşından sonra ABD Başkanı Willson'un ortaya koyduğu prensipler ışığındaki "idealist" anlayış birçok devlet adamı ve akademisyen için "ütopya" olarak görülmüş, yeterince işbirliği ve ortak anlayışın sağlanamaması II. Dünya Savaşının çıkmasına yol açmıştı. Tarih aynen tekerrür etmese de, insanlık için ders çıkarmak hiç de zor olmasa gerek.

NOTLAR

---

¹ Uluslararası terör örgütleri, Uluslararası İlişkiler'de temel aktörler arasında görülmektedir. Farklı kaynaklarda söz konusu aktörler sıralanırken "devlet dışı silahlı gruplar, uluslararası terörist yapılanmalar" gibi tanımlara da rastlanmaktadır (Burchill *vd.*, 2013: 27; Viotti, Kauppi, 2014: 11). Bu çalışmanın tamamında literatürde daha sık rastlanan "uluslararası terör örgütleri" ve "uluslararası terörizm" tanımları kullanılmıştır.

² Ayrıntılı bilgi için bkz: Burchill, *vd.* (2011: 217-246).

KAYNAKÇA

- Archick, K. (2014), "U.S.-EU Cooperation Against Terrorism", <https://www.fas.org/sgp/crs/row/RS22030.pdf> Erişim: 20.01.2015
- Altuğ, Y. (1989), *Terörizm Dünyü Bugünü Yarını*, T.C. İçişleri Bakanlığı Yayını: Ankara.
- Başeren, S. (2014), "Kavramsal Özellikleri İle Terörizm", http://vizyon21yy.com/documan/genel_konular/Milli%20Guvenlik/Terorizm/Kavramsa_1_Ozellikleri_ile_Terorizm_Tarihi_ve_Hukuki_Boyutlariyla.pdf Erişim: 20.01.2015
- Bergesen, A.J., O. Lizardo (2004), "International Terrorism and the World-System", *Sociological Theory*, 22(1), 38-52.
- Bozdemir, M. (1981), "Terör(mü) ve Terörizm(mi)?" , *S.B.F. Basım Yayım Yüksek Okulu Yıllığı*, 6, 523-533.
- Bölükbaşı, Ö.Ö., D. Ateş (2014), "Uluslararası İlişkiler Kuramında Silahlı Grupları Kavramlarla Açıklama", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32, 27-40.
- Burchill, S., A. Linklater, R. Devetak, J. Donnelly, T. Nardin, M. Paterson, C. Reus-Smit, J. True (2013), *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Küre Yayınları: İstanbul.
- Chumburidze, T. (2014), "How to Fight the War on Terror: Civilization and Ideology", *Journal in Humanities*, 2(1), 31-34.
- Cole, D. (2010), "Terror Financing, Guilt by Association and the Paradigm of Prevention in the War on Terror" , Georgetown Public Law and Legal Theory Research Paper No. 1262792, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1262792 Erişim: 20.01.2015
- Foreign Terrorist Organizations (2015), <http://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/123085.htm> Erişim: 20.11.2015
- Enders, W., T. Sandler (2002), "Patterns of Transnational Terrorism, 1970–1999: Alternative Time-Series Estimates", *International Studies Quarterly*, 46, 145-165.
- Ergil, D. (1992), "Uluslararası Terörizm", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 47(3), 139-143.
- EJC, <http://www.eurojewcong.org/russian-federation/14123-russia-does-not-regard-hamas-hezbollah-as-terrorist-groups.html> Erişim: 20.11.2015
- Frey, B.S. (2006), "How to Deal with Terrorism", *The Economists' Voice*, 3(7), 1-4.
- Frey, B.S., S. Luechinger (2003), "How to Fight Terrorism: Alternatives to Deterrence", *Defence and Peace Economics*, 14(4), 237-249.
- Frey, B.S., S. Luechinger (2008), Three Strategies To Deal With Terrorism, *Economic Papers*, 27(2), 107-114.
- Gençtürk, T. (2012), "Terör Kavramı ve Uluslararası Terörizme Farklı Yaklaşımlar", <http://sam.baskent.edu.tr/makaleler/tgencturk/TerorUluslararası.pdf> Erişim: 20.01.2015
- Golder, B., G. Williams (2004), "What is Terrorism? Problems of Legal Definition", *University of NSW Law Journal*, 27(2), 270-295.
- Gün, Ö.R. (2000), "Uluslararası Terörizm: Dünya Savaşının Yeni Boyutu", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(4), 80-81.

- Habertürk, <http://www.haberturk.com/ekonomi/ekonomi/haber/1154153-putin-iside-destek-verenler-arasinda-g20-uyeleri-de-var> Erişim: 20.11.2015
- Karartay, Ö., M. Kapusuzoğlu (2011), *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 3(1), 115-121.
- Kaya İ. (2005), *Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk*, Ankara: USAK.
- Khan, A. (1987), “A Theory of International Terrorism”, *Connecticut Law Review*, 19, 945-980.
- Kılıç, Z. (2007), *Küreselleşme İle İyime Kazanan Uluslararası Terörizm ve Buna Karşı Alınan Tedbirler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Kydd, A.H., B.F. Walter (2006), “The Strategies of Terrorism”, *International Security*, 31(1), 49–80.
- Lizardo, O. (2008), Defining And Theorizing Terrorism: A Global Actor-Centered Approach, *Journal of World-Systems Research*, 14 (2), 91-118.
- Öktem E. (2004), “Uluslararası Hukukta Terörizm, Tanım sorunu ve Milli Bağımsızlık Hareketleri”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi*, 3(5), 133-147.
- UK Government Proscribed Terrorist Organisations, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/472956/Proscription-update-20151030.pdf Erişim: 20.11.2015
- Sabah, <http://www.sabah.com.tr/gundem/2015/11/16/g20-liderler-zirvesinde-terorle-mucadele-vurgusu> Erişim: 20.11.2015
- Saraçlı, M. (2007), “Uluslararası Hukukta Terörizm”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11, 1-2.
- Saul, B. (2005), “Attempts to Define ‘Terrorism’ in International Law”, *Netherlands International Law Review*, 52(1), 57-83.
- Saul, B. (2006), “Defining Terrorism to Protect Human Rights”, *Documentos de Trabajo Fride*, 20, 1-16.
- Semercioğlu, H. (2011), “Bilim ve Ütopya”, *K.K. Dergisi*, 35 (7), 27-32.
- Sözcü, <http://www.sozcu.com.tr/2015/gundem/hollande-fransa-artik-savasta-987500/> Erişim: 20.01.2015
- T.C. İçişleri Bakanlığı Araştırma ve Etütler Merkezi, <http://www.arem.gov.tr/kuresel-ve-bolgeyel-orgutlerin-terorizmle-mucadele-stratejileri> Erişim: 20.11.2015
- T.C. Maliye Bakanlığı (2014), <http://www.masak.gov.tr/tr/content/terorun-finans-kaynaklari/72> Erişim: 20.01.2015
- TDK Türkçe Sözlük (2014) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts Erişim: 20.01.2015
- Viotti, P.R., M.V. Kauppi (2014), *Uluslararası İlişkiler ve Dünya Siyaseti*, Ankara: Nobel.
- Yaman, D. (2006), “Nato’nun Yeni Görevi: ‘Terörizmle Mücadele’ ve Bu Eksende Atılan Adımlar”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 2(7), 41-53.
- Yeni Asya, http://www.yeniasya.com.tr/gundem/yasadisi-goc-terore-finans-kaynagi_368571 Erişim: 20.11.2015
- Yepes, C.V. (2008), “Enhancing International Cooperation in the Fight Against the Financing of Terrorism”, *Journal of Global Change and Governance*, 1(3), 2-27.

**THE SHIFT MINIMIZATION
PERSONNEL TASK SCHEDULING
PROBLEM: AN EFFECTIVE
LOWER BOUNDING PROCEDURE**

*Hacettepe University
Journal of Economics
and Administrative
Sciences
Vol. 34, Issue 2, 2016,
p. 115-132*

Oğuz SOLYALI

Assoc.Prof.Dr., Middle East Technical
University,
Business Programme
Northern Cyprus Campus
solyali@metu.edu.tr

Abstract: This study considers the shift minimization personnel task scheduling problem, which is to assign a set of tasks with fixed start and finish times to a minimum number of workers from a heterogeneous workforce. An effective lower bounding procedure based on solving a new integer programming model of the problem is proposed for the problem. An extensive computational study on benchmark data sets reveals that the proposed lower bounding procedure outperforms those existing in the literature and consistently and rapidly yields high quality lower bounds that are necessary for the decision makers to assess the quality of the obtained schedules.

Keywords: *Scheduling, integer programming, personnel task scheduling.*

**VARDİYA ENKÜÇÜKLEYEN
PERSONEL GÖREV
ÇİZELGELEMESİ PROBLEMİ:
ETKİN BİR ALT SINIR YÖNTEMİ**

*Hacettepe Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi Dergisi,
Cilt 34, Sayı 2, 2016,
s. 115-132*

Oğuz SOLYALI

Doç.Dr., Orta Doğu Teknik Üniversitesi,
İşletme Programı
Kuzey Kıbrıs Kampusu
solyali@metu.edu.tr

Öz: Bu çalışmada, başlangıç ve bitiş zamanları belli olan bir grup görevin, türdeş olmayan bir işgücünden en az sayıdaki çalışana atandığı bir vardiya enküçükleyen personel görev çizelgemesi problemi ele alınmıştır. Bu problem için, problemin yeni bir tamsayı programlama modelini çözmeye dayalı etkin bir alt sınır yöntemi önerilmiştir. Sayısal sonuçlar, önerilen modelin, literatürde varolan yöntemlerden daha üstün olduğunu ve karar vericilerin elde edilen çizelgelerin kalitelerini değerlendirebilmeleri için gerekli olan yüksek kaliteli alt sınırları tutarlı ve hızlı bir şekilde verdiğini göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Çizelgeleme, tamsayı programlama, personel görev çizelgemesi.

INTRODUCTION

Personnel scheduling can be defined as determining timetables of personnel and assignment of tasks to personnel. Because optimizing the process of personnel scheduling yields significant cost savings for firms, different variants of personnel scheduling problems arising in many areas like airlines, railways, call centers, and health care systems are considered in the literature (see e.g. Ernst *et al.* 2004). In this study, we consider a particular personnel scheduling problem, the shift minimization personnel task scheduling problem (SMPTSP), which is encountered in many practical cases like days-of-operations rostering (see Krishnamoorthy *et al.* 2012 for details).

The SMPTSP, introduced by Krishnamoorthy *et al.* (2012), is to assign a set of tasks with fixed start and finish times to a minimum number of workers from a heterogeneous workforce. Because personnel work in shifts with fixed start and finish times, and their shifts have already been determined in the SMPTSP, workers and shifts can be used interchangeably. Each worker can perform a set of tasks with one task at a time only if those tasks' start and finish times fit those of the worker and the worker has the required qualifications to perform those tasks. Each task has to be performed by one of the eligible workers without interruption.

The SMPTSP, a strongly NP-hard problem (Kroon *et al.*, 1997), has been studied by Krishnamoorthy *et al.* (2012), Smet and Berghe (2012), Smet *et al.* (2014), Fages and Lapegue (2013), and Lin and Ying (2014). Krishnamoorthy *et al.* (2012) proposed Lagrangian relaxation-based upper and lower bounding procedures using a mixed integer programming (MIP) model of the problem (see Section 1) and assessed the performance of these procedures on a data set of 137 instances, referred to as KEB instances, which they generated considering real-life applications. The lower (resp. upper) bounding procedure of Krishnamoorthy *et al.* (2012) found lower (resp. upper) bounds that deviate on average 1.36% (resp. 4.50%) from the optimal values. Smet and Berghe (2012) developed a heuristic which starts with an initial feasible solution found by a construction heuristic and then improves it by optimally solving the MIP model of a randomly selected part of the problem. Their heuristic yielded solutions that deviate on average 0.56% from the optimal values. Smet *et al.* (2014) proposed a two-phase heuristic composed of a construction heuristic in the first phase and a local branching-based improvement heuristic in the second phase. The two-phase heuristic managed to solve all KEB instances optimally within a short time. Their computational results also revealed that the trivial lower bound based on the maximum number of overlapping tasks is equal to the optimal value on all KEB instances. They made an analysis on what makes the problem difficult with regard to finding good quality upper bounds and generated ten difficult instances, referred to as SWMB instances. Their two-phase heuristic solved five SWMB instances to optimality and found feasible solutions with

an average gap of 0.99% from the optimal values. Fages and Lapegue (2013) proposed constraint programming-based upper and lower bounding procedures for the problem. Because the KEB and SWMB instances are trivial with regard to finding good quality lower bounds, Fages and Lapegue (2013) generated a new data set of 100 instances, referred to as FL instances, by considering the hardness results of Smet *et al.* (2014). The computational experiments of Fages and Lapegue (2013) on the FL data set showed that their lower bounds outperform those found by solving the MIP model of the problem with CPLEX and those of the lower bound proposed by Smet *et al.* (2014). Their constraint programming-based approach also produced high quality solutions for the KEB, SWMB and FL instances. Lin and Ying (2014) developed a three-phase heuristic for the problem. In the first phase, they obtain an initial solution using a simple construction heuristic which is then improved using an iterated greedy heuristic in the second phase. In the last phase, the objective function value found at the end of second phase is used as an initial upper bound while solving the MIP model of the problem with GUROBI to optimality. The computational experiments on the KEB instances indicated that the three-phase heuristic optimally solved 105 instances with an average gap of 0.38% over all KEB instances.

The SMPTSP is closely related to the fixed job scheduling (FJS) problems, where machines (resp. jobs) represent workers (resp. tasks) in the SMPTSP, and machines are identical and can process all jobs (i.e. no qualification requirements). FJS problems have both tactical and operational versions. In tactical FJS problems, all jobs are required to be processed and the aim is to minimize the cost of machines used whereas in operational FJS problems the aim is to maximize total value/weight associated with assigning a subset of jobs to a given set of machines. As shown by Gupta *et al.* (1979), the tactical FJS problem (or equivalently the SMPTSP problem without qualification requirements) can be solved in polynomial time by finding the maximum number of overlapping jobs (or tasks). Kroon *et al.* (1997) proposed exact and approximation procedures for a generalization of the tactical FJS problem in which machines are nonidentical and can process a subset of all jobs (i.e. a tactical FJS problem with qualification requirements). The problem considered in Kroon *et al.* (1997) is almost the same as the SMPTSP with the only difference being no availability restriction on machines in the former (i.e. the start and finish times of jobs are within those of the machines). Operational FJS problems with qualification requirements were considered by Kroon *et al.* (1995) and Eliyi and Azizoğlu (2009). See Kovalyov *et al.* (2007) and Kolen *et al.* (2007) for reviews on fixed interval/job scheduling problems.

Although several lower bounding procedures have been proposed for the SMPTSP in the literature, none of them consistently provides high quality lower bounds that are necessary for the decision makers to assess the quality of the obtained schedules. To fill this gap, in this study, we propose a new integer programming model

that provides a valid and effective lower bound for the SMPTSP. This model aims to find which workers are to be selected without taking into account which worker will perform which task. Because the constraints of the proposed model are exponential in number, this model is solved through branch-and-cut which means that instead of adding all constraints of the model a priori, we start with a small number of constraints and then identify and add only the violated constraints iteratively. We show that the problem of identifying the violated constraints can be solved in polynomial time, enabling us to obtain the solution of the proposed model fast. The computational experiments on benchmark data sets reveal that the proposed model yields lower bounds that outperform the existing ones in the literature. Moreover, the proposed lower bounding procedure is computationally fast.

The rest of the paper is organized as follows. In Section 1, we define our notation and provide a MIP model of the SMPTSP. We present our lower bounding procedure for the SMPTSP in Section 2. In Section 3, we present the computational results on benchmark data sets from the literature, and compare our lower bounds with those existing in the literature. Finally, we summarize and conclude the paper in Section 4.

1. PROBLEM DESCRIPTION AND FORMULATION

In the following we define our notation.

J : The set of tasks that must be performed.

W : The set of personnel available to perform tasks.

s_j : The start time of task $j \in J$.

f_j : The finish time of task $j \in J$.

T_w : The set of tasks that can be performed by worker $w \in W$.

P_j : The set of workers that can perform task $j \in J$.

$P(S)$: The set of workers that can perform at least one of the tasks in a set S .

K_t : The set of tasks that overlap in a time interval t . This set, known as a maximal clique, is maximal in that there is no other task that overlaps with all tasks in K_t at any given time interval. All maximal cliques (i.e. $K_t \forall t$) are found using the polynomial-time procedure in Krishnamoorthy et al. (2012). Note that $|K_t| = 1$ if there is only one task which does not overlap with other tasks in a time interval t .

K_t^w : The set of tasks that overlap in a time interval t and can be performed by worker $w \in W$. $K_t^w = K_t \cup T_w$.

C : The set that involves the sets K_t for all t . $C = \{K_1, K_2, \dots\}$.

C^w : The set that involves the sets K_t^w for all t . $C^w = \{K_1^w, K_2^w, \dots\}$.

b_w : The fixed cost of selecting worker w .

y_w : Binary variable which is equal to 1 if worker w is selected, and 0 otherwise.

x_{jw} : Binary variable which is equal to 1 if task j is performed by worker w , and 0 otherwise.

The MIP model for the SMPTSP, given in Krishnamoorthy et al. (2012), is as follows:

$$(F) \text{ Min } \sum_{w \in W} b_w y_w \quad (1)$$

$$\text{s.t. } \sum_{w \in P_j} x_{jw} = 1 \quad \forall j \in J \quad (2)$$

$$\sum_{j \in K_t^w} x_{jw} \leq y_w \quad \forall w \in W, K_t^w \in C^w \quad (3)$$

$$0 \leq y_w \leq 1 \quad \forall w \in W \quad (4)$$

$$x_{jw} \in \{0,1\} \quad \forall j \in J, w \in P_j. \quad (5)$$

The objective function (1) is to minimize the total cost of selected workers. Note that, as in Krishnamoorthy *et al.* (2012), we will consider $b_w = 1 \forall w \in W$ (i.e., shift minimization) without loss of generality in the rest of the paper. Constraints (2) ensure that each task is assigned to one of the eligible workers. Constraints (3) stipulate that at most one of the tasks that overlap in a time interval can be assigned to a worker that is able to perform those tasks. Constraints (3) also guarantee that a worker is selected if any tasks are assigned to that worker. Constraints (4) ensure that a worker is selected at most once. Constraints (5) are for integrality of variables. Note that y variables will automatically be 0 or 1 due to (3) – (5).

2. A LOWER BOUNDING PROCEDURE

In this section, we propose an integer programming model that provides a lower bound for the SMPTSP. The integer programming model we propose for the SMPTSP is as follows:

$$(RF) \text{ Min (1)}$$

$$\text{s.t. } \sum_{w \in P(S)} y_w \geq |S| \quad \forall K_t \in C, S \subseteq K_t \quad (6)$$

$$y_w \in \{0,1\} \quad \forall w \in W. \quad (7)$$

Because RF considers sets K_t separately and it does not take into account which worker will perform which task, it is a relaxed model for the SMPTSP. Constraints (6) ensure that the number of workers selected for performing a subset of overlapping tasks in any given time interval is no less than the cardinality of that subset. As constraints (6) are exponential in number, we will use all tasks in K_t , i.e., $S = K_t$, for (6), instead of considering all subsets of tasks in K_t , and the rest of the constraints (6) will be dynamically added if they are violated. Thus, we start with the following model:

$$(RF') \text{ Min (1)}$$

$$\text{s.t. (7),}$$

$$\sum_{w \in P(K_t)} y_w \geq |K_t| \quad \forall K_t \in C. \quad (8)$$

Then, as a standard branch-and-cut implementation, at each node of the branch-and-bound tree, the following MIP model for each K_t is solved to detect if any of the rest of the constraints (6) are violated by the current solution:

$$(SP) \text{ Max } \sum_{j \in K_t} u_j - \sum_{w \in P(K_t)} \hat{y}_w v_w \quad (9)$$

$$\text{s.t. } u_j \leq v_w \quad \forall j \in K_t, w \in P_j \quad (10)$$

$$u_j \geq 0 \quad \forall j \in K_t \quad (11)$$

$$v_w \in \{0,1\} \quad \forall w \in P(K_t), \quad (12)$$

where $\hat{y}_w$ for $w \in W$ is obtained by solving the current RF (i.e., RF' with possibly some violated constraints (6)), u_j is equal to 1 if task j is selected to the subset of overlapping tasks in K_t , and 0 otherwise, and v_w is equal to 1 if worker w can perform at least one of the tasks that are selected to the subset of overlapping tasks in K_t , and 0 otherwise.

The objective function (9) is the right-hand side of (6) less left-hand side of (6), i.e., the cardinality of selected subset of overlapping tasks less the number of workers selected for performing the same subset. If the objective function value of SP for K_t is positive, it indicates that constraints (6) are violated. Constraints (10) ensure that each worker that can perform at least one of the tasks in the selected subset of overlapping tasks in K_t is included only once to the number of workers selected for performing the same subset. Constraints (10) together with (12) also ensure that $u_j \leq 1 \quad \forall j \in K_t$. Constraints (11) are for nonnegativity of u_j variables and constraints (12) are for integrality of v_w variables. Note that u_j variables will automatically take value 0 or 1. Given the optimal solution of SP for K_t , denoted by u_j^* for $j \in K_t$ and v_w^* for $w \in W$, the constraint $\sum_{w \in P(K_t)} v_w^* y_w \geq \sum_{j \in K_t} u_j^*$ is added to the current RF if the optimal objective function value of SP for K_t is positive.

Although the SP model for each K_t seems to be a MIP model, we show that it suffices to solve its linear programming relaxation (i.e. the removal of integrality restrictions on the v variables) in the following theorem. Thus, the SP model for each K_t can be solved efficiently.

Theorem 1: The linear programming relaxation of SP always yields an integral solution.

Proof: See Appendix.

In order to clarify the notation in RF and RF', we next present an example instance of the problem for which we derived the RF and RF' models.

Example 1: Consider a four-worker instance where the set of tasks with their start and finish times is given in Table 1 and the four workers ($W = \{1,2,3,4\}$) can perform the following tasks: $T_1 = \{2,3\}$, $T_2 = \{1,3\}$, $T_3 = \{1,2\}$, and $T_4 = \{4\}$.

Table 1. Start and Finish Times of Tasks in Example 1.

Task (j):	1	2	3	4
s_j :	2	7	10	20
f_j :	5	18	25	28

Using the given data, one can easily derive the following information: $K_1 = 1$, $K_2 = \{2,3\}$, $K_3 = \{3,4\}$, $P_1 = \{2,3\}$, $P_2 = \{1,3\}$, $P_3 = \{1,2\}$, $P_4 = \{4\}$.

The RF model is explicitly written for the example instance as follows:

$$\text{Min } y_1 + y_2 + y_3 + y_4$$

$$\text{s.t. } y_2 + y_3 \geq 1 \quad \text{for } S = K_1 = \{1\}$$

$$y_1 + y_3 \geq 1 \quad \text{for } S = \{2\}, S \subset K_2$$

$$y_1 + y_2 \geq 1 \quad \text{for } S = \{3\}, S \subset K_2 \text{ or } S \subset K_3$$

$$y_1 + y_2 + y_3 \geq 2 \quad \text{for } S = K_2 = \{2,3\}$$

$$y_4 \geq 1 \quad \text{for } S = \{4\}, S \subset K_3$$

$$y_1 + y_2 + y_4 \geq 2 \quad \text{for } S = K_3 = \{3,4\} y_w \in \{0,1\} \text{ for } w = \{1,2,3,4\}$$

For the example instance, the RF' model is explicitly written as follows:

$$\text{Min } y_1 + y_2 + y_3 + y_4$$

$$\begin{aligned} \text{s.t. } y_2 + y_3 &\geq 1 && \text{for } S = K_1 = \{1\} \\ y_1 + y_2 + y_3 &\geq 2 && \text{for } S = K_2 = \{2,3\} \\ y_1 + y_2 + y_4 &\geq 2 && \text{for } S = K_3 = \{3,4\} \\ y_w &\in \{0,1\} && \text{for } w = \{1,2,3,4\} \end{aligned}$$

While the optimal objective function value of RF is 3, that of RF' is 2. It is easy to see by inspection that the optimal solution of RF' is $y_1 = y_2 = 1$, which violates $y_4 \geq 1$ constraint in RF. Thus, in our branch-and-cut implementation, $y_4 \geq 1$ constraint is found to be violated after the RF' is first solved. Then, RF' with the violated constraint added is solved again and the optimal objective function value of RF, which is also the optimal value for the example instance, is obtained.

Note that the maximal clique-based trivial lower bound of Smet et al. (2014), referred to as CLB, is equal to $\max_t \{|K_t|\}$, i.e. the maximum number of overlapping tasks. Because RF' is a generalization of CLB, it is guaranteed that RF' yields an equivalent or better lower bound than the CLB.

3. COMPUTATIONAL RESULTS

We have performed computational experiments on benchmark data sets introduced by Krishnamoorthy et al. (2012), Smet et al. (2014) and Fages and Lapegue (2013) in order to assess the effectiveness of our lower bounding procedure and compare it with those existing in the literature and the solution of model F using CPLEX 12.5. We have coded the F, RF and RF' models, and CLB in C++, and solved models using Concert Technology of CPLEX 12.5 with its default settings using two threads. In the branch-and-cut implementation of RF, we treat the constraints (6) as lazy constraints which are checked if violated only when an integer feasible solution is found. We have performed the experiments on a 2.4 GHz Workstation with 48 GB RAM and 12 cores operating on Windows 7 (64-bit). A time limit of 1800 seconds is set for all procedures and models.

An overview of the benchmark instances that are used in the computational experiments are given in Table 2. Each instance has a filename in the form of *Data_no_|W_|J_|msl* indicating the generator by *Data*, the number of the instance by *no*, the number of workers by *|W|*, the number of tasks by *|J|*, and the multi-skilling level by *msl*, respectively. To illustrate, an instance with the filename FL_079_638_1052_25 is the 79th instance generated by Fages and Lapegue (2013), has 638 workers and 1052 tasks with each worker being able to perform about 25% of all tasks on average. All instances are available at a web page: <https://sites.google.com/site/ptsplib/smptsp/home>.

The interested reader can refer to Krishnamoorthy *et al.* (2012), Smet *et al.* (2014) and Fages and Lapegue (2013) for the details on their instance generation schemes.

For the sake of convenience, here we repeat the abbreviations of the procedures and models that are frequently used in the following tables. We use F to denote the lower bounds obtained by solving the F model to optimality, CP to denote the lower bounds obtained by the constraint programming approach of Fages and Lapegue (2013), CLB to denote the lower bound of Smet *et al.* (2014), RF' and RF to denote the lower bounds obtained by solving the proposed RF' and RF models, respectively.

Table 2. Overview of Benchmark Instances

Data set	KEB ^a	SWMB ^b	FL ^c
Number of instances	137	10	100
Range of number of workers	[22,420]	[44,153]	[69,948]
Range of number of tasks	[40,2105]	[258,1577]	[71,1605]
Multi-skilling level ^d	33%, 66%	20%, 30%	25%

^a Krishnamoorthy *et al.* (2012)

^b Smet *et al.* (2014)

^c Fages and Lapegue (2013)

^d Each worker can perform a certain percent of all tasks on average.

We start with assessing the quality of lower bounding procedures proposed by different researchers on the KEB data set. We present the summary of lower bound results on the KEB data set in Table 3, where the first row shows the lower bounding procedures, the second row the number of instances in which the lower bound is equal to the optimal value, the third row the average of lower bounds over 137 instances, and the fourth row the average time (in seconds) needed to obtain the lower bounds over 137 instances.

Table 3. Summary of Lower Bound Results on 137 KEB Instances

Lower bounding procedure	VA ^a	CLB	F	CP ^b	RF'	RF
Number of optimal solutions	39	137	98	137	137	137
Average lower bound value	120.2	122.2	75.3	122.2	122.2	122.2
Average time (seconds)	114.0	0.1	795.2	751.7	0.2	11.8

^a Performed on an 2.93 GHz PC by Krishnamoorthy *et al.* (2012)

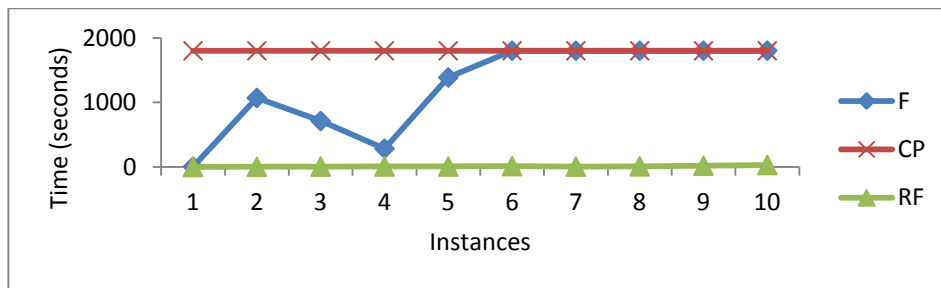
^b Performed on an Intel Xeon CPU 2.67 GHz PC by Fages and Lapegue (2013)

Results given in Table 3 show that the lower bounds found by CLB, CP, RF' and RF are equal to the optimal values in all KEB instances. CPLEX 12.5 found lower

bounds equal to the optimal values in 98 KEB instances out of 137 but could not find any lower bound greater than 0 within the time limit in the rest of the KEB instances. The volume algorithm (VA) of Krishnamoorthy et al. (2012) yielded inferior lower bounds than those found by CLB, CP, RF' and RF. Specifically, VA found lower bounds that deviate on average 1.36% from the optimal values and are optimal in only 39 instances out of 137.

Because CLB, F, CP, RF' and RF found the same lower bounds in all SWMB instances, we did not report any lower bound result. However, we present the computing times of F, CP and RF on the SWMB instances in Figure 1, which shows that RF was solved quite fast whereas CP fully used the allowed time in all instances and F reached the time limit as the size of the instances increased. Note that because the computing times for CLB and RF' were negligible, they were not plotted in Figure 1.

Figure 1. Computing Times of F, CP, and RF on 10 SWMB Instances

Thus, as also stated by Fages and Lapegue (2013) and in Introduction, the KEB and SWMB instances are trivial with regard to finding good quality lower bounds. Therefore, we assess in detail all lower bounding procedures on the FL instances which were generated by Fages and Lapegue (2013) as challenging instances with regard to finding good quality lower bounds.

Table 4. Summary of Lower Bound Results on 100 FL Instances

Lower bounding procedure	CLB	F	CP ^a	RF'	RF
Number of optimal solutions	0	71	44	60	98
Average lower bound value	63.3	86.1	162.8	162.1	164.4
Average time (seconds)	0.1	880.5	1136.5	0.3	20.7

^a Performed on an Intel Xeon CPU 2.67 GHz PC by Fages and Lapegue (2013)

We present the summary of lower bound results on the FL instances in Table 4, where the first row shows the lower bounding procedures, the second row the number of

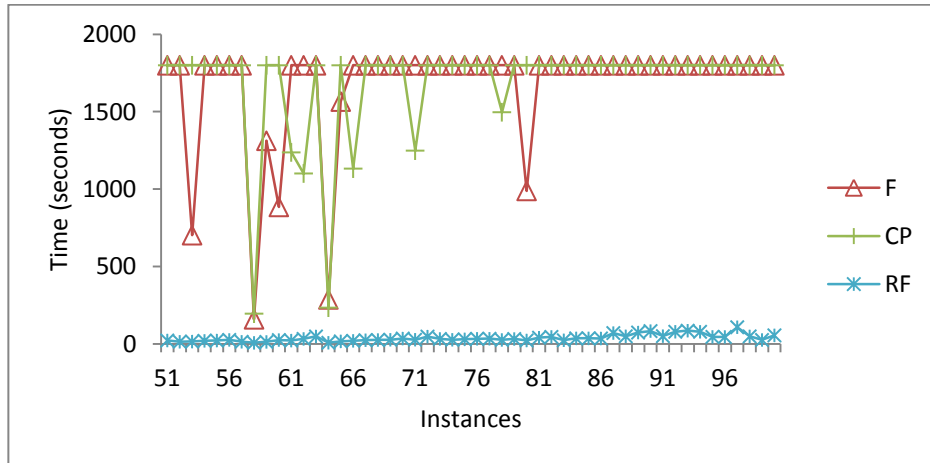

instances in which the lower bound is equal to the optimal value, the third row the average of lower bounds over 100 instances, and the fourth row the average time (in seconds) needed to obtain the lower bounds over 100 instances.

Results presented in Table 4 reveal that RF outperformed its competitors with regard to the quality of lower bounds. Specifically, RF managed to find the optimal objective value in all instances except for two. CLB yielded very poor lower bounds compared to others. While F found the best lower bounds in 71 instances out of 100, it could not find any lower bounds greater than zero in the rest of the instances within the time limit. That is why F performed better than CP with regard to the number of optimal solutions but not for the average lower bound value. CP exhibited the second best performance regarding the quality of lower bounds. See Appendix B for the detailed results of lower bounding procedures on the FL instances.

Besides yielding high quality lower bounds, RF is computationally fast with its average time being less than 21 seconds. Although CP was implemented in a different computing environment, it seems that RF is much faster than CP. Being implemented on the same computing environment, RF is significantly faster than F. Like KEB and SWMB data sets, the computing times needed by CLB and RF' were less than a second for the FL instances. We present the computing times of F, CP and RF on the larger FL instances (i.e. instances 51–100) in Figure 2, which indicates that F and CP reached to the time limit for the majority of these FL instances whereas the largest computing time for RF is less than two minutes.

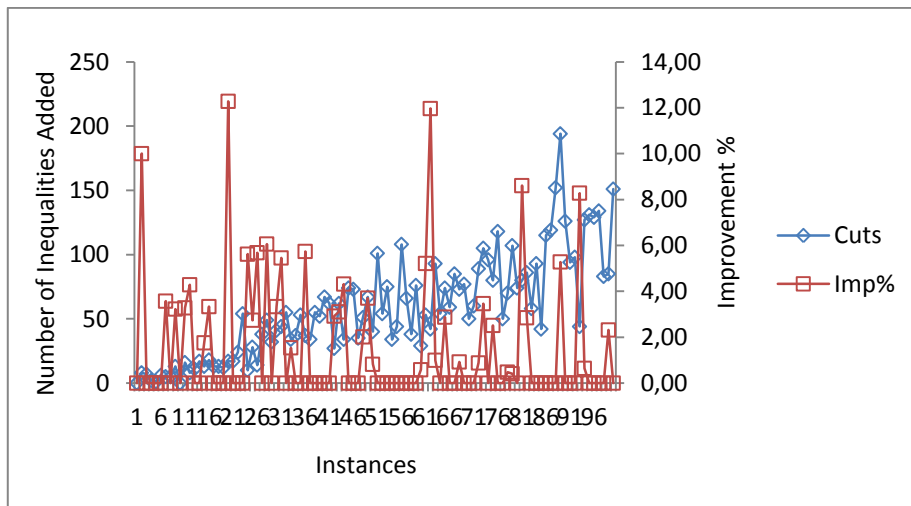
Figure 2. Computing times of F, CP, and RF on FL instances 51–100

In order to show the magnitude of improvement obtained from adding inequalities (6) to RF' and the computational burden of adding these inequalities, we

present the number of inequalities added (Cuts) and the percentage improvement (Imp%) obtained by implementing RF over RF' on the FL instances in Figure 3. As seen from Figure 3, significant improvements in lower bounds have been achieved within short times by adding a small number of inequalities (6) to RF'. There are several instances for which RF' and RF yielded the same lower bound though some number of inequalities (6) have been added. We should note that there are no inequalities (6) identified for any of the KEB and SWMB instances. Finally, we should also note that the RF' and RF models were solved at the root node without any need for branching of variables in all KEB, SWMB and FL instances.

Figure 3. Number of Inequalities Added and Improvement% Obtained by RF over RF' for the FL Instances

CONCLUSION

We have addressed the shift minimization personnel task scheduling problem by proposing a lower bounding procedure based on solving a new integer programming model of the problem through branch-and-cut. The computational results on benchmark data sets have shown that our lower bounding procedure outperformed those existing in the literature in terms of both the quality of bound and the computing time. Thus, the decision makers are given an effective tool for assessing the quality of the schedules they obtain.

As a future research avenue, one can address more complicated personnel task scheduling problems. For instance, studying the problem of assigning workers to shifts besides the decisions made in the SMPTSP would be useful and interesting. Another

future work may involve adapting the proposed lower bounding procedure to the variants of personnel task scheduling problems and fixed interval/job scheduling problems.

REFERENCES

- Eliyi, D.T., M. Azizoğlu (2009), "A Fixed Job Scheduling Problem with Machine-Dependent Job Weights", *International Journal of Production Research*, 47, 2231–2256.
- Ernst, A.T., H. Jiang, M. Krishnamoorthy, B. Owens, D. Sier (2004), "An Annotated Bibliography of Personnel Scheduling and Rostering", *Annals of Operations Research*, 127, 21–144.
- Fages, J.G., T. Lapegue (2013), "Filtering Atmostnvalue with Difference Constraints: Application to the Shift Minimisation Personnel Task Scheduling Problem", *Lecture Notes in Computer Science*, 8124, 63–79.
- Gupta, U.L., D.T. Lee, J.T. Leung (1979), "An Optimal Solution for the Channel-Assignment Problem", *IEEE Transactions on Computers*, 28, 807–810.
- Kolen, A.W.J., J.K. Lenstra, C.H. Papadimitriou, F.C.R. Spijksma (2007), "Interval Scheduling: A survey", *Naval Research Logistics*, 54, 530–543.
- Kovalyov, M.Y., C.T. Ng, T.C.E. Cheng (2007), "Fixed Interval Scheduling: Models, Applications, Computational Complexity and Algorithms", *European Journal of Operational Research*, 178, 331–342.
- Krishnamoorthy, M., A.T. Ernst, D. Baatar (2012), "Algorithms for Large Scale Shift Minimisation Personnel Task Scheduling Problems", *European Journal of Operational Research*, 219, 34–48.
- Kroon, L.G., M. Salomon, L.N.V. Wassenhove (1995), "Exact and Approximation Algorithms for the Operational Fixed Interval Scheduling Problem", *European Journal of Operational Research*, 82, 190–205.
- Kroon, L.G., M. Salomon, L.N.V. Wassenhove (1997), "Exact and Approximation Algorithms for the Tactical Fixed Interval Scheduling Problem", *Operations Research*, 45, 624–638.
- Lin, S.-W., K.C. Ying (2014), "Minimizing Shifts for Personnel task Scheduling Problems: A three-Phase Algorithm", *European Journal of Operational Research*, 237, 323–334.
- Nemhauser, G.L., L.A. Wolsey (1988), *Integer and Combinatorial Optimization*, New York: Wiley.
- Smet, P., G. Vanden Berghe, "A Matheuristic Approach to the Shift Minimization Personnel task Scheduling Problem", 9th International Conference on the Practice and Theory of Automated Timetabling, 2012, 145–160.
- Smet, P., T. Wauters, M. Mihaylov, G. Vanden Berghe (2014), "The Shift Minimization Personnel Task Scheduling Problem: A new Hybrid Approach and Computational Insights", *OMEGA*, 46, 64–73.

APPENDIX A. PROOF OF THEOREM 1

The coefficient matrix $\mathbf{A}'$ of the linear programming relaxation of SP is of the form $(\mathbf{A}, \mathbf{I})$ where the matrix $\mathbf{A}$ is due to constraints (10) and the identity matrix $\mathbf{I}$ is due to $v_w \leq 1 \forall w \in P(K_t)$. It suffices to show that the transpose of $\mathbf{A}$ (i.e., $\mathbf{A}^T$) is totally unimodular (see p.540, Proposition 2.1 of Nemhauser and Wolsey, 1988). As all constraint coefficients are 0, -1 or $+1$, and each column of $\mathbf{A}^T$ contains one -1 and one $+1$ coefficient, $\mathbf{A}^T$ is totally unimodular (see, p.542, Proposition 2.6 of Nemhauser and Wolsey, 1988). Hence, the linear programming relaxation of SP yields integral solution.

APPENDIX B. DETAILED RESULTS ON THE FL DATA SET

The detailed results of lower bounding procedures on the FL data set are provided in Tables 5–7, where column 1 indicates the name of instances, column 2 the optimal objective function value (z^{opt}), and columns 3–7 the lower bounds yielded by CLB, F, CP, RF' and RF, respectively. The values in z^{opt} column are obtained by the heuristic of Lin and Ying (2014) upon request by the authors.

Table 5. Results on the FL instances 1–33

Instance	z^{opt}	CLB	F	CP	RF'	RF
FL_001_0062_0071_025	29	13	29	29	29	29
FL_002_0080_0105_025	33	13	33	33	30	33
FL_003_0082_0093_025	31	13	31	31	31	31
FL_004_0078_0086_025	29	13	29	29	29	29
FL_005_0081_0110_025	31	11	31	31	30	30
FL_006_0084_0094_025	31	12	31	31	31	31
FL_007_0076_0094_025	29	11	29	29	28	29
FL_008_0083_0097_025	33	14	33	33	33	33
FL_009_0082_0117_025	32	12	32	32	31	32
FL_010_0072_0095_025	28	11	28	28	28	28
FL_011_0164_0228_025	63	27	63	63	61	63
FL_012_0186_0273_025	73	35	73	73	70	73
FL_013_0138_0212_025	52	19	52	52	52	52
FL_014_0182_0232_025	69	32	69	69	69	69
FL_015_0152_0204_025	58	24	58	58	57	58
FL_016_0161_0235_025	62	23	62	62	60	62
FL_017_0164_0217_025	62	27	62	62	62	62
FL_018_0147_0204_025	57	20	57	57	57	57
FL_019_0150_0196_025	55	27	55	55	55	55
FL_020_0152_0235_025	64	24	64	64	57	64
FL_021_0197_0292_025	79	31	79	79	79	79
FL_022_0288_0456_025	110	41	110	109	110	110
FL_023_0287_0414_025	110	41	110	108	110	110
FL_024_0236_0362_025	94	37	94	93	89	94
FL_025_0192_0311_025	75	29	75	75	73	75
FL_026_0212_0376_025	93	33	93	93	88	93
FL_027_0282_0437_025	107	38	107	107	107	107
FL_028_0262_0402_025	105	39	105	105	99	105
FL_029_0248_0355_025	95	40	95	93	95	95
FL_030_0236_0375_025	93	39	93	93	90	93
FL_031_0290_0488_025	116	38	116	115	110	116
FL_032_0332_0527_025	127	55	127	125	127	127
FL_033_0338_0534_025	132	45	132	132	130	132

Table 6. Results on the FL instances 34–66

Instance	z^{opt}	CLB	F	CP	RF'	RF
FL_034_0300_0468_025	114	45	114	113	114	114
FL_035_0308_0469_025	118	43	118	117	118	118
FL_036_0320_0535_025	129	52	129	129	122	129
FL_037_0296_0437_025	115	60	115	114	115	115
FL_038_0340_0525_025	129	51	129	128	129	129
FL_039_0284_0446_025	108	41	108	108	108	108
FL_040_0384_0576_025	147	55	147	144	147	147
FL_041_0358_0556_025	137	54	137	136	137	137
FL_042_0360_0601_025	141	51	141	140	137	141
FL_043_0422_0674_025	166	58	166	166	161	166
FL_044_0364_0572_025	145	53	145	145	139	145
FL_045_0376_0586_025	144	60	144	143	144	144
FL_046_0409_0635_025	157	66	157	155	157	157
FL_047_0373_0600_025	142	58	142	142	142	142
FL_048_0390_0614_025	152	56	152	152	149	152
FL_049_0354_0549_025	140	55	140	140	135	140
FL_050_0318_0536_025	123	49	123	123	122	123
FL_051_0514_0832_025	197	68	197	192	197	197
FL_052_0448_0767_025	171	60	171	169	171	171
FL_053_0486_0746_025	186	66	186	183	186	186
FL_054_0498_0850_025	190	67	190	189	190	190
FL_055_0524_0920_025	201	79	201	198	201	201
FL_056_0538_0911_025	206	73	206	203	206	206
FL_057_0440_0737_025	169	61	169	168	169	169
FL_058_0348_0562_025	132	54	132	132	132	132
FL_059_0460_0689_025	176	81	176	175	176	176
FL_060_0443_0783_025	173	68	173	172	172	173
FL_061_0551_0891_025	222	83	222	222	211	222
FL_062_0610_1096_025	262	90	0	262	234	262
FL_063_0524_0905_025	203	76	203	201	201	203
FL_064_0366_0570_025	140	49	140	140	140	140
FL_065_0456_0764_025	179	67	179	176	174	179
FL_066_0492_0775_025	189	70	189	189	189	189

Table 7. Results on the FL instances 67–100

Instance	z^{opt}	CLB	F	CP	RF'	RF
FL_067_0597_0949_025	230	90	0	228	230	230
FL_068_0561_0958_025	219	102	219	217	217	219
FL_069_0550_0891_025	211	75	211	207	211	211
FL_070_0550_0990_025	211	76	0	209	211	211
FL_071_0528_0895_025	202	79	0	202	202	202
FL_072_0604_0997_025	230	82	230	229	228	230
FL_073_0604_0999_025	239	87	0	236	231	239
FL_074_0563_0941_025	217	80	0	216	217	217
FL_075_0518_0870_025	204	76	204	200	199	204
FL_076_0642_1107_025	246	93	0	244	246	246
FL_077_0648_1123_025	248	95	0	248	248	248
FL_078_0548_0941_025	210	97	0	210	209	210
FL_079_0638_1052_025	246	89	0	245	245	246
FL_080_0578_0885_025	222	93	222	220	222	222
FL_081_0647_1181_025	265	108	0	264	244	265
FL_082_0734_1265_025	289	108	0	286	281	289
FL_083_0551_0941_025	206	91	0	203	206	206
FL_084_0644_1121_025	247	90	0	243	247	247
FL_085_0688_1111_025	263	101	0	256	263	263
FL_086_0628_1136_025	241	92	0	238	241	241
FL_087_0765_1323_025	288	102	0	281	288	288
FL_088_0808_1346_025	310	126	0	310	310	310
FL_089_0790_1371_025	320	102	0	317	303	319
FL_090_0810_1443_025	312	117	0	308	312	312
FL_091_0754_1287_025	289	119	0	283	289	289
FL_092_0948_1583_025	364	143	0	355	364	364
FL_093_0820_1478_025	340	107	0	329	314	340
FL_094_0812_1394_025	313	114	0	311	311	313
FL_095_0696_1162_025	266	127	0	259	266	266
FL_096_0710_1250_025	272	106	0	269	272	272
FL_097_0886_1605_025	340	120	0	335	340	340
FL_098_0750_1334_025	289	107	0	286	289	289
FL_099_0564_0955_025	221	95	221	218	216	221
FL_100_0806_1374_025	310	130	0	306	310	310

KAMU POLİTİKASINI TÜRK İDARE TARİHİ ÜZERİNDEN ÇALIŞMAK

Hacettepe Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi Dergisi,
Cilt 34, Sayı 2, 2016,
s. 133-158

Mete YILDIZ

Prof.Dr., Hacettepe Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Bölümü
myildiz@hacettepe.edu.tr

Cenay BABAOĞLU

Dr., Niğde Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Kamu Yönetimi Bölümü
cbabaoglu@nigde.edu.tr

Bican ŞAHİN

Doç.Dr., Hacettepe Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Bölümü
bican@hacettepe.edu.tr

Öz: Bu yazıda kamu politikası çalışmalarının Batı'dan ithal bir çalışma alanı mı yoksa Türk idari tarihinde de örneklerinin bulunabileceği bir alan mı olduğu konusu incelenmiştir. Bu amaçla Türk idare tarihinin çeşitli dönemlerinden seçilen Orhun Kitabeleri, Kutadgu Bilig, Siyasetnâme, Koçi Bey Risaleleri, Bozuklukların Düzeltmesinde Tutulacak Yollar ve Devlet Adamlarına Öğütler metinleri incelenmiştir. İnceleme sonucunda kamu politikası alan yazınında en gelişkin haliyle 20. Yüzyıl'da ABD'de ortaya çıkarak tüm dünyaya yayıldığı iddia edilen çağdaş bilimsel çalışmaya dayalı kamu politikası analizi çalışmalarının Türk idari tarihinde örneklerine rastladığımız "kamu politika belgeleri" ve "kamu politikası çalışmaları" ile aynı olgu olup olmadığı; Türk idari tarihindeki bazı metinlerin bir tür öncül kamu politikası analizi sayılıp sayılmayacağı konuları tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kamu politikası, Türk İdare Tarihi, Orhun Kitabeleri, Kutadgu Bilig, Siyasetnâme, Bozuklukların Düzeltmesinde Tutulacak Yollar, Devlet Adamlarına Öğütler.

**STUDYING PUBLIC POLICY
BY USING TURKISH
ADMINISTRATIVE HISTORY**

*Hacettepe University
Journal of Economics
and Administrative
Sciences
Vol. 34, Issue 2, 2016,
p. 133-158*

Metey YILDIZ

Prof.Dr., Hacettepe University,
Faculty of Economics and
Administrative Sciences,
Department of Political Science and
Public Administration
myildiz@hacettepe.edu.tr

Cenay BABAOĞLU

Dr., Niğde University,
Faculty of Economics and
Administrative Sciences,
Department of Public Administration
cbabaoglu@nigde.edu.tr

Bican ŞAHİN

Assoc.Prof.Dr., Hacettepe University,
Faculty of Economics and
Administrative Sciences,
Department of Political Science and
Public Administration
bican@hacettepe.edu.tr

Abstract: This article analyzes whether public policy analysis studies is a topic imported from the West or it is an area of study that has some examples in the Turkish administrative history. To this end, the contents of the historical documents selected from different stages of the Turkish administrative history, such as Orhun Monuments, Kutadgu Biliğ, Siyasetnâme, Koçi Bey Risaleleri, Düsturü'l-Amel li-Islahi'l-Hâlel and Devlet Adamlarına Öğütler were analyzed. After the analysis, it is discussed whether these “public policy documents” and “public policy studies” are in the same category with contemporary scientific research-based public policy analysis; and whether these historical documents can be regarded as early examples of public policy analysis.

Keywords: *Public Policy, Turkish Administrative History, Orhun Monuments, Kutadgu Biliğ, Siyasetnâme, Bozuklukların Düzeltmesinde Tutulacak Yollar, Devlet Adamlarına Öğütler.*

GİRİŞ

Kamu yönetimi disiplininin eyleme ve sorun çözmeye dayalı ve uygulama odaklı bir alt kümesi olan kamu politikası alanı, genelde sosyal bilimler ve özelde kamu yönetimi alan yazınında kendisine giderek daha fazla yer bulmaktadır. Kamu politikasının, “toplulukları etkileyen kararların hazırlanması ve uygulanması” (Levander, 2009: 66), “hükümetlerin yapmayı veya yapmamayı seçtikleri şeyler” (Dye, 1987: 1) ve “siyasi otoritelerin aldığı bağlayıcı kararlar benzer ya da yinelenen durumlarda alınması gereken önlemlerin takdir hakkı alanını daraltan genel ilke ya da kurallar” (Ergun, 2004: 302) gibi tanımları mevcuttur. Henry (2004:305)’e göre:

“Kamu politikası, devlet tarafından benimsenen ve uygulanan bir eylem tarzıdır. Kamu politikası analizi ise devlet politikalarının nasıl oluşturulduğunun ve uygulandığının incelenmesi ve politika oluşumu ve uygulamasını geliştirmek amacıyla bu politikalara mevcut bilgilerin tatbikidir.”

Kamu politikası analizinin kamusal sorunların incelenmesindeki uygulamaları, döngüsel bir süreç izler. Bu döngüsel sürecin işleyiş basamakları, kamusal sorunları tanımlamak, bu sorunlara yönelik çözüm önerileri üretmek, bu öneriler arasından birisini bir takım ölçütler (maliyet, idari ve siyasi uygulanabilirlik, adalet vb.) kullanarak uygulanacak çözüm seçeneği olarak seçmek, seçilen bu çözümü uygulamak ve uygulamayı değerlendirerek ilk aşamada tanımlanan sorunun çözülüp çözülmediğini anlamak, eğer çözülmemişse sorunu yeniden tanımlayarak aynı süreci tekrarlamak şeklinde özetlenebilir. Bu döngüsel süreç aynı zamanda -sorundan soruna hangi kamu politikası aktörlerinin süreçte daha baskın bir rol oynadığı farklılaşmakla beraber-merkezi yönetim, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, vatandaşlar, uluslararası kuruluşlar, özel sektör şirketleri, düşünce üretim kuruluşları ve örgütlü diğer gruplar gibi kamu politikası oyuncularının da analizde hesaba katılmasını gerektirir.

Bu çalışmanın temel tezi, kamu politikası çalışmalarının sadece gelişmiş ülkelerden ithal edilen bir alan olmayıp aynı zamanda Batılı olmayan diğer ülkeler gibi Türk idari tarihinde de örneklerine rastlanan bir olgu olduğudur. Bu bağlamda bu çalışmada ilk olarak, alan yazınında kamu politikası çalışmalarının tarihsel kökeni ve gelişimi ile ilgili üç farklı açıklamaya yer verilmiştir. İkinci olarak, kamu politikası çalışmalarının Türkiye’deki yayılma süreci incelenmiştir. Üçüncü olarak, kamu politikası çalışmalarının Türkiye’deki tarihi köklerinin neler olabileceği bazı Türk idare tarihi metinleri üzerinden tartışılmıştır. Son olarak da Türk idare tarihi metinlerinde bulunan içerikten çıkarılabilecek sonuçlar, kamu politikası belgeleri, çalışmaları ve analizi kavramları çerçevesinde tartışılmıştır.

1. KAMU POLİTİKASI ÇALIŞMALARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Kamu politikası çalışmalarının nasıl ortaya çıktığı konusunda üç farklı görüş/açıklama mevcuttur: İlk görüşe göre kamu politikası analizi, örgütlü toplumun ve kamusal bir otoritenin ortaya çıkışından beri vardır ve insanlığın örgütlenme tarihiyle neredeyse yaşıttır. Diğer bir deyişle, yöneticilere öğüt vermenin tarihi çok eskilere, örneğini kadim medeniyetlerde bile gördüğümüz danışmanlık kurumuna dayanır (Radin, 2000: 11). Danışmanlık adı altında kamu politikası öğütü verilmesi süreci, ilkel bir kabilenin şefinin kabile adına verdiği kararların müzakere edilmesine; kabilenin büyücüsünün ve ihtiyar heyetinin kabile şefine verdiği öğütlere kadar geriye götürülebilir (deLeon, 2006: 40). Bu bağlamda kabile şeflerine, prenslere, krallara, imparatorlara ve sultanlara verilen sözlü ve yazılı öğütlerin anlatıldığı; adil ve başarılı bir yönetici olmanın altın kurallarını içeren adaletnâme ve nasihatnâmeler, kamusal sorunların ortaya konulması ve çözümünü çabalarının insanlığın kayıtlı ve örgütlü tarihi ile eşzamanlı olarak başladığını düşündürmektedir. Söz konusu çabaların devletin sürekliliğinin ve meşruiyetinin sağlanabilmesi için gerekli olduğu savunulabilir (Akdoğan, 2011: 79).

1.1. İlk Açıklama: Örgütlü Toplum ve Danışmanlık İşlevi

Kamu politikası çalışmalarının ortaya çıkışı ile ilgili ilk açıklamaya göre, kamu politikası analizi çalışmaları, yerleşik ve işbölümüne dayalı örgütlenmiş toplum ile beraber vücut bulmuştur. Medeniyetin temel kurallarının konulması ile ilgili ilk yasalar, Milattan Önce 21. Yüzyıl'da Mezopotamya'daki Ur şehrinde ortaya konulmuştur. Yine aynı bölgedeki Babil Krallığı'nda Milattan Önce 18. Yüzyıl'da kamusal otoriteyi ve bu otoritenin kullanımını düzenleyen Hammurabi Kanunları yazıya geçirilmiştir. Yine Milattan Önce 600'lerde Çin'de Konfüçyüs'ün, M.Ö. 300'lerde ise Yunanistan'da Aristo'nun ve Hindistan'da Kautilya'nın idare ve siyaset alanında ortaya koyduğu eserler bulunduğu görülmektedir (Dunn, 2004: 34; Radin, 2000: 11). Tüm bu kural dizileri ve eserler, erken dönem kamu politikası belgeleri sayılabilir.

Bu ilk dönemde sadece kuramsal yaklaşımlar ortaya konulmakla yetinilmemiş; uygulamada da kamu politikası düşüncesinin ve danışmanlık uygulamasının etkili olabileceğinin örnekleri görülmüştür: Platon'un Sicilya krallarına danışmanlık yapması ve Aristo'nun Makedonyalı Büyük İskender'i yetiştirmesi bu açıdan dikkat çekicidir. Platon, bir adım daha ileri giderek, iyi hükmetmenin ancak filozofların kral veya kralların filozof olduğu bir dünyada mümkün olabileceğini söylemiştir (Dunn, 2004: 35-36).

İncelediğimiz dönemi kronolojik olarak biraz daha ilerletirsek, Farabi'nin "El Medinetül Fazıla" adlı eserinde idarecilerin vasıflarının sayıldığı, İbn-i Haldun'un Mukaddime'sinde ise devlet kuramı ve hizmetlerin sınıflandırılması gibi, hem kamu yönetimini hem de kamu politikasını ilgilendiren bilgilerin olduğu görülmektedir (Aktan, 1989: 15).

Kamu politikası analizi bağlamında kullanılan "politika" (policy) sözcüğünün etimolojik kökenlerini incelemek de kavramın tarihsel gelişimi hakkında bir fikir verebilir: Bu sözcüğün, eski Yunancadaki "polis", yani "kent devleti"; eski Sanskritçedeki "pur", yani "şehir" ve Latince'deki "politia", yani "devlet" sözcüklerinden geldiği; bu sözcüklerin zamanla orta dönem İngilizcesi'nde "kamusal işlerin yürütülmesi" veya "hükümetin idaresi" anlamına gelen "policie" kelimesinden türediği tespit edilmiştir (Dunn, 2004: 34).

Söz konusu ilk dönemdeki gelişmeler, kamu yönetimi veya diğer bir ifadeyle idarenin ortaya çıkışı ile de eş zamanlıdır. Çünkü kamu yönetiminin ortaya çıkışı da işbölümüne dayalı örgütlü toplumun ve bu toplum içerisinde yöneten-yönetilen, danışan-danışılan ilişkilerinin başlamasıyla mümkün olmuştur. Bu dönemde genel olarak bilimsel yöntemler yerine mistisizm, ritüeller ve gizli güçlere inanış yollarıyla, ekilen ürünün hasatının ne kadar verimli olacağı, hastalanan insan ve hayvanların nasıl iyileştirilebileceği, doğa olaylarının gelişimi veya savaşların ne şekilde sonuçlanacağı gibi öngörülerde bulunulmaya çalışılmıştır (Dunn, 2004: 35).

Yöneten ve yönetilen ayrımının ortaya çıktığı bu tarihsel noktada genellikle danışman olarak adlandırılan kamu politikası analizcilerini "kralların ve prenslerin kulaklarına fısıldayan adamlar" diye adlandırmak yanlış olmaz. İlk çağlardan beri yöneticilere danışmanlık yapan resmi ya da gayri resmi görevliler olmuştur. Kabile toplumundaki ihtiyar heyeti üyelerini, kabilenin büyücüsünü ya da şamanını, köylerde yaşayan deneyimli ve yaşlı kişileri, prens, kral ya da padişahın öğretmenlerini, hükümdarların bazı aile üyelerini, arkadaşlarını, sırdaşlarını, eşlerini ve hatta sevgililerini zaman zaman danışman adı altında değerlendirmek mümkündür.

Ortaçağlarda genelde profesyonel kamu politikası analizcileri görülmemektedir. Bu devirde özellikle idareci, asker ve özellikle din adamı şapkası taşıyan kişilerin aynı zamanda danışman hüviyetleriyle hükümdar-danışman ilişkisinde etkili olduğu söylenebilir. Bu durumun temel nedeni, ortaçağlarda eğitilmiş insanların, yani okuma, yazma ve hesap yapma eğitimi almış kişilerin genellikle eğitim hizmetlerinden sorumlu olan dini kurumlar tarafından yetiştirilmiş olması ve din (ve devlet) adamı kategorisinde yer almalarıdır (Dunn, 2004: 36).

Danışmanların önemli bir kısmı din adamı olduğu için verdikleri öğütlerin içeriğinde de geçmiş deneyimler ve gelenekler kadar, hâkim dinlerin kural ve emirleri de etkili olmuştur. Bununla beraber, danışmanlar hükümdarlarının hoşuna gitmeyen bir öğüt verdiği her zaman olumlu sonuçlar ortaya çıktığını söylemek mümkün değildir. Örneğin, Katolik bir din adamı, hümanist bir bilgin ve hukukçu, İngiltere Kralı VIII. Henry'nin bir dönem hem öğretmeni hem de yakın arkadaşı olan Thomas More, kendisine erkek evlat veremediği için İspanyol kraliyet ailesine mensup olan eşinden boşanmak isteyen fakat bu izni Roma'daki Katolik kilisesinden alamayan ve bu nedenle kendisinin başında olduğu Anglikan Kilisesi'ni kuran kralı karşısında inanç ve ilkelerine bağlı kalarak Katolik Kilisesi tarafını tuttuğunda, önce hapse atılmış ve sonra da idam edilmiştir (Newcombe, 1995).

Yukarıda verilen danışmanlık örneklerine benzer şekilde, Arapça ve Farsça kaynaklı “vezir” kelimesi, “yükün taşınmasına yardım eden kişi” şeklindeki anlamıyla danışmanlık işlevinin niteliğini iyi bir şekilde tarif etmektedir (Goldhamer, 1978). Bu devirdeki danışmanlar, hükümdarlara yazılı ve sözlü öğütlerde bulunmuşlardır. Söz konusu öğütlerden bazıları, Şeyh Edebalı'nın Osman Gazi'ye verdiği öğütler gibi, sözlü gelenek yoluyla geleceğe taşınmıştır (İnalçık, 2010: 24-25). Yazılı olarak ifade edilenler ise, yönetim tarihi bağlamında nasihatnâme, adaletnâme ve layiha gibi isimler almışlardır.

Bu tür belgeler genelde, hükümdara adaletli ve dolayısıyla başarılı bir yönetici olması için nasıl davranması veya davranmaması, ne gibi idari, siyasi, ekonomik ve ahlakî ilkelere bağlı kalarak karar vermesi gerektiğini anlatan bir edebiyat türü oluşturmuşlardır. Genel kural bu olmakla beraber, bu belgeler içerisinde ideal bir dünyada olması gerekeni değil, gerçek dünyada olmanı anlatan daha az normatif ve daha gerçekçi belgeler de vardır. Machiavelli'nin Prens adlı kitabı, bu gerçekçi yapıyla, kimi uzmanlarca anti-adaletnâme/anti-nasihatnâme türünün önemli bir örneği olarak sayılmıştır (Ortaylı, 2007: 35).

Bu tür öğütler, sadece devlet adamlarından ve hükümdarların çevresinde bulunan diğer insanlardan değil, aynı zamanda hükümdarın kendilerinden de gelmiştir. Örneğin İngiltere Kralı I. James (önceki adı İskoçya Kralı James IV), krallık deneyimlerini ve öğütlerini oğlu için yazılı hale getirmiştir (Craigie, 1950). Yine ünlü Hollandalı bilgin Erasmus, “Bir Hıristiyan Prensın Eğitimi” başlıklı bir kitap kaleme almıştır (Erasmus, 2000).

1.2. İkinci Açıklama: Aydınlanma ve Sanayi Devriminin Sonuçları

Kamu politikası çalışmalarının ortaya çıkışına ilişkin ikinci görüşe göre kamu politikası çalışmaları, Rönesans, Reform ve Aydınlanma dönemleri sonucunda evrenin işleyişinin anlaşılmasında ve devletlerin yönetiminde insan aklının dogmatik kuralların

yerini alması ile birlikte ortaya çıkmıştır. Dini kabul ve kurallar yerine doğa kanunlarının keşfi ve çevremizdeki gerçekliğin insan aklı ile analizi sonucunda sorunları tespit etme ve çözme düşüncesinin yaygınlık kazanması, bu görüşün temelinde yer alır.

Örneğin, Aydınlanma dönemi filozoflarından Jeremy Bentham, “mutluluğun cebiri/matematigi, mutluluğun nicel hesaplanması” (*felicific calculus: algebra of happiness*), Benjamin Franklin ise sağduyulu/basiretli cebir/matematik (*prudential algebra*) kavramları ile karar verme sürecinin modellenmesinin mümkün olduğunu iddia etmiştir. Böylece karmaşık konular hakkında karar verirken birden fazla unsuru göz önünde tutmak ve bu unsurlar arasında bir denge kurmak gerektiğinde söz konusu hesaplama yolunun izlenmesi mümkün olmaktadır (Garvey, 1997: 358).

İnsan aklını merkeze yerleştiren bu yeni düşünce tarzı, soylu ve/veya eğitilmiş olsun olmasın her insanın temel dünyevî meseleler ve kamusal sorunlar ile bunların çözümleri konusunda temel bir kavrayışının (ve katkısının) mümkün olabileceğini varsayar. Fransız Devrimi öncesinde ortaya çıkan Ansiklopedist hareketin¹ temel mantığı da budur: Halk kitlelerine bilgi aktarmak yoluyla onlara toplumsal ve yönetsel değişim için gerekli donanımı sağlamak (Marley, 2009). Akdoğan’a (2012) göre de aydınlanma ve ulus devletin oluşumu süreçleri bilginin önemini ve idarede kullanımını artırmıştır.

Kabaca 18. Yüzyıl’ın ortalarında başlayan bu ikinci devirde, bir önceki dönemden farklı olarak ilk kez sorunlarla ilgili sistematik verilerin toplanmaya ve bilimsel yöntemlerle işlenmeye başlandığı gözlenmektedir. Ayrıca, yukarıda da açıklandığı üzere, bilginin ve eğitimin seçkinlerin yanı sıra orta ve alt toplumsal tabakalara da yayılmaya başlaması önemlidir. Bu dönemde Sanayi Devrimi sonucunda kırdan kente yoğun göç sonucunda kentlerde yaşamaya başlayan göçmenlerin/işçilerin kontrolünün sağlanması ve onlara daha iyi yaşam standartları sunulmasına yönelik bilgi toplama ve analizi çabalarının tümü, somut verilere dayalı planlama ve karar verme düzeneklerinin çalışması zorunluluğunu doğurmuştur. Bu amaçla 1800’lü yıllarla beraber, gerek ulus devletler, gerekse de İngiltere’deki Manchester ve Londra İstatistik Toplulukları gibi bazı sivil toplum kuruluşları kentlerdeki çarpık kentleşme, konut sorunu, işsizlik ve suç oranlarının artışı gibi sorunları teşhis ve tedavi etmek amacıyla veri toplamaya ve işlemeye başlamışlardır (Dunn, 2004: 37).

Bu devirde analizcilerin en çok dikkat ettiği nokta, olgular ile görüşleri birbirlerinden ayırmak amacıyla bilimsel yöntemler kullanarak sayısal veri setleri oluşturmaktır. Örneğin, Belçika’da Adolphe Quetelet anket yapma ve değerlendirme; Almanya’da Ernst Engel istatistiksel analizler ve İngiltere’de Charles Booth katılımcı gözlem yöntemleriyle toplumsal sorunları değerlendirmek ve çözümler önermek çabasında olmuşlardır. Dunn, tüm bu çabaları tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş aşamasında siyasi ve toplumsal istikrarı koruma isteğine bağlamıştır. Örneğin

incelenen dönemdeki sağlık, eğitim, adalet ve çocuk bakımı sistemleri, bu araştırmaların bulguları doğrultusunda şekillenmiştir. Bu devirdeki yöneticilerin ihtiyaçları olan bilgileri ancak bu yeni yöntemleri kullanarak elde edebilecekleri yönündeki kanaatleri, kamu politikası analizinin alan araştırmalarına dayalı veri üretimine ve bilimsel yöntemlerin kullanımına yönelmesini gerektirmiştir (Dunn, 2004: 37-39). Yine de bu dönemde veri işleme yöntemlerinde matematiksel modeller ve istatistiğin yaygın kullanımı gözlenmemektedir.

Bu görüşün idarenin demokratik meşruiyetiyle de yakından ilgisi vardır: Genelde dünyevî meseleleri, özeldense kamusal sorunları ve çözümlerini kavrayabilen bu zihinler, bu sorunları eldeki kaynaklarla en iyi şekilde çözebilecek kadroları ve çözümleri de seçmeye ehildirler. Kamu politikalarının demokratik meşruiyeti de bu düşünce tarzından gelir.

Aynı görüşün, bilimsel analiz gerekliliğini sabit tutarak bu analizi yapma, yaptırtma, anlama ve kullanma ayrıcalığını idari ve siyasi elitlerle sınırlayan daha seçkin bir şekli ise, 16. ve 18. Yüzyıllar arasında başta Prusya ve Avusturya olmak üzere Kıta Avrupası'nda ortaya çıkan kameralizm geleneğinde gözlenebilir. Kameralizm düşüncesi mutlakiyetçi kralların, feodal düzende toprak sahiplerinin gücünü kırmak ve devletlerini merkezileştirip askeri ve malî yönden güçlendirmek için yönetim bilgisinden ve eğitiminden yararlanmasını amaçlar. Bu hareketin temelini, bilimsel bilgiyi üreten üniversitelerin askeriye ve maliye gibi devlet örgütlenmesi ile ilgili somut kamusal sorunların çözülmesi gereken alanlarda devlet ile sıkı bir işbirliğine gitmesi oluşturmuştur (Spicer, 1998).

Kameralizm hareketinin ilk uygulayıcılarından biri olan Prusya Kralı I. Frederick (1657-1713), bu yolla bir yandan ülkesindeki feodal toprak sahiplerinin gücünü sınırlamayı diğer yandan da modern bir yönetim sistemini kurmayı ve bu sistem içerisinde çalışacak profesyonel bir yönetici kadro oluşturmayı amaçlamıştır. Tüm bu hedeflere varabilmek için eğitim sisteminin merkezi önemde olduğuna karar veren I. Frederick, üniversitelerden, devlet için genel olarak yönetim bilgisi, özel olarak ise maliye, vergi ve istatistik gibi konularda bilgi üretmelerini istemiştir. Diğer bir deyişle kral, üniversitelere Prusya'nın somut sorunlarına yine somut çözümler bulmaları talimatını vermiştir (Şaylan, 1978: 7).

ABD'de 19. Yüzyıl'ın sonu ile 20. Yüzyıl'ın başında etkili olan, toplumsal olgular ve idari/siyasi yapıların bilimsel yöntemle incelenmesini ve yeniden düzenlenmesini savunan 'İlerici Hareket'i (*Progressive Movement*) de bu kümeye katmak mümkündür (deLeon, 2006: 40). Henry (2004: 306) İlerici Hareket'in en önemli temsilcilerinden biri olan ABD Başkanı Woodrow Wilson'ı kamu yönetiminde sosyal bilimlerden ve sosyal bilimcilerden yararlanan başkanların ilki olarak tanımlar.

1.3. Üçüncü Açıklama: II. Dünya Savaşı ile Nicel Yöntemlerin Yaygın Kullanımı

Kamu politikası analizi çalışmalarının tarihsel kökenlerine dair üçüncü ve son görüş ise kamu politikası analizinin çağdaş anlamıyla ilk kez II. Dünya Savaşı sırasında ve ertesinde Amerika Birleşik Devletleri ve müttefikleri tarafından uygulandığını ve savaş sonrasında kademe kademe tüm dünyaya yayıldığını savunur (Çelik, 2008; deLeon, 2006: 39-40; Radin, 2000). Bu görüşe göre savaş sırasında ABD Ordusu tarafından düşmana üstünlük sağlamak için kullanılan matematiksel ve istatistiksel modeller ve teknikler (yöneylem araştırmaları, matematiksel modeller, fayda-maliyet analizi, vb.) savaşın etkin bir şekilde yürütülmesinde ve kazanılmasında çok başarılı olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sırasında sadece lojistik meselelerde değil, propaganda gibi alanlarda da sosyal bilim uzmanlarından yaygın bir şekilde yararlandığı görülmektedir. Örneğin, kamu politikası analiz çalışmalarının ABD'deki öncülerinden biri olan Harold Lasswell, Modernleşme Okulu'nun önemli temsilcilerinden biri olan meslektaş Daniel Lerner ile birlikte, ABD Ordusu için propaganda çalışmalarının bilimsel analizlerini yapmıştır (Çelik, 2008: 56-58).

Söz konusu nicel yöntemler o kadar başarılı olmuştur ki savaş sonrasında bu model ve analitik tekniklerin askeri konular dışında eğitim, sağlık ve toplumsal eşitsizliklerin ve adaletsizliklerin giderilmesi gibi toplumsal alanlardaki sorunların çözümünde de kullanılmasına karar verilmiştir. Örneğin, dönemin ABD Hava Kuvvetleri Komutanı Henry "Hap" Arnold, II. Dünya Savaşı'ndan sonra özel sektördeki yöneylem analizcilerinin kamu sektöründe istihdam edilmesini istemiş ve bu süreçte dünyaca ünlü düşünce üretim kuruluşu RAND (Research and Development, -AR-GE'nin kısaltılmış hâli-) doğmuştur (Garvey, 1997: 360). Amerikan Savunma Bakanlığı'nda başlayan kamu politikası analizini sivil alana uygulama denemeleri zamanla eğitim, sağlık ve altyapı gibi hizmetleri sunan diğer bakanlıklarda da yaygınlaştırılmıştır (deLeon, 2006: 41; Radin, 2000: 10).

Kamu politikası analizi tekniklerinin sivil alana da uygulanması kararında savaşın muzaffer generallerinden Dwight D. Eisenhower'ın savaş ertesinde (1953-1961) ABD başkanı olması önemlidir. Ayrıca, savaşta yer alan orta ve üst düzey askeri kadroların, savaş sonrası ABD kamu yönetiminde ve kamu politikası çalışmalarını destekleyen uluslararası kuruluşlarda yüksek mevkilere gelmiş olmasının da önemli olduğunun altını çizmek gerekir. Örneğin savaşta orduda kurmay subay olarak kamu

politikası analizi teknikleri uygulayan ekibin önemli bir üyesi olan Robert McNamara, ilerleyen yıllarda önce ABD Savunma Bakanı (1961-1968) sonra da Dünya Bankası Başkanlığı (1968-1981) görevlerini yerine getirmiştir (Allison, 2006: 64). Yine Robert McNamara 1960'ların başında RAND'den Charles Hitch ve Alain Enthoven'ı toplu olarak "sistem analizi" olarak bilinen nicel teknikleri kamu sektöründe uygulamaları için Savunma Bakanlığı'na (Pentagon) çağırıştır. Nicel tekniklerin kullanımı, ilerleyen yıllarda Başkan Johnson döneminde Savunma Bakanlığı'ndan diğer kamu kurum ve kuruluşlarına yayılmıştır (Garvey, 1997: 360, Radin, 2000).

Kamu politikaları analizi, Soğuk Savaş döneminde ideolojik mücadelenin bir aracı olarak da görülmüştür. Bu bağlamda kamu politikası çalışmaları alanının ABD'de önde gelen akademisyenlerinden olan Harold Lasswell'in 1950'lerde geliştirdiği "demokrasinin politika bilimleri" (*policy sciences of democracy*) yaklaşımı önemlidir (Lasswell, 1951). Lasswell, uygulamalı bir sosyal bilim alanı olan kamu politikaları analizinde başta yönetim bilimi, siyaset bilimi, ekonomi, hukuk, tarih ve sosyoloji olmak üzere birçok bilim dalından yararlandığını ifade etmiş ve kamu politikaları analizi disiplininin verimsiz normatif siyasal tartışmaların etkisini azaltıcı analitik bir süreç olduğunu savunmuştur. Yazar, totaliter rejimlere karşı demokratik rejimleri destekleyici bir araç olarak "demokrasinin politika bilimleri" yardımıyla ABD yanlısı rejimlerin etkin bir planlama ve karar verme süreci ile idarede başarılı olarak vatandaşlarının refahını artıracaklarını, böylece bu ülkelerin soğuk savaş ortamında totaliter rejimlere meyilemeyeceklerini iddia etmiştir (deLeon, 2006: 39-40; Orhan, 2007: 289).

Kamu politikası analizinin II. Dünya Savaşı sonrası Soğuk Savaş döneminde toplumsal sorunların çözümünde yaygın olarak kullanılması ile ABD toplumunun o dönemdeki durumu ve halkın beklentileri arasında yakın bir ilgi vardır. Savaş sonrası ABD'sinde kadınlar için çalışma hakkının genişletilmesi ve ücret eşitliği, Afrika kökenli Amerikalılar için oy verme özgürlüğü ve kamu hizmetlerinin kalitesinin artırılmasına yönelik taleplere yanıt verilebilmesi amacıyla söz konusu model ve tekniklerden faydalanılmıştır. Söz konusu toplumsal eşitlik taleplerini karşılamak için yapılan uygulamalar, ABD gibi savaşın galibi ülkeler ile de sınırlı kalmamış, başta İngilizce konuşulan ülkeler olmak üzere ve refah devleti uygulamalarıyla da hız kazanarak tüm dünyaya dalga dalga yayılmıştır.

Kamu politikası çalışmalarının tarihsel kökenlerinin ortaya konulduğu yukarıdaki üç açıklamaya, Güler'in, kamu politikası alanının ve araçlarının "... kamu kudretinin piyasaya devredilmesiyle doğan yeni karar-uygulama yapı ve süreçlerini kapsayan uygun bir genişliğe sahip..." olduğu yönündeki "küreselleşme-piyasalaşma aracı diye nitelenebilecek "bakış açısı da eklenebilir. Yazar, tam da bu yüzden; etik, yönetim, toplam kalite ve e-Devlet gibi moda kavramlar devletin değişimindeki

rollerini oynayıp ortadan kalksalar da kamu politikasının bir çalışma alanı olarak kalıcı olacağı kanısındadır (Güler, 2011: 33).

2. KAMU POLİTİKASI ÇALIŞMALARINA TÜRK İDARE TARİHİNDEN ÖRNEKLER

Yukarıda ayrıntılı olarak açıklandığı üzere, alan yazınında çağdaş anlamdaki kamu politikası analizi, gerek veri toplanması gerekse de veri işlenmesi safhalarında bilimsel yöntemler kullanılan bir alan olarak, II. Dünya Savaşı ve sonrasında ABD’de doğmuş ve serpilmiş bir alan olarak tanımlanır (deLeon, 2006; Radin, 2000). Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ise kamu politikası çalışmalarının ithal kuram ve kavramların çevirisi veya uyarlanması süreciyle ve politika transferi sonucunda ülkeye geldiği görüşü, alan yazınında yaygın kabul görmüştür (Akdoğan, 2011; Çelik, 2008; Güler, 2011: 33).

Bu makalenin konusu ve amacı, bu kabulü, yani, “kamu politikası çalışmalarının ülkemize gelişmiş ülkelere, özellikle de ABD’den II. Dünya Savaşı izleyen dönemde ithal edilmiş bir çalışma alanı olduğu” kabulünü sorgulamaktır. Bu amaçla cevabı aranan araştırma sorusu, “Türk idare tarihi ile ilgili bazı tarihsel metinlere bakıldığında “kamu politikası çalışmaları” olarak nitelenebilecek öğelere rastlanmakta mıdır?” şeklinde ifade edilebilir.

Bu araştırmanın yapılmasının temel nedeni, “kamu yönetimi disiplini de kamu politikası analizi dâhil ithal kuram ve kavramlarla düşünme sorunu”nun alan yazınında sıkça ifade edilmesidir. Örneğin Güler ve Keskin’in (2007: 101) kamu yönetimi disiplini içindeki “kimlik krizi” ve “disiplinin bunalımı”, Ekiz’in (2010) ise “tarihsel bakış açısının eksikliği” tartışmaları bağlamında, kamu yönetimi çalışmalarının “ülkeye iğreti gelen yabancılığı”ni aşmaya yönelik tarihsel çözümleme yapma ihtiyacı olduğunu ifade etmektedirler. Yine aynı konuda Akbulut (2006: 24-26)

“...belli yapıları, kurumları, kavramları veya kuramları ideal, değişmez hâttâ aşkın olarak alan, bu aşkın, ideal yapı, kurum, kavram, kuram veya olguların temel özelliklerini her yerde ve her zaman geçerli bilimsel doğrular olarak sunan ve bunlara ulaşma derecesini belirlemeyi bilimsellik olarak gören tüketici bilim anlayışı odaklı bir yöntem...”

olarak tanımladığı “ölçücülük” kavramı ile yerli olmayan, ulusal ölçekte üretilmemiş kavramlarla bilimsel çalışma yapma tarzını eleştirmiştir. Bu açıdan bakıldığında, genelde sosyal bilimler, özelde de kamu yönetimi ve kamu politikası alanlarında söz konusu aktarmacı bakış açısına alternatif olarak tarihsel çözümleme yapma ihtiyacı doğmaktadır.

Araştırmada kullanılan veri analizi tekniği, belge analizidir. Bu amaçla Türk idare tarihinden bazı metinler seçilerek içeriklerinin kamu politikası çalışmalarının içerik ve yöntemi ile örtüşüp örtüşmediği incelenmiştir. Örneklem olarak seçilen metinler, Türk idari tarihinin İslamiyet'in Türklerce benimsenmesi öncesi döneminden Orhun Yazıtları (8. Yüzyıl, Göktürkler), İslamiyet ile tanışma ve benimseme döneminden Yusuf Has Hacip'in kaleme aldığı Kutadgu Biliğ (11. Yüzyıl, Karahanlılar), İslamiyet'in benimsenmesi sonrasında hüküm süren Selçuklu İmparatorluğu döneminden Nizâm-ül Mülk'ün yazdığı Siyasetnâme (11. Yüzyıl) ve Osmanlı İmparatorluğu döneminden Koçi Bey Risaleleri (17. Yüzyıl); Kâtip Çelebi'nin Bozuklukların Düzeltmesinde Tutulacak Yollar isimli eseri (17. Yüzyıl) ve Defterdar Sarı Mehmet Paşa'nın kaleme aldığı "Devlet Adamlarına Öğütler" (18. Yüzyıl) isimli eserlerdir.

Muhakkak ki Türk idare tarihi metinlerinde bu listeye eklenebilecek daha birçok değerli devlet adamı/danışman ve eseri vardır. Bu anlamda ilk olarak akla, hem II. Beyazıt hem de oğlu I. Selim dönemlerinde Osmanlıların Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerini fethetmelerinde büyük katkısı bulunan ve fetih sonrası bu bölgelerin idaresinde "Arap-Acem Kazaskeri" olarak önemli görevler alan İdris-i Bitlisi (Bitlisli İdris) ve ilk sekiz Osmanlı padişahının saltanat yıllarını anlattığı idare tarihi alandaki ünlü eseri Heşt Behişt (Sekiz Cennet) gelir (Bayrakdar, 1991). Yine İdil-Ural Türklerinin tarihi ve idari gelişimi ve Türk dünyası ile etkileşimleri konusunu birçok boyutuyla (tarihi, coğrafi, kültürel, siyasi, vb.) işleyen Sadri Maksudi Arsal'ın (Ayda, 1991) eserlerinin incelenmesi ya da Mithat Paşa'nın anayasa tasarısı Kanun-i Cedid'in (Tunaya, 1985) irdelenmesi kamu politikasıyla ilgili birçok inceleme konusu ortaya çıkarabilir. Benzer şekilde, Mehmet Fuad Köprülü'nün, özellikle Doğu Roma (Bizans) kurumlarının Osmanlı kurumlarına etkisi ile ilgili ortaya konulan varsayımlara cevaben Osmanlı kurumlarının Doğu Roma'nın kurumlarının basit bir taklidi veya devamı olmayıp kendi tarihsel geleneği ile yoğrularak şekillendiği iddiasını dillendirdiği eserlerin (Örneğin Köprülü, 1988; 2013) incelenmesi de Türk idare tarihi-kamu politikası etkileşiminin analizi için önemli ipuçları verebilir. Bu bahiste son bir örnek vermek gerekirse, Deringil'in son dönem Osmanlı seçkinlerinin dünya görüşünü, toplumun sorunlarını kavrayış şekil ve süreçlerini, bu sorunlara önerdikleri çözümlerin niteliklerini ve nihayet hem iç hem de dış kamuoyu önünde konum ve faaliyetlerini meşrulaştırma yönünde izledikleri siyasaları anlattığı eseri (Deringil, 2014: 15), geç Osmanlı dönemindeki kamu politikası süreç ve aktörlerini anlamak ve çözümlmek için rahatlıkla kullanılabilir.

Örnekleme dâhil edilebilecek tüm bu eserlerin değerli olduğu ve gelecekte gerçekleştirilebilecek bu araştırmaya benzer çalışmalarda detaylı olarak incelenebilecekleri kabul edilmekle birlikte, yine de bu çalışmada seçilen örneklemin,

tamamen kapsayıcı olmasa da, Türk idare tarihinin değişik dönemlerinden ve farklı aşamalarından, değişik devletlerin hüküm sürdüğü şartları farklı devirlerden belgeler seçme amacı için yeterli olduğu düşünülmektedir. Yine bu eserler seçilirken, Güler ve Keskin'in (2005: 15-16) çalışmasında işlediği ve Tablo 1'de yer alan, adaletnâmeler/fermanlar, nasihatnâmeler/ siyasetnâmeler ve layihalar/ risaleler kategorilerinin örnekleme temsiline dikkat edilmiştir.

Tablo 1. İncelenen Belgelerin Özellikleri

BELGE TÜRÜ	YAZAR	KONU	İNCELENEN ÖRNEK
<i>Adaletnâme</i>	Hükümdar/ devlet adamı	-Devletin varlık nedenleri -Devletin temel felsefesi -Aykırı uygulamaların düzeltilmesi	Orhun Yazıtları
<i>Nasihatnâme/ Siyasetnâme</i>	Hükümdarın danışmanı, devlet adamı, bilgin	-Hükümdarın nasıl davranması gerektiği	Orhun Yazıtları, Kutadgu Biliğ, Siyasetnâme
<i>Layiha – Risale</i>	Hükümdarın danışmanı, devlet adamı, bilgin	-Devletin sorunlarının neler olduğu ve nasıl çözüleceğine ilişkin öneriler	Kutadgu Biliğ, Siyasetnâme, Koçi Bey Risalesi, Bozuklukların Düzeltmesinde Tutulacak Yollar, Devlet Adamlarına Öğütler

Kaynak: Güler, Keskin, (2005: 15-16)'dan hareketle geliştirilmiştir.

Bu yazıda incelenen metinler, her ne kadar bugüne kadar kamu politikası çalışmaları açısından incelenmemişlerse de kamu yönetimi de dahil olmak üzere sosyal bilimlerin diğer kollarına mensup araştırmacılar tarafından farklı yönlerden incelemelere konu olmuşlardır. Bu incelemelere; Türk asıllı Türkologların Orhun Yazıtları'nı okuma ve yorumlamalarındaki farklılıkları araştırması (Üstün, 2010), Orhun Yazıtları'nda kullanılan bazı fiillerin incelenmesi (Karabeyoğlu, 2007), Tonyukuk Yazıtı'ndaki bazı yazım problemleri (Aydın, 2008), Orhun Abideleri'nin danışmanlık işlevi açısından incelenmesi (Babaoğlu, 2013), Orhun Yazıtları'nda kadının toplum içindeki ve devlet yönetimindeki konumu (Köksel, 2011), Kül Tigin Abidesi ve Kutadgu Biliğ'deki ortak fiillerin tamlayıcı ilişkisi açısından incelenmesi (Dinar, 2010), Kutadgu Biliğ'de Türk aile kültüründe bir babanın oğul imajı (Çetin, 2010), Kutadgu Biliğ'de toplumsal kabul ve gelenekler (Önler, 2008), Kutadgu Biliğ'in kuramsal yapısı ve içindeki karakterler (Taş, 2010), Kutadgu Biliğ'deki devlet felsefesinin analizi (Doğan, 2002), Kutadgu Biliğ'deki Hint-İran ahlak ve siyaset görüşleriyle öz Türk geleneklerinin ayırt edilmesi ve değerlendirilmesi (İnalçık, 2000), Kutadgu Biliğ'de halk-devlet ilişkileri (Çelik, 2010), Kutadgu Biliğ'de çocuk eğitimi ile ilgili görüş,

düşünce ve nasihatler (Emiroğlu 2012), Kutadgu Biliğ'deki iktidar, yönetim kültürü, idari teşkilatlanma gibi yönetim ve siyaset temaları (Akıncı, 2014), Siyasetnâme'deki yönetim sorunsalı (Ekiz, 2010), Koçi Bey Risalesinin nasihatnâme kültürü açısından sosyo-ekonomik meselelere yönelik yaklaşımı (Şahin, 2013), idari reform hareketleri bağlamında Koçi Bey Risalesi, (Gökçe, 2010), Koçi Bey Risalesinin Sosyolojik Analizi (Odabaşı, 2013), Kâtip Çelebi'nin eserlerinin Makedonya açısından değerlendirilmesi (Leontiç, 2013), Kâtip Çelebi'nin Batı bilim dünyasına yönelik yansımaları açısından incelenmesi (Karlığa, 2013), haritacılık açısından Kâtip Çelebi'nin eserlerinin değeri (Köktürk, 2009); Kâtip Çelebi'nin devlet görüşü ve Osmanlı Türk düşüncesine yönelik etkileri (Sözen, 2009), Osmanlı klasik dönemde devlet sorunsalı ve Defter Sarı Mehmet Paşa üzerinden çözüm önerileri (Birdişi, 2010) ve Devlet Adamlarına Öğütler kitabına göre Bektaşî ocaklarının durumu (Gümüş, 2012) gibi çalışmalar örnek olarak gösterilebilir.

Bu çalışmanın yukarıda sıralanan diğer araştırmalardan temel farkı ve orijinalliği ise söz konusu metinleri kamu politikası analizi alanının bakış açısıyla ve karşılaştırmalı olarak incelenmekte oluşudur. Böylece bu çalışmada, Türk idare tarihinde kamu politikası analizi özellikleri gösteren ürünlerin verilir verilmeyeceği tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla seçilen metinler, aşağıda kısaca tanıtılmış ve kamu politikası çalışmalarında görülen temel özellikler (öğüt veren-alan ilişkisi, analiz/öğüt verme yaklaşımı, analiz yöntemi, analiz türü, etkileşen aktörler ve hâkim yazı tarzı) eserlerde karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi, incelenen tarihi metinler üzerinde sosyal bilimlerin birçok dalında çeşitli ve derinlemesine araştırmalar yapılmış olduğundan bu bölümde eserlerin kısaca tanıtılması ve yönetim bilimi bakış açısından eserlerdeki ana temaların tespiti ve sıralanması ile yetinilecektir.

Orhun Yazıtları, Göktürlere ait taş üzerine yazılmış kitâbelerdir. Başlıcaları: Tonyukuk Anıtı (M.S. 720-725), Kül Tigin Anıtı (M.S. 732) ve Bilge Kağan Anıtı (M.S. 735). Bu üç kitâbeden ikisi, Göktürk kağanlarının kendileri (Bilge Kağan ve Kültigin Kağan), üçüncüsü ise aynı zamanda baş vezir de olan Bilge Kağan'ın kayınpederi Tonyukuk tarafından kaleme alınmıştır. Yönetim bilimi açısından metinlerdeki ana temalar; devlet adamlarının millete hesap vermesi ve milletle hesaplaşması, devlet ve milletin karşılıklı görevleri ve devlet işlerinde danışmanların görevleri ve önemi şeklinde özetlenebilir (Ergin, 1970).

Kutadgu Biliğ, Karahanlılar devrinde saray görevlisi Yusuf Has Hacip tarafından 1070 yılında yazılmıştır. Eserin ismi, "hükümet bilgisi" veya "saadet verici bilim" olarak açıklanmıştır (Yusuf Has Hacip, 1942: 13). Eserin ismini "kutlu, mes'ud olma bilgisi", "siyasi hâkimiyet kudreti", "mes'ud edebilecek ilim, padişahlara layık ilim", "hükümlerlik bilgisi, devlet olma veya devletli olma bilgisi", "mes'ud olmayı söyleyen

ilim”, “devlete erişme bilgisi” anlamlarında yorumlayanlar da vardır (Gözütok, 2008: 361; Akıncı, 2014: 4).

Kutadgu Biliğ, 6.500 dizeden uzun bir şiir şeklinde kaleme alınmış öğretken (didaktik) bir eserdir. Hükümdar ve saray için bir öğüt kitabıdır (Yusuf Has Hacip, 1942: 24). Esere yönetim bilimi açısından bakıldığında ortaya çıkan ana temalar; devlet idaresine ve insan yaşayışına dair yöneticiye öğütler verilmesi (s. 40, 43, 52, 55-62), kişisel örnekler ve öyküler yolu ile devlet hizmetine girmek için gerekli nitelikleri sıralamak (s. 44), beylere hizmet etmenin yolları (s. 68), devlet teşkilatı (s. 54) ve yönetilenlerle ilişkilerdir (s. 44, 52, 70).

Siyasetnâme, Selçuklu İmparatorluğu Başveziri Nizâmül-Mülk tarafından Melikşah için 1078 yılında yazılmıştır (Köymen, 1999: XIX). Eser, Sultan’a devlet idaresi hakkında öğütler vermektedir. Bu amaçla öykülerden (kıssadan hisseler) yararlanmaktadır (s. XX). Eserdeki ana temalar; şahların ve yöneticilerin görevleri, yönetilenlerin idaresinde dikkat edilecek hususlar, yönetimde adaletin sağlanması, istihbarat ve casusluk faaliyetlerinin, dış ilişkilerin, askeri ve mali işlerin yürütülmesi şeklinde sıralanabilir.

Koçi Bey öncelikle IV. Murat’a (1631) ardından I. İbrahim’e (1640) sunduğu risalelerinde kendilerinden önceki dönemlere ve geleceğe dair idari sorunları irdelemiş ve çözüm önerileri geliştirmiştir. Osmanlı Devleti, tımar ve zeamet sistemindeki bozukluklar sebepleriyle birlikte ele alınarak bu sorunların mali yansımaları aktarılmakta, özellikle askeri harcamalarla bozulan maliyenin o dönemdeki durumuna sayısal örneklerle yer verilmektedir. Bu çalışmalarda vergi sisteminden, vergilerin toplanma ve harcanma yöntemlerinden bahsedilerek, kamu yönetimindeki sorunlu alanlara yönelik düzenleyici tedbirler önerilmektedir (Gökçe, 2010: 70-73).

Bozuklukların Düzeltilmesinde Tutulacak Yollar isimli eser 1652/1653 yıllarında Kâtip Çelebi tarafından kaleme alınmış ve bütçe açıkları nedeniyle toplanan Divan² için hazırlanmıştır. Eserde; bütçe açıklarının sebepleri ve mali anlamda yaşanan aksaklıklar sayısal ifadelerle dayalı olarak incelenmiş, kamu gelirin artırılması ve israfın önlenmesi için öneriler sunulmuştur. Ayrıca liyakatin ve adaletin sağlanması için siyasa önerileri ortaya konulmuştur (Öztürk, 2013; Sözen, 2009).

Devlet Adamlarına Öğütler başlığıyla Defterdar Sarı Mehmet Paşa tarafından (1714-1717)³ yazılan eser, devlette yüksek mevkilerde bulunanlara bir rehber olması amacıyla kaleme alınmıştır. Yazar, kendi zamanının şartlarını 200 yıl öncesi ile karşılaştırmıştır. Bu karşılaştırmayı yaparken, dönme istediği bir ideal devir vardır. Kitapta başka benzer eserlere -örneğin Lütü Paşa’nın *Âsafnâme*’sine- de atıflar yapılmıştır (Uğural, 2000: 72, 144). Yönetim bilimi perspektifinden bakıldığında, eserin

başlıca temaları iki ana kümeye ayrılabilir: İlk kümede devletin işlevleri ve padişahların görevleri, dirlik ve düzenin korunması (Uğural, 2000: 8), yöneticilerin ülkenin durumu hakkında düzenli ve ayrıntılı bilgi alacakları bir örgütün kurulması ve yönetimi (s. 28), ülkeyi bilgili ve ahlâklı danışmanlar yardımı ile yönetmenin önemi (s. 138) ile bozulan siyasi ve idari düzeni iyi işleyen eski haline döndürmek (s. 144) gibi konular ayrıntılı olarak işlenmiştir. İkinci ana küme, vezirlerin görevlerine ilişkindir: Bu kümede, din ve devlet işlerinde gereken doğru sözü yöneticiden sakınmadan söylemek (s. 10, 14, 20) ve devlet görevlilerini liyâkate göre seçmek (s. 54) gibi konular anlatılmıştır.

Metinlerin genel analizi yapıldığında, ilk olarak yönetici/karar verici ile incelenen metinlerin yazarları arasında birebir, yakın ve kişisel ilişkiler olduğu gözlemlenmektedir. Bu yakın ilişkiler, Kül Tigin ile Tonyukuk; Melikşah ile Nizam-ül Mülk; Yusuf Has Hacip ile Karahanlı Devleti yöneticileri; Koçi Bey ile IV. Murat ve I. İbrahim; Katip Çelebi ve Defterdar Sarı Mehmet Paşa ile Osmanlı Devleti padişah ve ileri gelenleri arasında açıkça görülmektedir. Metinlerin yazarları, birçok rolü birlikte sürdüren danışmanlar olarak yerine ve zamanına göre yöneticinin eğitmeni, dostu, akrabası, siyasal/yönetimsel eleştirmeni ve vicdanı olabilmektedirler. Bu çok rollülük, ulus devletlerin ortaya çıkmasına kadar süren geleneksel danışmanlık döneminde yönetici danışmanlarının ortak özelliği olmuştur (Goldhamer, 1977: 7-27; Radin, 2000). İncelenen ilk dönem metinlerde veri analizinden çok, deneyim ile tarihi ve coğrafi karşılaştırmaya dayalı analizler yer almaktadır. Didaktik şiir ve öykülerle, kıssadan hisselerle desteklenen bir anlatım tarzı hâkimdir. Ancak özellikle Koçi Bey'in risalelerinde ve Kâtip Çelebi'nin "Bozuklukların Düzeltmesinde Tutulacak Yollar" isimli eserlerinde mali hesapların incelendiği ve vergi düzenlemelerini de kapsayan sayısal verilerden yola çıkan analizlerin yapıldığı görülmektedir.

Daha önce ayrıntılı olarak açıklanan kamu politikalarının doğuşuna yönelik açıklamaların ortaya koyduğu ilk dönemde veri toplamaktan ve işlemekten ziyade doğaüstü açıklamalar veya deneyime dayalı yargılar kamu politikalarını yönlendirmiş, ikinci dönemde ise verilerin toplanmasında anket ve katılımcı gözlem gibi bilimsel yöntemler kullanılmaya başlanmıştır. Ancak veri analizinde matematik ve istatistik gibi karmaşık analitik araçların kullanılmasına pek rastlanmamıştır. Dolayısıyla üçüncü açıklamaya konu olan dönemi ve ortaya çıkan kamu politikası çalışmalarını önceki dönemlerden ayıran en önemli özellik, analizlere konu olan verilerin toplanması ve işlenmesinde karmaşık bilimsel yöntem ve tekniklerin uygulanmış olmasıdır. Bu bilimsel yöntemlerin kullanılmasının, analiz sonuçlarının tekrarlanabilirlik ve genellenebilirliğini yani evrenselliğini sağlayacağı düşünülmüştür. Bu bağlamda ilk iki dönemdeki çalışmalara bilimsel temeli zayıf olan "geleneksel kamu politikası çalışmaları", II. Dünya Savaşı sonrası ve sonrasındaki çalışmalara ise bilimsel temeli güçlü çağdaş "kamu politikası analizi" denilebilir. İncelenen tarihsel metinlerde "çağdaş kamu politikası analizi" olarak ifade edilen veri toplanması ve işlenmesinde bilimsel

yöntem ve istatistik ve yöneylem araştırması gibi tekniklerin kullanıldığı yaklaşımdan ziyade, “geleneksel kamu politikası çalışmaları, nasihatnâme ve hükümdar aynası” yaklaşımının örnekleri vardır. Bu iki yaklaşımın temel farkları aşağıda Tablo 2’de sunulmuştur.

Bu çalışmada incelenen eserler, her ne kadar bilimsel yöntem kullanımı açısından farklı olsa da alanın özü itibarıyla kamu politikası çalışmalarından sayılabilecek, “geleneksel kamu politikası analizi” çerçevesinde değerlendirilebilecek kamu politikası çalışmaları örnekleridir. Örneğin, *Devlet Adamlarına Öğütler* kitabında geçen “din ve devlet işlerinde gereken doğru sözü yöneticiden sakınmadan söylemek”, ibaresi, kamu politikası analizi alanının ABD’deki öncülerinden Wildavsky’nin bir kitabına (Wildavsky, 1987) da isim olarak seçtiği alan tanımı ile (İktidarda Olana Doğruyu Söyle(yebil)mek; *Speaking Truth to Power*) ile birebir uyuşmaktadır.

Tablo 2. Geleneksel Kamu Politikası Çalışmaları ile Çağdaş Kamu Politika Analizinin Farkları

KATEGORİ	GELENEKSEL KP ÇALIŞMALARI	ÇAĞDAŞ KPA
Öğüt Veren/ Alan	Devlet adamı/ hükümdar, Kamu yönetimi içinden	KPA Uzmanı (Kamu yönetimi içinden ya da dışından)/ Karar verici (Politikacı, bürokrat)
Yaklaşım	Bire bir öğüt verme, uzun süreli, kolay ve kişisel erişim, çok rollülük	Çok kişiden (uzmandan) bir gruba veya kişiye yönelik, kısa süreli ve profesyonel erişim, tek rollülük
Yöntem	Sorun odaklı, çok disiplinli, tek yöntemli (nitel analiz)	Sorun odaklı, çok disiplinli, çok yöntemli (Nicel ve nitel analiz)
Analiz Türü	Tarihsel yaklaşım, deneyim ve karşılaştırmaya dayalı	Çok disiplinli yaklaşım, deneyime ek olarak bilimsel yöntemlerin kullanıldığı araştırma ve analize dayalı
Etkileşen Aktörler	Ayrışmamış, iki aktörlü etkileşim (Yöneten ve yönetilenler)	Ayrışmış, çok aktörlü (Devlet, özel sektör, baskı grupları, basın, uluslar arası örgütler, vb.)
Hâkim Yazı Tarzı	Şiirsel, didaktik, öyküler ve şiirler yolu ile anlatım; kıssadan hisse	Analitik, sayılar ve analiz yolu ile anlatım, modelleme, istatistik

İki küme arasındaki farklılık, kamu politikası çalışmalarını açıklamak için kullanılan “sanat” ve “zanaat” (art and craft) ikiliği ile anlamlandırılabilir. Bu bağlamda kamu politikası çalışmalarını, deneyimlerin aktarıldığı bir “sanat olarak kamu politikası” ve analiz teknikleri kullanma bilgisi ve deneyiminin söz konusu olduğu bir “zanaat olarak kamu politikası” şeklinde ayırmak anlamlı olabilir (Bayraktar, 2010). Bu durumda kral/sultan/padişah danışmanlarının bilgi ve deneyimlerini paylaştıkları geleneksel kamu politikası belgeleri daha çok sanat kısmını kapsayacaktır.

Günümüzdeki kamu politika analizi sürecinde kullanılan karmaşık analiz araçlarının ve bilimsel yöntemin belirleyici olduğu zanaat kısmını ise kapsamayacaktır.

Kamu politikası alan yazınındaki politikanın analizi⁴ (*analysis of policy*) ve politika için analiz⁵ (*analysis for policy*) ayrımından (Çelik, 2008: 45) yola çıkarak, geleneksel kamu politikası çalışmaları tarzını politikanın analizi; çağdaş kamu politikası analizini ise hem politikanın analizi hem de politika için analiz sayabiliriz.

Buradan hareketle Tablo 2’de ortaya konulan ikili bir yapıyı, bir karşıtlıktan ziyade kamu politikası çalışmalarının tarihsel gelişim süreci içinde aynı tarihsel gelişme düzlemi üzerinde yer alan iki farklı nokta olarak tanımlamak mümkün olabilir. Bu iki nokta/küme arasındaki geçişi temsil eden üçüncü bir kategori ve zaman diliminin de bulunduğu söz konusu süreç, aşağıda Tablo 3’te sunulduğu gibi üç aşamalı bir süreç olarak sınıflanabilir.

Tablo 3. Kamu Politikalarının Tarihsel Gelişimi

Kamu Politikası Türü	Ne Zaman Başladı?	Kullanılan Yöntemler	Sanat mı, Zanaat mı?	Politikanın Analizi mi, Politika İçin Analiz mi?
Kamu Politikası Belgeleri	Örgütlü toplum ile beraber	Bilgi ve deneyimin aktarılması	Sanat	Politikanın Analizi
Kamu Politikası Çalışmaları	Fransız Devrimi ve Aydınlanma Çağı ile (Rönesans ve Reform’dan beri süregelen bir yönelim)	Bilimsel yöntem (Deneysel, tümevarım ve tündengelim)	Sanat ve Zanaat	Her ikisi de
Kamu Politikası Analizi	II. Dünya Savaşı sonrası ve sonrasında itibaren	Bilimsel yöntem, analitik teknikler (matematik, istatistik, yöneylem analizi)	Sanat ve Zanaat	Her ikisi de

Kaynak: Fodor, (1999); Akdoğan, (2010); Bayraktar, (2010) ve Güler (2010)’dan yararlanarak oluşturulmuştur.

Sonuç olarak, incelenen tarihsel belgelerde, çağdaş kamu politikası analizi olmasa da geleneksel anlamda da olsa kamu politikası çalışmaları örnekleri vardır. Tablo 3’te yer alan tarihsel gelişim çizgisini de izlemek babında ilk dönem örnekler olarak incelenen ve genelde gözleme dayanan ve hükümdara tavsiyeler vermeyi amaç edinen eserlere, kamu politikası analizinden farklı bir isim vererek “kamu politikası belgeleri” demek daha doğru olacaktır (Güler, 2010). Bu kapsamda Orhun Kitabeleri, Kutadgu Biliğ ve Nizam-ül Mülk’ün Siyasetnâmesi gibi eserler Türk idare tarihinde var olan kamu politikası belgeleri olarak sınıflanabilir. Osmanlı İmparatorluğu geç dönem eserlerinden olmasına rağmen, çağdaşlarına nazaran daha geleneksel yöntemler izleyerek gözleme dayalı nasihatlerini ve tavsiyelerini içeren bir eser kaleme alan

Defterdar Sarı Mehmet Paşa'nın Devlet Adamlarına Öğütler eseri de içeriği itibarıyla kamu politikası belgesi sınıfına dâhil edilmeye daha yatkındır.

Koçi Bey'in Risaleleri ve Kâtip Çelebi'nin Bozuklukların Düzeltilmesinde Tutulacak Yollar isimli eseri ise sayısal verileri de ele alması, nicel hesaplar üzerinden de çözümlenmeler yaparak siyasa önerileri geliştirilmesi nedeniyle daha gelişmiş bir çizgide değerlendirilerek kamu politikası çalışmaları olarak sınıflanabilir. Burada örneğin Kâtip Çelebi'nin savaş maliyetleri üzerinden mali politikaları değerlendirmesi ve nitel analizlerin yanında nicel çözümlenmelerin de yapılması incelenen diğer eserlerle önemli bir farklılık oluşturmaktadır. Ancak yine de bu eserlerde tam anlamıyla bilimsel çözümlenmeler değil, tekil analizlerin ağırlıklı olduğu bir gerçektir.

20. Yüzyıl'da ABD'de ortaya çıkan ve tanımlayıcı özellikleri yukarıda detaylı olarak tarif edilen "kamu politikası analizi"nin Türk idaresindeki yerini belirlemek için ise güncel gelişmeleri incelemek gerekmektedir. Robins (2009) kamu politikası çalışmalarının Türkiye gibi ekonomik ve demokratik açıdan nispeten daha az gelişmiş ülkelerde gelişmeyeceği iddiasına kanıt olarak, kamu politikası analizi konusunda Türkiye'de kaleme alınmış kitap ve araştırma eksikliklerine vurgu yapmıştır. Akbulut (2002) ise kamu politikası analizi yaklaşımının Türkiye'de kök salmama nedenlerini kültürel gerekçelere bağlamıştır. Bu yazara göre, Türk kültüründe veriden yararlanarak karar verme ve planlama çok fazla tercih edilmektedir. Bu savın değerlendirilebilmesi için Türkiye Bilimler Akademisi'nin 2005 yılında yayımladığı *Bilimsel Araştırma ve Politika İlişkisi* araştırması önemlidir (TÜBA, 2005). Araştırma kapsamında politikacılar ve bürokratlarla derinlemesine mülakatlar yapılarak, Türkiye'de bilimsel bilgiye dayalı gerçekçi ve sağlıklı politikaların üretilebilmesi ve uygulanabilmesi için hangi şartların olması gerektiği araştırılmıştır. Ulaşılan bulgular, bilimsel araştırmaların kamu politikalarına yansımalarının sınırlı olduğunu (TÜBA, 2005: 16) ve politika geliştirilmesi sürecinde bilimsel araştırmalardan çok kişisel gözlem ve deneyimin, halkın taleplerinin ve bürokratik kadroların etkili olduğunu göstermektedir. Diğer bir deyişle, kurumsallaşmış bir kamu politikası ihtiyaç analizi gözlenmemektedir (TÜBA, 2005: 19).

Söz konusu araştırmadan hareketle deLeon'un (2006), kamu politikası analizi uygulamasının bir ülkede benimsenmesinin arz-talep meselesi olduğu vurgusu hatırlanabilir. Bu bakış açısına göre, kamu politikası analizine belli bir düzeyde siyasal ve toplumsal talep olmadığında arzın da anlamlı bir biçimde artması mümkün değildir. Örneğin Batı ülkelerinde ilk olarak sanayi devrimi ve kentleşmenin ortaya çıkardığı sorunlar, daha sonraki dönemlerde de I. ve II. Dünya Savaşları'nın şartları, kamu politikası analizi yaklaşımına talebi arttırmıştır. Benzer şekilde Türkiye'de de sanayileşme ve kentleşme gibi dinamikler giderek ağırlaşan toplumsal sorunları ortaya

çıkardığında kamu politikası analizi talebinin artacağı ve bu artan talebin de çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından kamu politikası analizi arzını tetikleyeceği öngörülebilir.

Kamu politikası analizinin Türkiye’de yeterince kök salamadığı iddiası kabul edilirse, bunun nedenlerini aynı zamanda yakın tarihimizde de aramak yararlı olacaktır: Akdoğan (2011), Kingdon’un (1990) “kamu politikası akımları” yaklaşımını kullanarak, sorunlar, kamu politikası çözümleri ve siyaset akımlarının kesiştiği noktada açılan kamu politikası fırsat pencerelerinin Türkiye’de kamu politikası analizi çalışmalarının yayılması ve kök salması için uygun fırsatlar sunup sunmadığını incelemiştir. Akdoğan’ın çalışmasında ayrıca bu fırsatların değerlendirilip değerlendirilemediği meselesi üzerinde de durulmuştur. Araştırmada, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından itibaren beş önemli fırsat penceresinin açılmış olduğu, fakat çeşitli nedenlerle bunlardan yararlanmanın mümkün olmadığı sonucuna varılmıştır.

Bahsi geçen fırsat pencerelerinin ilki, 1924 yılında zamanın ünlü ABD’li eğitim uzmanı John Dewey’in, Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı tarafından eğitim politikaları konusunda bir rapor hazırlamak üzere davet edilmesidir. Dewey, yaptığı incelemeler sonucunda bir rapor hazırlamıştır. İkinci fırsat penceresi, 1950-1965 yılları arasında Türkiye’de sosyal bilimler alanında alan araştırması yapan özellikle yabancı bilim adamlarının araştırmaları ile açılmıştır. Üçüncü fırsat penceresi, 1961’de Devlet Planlama Teşkilatı’nın kurulması ve ulusal planlama sistemine geçilmesidir. Dördüncü fırsat penceresi, 1975 yılında Yöneyem Araştırmaları Derneği’nin kurulmasıdır. Beşinci ve son fırsat penceresi ise 2002 yılında 5018 sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu’nun yasalaşmasıdır.

Akdoğan, ilk dört fırsat penceresinin Türkiye’de kamu politikası analizi çalışmalarının yayılması ve kök salması anlamında iyi değerlendirilemediği sonucuna varmıştır. Beşinci düzenlemeyi değerlendirmek içinse henüz yeterince veri ve deneyim oluşmadığı kanaatindedir (Akdoğan, 2011).

Kamu politikaları analizinin Türkiye’de yayılması ve derinleşmesi sürecini, üniversitelerdeki siyaset bilimi ve kamu yönetimi bölümlerindeki kamu politikaları analizi konulu dersler üzerinden inceleyen Yıldız, Demircioğlu ve Babaoğlu (2011) ise, “yayılma ama kök salmama” tespitine katılmaktadırlar. Yazarlar, inceledikleri bu derslerin ortaya çıkışında,

- Yurtdışında yüksek lisans ve/veya doktora öğrenimi görmüş akademisyenlerin bu dönemde edinmiş oldukları kamu politikaları analizi ilgi ve bilgisini öğrencilerine aktarma isteği,

- Yurt dışında geçici bir süre için, örneğin akademik izin yılı (sabbatical) çalışmaları yürütmek amacıyla giden kıdemli akademisyenlerin Türkiye’ye döndüklerinde bu ders konusunu kurumlarında gündeme getirmeleri,

-Yukarıda bahsedilen iki kümedeki akademisyenlerin mezun ettiği doktora öğrencilerinin de ikinci kuşak aktarıcılar olarak görev yapmaya ve ders vermeye başladıkları bölümlerde kamu politikaları analizi dersleri de açmaları,

-Kamu politikaları analizinin bir analitik araç olarak Türkiye'deki kamu yönetimi reformu çalışmalarını incelemedeki yararının fark ve kabul edilmesi ve son olarak,

-Üniversitelerde yürütülen Erasmus gibi akademik değişim programlarının benzeştirici etkisi gibi etmenlerin önemli rol oynadığını belirlemişlerdir.

Yıldız *vd.* (2011), bu bulgulardan hareketle, kamu politikaları analizinin en azından üniversite dersleri düzeyinde yayıldığını belirtmişlerdir. Yazarlar ayrıca, bu alanın kök salması, örneğin kamu kurum ve kuruluşlarında yaygın biçimde uygulanabilmesi için siyasi ve bürokratik talebin yanı sıra bu alanda yetişmiş uzmanların söz konusu kurumlarda nicelik olarak kritik bir eşiği geçmesi gerektiğinin altını çizmişlerdir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu makalede kamu politikası çalışmalarının Türk idare tarihinde köklerinin bulup bulunmadığı tartışılmıştır. Bu amaçla, Orhun Abideleri, Kutadgu Biliğ, Siyasetnâme, Koçi Bey Risaleleri, Bozuklukların Düzeltmesinde Tutulacak Yollar ve Devlet Adamlarına Öğütler başlıklı metinler incelenmiştir. Bu analiz sonucunda kamu politikaları alanının gelişim sürecine paralel olarak Türk idari tarihinde de önce kamu politikası belgeleri ve ardından kamu politikası çalışmaları olarak nitelenebilecek eserlerin varlığı tespit edilmiştir. Kamu politikası belgelerinde, deneyim ve/veya dini kurallara dayalı olarak danışmanlar tarafından yöneticilere verilen idari içerikli öğütlere yer verildiği gözlenmiştir. Kamu politikası çalışmalarında ise nitel yöntemlere nicel kimi hesaplamaların dâhil edildiği ve gözlemin yanında sayısal çözümler de eklendiği izlenmiştir. Bu sonuçtan hareketle, kamu politikası çalışmalarının Batılı gelişmiş ülkelerden ithal bir çalışma konusu olması kabulüne ek ve/veya alternatif olarak, Türk idare tarihinde kamu politikası belgesi ve çalışması denilebilecek örnekler de bulunduğu ortaya konulmuştur.

Tam bu noktada, “kamu politikası belgeleri ve çalışmaları” ile “kamu politikası analizi” kavramları arasındaki farka bir kez daha dikkat çekmek gereklidir: “Kamu politikası analizi” tamlamasına “analiz” sözcüğünü katabilmemiz için söz konusu analizin bilimsel yöntemler kullanılarak yapılması ve başka zaman ve mekânlar için de genellenebilir bulgulara ulaşması beklenir. DeLeon (2006) da geçmişten beri süregelen yöneticilere öğüt verme eylemini çağdaş kamu politikası analizinden ayıran temel farkın, kullanılan bilimsel yöntem ve 20. Yüzyıl'ın başından beri bu alanın genel geçer çözümler değil, soruna özel (spesifik) çözümler üretmesi olduğunu vurgulamıştır. Kamu politikası belgelerinin ve çalışmalarının Türk idare tarihinde çok sayıda bulunması,

kamu politikası analizinin Türk tarihinde de var olduğunu gösterir mi? Bu soruya hem evet hem de hayır yanıtını vermek mümkündür. Yanıt “evet” olabilir; çünkü kamu politikaları, yani kamusal sorunların teşhis ve çözümü tüm geleneksel devletlerde olduğu gibi çeşitli Türk devletlerinde de ilgi duyulan bir alan olmuştur. Fakat bu belgeleri çağdaş kamu politikası analizi çalışmalarından ayıran önemli bir özellik olduğu için yanıt kısmen de olsa “hayır” olmaktadır. Çünkü kamu politikası analizinin sistematik veri toplama ve bilimsel yöntemlerle veri analizi gerektiren iki önemli özelliği, söz konusu tarihi eserlerde bulunmamaktadır.

Akdoğan (2011), Türkiye’de, Cumhuriyet tarihi boyunca kamu politikası analizi disiplininin gelişimine olanak sağlayacak fırsatların varlığından bahsetmektedir. Yine alana yönelik deLeon’un (2006) talep-arz odaklı gelişim savı odağa alınarak Yıldız vd. (2011), ve Yıldız ve Babaoğlu’nun (2012) talebe yönelik artışı vurgulayan incelemeleri dikkate alındığında Türkiye özelinde de kamu politikası analizinin gelişmekte olduğu iddia edilebilir. Robins’in (2009) Türkiye’de kamu politikası alanında yeterli kitap ve yayın yok eleştirisi de hem idari tarih bağlamında yetersiz kalmakta hem de bu önermenin Köseoğlu (2013) ve Erat (2014) gibi eserlerde taranan Türkiye kaynaklı çalışmalar dikkate alındığında güncel anlamda geçerliliğini yitirdiği görülmektedir. Sonuç olarak, Türk idare tarihinde yer alan daha fazla eserin kamu politikası belgeleri-çalışmaları-analizi sınıflaması kapsamında incelenmesi ve farklı ülke örneklerinde yer alan benzer içeriğin incelenerek ortaya konulması kamu politikası çalışma alanını Batı kaynaklı ve odaklı olmaktan çıkarabilecek niteliğe kavuşturabilecektir. Bu kapsamda alanın Batı kaynaklılığının kuramda ve uygulamadaki olumlu ve olumsuz yönlerinin incelenmesi de fayda sağlayabilir.

NOTLAR

---

¹ Ansiklopedist hareket, 18. Yüzyıl’da Fransa’da, bilimsel ve toplumsal gelişmeler yoluyla ve bilgiyi yayarak geleceği biçimlendireceğini düşünen, içinde Voltaire, Rousseau, Montesquieu ve Diderot’un da bulunduğu, “filozoflar” olarak adlandırılan bir grup aydın tarafından başlatılmıştır. Bu hareket, insanla ilgili bütün bilgileri bilimsel bir yöntemle sınıflandırarak tüm insanlığın hizmetine sunmayı amaçlayan bir ansiklopedi yayımlamıştır. Fasikül fasikül yayımlanarak tamamlanması toplam 20 yılı bulan bu ansiklopedi projesi, Aydınlanma Çağı’nın dönüm noktalarından sayılmaktadır. Söz konusu ansiklopedi yoluyla yayılan fikirlerin, Fransa’daki siyasi düzenin değişmesine ve Fransız Devrimi’nin oluşumuna etki ettiğini düşünülmektedir (Law, 2010: 37, 292).

² Bakanlar Kurulu benzeri, çekirdek kadroların yer aldığı bürokratik mekanizma. Ayrıntılı bilgi için; Mumcu, 1986 ve Ortaylı, 2000: 62-63.

³ Kitabı çağdaş Türkçe’ye sadeleştirerek çeviren Uğural’a göre, eserin el yazması kopyalarının hiçbirinde yazım tarihi bulunmamaktadır (Uğural, 2000: XVIII).

⁴ Uygulanan kamu politikalarının analizi.

⁵ Uygulanması düşünülen ve muhtemel kamu politikalarına hazırlık olarak yapılan araştırmalar.

KAYNAKÇA

- Allison, G. (2006), "Emergence of Schools of Public Policy: Reflections by a Founding Dean", M. Moran, M. Rein, R.E. Goodin (eds.) *The Oxford Handbook of Public Policy*, Oxford, BK: Oxford University Press, 58-79.
- Akbulut, Ö. (2002), "Türkiye'de Planlama Kültürü Üzerine Bir Deneme", *Amme İdaresi Dergisi*, 35(1), 29-54.
- Akbulut, Ö. (2006), "Türkiye'de Siyasal İktidar Sorunsalı Açısından Başbakan", *Amme İdaresi Dergisi*, 36(3), 21-48.
- Akdoğan, A.A. (2012), "Aydınlanmadan Neo-Liberalizme Kamu Politikasının Sarsıl(a)mayan Egemenliği", *Amme İdaresi Dergisi*, 45(4), 1-24.
- Akdoğan, A.A. (2011), "Türkiye'de Kamu Politikası Disiplininin Tarihsel İzleri", iç. F. Kartal, (ed.), *Türkiye'de Kamu Yönetimi ve Kamu Politikaları*, Ankara, TODAİE Yayınları, 75-98.
- Akdoğan, A.A. (2010), E-posta İletişimi, Tarih: 17 Eylül 2010.
- Akıncı, M. (2014), (Ed.), *Tozlu Raflardan Günümüze Kutadgu Biliğ: Siyaset ve Yönetim*, Ankara: Nobel yayınları.
- Aktan, T. (1989), *Kamu İdaresi* (2. Basım), Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Ayda, A. (1991), *Sadi Maksudi Arsal*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Aydın, E. (2008), "Tonyukuk Yazıtındaki Problemler Bir Cümle Üzerine", *Bilig*, 45: 91-102.
- Babaoğlu, C. (2013), "Türk İdare Tarihinde Danışmanlık ve Orhun Abideleri", iç. S. Karabınar (ed.), *Balkanlarda Riskler ve Fırsatlar*, Sakarya: Sakarya Üniversitesi, 1-10.
- Bayraktar, M. (1991), *Bitlisli İdris*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bayraktar, U. (2010), E-posta İletişimi, Tarih: 18 Eylül 2010.
- Birdişli, F. (2010), "Klasik Dönem Osmanlı Kaynaklarında Devlet Sorunları ve Çözüm Yolları: Defterdar Sarı Mehmet Paşa'nın "Nesayih'ül Vüzera Ve'l-Ümera/Devlet Adamına Öğütler" Kitabının İçerik Çözümlemesi", *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1), 23-42.
- Craigie, J. (1950), (Ed.), *The Basilikon Doron of King James VI*, Edinburgh & London: William Blackwood & Sons.
- Çelik, F.E. (2008), "Çalışma Alanı Olarak Kamu Politikası: Tarihsel ve Düşünsel Kökler Üzerine", *Amme İdaresi Dergisi*, 41(3), 41-72.
- Çelik, H.S. (2010), "Kutadgu Biliğ'de Halk-Devlet İlişkileri: Karşılaştırmalı Bir Bakış", *Türk Dünyası Araştırmaları*, 95(188), 37-50
- Çetin, A. (2010), "Kutadgu Biliğ'de Türk Aile Kültüründe Bir Babanın Oğul İmajı ya da Süregiden Bellek/Kültür", *Millî Folklor*, 22(85), 122-132.
- DeLeon, P. (2006), "The Historical Roots of the Field", M. Moran, M. Rein and R.E. Goodin (ed.) *The Oxford Handbook of Public Policy*, Oxford, BK: Oxford University Press, 39-57.

- Deringil, S. (2014), *İktidarın Sembolleri ve İdeoloji: II. Abdülhamit Dönemi (1876-1909)*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Dinar, T. (2010), “Kül Tigin Abidesi ve Kutadgu Biliğ’deki Ortak Fiillerin Tamlayıcı İlişkisi Açısından İncelenmesi”, *Turkish Studies: International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5(3), 1044-1191.
- Doğan, N. (2002), “Kutadgu Biliğ’in Devlet Felsefesi I”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12: 127-158.
- Dunn, W.N. (2004), *Public Policy Analysis: An Introduction (3th ed.)*, Upper Saddle River, NJ, ABD: Pearson.
- Dye, T.R. (1987), *Understanding Public Policy* (4th ed.), Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Ekiz, C. (2010), “Siyasetname’de Yönetim Sorunsalı”, *Amme İdaresi Dergisi*, 43(4), 1-30.
- Emiroğlu, S. (2012), “Kutadgu Biliğ’de Çocuk Eğitimi”, *Turkish Studies: International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(1), 1027-1041.
- Erasmus, D. (Türkçesi: Tufan Göbekçin) (2000), *Bir Hristiyan Prensin Eğitimi*, Ankara: Öteki Yayınevi.
- Erat, V. (2014), “Türkiye’de Kamu Politikaları Alan Yazını Üzerine Bir İnceleme”, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 10, 92-117.
- Ergin, M. (Hazırlayan) (1970), *Orhun Âbideleri*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Ergun, T. (2004), *Kamu Yönetimi: Kuram, Siyasa, Uygulama*, Ankara: TODAİE.
- Fodor, P. (1999) (Çeviren: Erdal Çoban), “15-17. Yüzyıl Osmanlı Hükümdar Aynalarında Devlet ve Toplum, Kriz ve Reform”, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, XVI, 281-302.
- Garvey, G. (1997), *Public Administration: The Profession and the Practice*, New York: St. Martin’s Press.
- Goldhamer, H. (1978), *The Adviser*, New York: Elsevier.
- Gökçe, A.F. (2010), “Osmanlı Klasik Döneminde İdari Reform Hareketleri: Koçi Bey Risalesi”, *Yasama Dergisi*, 14, 59-78.
- Gözütok, A. (2008), “Yusuf Has Hacib ve Kutadgu Biliğ”, *EKEV Akademi Dergisi*, 12(34), 357-371.
- Güler, B.A. (2011), “Yönetim Bilimi ya da Kamu Yönetimi: Yönetimbilimsel Özellikler Üzerine”, iç. F. Kartal, (ed.), *Türkiye’de Kamu Yönetimi ve Kamu Politikaları*, Ankara: TODAİE, 9-44.
- Güler, B.A. (2010), E-posta İletişimi, Tarih: 16 Eylül 2010.
- Güler, B.A., N. Keskin (2007), “Devlet Reformunu Tarihten Çalışmak”, iç. Ş. Aksoy, Y. Üstüner (ed.), *Kamu Yönetimi: Yöntem ve Sorunlar* içinde, Ankara: Nobel, 101-152.
- Gümüş, M. (2012), “Defterdar Sarı Mehmed Paşa'nın "Nesâyihi'l-Vüzerâ Ve'l-Ümerâ" Adlı Eserine Göre Bektaşî Ocağı'nın Durumu”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 63, 177-190.

- Henry, N. (2004), *Public Administration and Public Affairs*, Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall.
- İnalçık, H. (2000), “Kutadgu Biliğ’de Türk ve İran Siyaset Nazariye ve Gelenekleri”, *Osmanlı’da Devlet, Hukuk, Adalet*, İstanbul: Eren Yayınları.
- İnalçık, H. (2010), *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları (1302-1481)*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yayını.
- Karabeyoğlu, A.R. (2007), “Orhon Yazıtları’nda Bol- ve Er- Fiilleri Üzerine”, *TÜBAR*, XXII: 87-100.
- Karlığa, B. (2013), “Türkçe’nin Batıya açılan Penceresi: Kâtip Çelebi.” *Türkiye Dil ve Edebiyat Derneği*, http://www.tded.org.tr/images/logo/x/katip_celebi.pdf, E. T.: 15.07.2015.
- Kingdon, J.W. (1990), *Agendas, Alternatives and Public Policies*, Londra, BK: Harper Collins Publishers.
- Koçi B. (2008), *Koçi Bey Risaleleri*, (Yayına Hazırlayan: Seda Çakmakoglu), İstanbul: Kabcacı.
- Köktürk, E. (2009), “Kâtip Çelebi ve Haritacılık”, *İstanbul Bülteni*, Kasım, 55-58.
- Köksel, B. (2011), “Orhon Yazıtları’nda Kadın”, *e-Journal of New World Sciences Academy*, 6(2), 331-341.
- Köprülü, M.F. (1988), *Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Köprülü, M.F. (2013), *Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri*, İstanbul: Alfa.
- Köseoğlu, Ö. (2013), “Meslek, Sanat ve Disiplin Olarak Kamu Politikası: Türkiye’ye İzdüşümleri”, *Bilgi*, 2(6), 4-36.
- Köymen, M.A. (Yayına Hazırlayan) (1999), *Siyâset-Nâme*, Ankara: TTK.
- Marley, J. (2009), *Diderot and The Encyclopaists*, Londra: BiblioBazaar, Vol. I.
- Lasswell, H. (1951), “The Policy Orientation” in *The Policy Sciences: Recent Developments in Scope and Method*, D. Lerner, H. Lasswell (eds.), Stanford: Stanford University Press, 3-15.
- Law, S. (2010), *Felsefe* (çev: H. Yuvalı ve E.Ö. Gültekin), İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Lavender, W. (2009), *Worldview and Public Policy: From American Exceptionalism to American Empire*. (Yayımlanmamış Doktora tezi), Fairfax, VA, George Mason University.
- Leontik, M. (2013), “Batı Dünyasına Pencere Açan Kâtip Çelebi’nin Makedonya İçin Önemi ve Değeri”, *Bal-Tam Türklük Bilgisi*, 183-192.
- Mumcu, A. (1986), *Divan-ı Hümayun*, Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.
- Newcomb, D.G. (1995), *Henry VIII and the English Reformation*, London, New York: Routledge.
- Odabaşı, F. (2013), “Koçi Bey Risalesi’nin Sosyolojik Analizi”, *Toplum Bilimleri Dergisi*, 7(14), 233-272.
- Orhan, G. (2007), “Kamu Politikalarıyla İlgili Sorunlar Nasıl Çözülür? Disiplinler Arası Bir Yaklaşım Olarak Kamu Politikaları Analizi ve Getirdiği Açılımlar”, Ş. Aksoy ve Y. Üstüner (eds.), *Kamu Yönetimi: Yöntem ve Sorunlar* içinde, Ankara: Nobel, 287-304.
- Ortaylı, İ. (2007), *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Ankara: Cedit Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2000), *Türkiye İdare Tarihine Giriş*, Ankara: Turhan.

- Önler, Z. (2008), “Kutadgu Biliğ’de Toplumsal Kabul ve Geleneklerden Yansımalar”, *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(15), 441-455.
- Öztürk, S. (2013) Kâtip Çelebi’nin Hayatı ve Eserleri, Türkiye Dil ve Edebiyat Derneği, <http://www.tded.org.tr/bpi.asp?caid=219&cid=4211>, E. T.: 15.07.2015.
- Radin, B.A. (2000), *Beyond Machiavelli: Policy Analysis Comes of Age*, Washington: Georgetown University Press.
- Robins, P. (2009), “Public Policy Making in Turkey: Faltering Attempts to Generate a National Drugs Policy”, *Policy & Politics*, 37(2) 289-306.
- Sözen, K. (2009), “Kâtip Çelebi’nin Devlet Görüşü ve Osmanlı Türk Düşüncesindeki Etkileri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2009/1, 22, 25-40.
- Spicer, M. (1998), Cameralist Thought and Public Administration”, *Journal of Management History*, 4(3), 149-159.
- Şahin, H. (2013), “Nasihat-Nâme Literatürüne Göre Osmanlı Devleti’nin Sosyo-Ekonomik Sorunları ve Çözüm Önerileri”, *Akademik Bakış Dergisi*, 36, 1-11.
- Şaylan, G. (1978), “Yönetim Biliminin Evrenselliği ile İlgili Bazı Düşünceler”, *Amme İdaresi Dergisi*, 11(2), 3-15.
- Taş, İ. (2010), “Kutadgu Biliğ’in Teorik Yapısı”, *Turkish Studies: International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5(3), 1880-1897.
- Tunaya, T.Z. (1985), “Mithat Paşa’nın Anayasa Tasarısı: Kanun-ı Cedid”, *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 1, İstanbul: İletişim.
- Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) (2005), *Bilimsel Araştırma ve Politika İlişkisi*, Ankara: TÜBA Yayınları.
- Uğural, H.R. (Sadeleştiren) (2000), *Devlet Adamlarına Öğütler*, (4. Baskı), Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Üstün, M.C. (2010), “Türk Asıllı Türkologların Orhun Yazıtlarını Okuma ve Yorumlamalarındaki Farklılıklar Üzerine Notlar”, *Turkish Studies: International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5(2), 1383-1404.
- Wildavsky, A.B. (1987), *Speaking Truth to Power: The Art and Craft of Policy Analysis*, New Brunswick: Transaction Books.
- Yıldız, M., C. Babaoğlu, (2012), “Türkiye’de Lisansüstü Düzeyde Kamu Politikası Öğretimi Konusunda Düşünce ve Öneriler”, H. Kavruk (ed.), *Kuram ve Yöntem Açısından Kamu Yönetimi*, Ankara: TODAİE, 415-425.
- Yıldız, M., M.A. Demircioğlu, C. Babaoğlu, (2011), “Teaching Public Policy to Undergraduate Students: Issues, Experiences, and Lessons in Turkey”, *Journal of Public Affairs Education*, 17(3), 343-365.
- Yusuf Has Hacı (1942), *Kutadgu Biliğ*, İstanbul: Alâeddin Kırıl Basımevi.

YAZAR REHBERİ

1. Gönderilen makale daha önceden yayınlanmamış ve herhangi bir dergiye değerlendirilmek üzere sunulmamış olmalıdır.
2. Makale, Türkçe veya İngilizce olabilir. Her makalede, ana başlığın hemen altında, biri Türkçe biri İngilizce olmak üzere 150-200 kelimeyi aşmayan iki öz/abstract yer almalıdır. “Öz”lerin altında, altı kelimeyi aşmayan anahtar sözcükler/keywords bulunmalıdır. Kısacası makaleler, Ana Başlık, Öz, Anahtar Sözcükler, Abstract, Keywords, Makale Metni, Notlar ve Kaynakça sırası ile kaleme alınmış olmalıdırlar.
3. Makale 8.000 kelimeyi geçmemeli, A4 ebadındaki word dosyasına 1.5 aralıklı, soldan 4.5 cm, sağdan 4 cm, üstten 5.5 cm ve alttan 5 cm olacak şekilde düzenlenmelidir.
4. Tablo ve şekillere başlık ve numara verilmeli, başlıklar tablo, şekil ve grafiklerin üzerinde yer almalı; kaynaklar ise tablo, şekil ve grafiklerin altına yazılmalıdır. Rakamlarda ondalık kesirler nokta ile ayrılmalıdır. Denklemlere verilecek sıra numarası parantez içinde sayfanın sağında yer almalıdır. Denklemlerin türetilişi, yazıda açıkça gösterilmemişse, hakemlerin değerlendirmesi için, türetme işlemi bütün basamaklarıyla ayrı bir sayfada verilmelidir.
5. Makalenin alt başlıkları, ilk harfi büyük olmak üzere küçük harflerle, koyu ve sol marjdan başlamak üzere yazılmalıdır.
6. Makalede verilecek dipnotları, yazının sonuna kaynakçadan önce eklenmelidir.
7. Makale, Dergimiz’in <http://www.iibfdergi.hacettepe.edu.tr> adresinden Dergipark’a üye olunarak, isimsiz bir kopya olarak yüklenmelidir. Makale Editör tarafından kör hakemlik sistemine göre iki hakeme gönderilecektir.
8. Yayımlanan makaleler için yazar(lar)a telif ücreti karşılığında her makale için iki adet basılmış dergi ile 10 (on) adet ayrı basım gönderilir ve ilgili makalenin telif hakkı Hacettepe Üniversitesi’ne devredilmiş olur.
9. Yayımlanması kabul edilmeyen makaleler hakkında Yazar(lar)a bilgi verilir.
10. Kaynaklara göndermeler, metin içinde açılacak ayraçlarla yapılmalıdır. Ayraç içindeki sıra şöyle olmalıdır: Yazar(lar)ın soyadı, kaynağın yılı, sayfa numaraları. Karşılaşılabilecek farklı durumlar şöyle örneklenebilir:
.....ifade edilmiştir (Wilson, 2011).
.....belirtilmiştir (Wilson, 2011: 210-215).
.....Dollery (2008a: 15-20) ileri sürmektedir.
.....(Wollmann vd., 2012: 126-153).
.....(Watson, Hassett, 2003: 399-432; Wollmann, Marcou, 2013: 15-23).

11. Metinde gönderme yapılan bütün kaynaklar, kaynakçada belirtilmeli; gönderme yapılmayan kaynaklar, kaynakçaya konmamalıdır. Kaynaklar, ayrı bir sayfada alfabetik sırayla yazılmalıdır. Dergi ve derlemelerdeki makalelerin sayfa numaraları kesinlikle belirtilmelidir. Kaynakçada, aşağıdaki örneklenen biçim kurallarına uyulmalıdır:

Kitaplar: Panara, C., M. Varney (2013), *Local Government in Europe: The 'Fourth Level' in the EU Multilayered System of Governance*, Abingdon, Oxon: Routledge.

Dergiler: Goldsmith, M. (1993), “The Europeanisation of Local Government”, *Urban Studies*, 30(4-5), 683-699.

Derlemeler: Krugman, P. (1995), “The Move Toward Free Trade Zones”, P. King (ed.), *International Economics and International Economic Policy: A Reader*, New York: McGraw-Hill, Inc., 163-182.

Pollitt, C., G. Bouckaert (2003), “Evaluating Public Management Reforms: An International Perspective” in H. Wollmann (ed.) *Evaluation Public-Sector Reform: Concepts and Practice in International Perspective*, Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, Inc., 12-35.

Diğer Kaynaklar: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (2014), *Kredi Kartı İşlemlerinde Uygulanacak Azami Faiz Oranları*, Basın Duyurusu, 5 Eylül, 2014-61, Ankara. <http://www.tcmb.gov.tr/>, E.T.: 15.09.2014.

GUIDE FOR AUTHORS

1. Submission of a manuscript implies that it has not been published previously, or has not been under consideration for publication elsewhere.
2. Manuscripts may be in either Turkish or English. Immediately after the manuscript title, a concise (150-250 words) abstract both in Turkish and English is required. Maximum of six keywords should be stated following the abstracts. Shortly, the manuscript should be submitted in the following order: manuscript title, abstract, keywords, body text, notes and references.
3. Manuscript should not exceed 8,000 words, typed on A4 page with 1.5 line spacing, leaving margins 4.5 cm at the left, 4 cm at the right, 5.5 cm at the top and 5 cm at the bottom of the page.
4. Tables and figures should be numbered sequentially. Titles should be placed at the top of tables and figures. Reference for tables and figures should be placed under tables and figures. Numbers should be full stop separated. Equations should be numbered in parentheses on the right side of the page. Derivation of equations which are not fully mentioned in the body text should be provided on a separate page with a full derivation.
5. The sub-headings of manuscripts should be written in lower case (except the first letters of words), bolded and left aligned.
6. Footnotes should be indicated with a superscript and placed at the end of the body text and before the reference section.
7. Authors are requested to submit their papers (without author/authors name) electronically by signing up Dergipark online at the following website (<http://www.iibfdergi.hacettepe.edu.tr>). The electronically submitted manuscripts will go through double-blind-peer review process by the Editor.
8. Upon acceptance and publication of a manuscript copyright fees will not be paid. Instead, as return royalty, two hardcopies of the journal and 10 reprints of manuscripts will be sent to the corresponding author. Thereby author(s) will have transferred their copyrights to Hacettepe University.
9. The author(s) will be notified about their manuscript's status.
10. Every reference cited in the text should be in parentheses. Reference in parentheses should be at the following order: Surname(s) of author (s), publication year and page number(s). Examples are as follows:

.....is stated (Wilson, 2011).

.....is indicated (Wilson, 2011: 210-215).

According to Dollery (2008a: 15-20).....

.....(Wollmann *et.al.*, 2012: 126-153).

.....(Watson, Hassett, 2003: 399-432; Wollmann, Marcou, 2013: 15-23).

11. Only reference cited in the text should be included in the reference section. The references should be listed in an alphabetical order in a separate page. Page numbers of articles in periodicals or edited books should be indicated. The examples given below should be followed strictly:

Books: Panara, C., M. Varney (2013), *Local Government in Europe: The 'Fourth Level' in the EU Multilayered System of Governance*, Abingdon, Oxon: Routledge.

Periodicals: Goldsmith, M. (1993), "The Europeanisation of Local Government", *Urban Studies*, 30(4-5), 683-699.

Edited Books: Krugman, P. (1995), "The Move Toward Free Trade Zones" in P. King (ed.), *International Economics and International Economic Policy: A Reader*, New York: McGraw-Hill, Inc., 163-182.

Pollitt, C., G. Bouckaert (2003), "Evaluating Public Management Reforms: An International Perspective" in H. Wollmann (ed.), *Evaluation Public-Sector Reform: Concepts and Practice in International Perspective*, Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, Inc., 12-35.

Other Sources: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (2014), *Kredi Kartı İşlemlerinde Uygulanacak Azami Faiz Oranları*, Basın Duyurusu, 5 Eylül, 2014-61, Ankara. <http://www.tcmb.gov.tr/>, E.T.: 15.09.2014.